

**UCHWAŁA NR XI/77/24
RADY POWIATU GRAJEWSKIEGO**

z dnia 30 grudnia 2024 r.

w sprawie przyjęcia Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031.

Na podstawie art. 12 pkt 9ca ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2024 r. poz. 107 i 1907) oraz art. 19 ust. 3a ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2024 r. poz. 324, 862, 1717 i 1940) uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Program Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

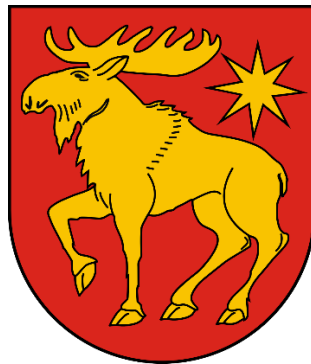
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu Grajewskiego.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady
Powiatu Grajewskiego

Grzegorz Gardocki

Program Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031

Grajewo 2024

Program Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031

Realizacja i opracowanie:

Idenea Consulting sp. z o.o.
ul. M. Curie-Skłodowskiej 3 lok. 63
15-094 Białystok
www.idenea.pl

Niniejszy dokument został opracowany z inicjatywy Zarządu Powiatu Grajewskiego przez Idenea Consulting sp. z o.o. we współpracy z Wydziałem Inwestycji i Pozyskiwania Środków Starostwa Powiatowego w Grajewie.

Program został stworzony dzięki współpracy i zaangażowaniu różnych grup społecznych. Głównymi twórcami programu są mieszkańcy oraz władze Powiatu Grajewskiego, którzy odegrali kluczową rolę w całym procesie prac nad dokumentem. Ich aktywny udział w badaniach, spotkaniach i konsultacjach stanowił fundament powstania i kształtowania Programu Rozwoju.

WSTĘP	5
1. DIAGNOZA	6
1.1. SYLWETKA POWIATU	6
1.2. KAPITAŁ SPOŁECZNY	8
1.2.1. Demografia	8
1.2.2. Edukacja	15
1.2.3. Kultura	24
1.2.4. Sport i rekreacja.....	33
1.2.5. Organizacje pozarządowe i zaangażowanie mieszkańców w sprawy lokalne.....	36
1.2.6. Opieka zdrowotna, społeczna, bezpieczeństwo.....	37
1.3. GOSPODARKA	47
1.3.1. Rolnictwo i leśnictwo	47
1.3.2. Działalność gospodarcza	49
1.3.3. Turystyka	55
1.3.4. Rynek pracy.....	62
1.4. ŚRODOWISKO, INFRASTRUKTURA I PRZESTRZEŃ	67
1.4.1. Środowisko przyrodnicze	67
1.4.2. Struktura użytkowania gruntu, gleby, rolnicza przestrzeń produkcyjna.....	72
1.4.3. Powietrze – emisje do powietrza	74
1.4.4. Gospodarowanie wodami.....	77
1.4.5. Infrastruktura techniczna i przestrzeń	84
1.5. BUDŻET	101
1.6. WYNIKI BADAŃ MIESZKAŃCÓW.....	109
1.6.1. Informacje o badaniu.....	109
1.6.2. Ogólna ocena jakości życia	110
1.6.3. Kluczowe problemy dla przyszłości Powiatu	111

1.6.4. Co się mieszkańcom podoba i nie podoba w Powiecie Grajewskim	113
1.6.5. Realizacja usług i zadań przez Powiat Grajewski.....	117
1.6.6. Potrzeby – działania i przedsięwzięcia.....	119
2. WNIOSKI Z DIAGNOZY I BADAŃ.....	130
2.1. ŚRODOWISKO, INFRASTRUKTURA I PRZESTRZEŃ.....	130
2.2. SFERA SPOŁECZNA.....	133
2.3. SFERA GOSPODARCZA.....	137
3. CEL GŁÓWNY, PRIORYTETY I CELE SZCZEGÓŁOWE	141
4. KIERUNKI INTERWENCJI.....	147
5. ODNIESIENIE DO DOKUMENTÓW PLANISTYCZNYCH I STRATEGICZNYCH	161
6. SYSTEM REALIZACJI PROGRAMU	167
6.1. ZASADY REALIZACJI.....	167
6.2. SYSTEM WDRAŻANIA, KLUCZOWE INSTYTUCJE I PODMIOTY ZAANGAŻOWANE.....	168
6.3. SPOSÓB MONITOROWANIA I OCENY, OCZEKIWANE REZULTATY	170
7. PARTYCYPACJA SPOŁECZNA I KONSULTACJE	178
7.1. USPOŁECZNIE NIE PROCESU PRZYGOTOWANIA DOKUMENTU	178
7.2. KONSULTACJE SPOŁECZNE	179
7.3. INFORMACJA DOTYCZĄCA STRATEGICZNEJ OCENY ODZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	183
8. PLAN FINANSOWY	183
8.1. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA REALIZACJI PROGRAMU.....	183
8.2. RAMY FINANSOWE WG PRIORYTETÓW	184
9. SPIS RYSUNKÓW, TABEL, WYKRESÓW	187

WSTĘP

Program Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031 opracowano zgodnie z Ustawą z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2024 r. poz. 324 z późn.zm.), Ustawą z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. z 2024 r. poz. 1112 z późn.zm.) oraz Ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2024 r. poz. 107 z późn. zm.). Dokument obejmuje m.in.: diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej powiatu, wnioski z diagnozy, cel główny i cele szczegółowe, priorytety i kierunki interwencji, rezultaty i wskaźniki, system realizacji Programu, sposób monitorowania i oceny stopnia osiągnięcia celu głównego i celów szczegółowych.

Powiat nie jest objęty żadnym obszarem funkcjonalnym.

Badania i analizy objęły szerokie spektrum obszarów działania powiatu oraz liczne źródła danych. Diagnoza została opracowana na podstawie czterech grup źródeł danych.

1. Dane wtórne: ogólnodostępne dane statystyczne GUS, materiały dostarczone przez Starostwo Powiatowe w Grajewie, informacje i dokumenty o charakterze strategicznym i analitycznym, w tym dane pozyskane lub publicznie dostępne pochodzące z instytucji samorządowych i państwowych różnego szczebla.

2. Bazy danych:

- Monitor Rozwoju Lokalnego (MRL). Baza danych Związku Miast Polskich – www.analazy.monitorrozwoju.pl,
- BDL GUS,
- serwis otwartych danych - <https://dane.gov.pl>,
- dane udostępnione przez Starostwo Powiatowe w Grajewie.

3. Wyniki badań ankietowych mieszkańców Powiatu Grajewskiego zrealizowanych w maju-czerwcu 2024 roku przy użyciu internetowego kwestionariusza ankiety (ankieta on-line). W badaniu udział wzięło 373 respondentów. Celem badań było poznanie opinii, ocen i oczekiwań mieszkańców na temat poziomu rozwoju Powiatu Grajewskiego w sferach: społecznej, ochrony środowiska i infrastruktury, przedsiębiorczości i gospodarki, współpracy międzyludzkiej i międzygminnej.

4. Wnioski ze spotkań i warsztatów z kluczowymi osobami odpowiedzialnymi w powiecie za planowanie strategiczne. W okresie opracowywania Programu przeprowadzono kilka takich spotkań.

1. DIAGNOZA

W diagnozie posłużono się danymi jakościowymi, ilościowymi oraz danymi przestrzennymi. Diagnoza obejmuje analizę statystyczną z uwzględnieniem czasowym oraz przestrzennym. Dane w diagnozie zaprezentowano w układzie dynamicznym oraz porównawczym.

Jako zakres czasowy diagnozy wybrano co do zasady okres 10 lat poprzedzających tworzenie dokumentu (2014-2023) z wyłączeniem przypadków, w których odnotowano brak danych w założonym przedziale czasowym lub prezentacja danych za inny okres była uzasadniona względami merytorycznymi, wówczas analizowano okres 2014-2022 lub lata wybrane.

Dla wybranych wskaźników dane zaprezentowano w rozbiciu na gminy, ze wskazaniem tła wojewódzkiego i krajowego.

Program Rozwoju dotyczy Powiatu Grajewskiego. Diagnoza obejmuje całokształt zagadnień społecznych, gospodarczych i przestrzennych, niezależnie od tego czy dany obszar analizy obejmuje usługi społeczne realizowane przez powiat czy też gminy.

1.1. SYLWETKA POWIATU

Powiat grajewski położony jest w północno-wschodniej Polsce, w północno-zachodniej części województwa podlaskiego. Jego powierzchnia wynosi 967 km², co stanowi około 5% powierzchni całego województwa podlaskiego.

Od północy powiat sąsiaduje z województwem warmińsko-mazurskim oraz powiatem augustowskim, od wschodu z powiatem monieckim, a na południu z powiatem kolneńskim i łomżyńskim. W skład powiatu wchodzi 6 gmin: Gmina Miasto Grajewo, Gmina Rajgród i Gmina Szczuczyn (miejsko-wiejskie) oraz gminy wiejskie: Grajewo, Radziłów i Wąsosz.

Według danych dostępnych na stronie GUS w powiecie na koniec 2023 roku mieszkało 44 222 osób, co przełożyło się na gęstość zaludnienia powiatu na poziomie blisko 45,7 osób na 1 km², i jest wartością niższą od średniej gęstości zaludnienia w województwie podlaskim 58,6 osób na 1 km² i kraju 122 osoby na 1 km². Jak wynika z prognoz statystycznych (GUS) na przestrzeni lat (od 2025 r. do 2060 r.) spodziewany jest spadek liczby ludności zamieszkującej powiat o blisko 34,22% (29248 w 2060 r.). Analogiczny trend obserwowany będzie na terenie województwa podlaskiego.

Głównym ośrodkiem przemysłowym powiatu jest miasto Grajewo, oddalone jest od stolicy województwa licząc w linii prostej o około 74 km na północny-zachód, gdzie zlokalizowany jest przemysł drzewny. W Grajewie swoją siedzibę ma też jedna z największych w kraju spółdzielni mleczarskich. Na pozostałym obszarze powiatu dominuje rolnictwo, handel, usługi oraz agroturystyka.

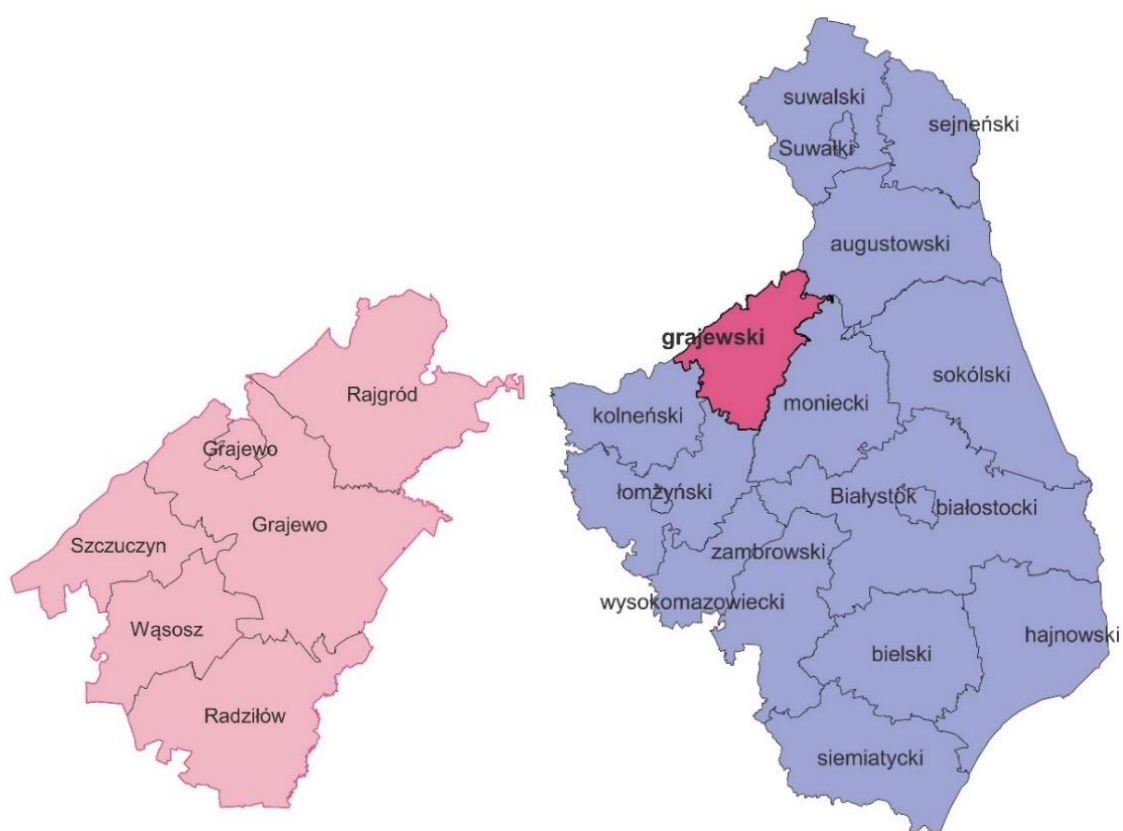
Przez powiat grajewski wiodą dwa ważne szlaki komunikacyjne należące do sieci TEN-T: linia kolejowa z Białegostoku do Olsztyna będąca częścią transeuropejskiego korytarza transportowego kolejowego – Rail Baltica, która przebiega przez gminę i miasto Grajewo oraz droga ekspresowa S61 (Via Baltica) będąca częścią transeuropejskiego korytarza transportowego E67 (przebiegająca przez gminę Szczuczyn).

Ponadto sieć komunikacyjną powiatu tworzą: droga krajowa DK65 z Białegostoku do Ełku (przez gminę i miasto Grajewo), droga krajowa DK58 (przez gminę Szczuczyn) oraz droga wojewódzka DW665 od węzła Guty (na S61) do Augustowa (przez gminę Szczuczyn, miasto i gminę Grajewo) i droga wojewódzka DW668 (przez gminę Radziłów i gminę Grajewo).

Zgodnie z zapisami ustawy o samorządzie powiatowym organami powiatu są: rada powiatu oraz zarząd powiatu. Rada powiatu jest organem stanowiącym i kontrolnym powiatu. Natomiast organem wykonawczym powiatu jest zarząd powiatu, w którego skład wchodzi: starosta, jako jego przewodniczący, wicestarosta i pozostali członkowie.

Siedziba Powiatu Grajewskiego zlokalizowana jest w mieście Grajewo.

Rysunek 1. Położenie powiatu grajewskiego w województwie podlaskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OpenStreetMap.org.

1.2. KAPITAŁ SPOŁECZNY

1.2.1. Demografia

W ramach analizy sytuacji demograficznej powiatu grajewskiego, wykorzystano dane dotyczące liczby oraz struktury wiekowej ludności, a także prognozy demograficzne na rok 2030. Przygotowana tabela służy do porównania zmian w liczebności mieszkańców powiatu grajewskiego oraz województwa podlaskiego w okresie od 2014 do 2023 roku.

Tabela 1. Ludność według płci w powiecie grajewskim i województwie podlaskim w latach 2014-2023

Rok	Powiat grajewski			Województwo podlaskie		
	ogółem	kobiety	mężczyźni	ogółem	kobiety	mężczyźni
2014	48 643	24 485	24 158	1 191 918	610 754	581 164
2015	48 357	24 317	24 040	1 188 800	609 301	579 499
2016	48 041	24 181	23 860	1 186 625	608 227	578 398
2017	47 781	24 062	23 719	1 184 548	607 142	577 406
2018	47 518	23 934	23 584	1 181 533	605 663	575 870
2019	47 210	23 791	23 419	1 178 353	604 135	574 218
2020	45 636	23 097	22 539	1 156 591	593 621	562 970
2021	45 180	22 857	22 323	1 148 720	589 712	559 008
2022	44 724	22 667	22 057	1 143 355	587 171	556 184
2023	44 222	22 403	21 819	1 138 216	584 659	553 557

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

W powiecie grajewskim, podobnie jak w województwie podlaskim zauważalna jest wyraźna tendencja spadkowa liczby ludności. W 2023 roku powiat grajewski zamieszkiwało 44 222 osoby.

Na dzień 31 grudnia 2023 roku w powiecie grajewskim zamieszkiwało 22 403 kobiety, co stanowiło około 51% całkowitej liczby mieszkańców, oraz 21 819 mężczyzn, czyli około 49% populacji. Współczynnik feminizacji w powiecie wyniósł zatem blisko 103 kobiety na 100 mężczyzn. Jest to sytuacja zbliżona do obserwowanej na poziomie krajowym oraz wojewódzkim. Dla porównania, w województwie podlaskim współczynnik feminizacji w 2023 roku wyniósł 107 kobiet na 100 mężczyzn, co odpowiadało również ogólnokrajowemu wskaźnikowi, który również wyniósł 107 kobiet na 100 mężczyzn. Średni wiek mieszkańców powiatu grajewskiego wynosi 41,9 lat i jest porównywalny do średniego wieku mieszkańców województwa podlaskiego oraz kraju.

Tabela 2. Liczba ludności w gminach w powiecie grajewskim w latach 2014-2023

Obszar	Lata									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Miasto Grajewo	22 243	22 171	22 130	22 049	21 935	21 900	21 455	21 303	21 089	20 899
Gmina Grajewo	5 984	5 946	5 872	5 851	5 827	5 789	5 555	5 524	5 484	5 450
Gmina Radziłów	4 908	4 852	4 813	4 790	4 779	4 722	4 491	4 421	4 351	4 295
Gmina Rajgród	5 407	5 366	5 322	5 272	5 264	5 176	4 798	4 720	4 671	4 579
Gmina Szczuczyn	6 258	6 230	6 145	6 134	6 082	6 026	5 910	5 840	5 807	5 704
Gmina Wąsosz	3 843	3 792	3 759	3 685	3 631	3 597	3 427	3 372	3 322	3 295

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela powyżej przedstawia liczbę ludności w poszczególnych gminach powiatu grajewskiego. Wszystkie gminy w powiecie grajewskim doświadczyły spadku liczby ludności w latach 2014-2023. Największy procentowy spadek odnotowano w gminie Rajgród i gminie Wąsosz, natomiast najmniejszy w mieście Grajewo.

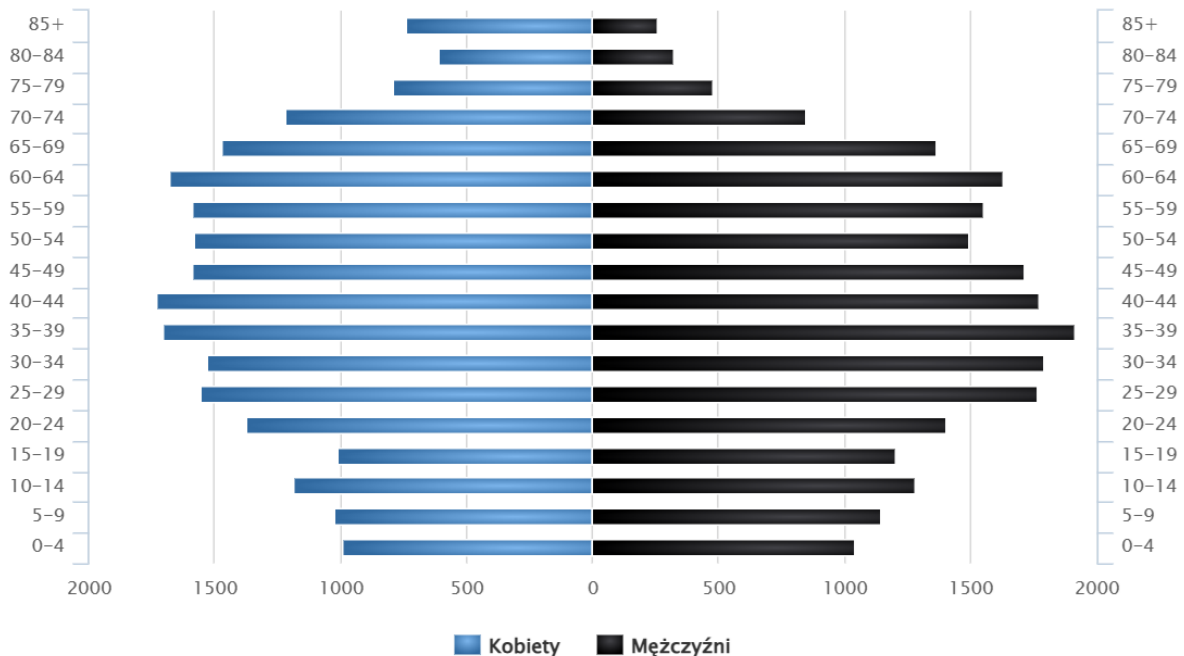
Spadek liczby ludności w poszczególnych gminach w latach 2014-2023:

- miasto Grajewo: spadek o 1 344 mieszkańców (około 6%),
- gmina Grajewo: spadek o 534 mieszkańców (około 9%),
- gmina Radziłów: spadek o 613 mieszkańców (około 12%),
- gmina Rajgród: spadek o 828 mieszkańców (około 15%),
- gmina Szczuczyn: spadek o 554 mieszkańców (około 9%),
- gmina Wąsosz: spadek o 548 mieszkańców (około 14%).

W analizowanym okresie liczba ludności w powiecie grajewskim zmniejszyła się o 4 421 mieszkańców, co stanowi spadek o około 9%.

Poniżej przedstawiono piramidę wieku mieszkańców powiatu grajewskiego z uwzględnieniem płci, zgodnie ze stanem na dzień 31 grudnia 2023 roku.

Wykres 1. Piramida wieku mieszkańców powiatu grajewskiego

Źródło: opracowanie na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl oraz polskawliczbach.pl.

Podobnie jak w całym kraju i województwie, w powiecie grajewskim zauważalny jest wyraźny trend spadkowy liczby mężczyzn w stosunku do kobiet po 70. roku życia. Wynika to głównie z wyższej śmiertelności mężczyzn w starszym wieku, co jest powszechnym zjawiskiem demograficznym. Ponadto, analiza demograficzna wskazuje, że mężczyźni w wieku 35-39 lat stanowią najliczniejszą grupę wiekową w powiecie grajewskim.

Kolejna tabela prezentuje dane dotyczące struktury ludności według ekonomicznych grup wieku dla powiatu grajewskiego na tle województwa podlaskiego. Podział ten umożliwia analizę aktywności zawodowej oraz obciążenia demograficznego.

Na podstawie danych zawartych w powyższej tabeli można zauważyć, że rozkład ludności według ekonomicznych grup wieku jest zbliżony w różnych obszarach powiatu grajewskiego. W każdym z analizowanych obszarów najliczniejszą grupę stanowią osoby w wieku produkcyjnym, natomiast najmniejszą grupę – osoby w wieku przedprodukcyjnym.

Tabela 3. Struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem, stan na 31.12.2023 r.

Obszar	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym
Województwo podlaskie	18,0	58,5	23,5
Powiat grajewski	17,6	59,5	23,0
Miasto Grajewo	17,7	58,6	23,7
Gmina Grajewo	19,5	60,9	19,6
Gmina Radziłów	16,2	60,6	23,3
Gmina Rajgród	15,0	60,4	24,5
Gmina Szczuczyn	18,7	59,0	22,4
Gmina Wąsosz	17,0	61,0	22,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Gmina Grajewo wyróżnia się najwyższym odsetkiem osób w wieku przedprodukcyjnym (19,5%), co sugeruje relatywnie młodsze społeczeństwo w porównaniu do innych obszarów. Może to być następstwo przenoszenia się młodych rodzin z dziećmi poza miasto, do miejscowości w gminie Grajewo, ale z zachowaniem krótkiego dojazdu do miasta. Niski odsetek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym w innych gminach wiejskich nie potwierdza większej ilości dzieci w rodzinach na wsi niż w mieście, co do niedawna było częstym zjawiskiem.

Z kolei osób w wieku poprodukcyjnym najwięcej zamieszkuje w mieście Grajewo i gminie miejsko-wiejskiej Rajgród. Gmina Wąsosz ma najwyższy odsetek ludności w wieku produkcyjnym (61,0%). Gmina Rajgród ma najwyższy odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (24,5%).

Zbliżony rozkład ludności według ekonomicznych grup wieku w powiecie grajewskim wskazuje na potrzebę zrównoważonego podejścia do planowania i rozwoju lokalnego. Największą grupę stanowią osoby w wieku produkcyjnym, które są fundamentem lokalnej gospodarki. Najmniejszą grupę stanowią osoby w wieku przedprodukcyjnym, które wymagają inwestycji w edukację i rozwój. Rosnąca liczba osób w wieku poprodukcyjnym podkreśla konieczność dostosowania usług medycznych i socjalnych do potrzeb starzejącego się społeczeństwa.

Prognoza ludności w powiecie grajewskim na lata 2025-2050 została przedstawiona w poniższej tabeli.

Tabela 4. Prognoza ludności na lata 2025-2050

Lata	Prognozowana liczba mieszkańców		
	ogółem	mężczyźni	kobiety
2025	43 571	21 494	22 077
2030	41 759	20 574	21 185
2035	39 772	19 535	20 237
2040	37 698	18 446	19 252
2045	35 537	17 340	18 197
2050	33 387	16 251	17 136

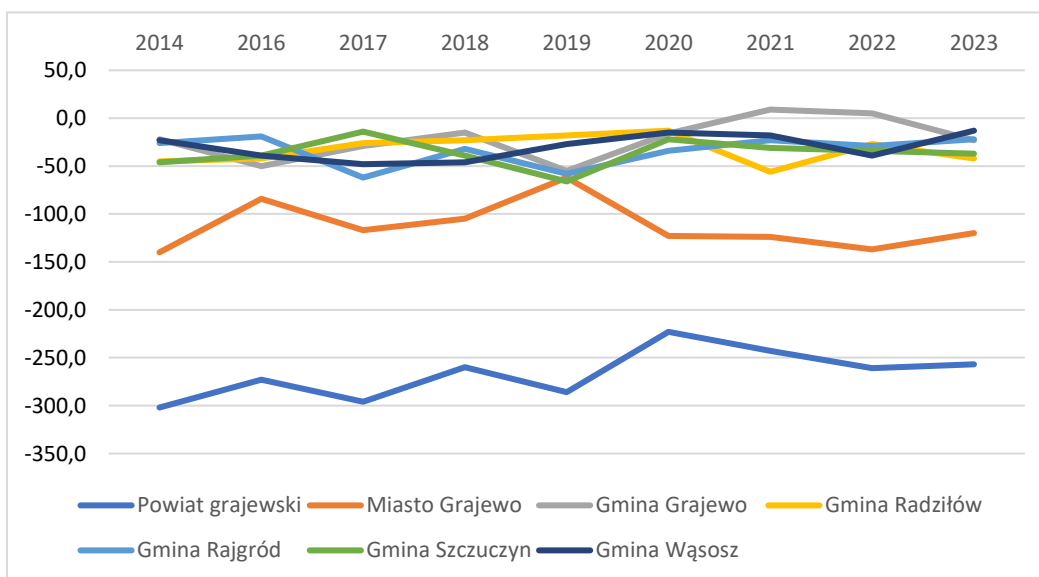
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Prognozowana liczba mieszkańców powiatu grajewskiego wykazuje wyraźny trend spadkowy na przestrzeni lat 2025-2050. Skala tych zmian wynosi około minus 23%, co stanowi znaczący spadek w liczbie ludności.

Z danych wynika, że liczba kobiet przewyższa liczbę mężczyzn w całym analizowanym okresie, co jest zgodne z ogólnymi trendami demograficznymi obserwowanymi zarówno na poziomie regionalnym, jak i krajowym. W 2050 roku przewiduje się, że powiat grajewski będzie zamieszkiwało 33 387 osób, z czego 16 251 to mężczyźni, a 17 136 kobiety.

Saldo migracji, czyli różnica między liczbą osób przybyłych a liczbą osób opuszczających dany obszar, jest kluczowym wskaźnikiem demograficznym, który pozwala ocenić atrakcyjność powiatu oraz tendencje migracyjne. Salda migracji w powiecie grajewskim i poszczególnych gminach powiatu zostały zaprezentowane w sposób graficzny na poniższym wykresie.

Wykres 2. Saldo migracji

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Zauważalny jest ogólny ujemny trend sald migracji we wszystkich analizowanych jednostkach, który utrzymuje się na stosunkowo stabilnym poziomie. Wyjątkiem jest gmina Grajewo, gdzie w latach 2021-2022 odnotowano dodatnie wartości salda migracji. W 2023 roku saldo migracji w powiecie wyniosło -257 osób.

Poniższe tabele przedstawiają dane dotyczące salda migracji z podziałem na płeć.

Tabela 5. Saldo migracji - mężczyźni

Obszar	2014	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Powiat grajewski	-106	-121	-142	-113	-135	-88	-118	-121	-103
Miasto Grajewo	-40	-33	-58	-39	-54	-46	-59	-66	-59
Gmina Grajewo	-6	-18	-11	-6	-21	-10	5	3	-4
Gmina Radziłów	-14	-21	-8	-15	-7	-8	-30	-20	-14
Gmina Rajgród	-14	-8	-36	-12	-16	-12	-9	-7	-7
Gmina Szczuczyn	-21	-27	-12	-17	-23	-11	-19	-13	-13
Gmina Wąsosz	-11	-14	-17	-24	-14	-1	-6	-18	-6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Na podstawie powyższych danych można zauważyć, że najbardziej niekorzystne saldo migracji mężczyzn występuje w mieście Grajewo i w ostatnich 3 analizowanych latach stan ten pogłębia się. Spośród gmin powiatu grajewskiego jedynie w gminie Grajewo odnotowano dodatnie wartości salda migracji wśród mężczyzn.

Powiat grajewski w latach 2014-2023 ani razu nie odnotował dodatniego salda migracji mężczyzn. Najniższy poziom salda migracji miał miejsce w 2017 roku.

Tabela 6. Saldo migracji - kobiety

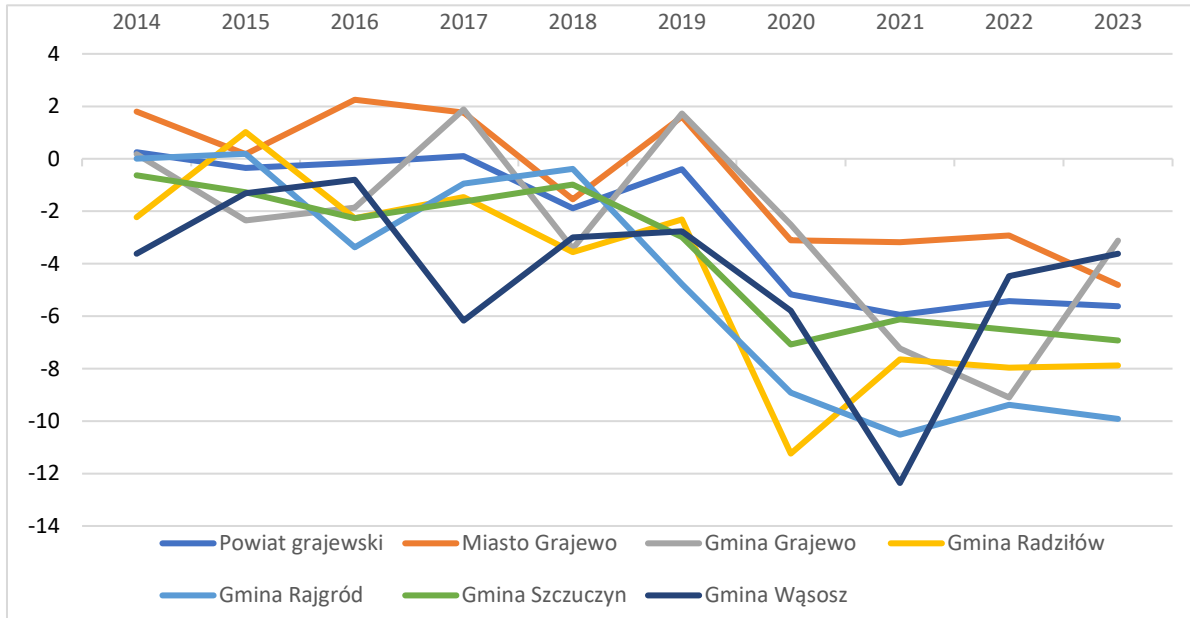
Obszar	2014	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Powiat grajewski	-196	-152	-154	-147	-151	-135	-125	-140	-154
Miasto Grajewo	-100	-51	-59	-66	-8	-77	-65	-71	-61
Gmina Grajewo	-16	-32	-18	-9	-34	-6	4	2	-19
Gmina Radziłów	-31	-21	-18	-8	-11	-5	-26	-7	-28
Gmina Rajgród	-12	-11	-26	-20	-42	-22	-14	-22	-15
Gmina Szczuczyn	-25	-12	-2	-22	-43	-11	-12	-21	-24
Gmina Wąsosz	-12	-25	-31	-22	-13	-14	-12	-21	-7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Analogicznie jak w przypadku mężczyzn powiat grajewski we wszystkich latach odnotował ujemne saldo migracji kobiet, osiągając najniższy poziom w 2014 roku. Saldo migracji kobiet jest jeszcze bardziej niekorzystne, niż w przypadku mężczyzn. Jedynie w gminie Grajewo odnotowano dodatnie wartości salda migracji kobiet w latach 2021-2022. Uwagę zwraca korelacja pomiędzy miastem a gminą Grajewo i Szczuczyn, co może mieć związek z przenoszeniem się mieszkańców wsi do miasta i osiedlaniem Grajewian w położonych blisko granic miasta miejscowościach. Szczególnie wyraźna jest to zależność w roku 2019, kiedy wartość salda drastycznie poprawiła się w mieście Grajewo i wyraźnie pogorszyła w gminach Grajewo i Szczuczyn.

Poniższa tabela przedstawia przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w powiecie grajewskim, województwie podlaskim oraz w Polsce w latach 2014-2023. Przyrost naturalny jest wskaźnikiem demograficznym, który pokazuje różnicę między liczbą urodzeń a liczbą zgonów na 1000 mieszkańców.

Wykres 3. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców

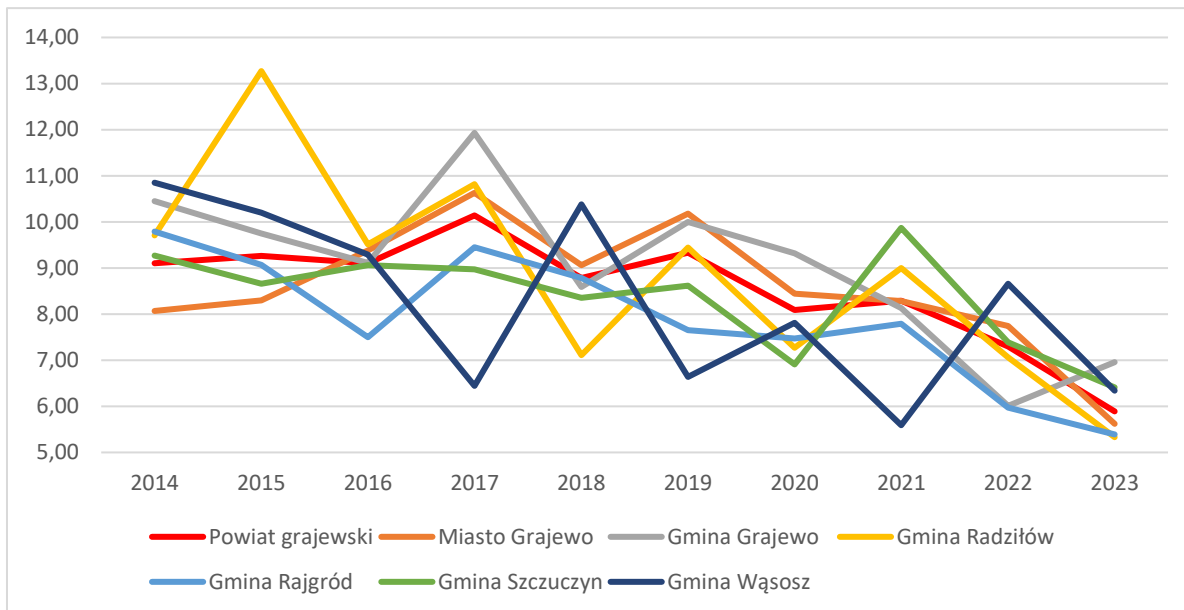
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Wyraźnie zauważalny jest ogólny trend spadkowy w przyroście naturalnym we wszystkich analizowanych jednostkach. Jedynie miasto Grajewa wyróżnia się dodatnim przyrostem naturalnym w latach 2014-2017 i w pojedynczych latach gmina Grajewa i gmina Radziłów.

Na tle pozostałych jednostek wyróżniają się także gmina Rajgród i gmina Radziłów, które od 2020 do 2023 roku odnotowywały najniższe poziomy wskaźnika. W 2021 roku najniższa wartość została zarejestrowana w gminie wiejskiej Wąsosz. Powiat grajewski, analogicznie do gmin, odnotowuje podobną linię trendu z wyraźną tendencją spadkową.

Z pewnością na stan ten wpłynęła pandemia i stąd w roku 2020 we wszystkich gminach nastąpiło duże obniżenie wartości przyrostu naturalnego. Niemniej gmina Wąsosz już w roku 2022 odwróciła niekorzystny trend, a rok później również gmina Grajewa, co może dawać nadzieję na poprawę sytuacji.

Wykres 4. Urodzenia żywe na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Analiza wskaźnika żywych urodzeń na 1000 mieszkańców potwierdza spadkowy trend przyrostu naturalnego. W ostatniej dekadzie zarówno w powiecie jak i poszczególnych gminach trend urodzeń jest jednoznacznie spadkowy.

1.2.2. Edukacja

Zgodnie z danymi pochodzącymi z Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 roku, struktura wykształcenia mieszkańców powiatu grajewskiego przedstawia się następująco:

- wykształcenie wyższe: 16,1%,
- wykształcenie policealne: 3,2%,
- średnie ogólnokształcące: 11,2%,
- średnie zawodowe: 22,1%,
- zasadnicze zawodowe: 19,3%,
- gimnazjalne: 3,7%,
- podstawowe ukończone: 20,7%,
- podstawowe nieukończone: 3,7%.

W porównaniu do całego województwa podlaskiego, mieszkańcy powiatu grajewskiego wykazują niższy poziom wykształcenia. Kobiety częściej posiadają wykształcenie wyższe i podstawowe. Mężczyźni dominują w kategoriach wykształcenia zasadniczego zawodowego i średniego zawodowego.

Jest to spowodowane brakiem w powiecie ośrodków naukowych, szkół wyższych i innych instytucji charakterystycznych dla dużych ośrodków, które skupiają osoby z wyższym wykształceniem, a większym zapotrzebowaniem na osoby z wykształceniem zawodowym do pracy w lokalnych zakładach, usługach i rolnictwie.

Wychowanie przedszkolne

W powiecie grajewskim prowadzona jest edukacja na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym. Edukację na poziomie podstawowym poprzedza wychowanie przedszkolne opierające się na placówkach publicznych i niepublicznych. W powiecie prowadzone są następujące przedszkola:

- Przedszkole Miejskie Nr 1 w Grajewie,
- Przedszkole Miejskie Nr 2 w Grajewie,
- Przedszkole Miejskie Nr 4 w Grajewie,
- Przedszkole Miejskie Nr 6 w Grajewie,
- Przedszkole Samorządowe w Szczuczynie,
- Przedszkole w Rudzie,
- Publiczne Przedszkole w Radziłowie,
- Publiczne Przedszkole w Rajgrodzie,
- Punkt Przedszkolny Nr 1 w Szkole Podstawowej w Wąsoszu,
- Punkt Przedszkolny Nr 2 w Szkole Podstawowej w Sulewie-Kownatach,
- Punkt Przedszkolny Nr 3 w Szkole Podstawowej w Ławsku,
- Punkt Przedszkolny w Białaszewie,
- Punkt Przedszkolny w Popowie¹,
- Oddziały przedszkolne specjalne w Wojewodzinie w ramach Zespołu Szkół Specjalnych im. Jana Pawła II w Grajewie.

Na terenie powiatu funkcjonują również cztery niepubliczne placówki wychowania przedszkolnego:

- Niepubliczne Przedszkole nr 1 „Akademia Dobrego Startu” w Grajewie,
- Terapeutyczny Punkt Przedszkolny „Milowy Krok” w Grajewie,
- Niepubliczne Przedszkole Językowe „Modernkids” w Grajewie,
- Niepubliczny Terapeutyczny Punkt Przedszkolny "Promyczek"² w Grajewie.

W latach 2014-2022 odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wzrósł z 50,5% do 75,2%. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w grupie wiekowej 4-6 lat wzrósł z 83,4% w 2012 roku do 87,5% w 2022 roku. W latach 2016-2022 wskaźnik ten wykazuje stabilizację na wysokim poziomie, z wartościami powyżej 80%. Dostępne dane dla dzieci 6-letnich obejmują lata 2020-2022, w których zauważalna jest tendencja wzrostowa od 88,9% w 2020 roku do 92,7% w 2022 roku.

¹ Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych, <https://rspo.gov.pl/>

² Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych, <https://rspo.gov.pl/>

Poniższa tabela przedstawia odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w powiecie grajewskim w latach 2014 – 2022.

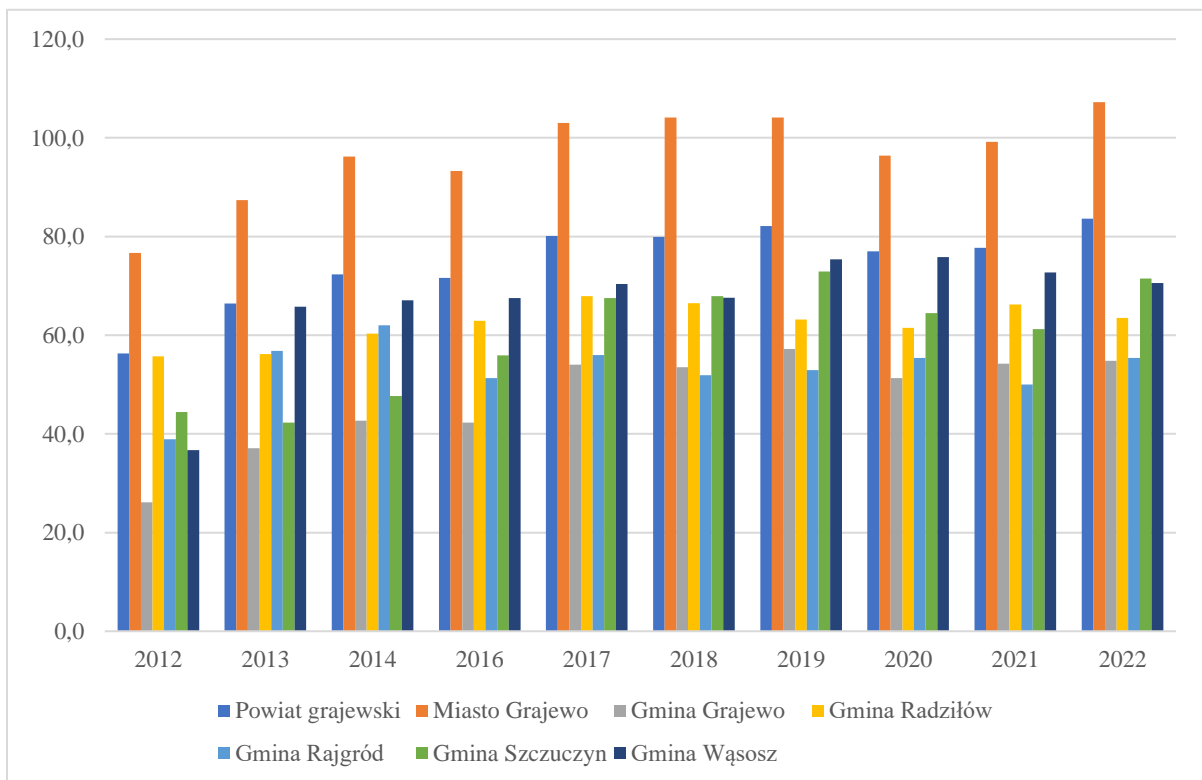
Tabela 7. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym [%]

Przedział wiekowy	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
dzieci 3-4 lata	50,5	56,3	58,4	67,2	67,6	72,7	68,1	68,6	75,2
dzieci 4-6 lat	83,4	-	79,9	86,8	86,2	86,3	82,6	83,7	87,5
dzieci 6 lat	-	-	-	-	-	-	88,9	89,4	92,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Poniższy wykres przedstawia dane dotyczące odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w stosunku do liczby dzieci w wieku 3-6 lat w poszczególnych gminach powiatu grajewskiego. Miasto Grajewo charakteryzuje się najwyższym poziomem współczynnika, który w 2022 roku wyniósł 107%. Dla porównania, w powiecie grajewskim wskaźnik wyniósł ponad 83%, a najniższy poziom odnotowano w Gminie Grajewo (54,8%).

Wykres 5. Wychowanie przedszkolne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Szkoły podstawowe

Kształcenie podstawowe prowadzone jest w powiecie grajewskim w następujących placówkach:

- Szkoła Podstawowa im. H. Sienkiewicza w Rajgrodzie,
- Szkoła Podstawowa im. Henryka Sienkiewicza w Wąsoszu,
- Szkoła Podstawowa im. Zesłańców Sybiru w Niedźwiadnej,
- Szkoła Podstawowa Nr 1 im. K.I. Gałczyńskiego w Grajewie,
- Szkoła Podstawowa Nr 2 im. Adama Mickiewicza w Grajewie,
- Szkoła Podstawowa Nr 3 Specjalna w Grajewie,
- Szkoła Podstawowa Nr 4 im. Henryka Sienkiewicza w Grajewie,
- Szkoła Podstawowa Pomnik 1000-Lecia Państwa Polskiego im. Marii Konopnickiej w Białaszewie,
- Szkoła Podstawowa w Danówku,
- Szkoła Podstawowa w Klimaszewnicy,
- Szkoła Podstawowa w Ławsku,
- Szkoła Podstawowa w Niecikach,
- Szkoła Podstawowa w Radziłowie,
- Szkoła Podstawowa w Rydzewie,
- Szkoła Podstawowa w Słuczu,
- Szkoła Podstawowa w Sulewie-Kownaty,
- Szkoła Podstawowa w Szczuczynie,
- Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia im. Jana Sebastiana Bacha w Grajewie,
- Szkoła Podstawowa w Wierzbowie.

Zgodnie z danymi dostępnymi na stronie GUS, w powiecie grajewskim w szkołach podstawowych uczyło się 3 396 uczniów (1615 dziewczynek oraz 1781 chłopców). W powiecie znajdują się 4 licea ogólnokształcące, w których w 24 oddziałach uczyło się 633 uczniów (380 kobiet oraz 253 mężczyzn). W powiecie prowadzone są również 4 technika, w których w 42 oddziałach uczyło się 972 uczniów (331 kobiet oraz 641 mężczyzn). W 2022 roku zarejestrowano 140 absolwentów. W powiecie znajdują się również Szkoły Branżowe I i II stopnia.

Szczegółowe dane dotyczące szkół podstawowych, w tym szkoły specjalnej, działających na terenie powiatu grajewskiego w latach 2014-2022, przedstawia poniższa tabela.

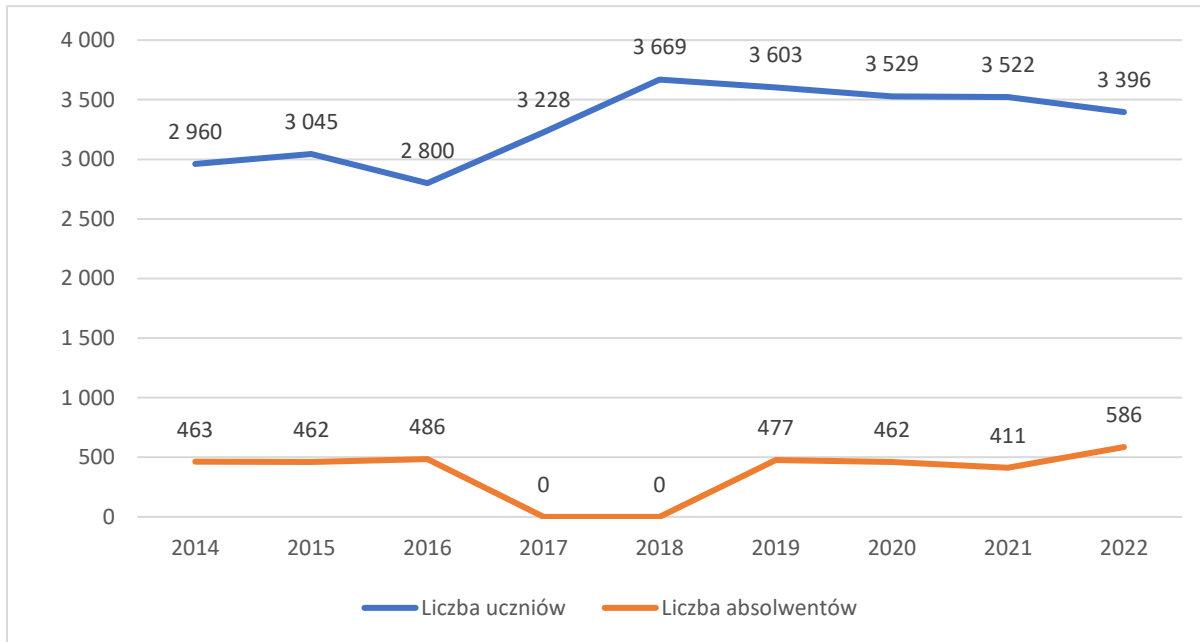
Tabela 8. Szkoły podstawowe

Kategoria	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Szkoły podstawowe	23	22	22	22	21	20	20	20	18
Oddziały w szkołach	180	182	180	199	226	241	229	224	218

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Na podstawie powyższych danych, od 2014 roku zauważalny jest spadek liczby szkół podstawowych dostępnych w powiecie grajewskim. Liczba oddziałów rosła do 2019 roku, jednak od 2020 roku obserwowany jest coroczny spadek. W 2022 roku, zgodnie z danymi, w powiecie funkcjonowało 218 oddziałów.

Wykres 6. Liczba uczniów i absolwentów szkół podstawowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Analiza danych dotyczących liczby absolwentów i uczniów szkół podstawowych w powiecie grajewskim wskazuje na stabilność liczby uczniów pomimo wprowadzonych zmian w systemie edukacji. Reforma edukacji, która zlikwidowała gimnazja i wydłużyła okres nauki w szkołach podstawowych do 8 lat, spowodowała przejściowy brak absolwentów w latach 2017 i 2018. Jednak ogólny poziom uczniów w szkołach podstawowych pozostał stosunkowo stabilny. Dalsze monitorowanie wpływu reformy i wprowadzenie programów wsparcia dla uczniów są kluczowe dla zapewnienia wysokiej jakości edukacji w regionie.

Poniżej przedstawiono współczynnik skolaryzacji brutto dla poziomu szkoły podstawowej w latach 2014-2022 (były to najnowsze dane dostępne w BDL w sierpniu 2024).

Tabela 9. Współczynnik skolaryzacji brutto [%]

Obszar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Podlaskie	91,64	89,16	94,06	93,59	93,75	93,90	95,19	93,34	92,82
Powiat grajewski	89,41	85,08	92,35	92,31	93,03	91,63	92,55	89,78	88,97
Miasto Grajewo	102,37	96,14	107,54	109,70	110,36	108,95	108,49	102,36	100,85
Gmina Grajewo	68,12	61,85	65,14	64,19	67,50	65,94	69,04	69,32	71,02
Gmina Radziłów	82,75	80,82	83,17	84,31	83,78	82,23	86,63	87,17	91,01
Gmina Rajgród	81,83	79,36	82,92	77,99	77,62	75,63	71,91	73,94	72,81
Gmina Szczuczyn	89,66	85,62	90,10	87,12	88,27	85,63	88,25	82,01	79,07
Gmina Wąsosz	78,20	79,25	86,07	84,93	84,78	84,04	85,17	85,31	83,07

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

W 2022 roku współczynnik skolaryzacji brutto w powiecie grajewskim wyniósł 88,97%, co jest wartością niższą od wskaźnika wojewódzkiego, który wynosi 92,82%. Najwyższy

wskaźnik skolaryzacji w analizowanym okresie odnotowano w powiecie w 2018 roku, wynosił wówczas 93,03%, w tym okresie różnica wskaźników na poziomie powiatu i województwa była najniższa.

Współczynnik skolaryzacji w poszczególnych jednostkach:

- Miasto Grajewo wyróżnia się na tle innych jednostek, mając najwyższy współczynnik brutto w 2022 roku, wynoszący 100,85%.
- W gminie wiejskiej Grajewo odnotowano najniższy poziom skolaryzacji w 2022 roku (71,02%). Niemniej jednak, gmina ta wykazuje stopniowy wzrost współczynnika skolaryzacji od 2015 roku.
- Gmina Radziłów wyróżnia się stałym wzrostem poziomu skolaryzacji brutto, osiągając 91,01% w 2022 roku.
- Gmina Rajgród odnotowała spadek współczynnika skolaryzacji, osiągając 72,81% w 2022 roku.
- Współczynnik skolaryzacji w gminie Szczuczyn wyniósł 79,07% w 2022 roku, z tendencją spadkową od 2019 roku.
- Gmina Wąsosz osiągnęła współczynnik skolaryzacji na poziomie 83,07% w 2022 roku, wykazując stabilne wartości w analizowanym okresie.

Podsumowując, analiza współczynnika skolaryzacji brutto w powiecie grajewskim i jego gminach w latach 2012-2022 pokazuje zróżnicowane wyniki. Miasto Grajewo i gmina Radziłów wykazują pozytywne trendy, podczas gdy gmina Rajgród i gmina Szczuczyn mają tendencję spadkową.

Niższy wskaźnik skolaryzacji w gminach Grajewo, Szczuczyn i Rajgród prawdopodobnie związany jest z edukacją ich mieszkańców w mieście Grajewo, np. z powodu miejsca pracy rodziców lub przekonania o wyższym poziomie edukacji w mieście. Faktycznie, częściowo znajduje to potwierdzenie w wynikach egzaminu ósmoklasisty.

Poniższa tabela przedstawia wyniki egzaminu ósmoklasisty z 2023 roku w powiecie grajewskim, województwie podlaskim oraz w całej Polsce. Warto zaznaczyć, że dane zamieszczone w tabeli nie obejmują zdających, którzy są obywatelami Ukrainy i przyjechali do Polski po 24 lutego 2022 roku.

W powiecie grajewskim zauważalny jest niższy poziom wyników z języka polskiego, matematyki i języka angielskiego w porównaniu z wynikami osiągniętymi w województwie podlaskim oraz w całej Polsce. Średnie wyniki wynoszą odpowiednio 55% z języka polskiego, 45% z matematyki i 56% z języka angielskiego. Analiza wyników egzaminu ósmoklasisty z 2023 roku wskazuje na zróżnicowanie poziomu edukacji w poszczególnych gminach powiatu grajewskiego. Gminy Radziłów i Rajgród wyróżniają się wyższymi wynikami z języka polskiego, natomiast Gmina Wąsosz osiągnęła wysokie wyniki zarówno z języka polskiego, jak i matematyki.

Tabela 10. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2023 r.

Obszar	Wyniki z poszczególnych przedmiotów w %		
	j. polski	matematyka	j. angielski
Polska	66	53	66
Podlaskie	63	54	65
Powiat grajewski	55	45	56
Gmina Grajewo	56	47	52
Miasto Grajewo	55	45	63
Gmina Radziłów	59	45	55
Gmina Rajgród	59	51	46
Gmina Szczuczyn	48	36	48
Gmina Wąsosz	57	53	47

Źródło: CKE, <https://mapa.wyniki.edu.pl/MapaEgzaminow>.

Szkoły ponadpodstawowe

Nauczanie ponadpodstawowe prowadzone jest w poniższych placówkach. Organem prowadzącym szkół jest Powiat Grajewski:

- Zespół Szkół im. Księdza Jana Krzysztofa Kluka w Wojewodzinie: Technikum, Branżowa Szkoła I stopnia i Branżowa Szkoła II stopnia,
- Zespół Szkół im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Szczuczynie: Liceum Ogólnokształcące, Technikum i Branżowa Szkoła I stopnia,
- Zespół Szkół Nr 1 w Grajewie: I Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika w Grajewie, Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych,
- Zespół Szkół Nr 2 im. 9 Pułku Strzelców Konnych w Grajewie: Liceum Ogólnokształcące i Technikum,
- Zespół Szkół im. Bolesława Podedwornego w Nieckowie: Liceum Ogólnokształcące, Szkoła Policealna, Technikum, Branżowa Szkoła I stopnia, Centrum Kształcenia Ustawicznego,
- Zespół Szkół Specjalnych im. Jana Pawła II w Grajewie: Branżowa Szkoła I stopnia Specjalna, Szkoła Specjalna Przynosząca do Pracy.

A ponadto na terenie powiatu działają inne szkoły ponadpodstawowe:

- Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych „Mentor” w Grajewie,
- Zakład Doskonalenia Zawodowego w Białymstoku Ośrodek Kształcenia Zawodowego w Grajewie³.

³ Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych, <https://rspo.gov.pl/>

Poniższa tabela zawiera dane dotyczące szkół ponadpodstawowych działających na terenie powiatu grajewskiego.

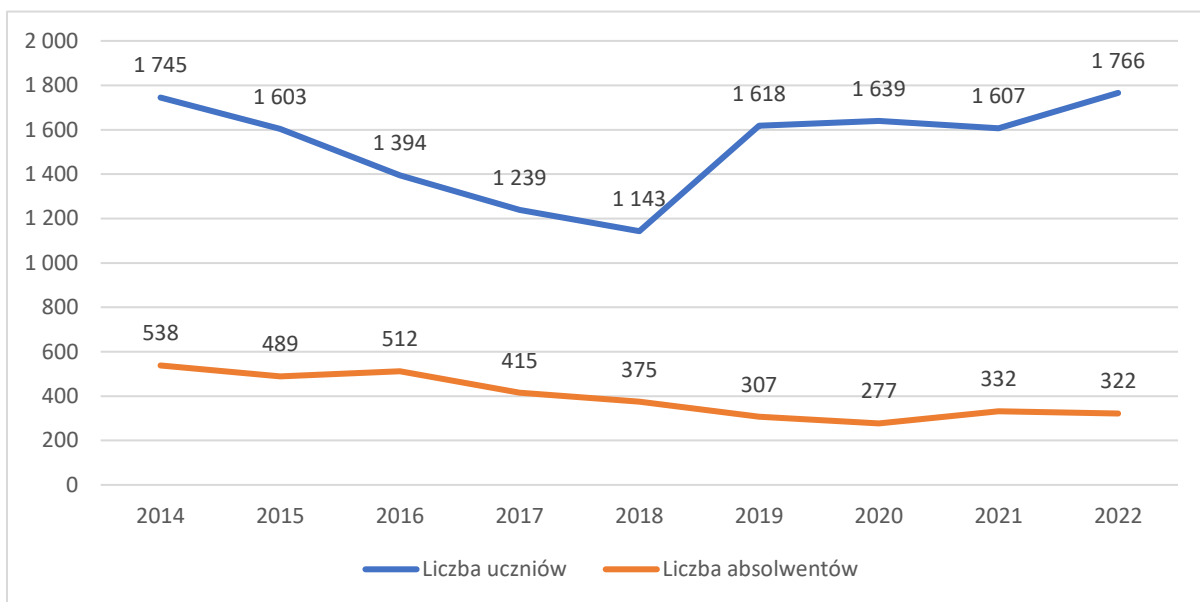
Tabela 11. Szkoły ponadpodstawowe

Kategoria	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Szkoły ponadpodstawowe	14	13	11	11	11	11	11	11	10
Oddziały w szkołach	77	71	66	63	56	81	78	78	85

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Na podstawie powyższych danych można zauważyć spadek liczby szkół ponadpodstawowych w latach 2014-2022. Liczba oddziałów w tych szkołach od 2014 do 2018 roku wykazuje ogólny trend spadkowy. W 2019 roku odnotowano nagły wzrost liczby oddziałów, co było związane z reformą szkolnictwa, która wymusiła zwiększenie liczby oddziałów. W 2022 roku na terenie powiatu grajewskiego funkcjonowało 85 oddziałów, czyli o 8 mniej niż w 2014 roku. Od 2019 roku liczba oddziałów cechuje się względną stabilnością.

Wykres 7. Liczba uczniów i absolwentów szkół ponadpodstawowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Analizując powyższy wykres zarówno pod względem liczby uczniów, jak i liczby absolwentów szkół ponadpodstawowych, zauważalny jest ich spadek do ok. 2018/2019 roku i potem względna stabilizacja. Wyjątkowy był rok 2019, kiedy odnotowano nagły, jednorazowy wzrost liczby uczniów. Rok szkolny 2019/2020 był okresem, w którym naukę w 3-letnim liceum rozpoczął ostatni rocznik gimnazjalistów, a w 4-letnim liceum pierwsi absolwenci 8-klasowej szkoły podstawowej.

Poniżej przanalizowano liczbę nauczycieli w powiecie grajewskim w przeliczeniu na pełne etaty.

Tabela 12. Nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty

Kategoria	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Przedszkola bez specjalnych	34,42	36,82	40,99	49,79	49,83	52,57	54,10	51,31	47,53
Oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych	33,70	32,75	42,34	47,32	43,83	49,62	46,51	44,50	48,91
Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży bez specjalnych	223,39	234,08	227,63	262,90	311,43	320,32	304,70	283,26	278,25
Szkoły podstawowe specjalne dla dzieci i młodzieży	12,26	11,00	11,66	13,95	14,70	17,25	17,73	19,05	15,47
Licea ogólnokształcące dla młodzieży bez specjalnych	36,69	37,64	33,75	32,13	27,07	32,51	35,19	36,93	41,94
Licea ogólnokształcące dla dorosłych	3,91	3,55	3,25	2,48	1,97	1,28	0,90	0,48	0,00
Technika dla młodzieży bez specjalnych	73,14	67,17	63,61	64,08	64,42	78,12	79,81	73,44	79,85
Szkoły artystyczne niedające uprawnień zawodowych	18,03	17,49	17,54	16,73	15,76	16,05	15,72	16,81	17,44

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Liczba nauczycieli w przeliczeniu na pełne etaty w powiecie grajewskim wykazuje stosunkowo stabilny poziom w większości typów szkół. Wyjątkiem są licea ogólnokształcące dla dorosłych, gdzie widoczny jest wyraźny trend spadkowy w zakresie zatrudnienia nauczycieli. Najwięcej etatów nauczycielskich przypada na szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży, które nie posiadają oddziałów specjalnych. W tych placówkach utrzymuje się wysoki poziom zatrudnienia, co odzwierciedla ich kluczową rolę w systemie edukacyjnym powiatu. Warto odnotować wzrost liczby zatrudnionych nauczycieli w szkołach ponadpodstawowych.

Z punktu widzenia oceny jakości kształcenia w szkołach ponadpodstawowych dobrym miernikiem są wyniki matur w zakresie podstawowym.

Tabela 13. Wyniki matur w 2024 r.

Obszar	Wyniki matur w 2024 r. [%]		
	język angielski podstawowy	język polski podstawowy	matematyka podstawowa
Polska	78,00	61,00	63,00
Podlaskie	75,87	58,43	63,19
Powiat grajewski	69,23	51,56	60,44
Miasto Grajewo	75,40	57,69	69,79
Gmina Grajewo	67,00	49,46	53,42
Gmina Szczuczyn	57,26	39,55	42,86

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://mapa.wyniki.edu.pl>

Młodzież z powiatu grajewskiego osiąga wyniki z matematyki nieco niższe (60,44%), ale zbliżone do wojewódzkich (63,19%) i krajowych (63,00%) oraz dużo niższe w przypadku języka polskiego (kraj – 61,00%, województwo – 58,43%, powiat – 51,56%) i języka angielskiego (kraj – 78,00%, województwo – 75,87%, powiat – 69,23%). W powiecie wyróżnia się znacząco pozytywnie miasto Grajewo, gdzie wyniki matur są zbliżone do poziomu

wojewódzkiego i krajowego, a w przypadku matematyki istotnie go przewyższając. Pozostałe gminy powiatu znacząco odstają od średnich wyników powiatowych.

Dużym atutem powiatu jest funkcjonujące I LO im. Mikołaja Kopernika w Grajewie, które regularnie zajmuje wysokie miejsca w rankingu liceów (15 miejsce w województwie w 2024 roku, brązowy znak jakości).⁴

1.2.3. Kultura

Infrastruktura kulturalna jest ważnym czynnikiem zrównoważonego rozwoju lokalnego. Zachowanie dziedzictwa kulturalnego to nie tylko ochrona zabytków, ale również poszerzanie zbiorów bibliotecznych, muzealnych oraz organizowanie przez jednostki kulturalne imprez kulturalnych.

Na terenie powiatu grajewskiego prężnie działają instytucje upowszechniające kulturę i sztukę, takie jak:

- Grajewskie Centrum Kultury w Grajewie (w tym kino na 295 miejsc),
- Muzeum Historyczne w Grajewie (Grajewska Izba Historyczna),
- Centrum Tradycji Mleczarstwa – Muzeum Mleka,
- Miejska Biblioteka Publiczna w Grajewie,
- Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia im. Jana Sebastiana Bacha w Grajewie,
- Biblioteka – Centrum Kultury w Szczuczynie,
- Dom Kultury w Rajgrodzie,
- Centrum Kultury w Radziłowie,
- Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Wąsoszu.

Na terenie powiatu grajewskiego ważnym animatorem życia kulturalnego jest Grajewskie Centrum Kultury (GCK). Główne cele działalności GCK obejmują przygotowanie społeczności lokalnej do aktywnego uczestnictwa w kulturze oraz współtworzenie jej wartości. GCK oferuje szeroką gamę zajęć kulturalnych, w tym zajęcia taneczne, które obejmują taniec towarzyski, nowoczesny oraz ludowy, a także zajęcia teatralne, rozwijające umiejętności aktorskie i sceniczne. Dodatkowo, organizowane są zajęcia plastyczno-ceramiczne, umożliwiające wyrażanie artystycznych talentów poprzez różne techniki plastyczne i ceramiczne oraz zajęcia wokalne, dla osób pragnących doskonalić swoje umiejętności śpiewu. GCK prowadzi również Miejską Orkiestrę Dętą OSP w Grajewie, oferując naukę gry na instrumentach dętych i możliwość uczestnictwa w orkiestrze. GCK prowadzi także wiele działań online za pośrednictwem mediów społecznościowych i portalu internetowego, oferując cykle tematyczne. Te działania pozwalają na dotarcie do szerszej publiczności i angażowanie społeczności w aktywności kulturalne, nawet w formie zdalnej.

⁴ Ranking Liceów Ogólnokształcących 2024, Perspektywy 2024.

Przy Grajewskim Centrum Kultury działają m.in.:

- Zespół Pieśni i Tańca „Grajewianie”,
- Chór Miejski „Cantabile” z Grajewa,
- Miejska Orkiestra Dęta OSP,
- Zespół Tańca Towarzyskiego „Slash”.

Aktualnie przebudowywany jest zabytkowy dwór w Nieckowie, który zostanie przeznaczony na potrzeby lokalnej społeczności. Będzie miejscem spotkań, zajęć i warsztatów, wydarzeń promujących lokalną kulturę, miejscem spotkań Kół Gospodyń Wiejskich, konferencji naukowych, szkoleń dla mikro-producentów rolnych. Dodatkowo poddasze dworu stanie się miejscem ekspozycji i przechowywania strojów ludowych Zespołu Kłosek, który rozsławia pieśnią i tańcem kulturę Mazowsza, Kurpi i Podlasia.

Miejska Biblioteka Publiczna w Grajewie swoją działalnością obejmuje teren Grajewa, gminy Grajewe i powiatu grajewskiego. Biblioteka funkcjonuje jako samorządowa instytucja kultury, która prowadzi działalność w zakresie rozwoju i zaspokajania potrzeb czytelniczych.

Na terenie powiatu działają ponadto:

- Gminna Biblioteka Publiczna Gminy Grajewe z siedzibą w Rudzie,
- Biblioteka Samorządowa w Radziłowie,
- Biblioteka Publiczna w Rajgrodzie,
- Biblioteka Publiczna w Rajgrodzie, Filia Biblioteczna w Bełdzie,
- Biblioteka Publiczna w Rajgrodzie, Filia Biblioteczna w Woźnejwsi,
- Biblioteka – Centrum Kultury w Szczuczynie,
- Biblioteka – Centrum Kultury w Szczuczynie, Filia Biblioteczna w Nieckowie,
- Biblioteka Publiczna w Wąsoszu

oraz biblioteki szkolne.

Dodatkowo na terenie powiatu funkcjonują świetlice wiejskie w poszczególnych gminach:

- Gmina Grajewe – świetlice w miejscowościach: Białaszewo, Białogrądy, Boczki-Świdrowo, Ciemnoszyje, Grozimy, Kapice, Kurejewka, Popowo, Przechody, Ruda, Sojczyn Borowy, Szymany, Wierzbowo, Wojewodzin.
- Gmina Radziłów – świetlice w miejscowościach: Glinki, Słucz, Zakrzewo, Karwowo; Mścichy, Klimaszewnica, Łoje-Awissa, Czerwonki, Kownatki.
- Gmina Rajgród – świetlice w miejscowościach: Biebrza, Pieńczykowo, Kosówka, Bełda, Woźnawieś, Rydzewo, Miecze.
- Gmina Wąsosz – świetlice w miejscowościach: Bagienice, Nieciki, Ławsk, Żebry, Kędziorowo.
- Gmina Szczuczyn – świetlice w miejscowościach: Skaje, Niedźwiadna, Nieckowo, Bzury, Jambrzyki, Niedźwiedzkie, Dołęgi, Załuski, Rakowo, Świdry-Awissa.

Bardzo licznie działają w gminach powiatu grajewskiego Koła Gospodyń Wiejskich:

- Gmina Grajewo – w miejscowościach: Łekowo, Ciemnoszyje, Toczyłowo, Kapice, Białaszewo, Sojczyn Borowy, Popowo, Ruda, Wierzbowo, Kacprowo, Modzele, Łosewo.
- Gmina Radziłów: Radziłów, Mścichy, Kieljany, Radziłów-Kolonia, Karwowo, Klimaszewnica, Zakrzewo.
- Gmina Rajgród: Rydzewo, Wólka Piotrowska, Pieńczykowo, Woźnawieś, Bełda, Biebrza, Kosówka, Rajgród.
- Gmina Szczuczyn: Danowo, Brzeźno, Lipnik, Niedźwiadna, Dołęgi, Guty, Szczuczyn, Rakowo.
- Gmina Wąsosz: Ławsk, Wąsosz, Kędziorowo.

W poniższej tabeli przedstawiono najważniejsze informacje dotyczące infrastruktury kulturalnej w powiecie grajewskim.

Tabela 14. Zasoby biblioteczne, centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice

Kategoria	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
biblioteki										
Biblioteki i filie	11	9	9	9	9	9	9	9	9	9
Księgozbiór	161 429	161 567	159 562	151 003	146 760	148 775	147 810	149 801	151 498	152 707
Czytelnicy w ciągu roku	5 052	4 943	4 453	4 557	4 423	4 354	3 996	3 660	3 498	3 477
Wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	105 164	100 999	93 316	89 505	87 913	89 697	66 889	78 341	80 096	80 918
Obiekt przystosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami	-	-	-	-	-	-	5	5	6	6
centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice										
Ogółem	8	9	18	18	18	18	15	16	16	15
Imprezy	253	263	447	389	592	494	242	323	515	648
Uczestnicy imprez	36 054	37 165	30 844	33 111	44 225	50 425	16 533	26 222	36 311	36 025
Grupy artystyczne	32	35	40	31	37	29	27	20	19	19
Członkowie grup artystycznych	594	620	740	675	832	615	480	385	363	405
Koła / kluby / sekcje	21	27	22	17	23	19	17	12	22	23
Członkowie kół / klubów / sekcji	312	410	279	252	323	305	278	127	292	254

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

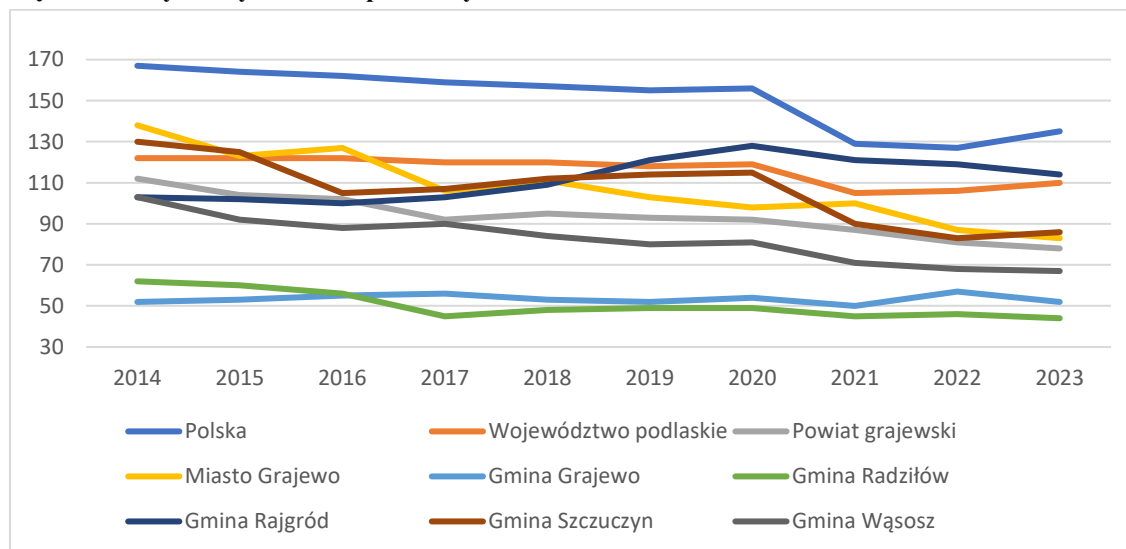
Liczba bibliotek i filii utrzymuje się na stabilnym poziomie 9 od 2015 roku. Księgozbiór w okresie 2014 – 2018 nieznacznie zmalał ze 161 429 książek w 2014 roku do 146 760 w 2018 roku, ale od tego czasu powoli rośnie. Liczba czytelników i wypożyczeń również wykazuje spadek, co może wskazywać na zmniejszające się zainteresowanie tradycyjną formą korzystania z bibliotek. Najwyższy spadek liczby wypożyczeń miał miejsce w 2020 roku, na co z pewnością miała wpływ pandemia, obecnie pomimo spadku liczby czytelników liczba wypożyczeń rośnie, ale wciąż nie osiągnęła poziomu sprzed pandemii.

Liczba organizowanych imprez i uczestników wykazuje znaczne wahania, co może być związane z różnymi czynnikami, takimi jak zmiany budżetowe czy wydarzenia społeczne. Szczególnie duży wzrost liczby imprez odnotowano w ostatnich latach: wzrost z 323 w 2021 roku do 515 wydarzeń w 2022 roku.

Liczba grup artystycznych i ich członków zmniejszyła się od 2019 roku, co może sugerować zmieniające się zainteresowania kulturalne mieszkańców lub ograniczenia związane z pandemią. Liczba kół, klubów i sekcji oraz ich członków również wykazuje zmienność, z zauważalnym spadkiem w 2020 roku, który może być efektem pandemii COVID-19.

Aby obiektywnie porównać poziom czytelnictwa w analizowanej grupie porównawczej na skalę województwa i kraju, warto przyrzeć się wskaźnikowi liczby czytelników w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

Wykres 8. Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

W powiecie grajewskim poziom wskaźnika czytelnictwa co roku się zmniejsza. Jest to niepokojący trend, który może wskazywać na zmniejszające się zainteresowanie czytelnictwem lub na trudności w dostępie do zasobów bibliotecznych. W analizowanym przedziale czasowym wskaźnik liczby czytelników w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w większości jednostek nie wykazuje znacznych wahań. Mimo to, zauważalne są pewne różnice między poszczególnymi gminami w powiecie grajewskim. Wśród analizowanych gmin, najwyższy poziom czytelnictwa w ostatnich latach odnotowano w gminie Rajgród. Wskaźnik ten przewyższa średnią dla województwa podlaskiego. Najniższy poziom czytelnictwa zauważono w gminie Radziłów i gminie Grajewo.

Obiektywne porównanie wskaźnika czytelnictwa w powiecie grajewskim na tle województwa i kraju pokazuje, że choć niektóre gminy, takie jak gmina Rajgród, wyróżniają się wysokim poziomem czytelnictwa, ogólny trend w powiecie jest spadkowy. Zwiększenie dostępu do bibliotek, promocja czytelnictwa oraz wsparcie finansowe dla bibliotek mogą pomóc odwrócić ten niekorzystny trend i poprawić wskaźniki czytelnictwa w całym powiecie. Zainteresowanie korzystaniem z bibliotek może wspomóc popularyzacja alternatywnych form książek: e-booków, audiobooków, które umożliwiają czytelnictwo osobom z niepełnosprawnościami.

Poniżej przedstawiono szczegółowe dane dotyczące grup artystycznych i ich członków, a także kół, klubów i sekcji oraz ich członków w powiecie grajewskim.⁵

Tabela 15. Grupy artystyczne i członkowie

Obszar	grupy artystyczne									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Powiat grajewski	32	35	40	31	37	29	27	20	19	19
Miasto Grajewo	12	13	21	20	20	20	23	15	13	13
Gmina Grajewo	0	0	2	2	3	0	0	0	0	0
Gmina Rajgród	5	4	4	5	9	3	2	1	1	2
Gmina Szczuczyn	11	11	13	4	5	6	2	1	1	1
Gmina Wąsosz	4	7	0	0	0	0	0	3	4	3
Obszar	członkowie grup artystycznych									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Powiat grajewski	594	620	740	675	832	615	480	385	363	405
Miasto Grajewo	386	349	490	541	367	438	419	286	275	340
Gmina Grajewo	0	0	16	12	33	0	0	0	0	0
Gmina Rajgród	52	73	37	51	320	50	30	40	10	15
Gmina Szczuczyn	141	141	197	71	112	127	31	12	10	10
Gmina Wąsosz	15	57	0	0	0	0	0	47	68	40
Obszar	koła / kluby / sekcje									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Powiat grajewski	21	27	22	17	23	19	17	12	22	23
Miasto Grajewo	6	6	6	5	6	5	5	5	6	7
Gmina Grajewo	1	0	0	4	6	3	5	4	5	5
Gmina Rajgród	0	6	0	0	0	2	1	0	5	5
Gmina Szczuczyn	13	13	10	3	5	4	4	3	5	4
Gmina Wąsosz	1	2	6	5	6	5	2	0	1	2
Obszar	członkowie kół / klubów / sekcji									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Powiat grajewski	312	410	279	252	323	305	278	127	292	254
Miasto Grajewo	97	104	79	62	47	50	37	37	49	45
Gmina Grajewo	13	0	0	51	77	42	144	49	57	77
Gmina Rajgród	0	89	0	0	0	30	20	0	95	50
Gmina Szczuczyn	190	190	142	94	134	123	59	41	71	57
Gmina Wąsosz	12	27	58	45	65	60	18	0	20	25

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS.

⁵ W tabelach 15,16 i na wykresach 10, 11 nie wykazano Gminy Radziłów ze względu na brak instytucji kultury składającej sprawozdanie statystyczne do GUS.

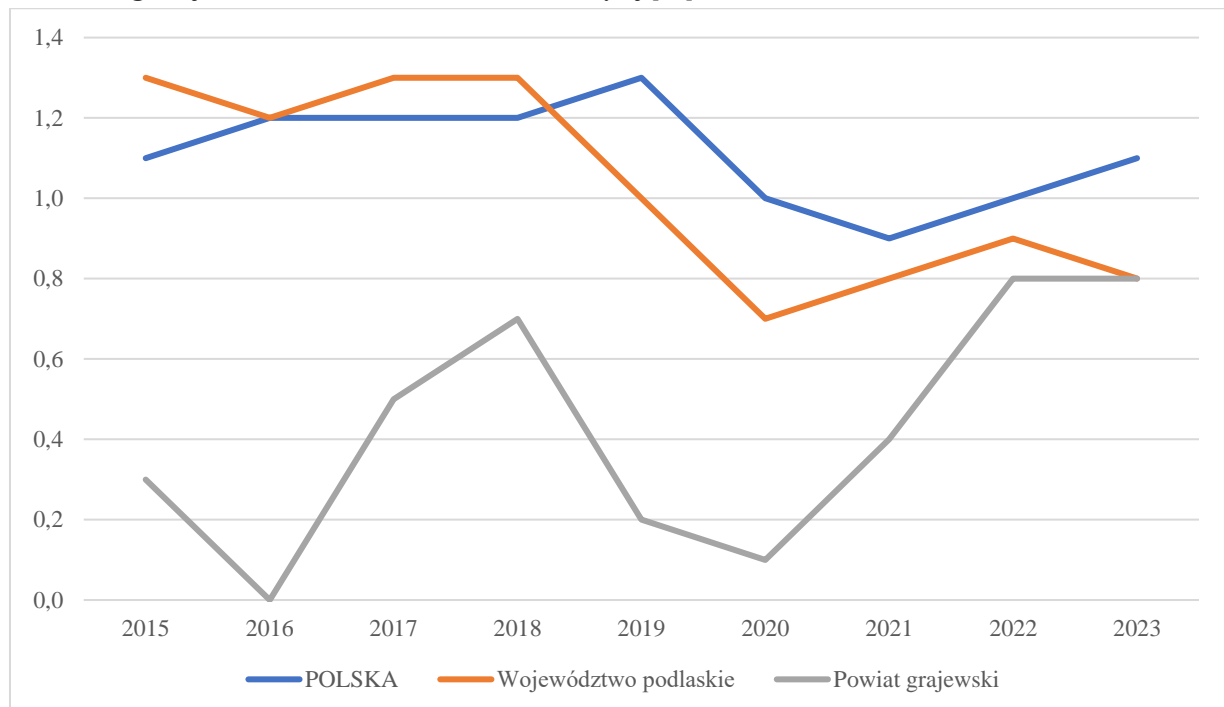
Na podstawie dostępnych danych trudno jednoznacznie stwierdzić, że występuje wyraźny trend spadkowy lub wzrostowy w liczbie grup artystycznych, kół, klubów czy sekcji oraz ich członków. Wartości te ulegają ciągłym zmianom, co może być wynikiem różnych czynników, takich jak zmiany demograficzne, zainteresowania mieszkańców czy dostępność środków finansowych.

Analiza danych dotyczących grup artystycznych oraz kół, klubów i sekcji w powiecie grajewskim pokazuje brak wyraźnego trendu spadkowego lub wzrostowego. Istnieją znaczące różnice między gminami. Zwiększenie wsparcia dla gmin o niskim zaangażowaniu oraz promowanie aktywności kulturalnej może przyczynić się do poprawy tych wskaźników i wzbogacenia życia kulturalnego w powiecie.

Gmina Wąsosz w większości analizowanych obszarów odnotowuje niskie wartości: liczba grup artystycznych i członków tych grup jest minimalna lub zerowa w wielu latach okresu analizy. W 2023 roku liczba grup artystycznych w gminie Wąsosz wynosiła zaledwie 3, a liczba członków tych grup wynosiła 40. W 2023 roku na terenie gminy Grajewo oraz gminy Szczuczyn było najmniej kół, klubów i sekcji wśród wszystkich analizowanych gmin, co przekłada się również na najmniejszą liczbę członków w tych jednostkach.

W związku z problemem starzejącego się społeczeństwa, który dotyczy całego kraju, przeanalizowano między innymi udział osób powyżej 60 roku życia w kołach, klubach i sekcjach.

Wykres 9. Udział osób, będących członkami kół, klubów lub sekcji seniora i Uniwersytetów Trzeciego Wieku w ogólnej liczbie ludności w wieku 60 lat i więcej [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

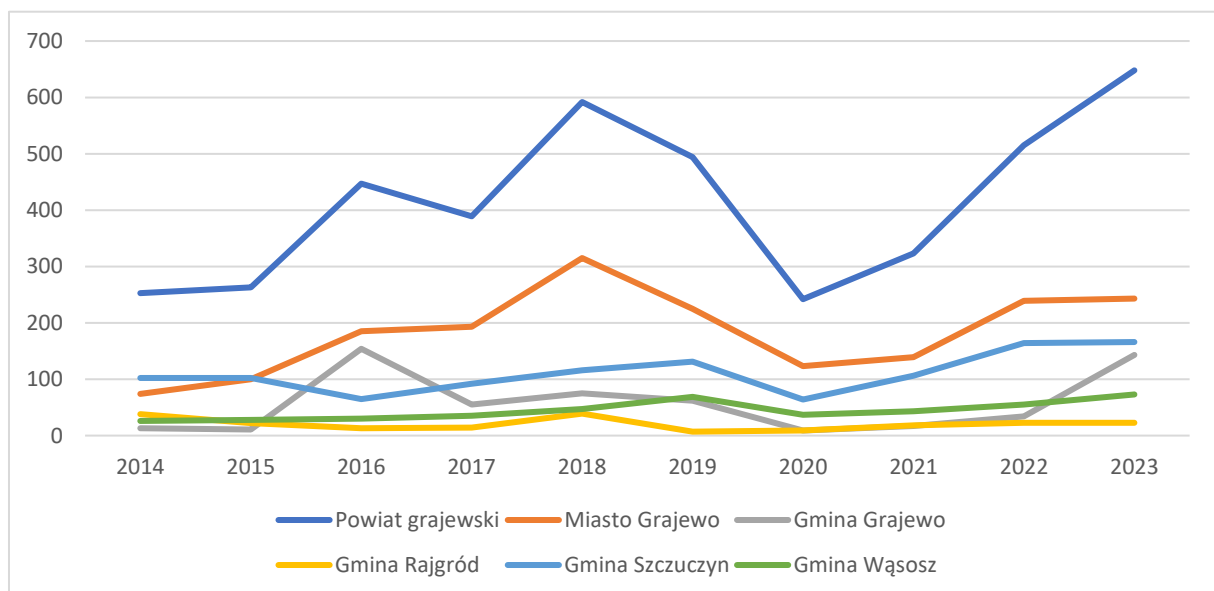
Udział osób będących członkami kół, klubów lub sekcji seniora oraz Uniwersytetów Trzeciego Wieku w ogólnej liczbie ludności w wieku 60 lat w powiecie grajewskim był na bardzo niskim

poziomie w latach 2015-2020, jedynie w roku 2018 nieco wzrósł, w roku 2023 wyrównał się z poziomem województwa (wartość 0,8), ale nastąpiło to po znacznym spadku wartości udziału w całym Podlaskim. W analizowanym okresie obserwujemy jednak rosnący trend wskaźnika osób w wieku 60 lat będących członkami kół i klubów.

Pod względem liczby organizowanych imprez, na tle analizowanych jednostek wyróżniają się miasto Grajewo oraz gmina Szczuczyn. Miasto Grajewo odnotowało największą liczbę zorganizowanych imprez w 2018 roku i wykazuje ogólny trend wzrostowy, tylko okres pandemii spowodował spadek liczby imprez, ale spadek ten był jeszcze bardziej gwałtowny na poziomie województwa.

W powiecie grajewskim liczba imprez wzrastała do 2018 roku, po czym nastąpił spadek, który silnie pogłębiło wprowadzenie restrykcji związanych z pandemią COVID-19. Po ich zniesieniu, można ponownie zauważyć wzrost liczby organizowanych imprez, co świadczy o powrocie zwiększonej aktywności kulturalnej w regionie.

Wykres 10. Liczba imprez kulturalnych

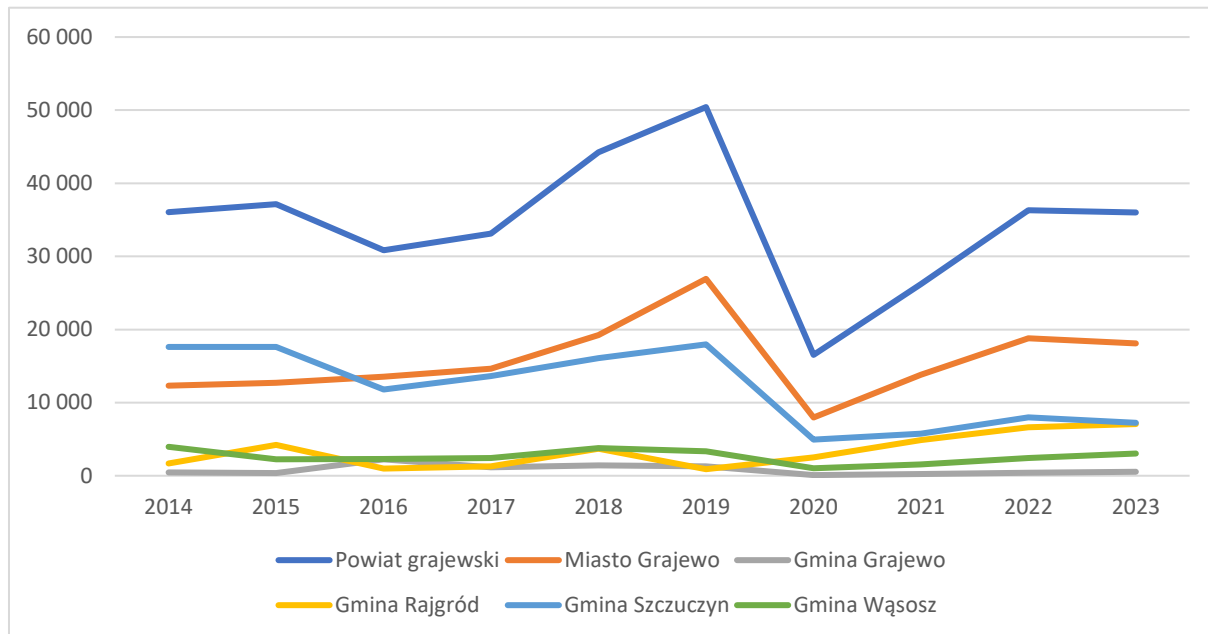

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Najmniej imprez w analizowanym przedziale czasowym odnotowano w gminie Rajgród i jest to stałe zjawisko.

Poniższy wykres przedstawia analogiczne dane dotyczące liczby uczestników imprez kulturalnych, pokazując, jak zmieniała się frekwencja na tych wydarzeniach w analizowanym okresie. Wzrost liczby uczestników po 2020 roku również wskazuje na rosnące zainteresowanie kulturą i wydarzeniami społecznymi w powiecie grajewskim, co jest pozytywnym sygnałem dla lokalnych organizatorów i społeczności.

Wykres 11. Liczba uczestników imprez kulturalnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Pod względem liczby organizowanych imprez, miasto Grajewo wyróżnia się na tle analizowanych jednostek. Miasto Grajewo odnotowało znacznie większą liczbę zorganizowanych imprez w 2016 roku (podobnie jak gmina Grajewo) i wykazuje ogólny trend wzrostowy od 2016 roku. W 2023 roku liczba uczestników imprez w mieście Grajewo wyniosła 18 089, co jest najwyższym wynikiem w powiecie. Gmina Szczuczyn również wykazuje znaczną aktywność kulturalną, choć liczba uczestników wahała się, osiągając szczyt w 2019 roku z 17 970 uczestnikami, a następnie spadła do 7 251 w 2023 roku. Z kolei gmina Rajgród odnotowała najmniejszą liczbę imprez we wszystkich latach analizowanego okresu, mimo że liczba uczestników wzrosła z 2 650 w 2013 roku do 7 070 w 2023 roku, co wskazuje na większe zaangażowanie mieszkańców w organizowane wydarzenia. Gmina Grajewo również wykazuje stosunkowo niską aktywność, z liczbą uczestników wynoszącą 565 w 2023 roku.

W powiecie grajewskim ogólna liczba imprez wzrastała do 2018 roku, po czym nastąpił spadek aż do 2020 roku z powodu restrykcji związanych z pandemią COVID-19. Po ich zniesieniu liczba organizowanych imprez ponownie wzrosła, osiągając 36 025 uczestników w 2023 roku.

Dane dotyczące liczby uczestników imprez kulturalnych w powiecie grajewskim na przestrzeni lat odzwierciedlają ogólny trend wzrostowy, przerwany przez pandemię, a następnie powracający do poziomów sprzed kryzysu zdrowotnego. Pokazuje to, że po okresie spadku związanego z pandemią mieszkańcy powiatu grajewskiego wracają do aktywnego uczestnictwa w życiu kulturalnym.

Tabela 16. Imprezy organizowane przez domy kultury w powiecie grajewskim w 2023 roku

Kategoria	Powiat grajewski	Miasto Grajewo	Gmina Grajewo	Gmina Rajgród	Gmina Szczuczyn	Gmina Wąsosz
Seanse filmowe	22	20	0	1	0	1
Wystawy ogółem	20	11	0	2	5	2
Festiwale i przeglądy artystyczne	16	5	0	1	9	1
Koncerty	41	21	0	3	13	4
Prelekcje, spotkania, wykłady	35	5	0	1	21	8
Imprezy turystyczne i sportowo - rekreacyjne	63	3	0	2	49	9
Konkursy	52	12	0	2	31	7
Pokazy teatralne	18	7	7	1	0	3
Konferencje	2	0	0	2	0	0
Interdyscyplinarne	16	13	0	0	0	3
Warsztaty	321	124	136	8	18	35
Inne	42	22	0	0	20	0
Ogółem	648	243	143	23	166	73

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS.

W 2023 roku na terenie powiatu grajewskiego zorganizowano łącznie 648 imprez kulturalnych. Miasto Grajewo wyróżniało się najaktywniejszym udziałem, organizując 243 wydarzenia, co stanowiło około 37,5% wszystkich imprez w powiecie.

W całym powiecie najczęściej organizowaną kategorią były warsztaty, których zorganizowano 321. W mieście Grajewo odbyły się 124 warsztaty, a w gminie Grajewo 136. Popularne były również imprezy turystyczne i sportowo-rekreacyjne, zwłaszcza w gminie Szczuczyn, gdzie zorganizowano 49 takich wydarzeń. Miasto Grajewo charakteryzowało się dużą różnorodnością organizowanych imprez, prowadząc seanse filmowe, wystawy, koncerty, prelekcje oraz interdyscyplinarne wydarzenia. Gmina Rajgród zorganizowała tylko 23 imprezy, z czego największą kategorią były pokazy teatralne (7 wydarzeń). Gmina Wąsosz, choć mniej aktywna niż miasto Grajewo, zorganizowała łącznie 73 imprezy, w tym 35 warsztatów.

Analiza liczby i rodzaju imprez kulturalnych organizowanych przez domy kultury w powiecie grajewskim w 2023 roku pokazuje znaczną aktywność kulturalną, szczególnie w mieście Grajewo, gminie Szczuczyn i gminie Grajewo. Mimo pandemii COVID-19, która wpłynęła na ograniczenie wydarzeń kulturalnych w poprzednich latach, w 2023 roku nastąpiło ożywienie w tym zakresie. Różnorodność organizowanych imprez odzwierciedla zaangażowanie lokalnych społeczności w propagowanie kultury i aktywności społecznej.

1.2.4. Sport i rekreacja

Miejsca wspierające kulturę fizyczną odgrywają niezmiernie istotną rolę dla mieszkańców powiatu grajewskiego. Według dostępnych danych GUS, w powiecie grajewskim działało 15 klubów sportowych zrzeszających łącznie 729 członków. Wśród tych osób zarejestrowano 729 ćwiczących, w tym 530 mężczyzn i 199 kobiet. Z tej grupy 483 osoby były w wieku do 18 lat, z czego 337 stanowili chłopcy, a 146 dziewczęta. Aktywnych było również 29 sekcji sportowych.

Główną jednostką organizacyjną w powiecie, która realizuje zadania z zakresu sportu i rekreacji, jest Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji (MOSiR) w Grajewie. MOSiR zarządza wieloma ważnymi obiektami sportowymi i terenami sportowo-rekreacyjnymi, które są kluczowe dla promowania aktywności fizycznej wśród mieszkańców. Do najważniejszych obiektów zarządzanych przez MOSiR należą:

- Hala sportowa, ul. Strażacka 2. Z hali w trakcie trwania roku szkolnego korzystają uczniowie Szkoły Podstawowej nr 2. W godzinach popołudniowych odbywają się zajęcia w ramach sekcji sportowych: piłki nożnej, tenisa stołowego, lekkoatletyki, zapasów oraz zapasów MMA. Z hali korzystać mogą także klienci indywidualni. W budynku znajduje się także sauna oraz siłownia.
- Stadion Miejski, ul. Piłsudskiego 30A. Obiekt bezpłatny dla seniorów oraz młodych pasjonatów piłki nożnej oraz biegni. Z obiektu regularnie korzysta w ramach treningów Klub Sportowy Warmia Grajewo, a także piłkarze „Akademii Warmii Grajewo”. Obiekt posiada boisko o wymiarach 105 m długości i 64 m szerokości, 1500 miejsc siedzących na trybunie głównej oraz 240 miejsc na trybunie dla gości.
- Boisko piłkarskie oraz do piłki siatkowej przy Grajewskiej Izbie Historycznej, ul. Legionistów 9. Obiekt wykorzystywany do treningów grup młodzieżowej piłki nożnej. Na obiekcie organizowana jest m.in. duża plenerowa impreza pn. Olimpiada przedszkolaka oraz Fiesta Balonowa (w 2022 roku odbyła się trzecia edycja tej imprezy).
- Miasteczko Ruchu Drogowego, ul. Łazienna. Obiekt przeznaczony do bezpiecznego szkolenia małoletnich kandydatów do egzaminu na kartę rowerową.
- Kompleks boisk „Orlik 2012”, ul. 11-go Listopada. Obiekt wyposażony w boisko piłkarskie ze sztuczną nawierzchnią (sztuczna trawa), a także boisko wielofunkcyjne ze sztuczną nawierzchnią (tartan), które może być wykorzystywane do gry w piłkę ręczną, koszykówkę oraz siatkówkę. Z obiektu korzystają uczniowie Szkoły Podstawowej nr 2. Na jego terenie rozgrywane są także cykliczne zawody Amatorskiej Ligi Piłki Nożnej. W trakcie okresu zimowego na jego terenie powstaje lodowisko „Biały Orlik”.
- Siłownia plenerowa w Parku Solidarności. Obiekt przeznaczony dla wszystkich mieszkańców jako miejsce do ćwiczeń, wypoczynku oraz spotkań lokalnej społeczności.
- Pływalnia Miejska, ul. Targowa 1. Najpopularniejszy obiekt sportowy wśród mieszkańców. Korzystają z niego w ciągu roku szkolnego uczniowie szkół podstawowych. Na pływalni organizowane są zajęcia nauki pływania oraz aqua fitnessu, z którego korzysta m.in. Uniwersytet Trzeciego Wieku. Kryty basen wraz z zapleczem SPA, w którym znajdują się pomieszczenia do masażu, grota solna, zespół saun. W strefie hali basenowej znajduje się niecka sportowa wyposażona w liny wydzielające. Z myślą o najmłodszych powstała niecka rekreacyjna z brodzikiem

i z różnymi atrakcjami: armatkami wodnymi, wodospadem, gejzerem, grzybkiem wodnym.

Dodatkowo na terenie miasta Grajewo znajdują się takie obiekty jak:

- boisko wielofunkcyjne przy SP nr 1 w Grajewie, ul. Szkolna 12,
- boisko wielofunkcyjne przy SP nr 2 w Grajewie, ul. Mickiewicza 1,
- boisko wielofunkcyjne przy SP nr 4 w Grajewie, ul. Konstytucji 3-go Maja 23,
- tężnia solankowa w parku Solidarności,
- zewnętrzna siłownia w parku przy Wojska Polskiego i osiedlowe siłownie.

Dodatkowo na terenie powiatu znajdują się następujące obiekty sportu i rekreacji:

- kompleks boisk Orlik przy ul. Grunwaldzkiej w Szczuczynie,
- hala sportowa przy ul. Grunwaldzkiej w Szczuczynie,
- stadion miejski przy ul. Sportowej w Szczuczynie,
- pełnowymiarowa hala sportowa wraz z boiskami zewnętrznymi przy ul. Nadstawnej w Szczuczynie,
- dwie sale gimnastyczne przy Szkole Podstawowej w Szczuczynie,
- hala sportowa przy Zespole Szkół w Niećkowie,
- sala gimnastyczna przy Szkole Podstawowej w Niedźwiadnej,
- kompleks sportowy przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Radziłowie (bieżnia 4-torowa poliuretanowa, bieżnia prosta o długości całkowitej 130 m, miejsce do rzutu oszczepem, miejsce do pchnięcia kulą, kort tenisowy, boisko do gry w koszykówkę, boisko do gry w piłkę ręczną, siłownia zewnętrzna),
- place zabaw w miejscowości: Radziłów przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Radziłowie, Radziłów ul. Plac 500-lecia (park), Mścichy, Karwowo, Słucz, Zakrzewo, Łoje-Awissa, Klimaszewnica, Kieljany,
- otwarta strefa aktywności w Klimaszewnicy siłownia w plenerze - 6 urządzeń do ćwiczeń, stół do gry w szachy,
- siłownie plenerowe przy Szkole Podstawowej w Słuczu oraz w Kramarzewie (6 szt. urządzeń do ćwiczeń),
- kompleks boisk sportowych Orlik przy Zespole Szkół Nr 2 im. 9. Pułku Strzelców Konnych w Grajewie,
- Otwarta Strefa Aktywności przy Zespole Szkół Nr 2 im. 9. Pułku Strzelców Konnych w Grajewie, obejmująca siłownię plenerową oraz street workout park.

W 2018 roku w powiecie grajewskim działały 22 kluby sportowe. W 2020 roku liczba ta spadła do 15 i utrzymała się na tym poziomie do 2022 roku. Miasto Grajewo miało najwięcej klubów sportowych, jednak ich liczba również zmniejszyła się z 14 w 2018 roku do 10 w 2020 roku, pozostając na tym poziomie w 2022 roku. W gminie Grajewo i gminie Rajgród liczba klubów spadła do zera, podczas gdy gmina Szczuczyn zwiększyła liczbę klubów z 3 do 4.

Liczba sekcji sportowych w powiecie grajewskim również wykazywała tendencję spadkową. W 2018 roku funkcjonowało 51 sekcji, w 2020 roku liczba ta zmniejszyła się do 35, a w 2022 roku do 29. Miasto Grajewo w 2022 roku miało 21 sekcji. W gminie Rajgród liczba sekcji spadła do zera, a w gminie Szczuczyn z 9 sekcji w 2018 roku do 6 w 2022 roku.

Tabela 17. Kultura fizyczna i sport ⁶

Obszar	Kluby		
	2018	2020	2022
Powiat grajewski	22	15	15
Miasto Grajewo	14	10	10
Gmina Grajewo	1	0	0
Gmina Radziłów	2	1	1
Gmina Rajgród	1	1	0
Gmina Szczuczyn	4	3	4
Obszar	sekcje sportowe		
	2018	2020	2022
Powiat grajewski	51	35	29
Miasto Grajewo	32	23	21
Gmina Grajewo	2	0	0
Gmina Radziłów	5	2	2
Gmina Rajgród	3	2	0
Gmina Szczuczyn	9	8	6
Obszar	ćwiczący ogółem		
	2018	2020	2022
Powiat grajewski	1 251	703	729
Miasto Grajewo	851	429	482
Gmina Grajewo	20	0	0
Gmina Radziłów	36	15	15
Gmina Rajgród	117	68	0
Gmina Szczuczyn	227	191	232
Obszar	ćwiczący na 1000 mieszkańców		
	2018	2020	2022
Powiat grajewski	26,3	15,4	16,3
Miasto Grajewo	38,8	20,0	22,9
Gmina Grajewo	3,4	0,0	0,0
Gmina Radziłów	7,5	3,3	3,4
Gmina Rajgród	22,2	14,2	0,0
Gmina Szczuczyn	37,3	32,3	40,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Ogólna liczba ćwiczących w powiecie grajewskim wyniosła 1 251 osób w 2018 roku, ale spadła do 703 w 2020 roku, aby nieco wzrosnąć do 729 w 2022 roku. Miasto Grajewo odnotowało spadek z 851 ćwiczących w 2018 roku do 482 w 2022 roku. Gmina Grajewo nie miała żadnych ćwiczących w latach 2020 i 2022. Ten drastyczny spadek o ponad 40% osób ćwiczących miał

⁶ W tabeli nie wykazano Gminy Wąsosz ze względu na brak instytucji sportu i rekreacji składającej sprawozdanie statystyczne do GUS.

niewątpliwie związek z pandemią. Jednak Gmina Szczuczyn wykazała pewną odporność i w roku 2022 osób ćwiczących przybyło w porównaniu do lat ubiegłych.

W 2018 roku w powiecie grajewskim na 1000 mieszkańców przypadało 26,3 ćwiczących. W 2020 roku wskaźnik ten spadł do 15,4 i nieznacznie wzrasta, ale trend wskaźnika nie napawa optymizmem w gminach: Grajewo, Rajgród, Radziłów.

Analiza danych dotyczących kultury fizycznej i sportu w powiecie grajewskim pokazuje, że pomimo spadków w liczbie klubów sportowych i sekcji sportowych oraz liczbie ćwiczących w niektórych gminach, istnieją gminy, takie jak gmina Szczuczyn, które wykazują wzrost w zaangażowaniu mieszkańców w kulturę fizyczną. Miasto Grajewo, mimo spadków, nadal pozostaje ważnym centrum sportowym w powiecie. Dalsze inwestycje w infrastrukturę sportową oraz promocja aktywności fizycznej mogą przyczynić się do poprawy tych wskaźników w przyszłości.

1.2.5. Organizacje pozarządowe i zaangażowanie mieszkańców w sprawy lokalne

Na przestrzeni ostatniej dekady liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w powiecie grajewskim systematycznie rosła, z wyjątkiem drobnych wahań w niektórych latach. Zgodnie z dostępnymi danymi, w 2023 roku na terenie powiatu grajewskiego było 151 zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych.

Największa liczba organizacji działa w mieście Grajewo, które jest również aktywnym członkiem różnych związków i stowarzyszeń regionalnych, co umożliwia realizację licznych projektów dofinansowanych ze źródeł zewnętrznych. Gmina Wąsosz, zaledwie z 8 organizacjami, pozostaje najmniej aktywna pod względem liczby fundacji i stowarzyszeń. Wzrost liczby organizacji społecznych w powiecie grajewskim odzwierciedla rosnące zaangażowanie mieszkańców w działania społeczne oraz rozwój infrastruktury wspierającej działalność społeczną i obywatelską.

Dane za 2023 rok wskazują na dynamiczny rozwój organizacji społecznych w powiecie grajewskim, szczególnie w mieście Grajewo, które jest liderem pod względem liczby zarejestrowanych jednostek.

Tabela 18. Liczba stowarzyszeń i organizacji społecznych w powiecie grajewskim

Obszar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Powiat grajewski	123	130	131	139	129	135	133	132	134	151
Miasto Grajewo	55	56	55	62	53	57	57	58	60	73
Gmina Grajewo	19	20	20	20	20	20	20	20	20	20
Gmina Radziłów	11	12	13	13	12	13	13	12	12	12
Gmina Rajgród	16	20	21	22	21	22	20	19	18	20
Gmina Szczuczyn	14	14	14	14	15	15	15	15	16	18
Gmina Wąsosz	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

1.2.6. Opieka zdrowotna, społeczna, bezpieczeństwo

W 2023 roku liczba udzielonych porad lekarskich w powiecie grajewskim wyniosła 281 071, co stanowi wzrost w porównaniu do roku ubiegłego. Liczba ta osiągnęła poziom zbliżony do tego z 2018 roku, kiedy to udzielono 283 697 porad lekarskich. W analizowanym przedziale czasowym (lata 2013-2023) nie można jednoznacznie stwierdzić wyraźnego trendu wzrostowego lub spadkowego w liczbie udzielonych porad lekarskich. Najmniej porad udzielono w 2020 roku – 235 905, co prawdopodobnie było spowodowane pandemią COVID-19 i związanymi z nią ograniczeniami. Z kolei najwięcej porad lekarskich udzielono w 2015 roku, osiągając liczbę 296 549.

Powiat grajewski realizuje zadanie z zakresu promocji i ochrony zdrowia poprzez własne jednostki organizacyjne:

- Szpital Ogólny im. dr Witolda Gineła w Grajewie, ul. Konstytucji 3 Maja 34, 19-200 Grajewo, prowadzi działalność leczniczą polegającą na udzielaniu stacjonarnych i całodobowych świadczeń zdrowotnych szpitalnych, udzielaniu ambulatoryjnych świadczeń zdrowotnych i na promocji zdrowia.
- Zakład Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Grajewie, ul. Kolejowa 8, 19-200 Grajewo, prowadzi działalność leczniczą, polegającą na: udzielaniu świadczeń zdrowotnych z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej pacjentom z terenu gmin Radziłów, Wąsosz, Szczuczyn, Grajewo, ambulatoryjnej specjalistycznej opieki zdrowotnej z zakresu ginekologii i położnictwa oraz profilaktyki i promocji zdrowia. Świadczenia realizowane są przez lekarzy, pielęgniarki, położne oraz pielęgniarki medycyny szkolnej.
- Zakład Opiekuńczo-Lecznicy w Szczuczynie, ul. Szpitalna 1, 19-230 Szczuczyn, prowadzi działalność z zakresu opieki długoterminowej⁷. Podstawowymi kierunkami działalności zakładu są: udzielanie podopiecznym całodobowych świadczeń zdrowotnych, które obejmują swoim zakresem leczenie, pielęgnację i rehabilitację, zapewnienie podopiecznym środków farmaceutycznych i materiałów medycznych oraz pomieszczeń i wyżywienia odpowiednich do stanu zdrowia, zapewnienie podopiecznym opieki w czasie organizowanych zajęć kulturowo-rekreacyjnych oraz promocja zdrowia.

Ponadto mieszkańcy powiatu korzystają z publicznych ośrodków zdrowia: miejskich, gminnych, wiejskich i niepublicznych. Należą do nich m.in.:

- Gminny Ośrodek Zdrowia w Wąsoszu,
- Gminny Ośrodek Zdrowia w Radziłowie,
- Wiejski Ośrodek Zdrowia w Białaszewie,
- Przychodnia Rejonowa w Szczuczynie,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej PULS-Centrum Kardiologii,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „MEDICUS”,

⁷ Raport o stanie Powiatu Grajewskiego w 2023 roku

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „FENIKS”.

Na obszarze powiatu nie funkcjonuje żadna placówka opieki paliatywnej, dostępne jest w Grajewie tylko hospicjum domowe prowadzone przez placówkę niepubliczną „Medicus”.

Tabela 19. Liczba porad lekarskich w powiecie grajewskim w latach 2014 -2023

Obszar	Lata									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Liczba porad na 1000 mieszkańców										
Podlaskie	7,28	7,45	7,61	7,56	7,55	7,58	6,54	7,65	7,92	8,30
Powiat grajewski	5,65	6,13	5,88	6,10	5,97	5,72	5,17	5,95	6,08	6,36
Liczba porad										
Powiat grajewski	274 943	296 549	282 494	291 681	283 697	270 035	235 905	268 670	272 121	281 071
Miasto Grajewo	211 711	230 167	215 620	225 220	217 811	204 459	183 812	208 167	217 582	228 047
Gmina Grajewo	3 493	3 726	3 813	3 374	2 984	2 960	2 440	2 221	2 118	2 090
Gmina Radziłów	12 449	13 042	13 129	12 364	11 958	11 437	8 131	9 899	7 379	6 183
Gmina Rajgród	16 487	17 974	18 654	19 157	19 228	19 485	17 644	19 431	19 207	20 610
Gmina Szczuczyn	22 251	22 918	22 780	23 184	23 234	23 300	16 884	20 666	18 914	17 551
Gmina Wąsosz	8 552	8 722	8 498	8 382	8 482	8 394	6 994	8 286	6 921	6 590

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Porady lekarskie w zakresie ambulatoryjnej opieki zdrowotnej dotyczą porad w podstawowej i specjalistycznej opiece zdrowotnej, łącznie z poradami udzielonymi w przychodniach resortu MON i MSWiA. Liczba udzielonych porad przypadająca na 1000 mieszkańców wzrastała w okresie 2014-2023 zarówno w województwie, jak i w powiecie. Niemniej do 2023 jej wysokość (6,36) przypadająca na mieszkańców powiatu nie osiągnęła poziomu wskaźnika wojewódzkiego nawet sprzed dekady (7,28 porady na 1000 mieszkańców w 2014 r.) i znacznie odbiega od poziomu w roku 2023 wynoszącym 8,3. Liczba udzielanych porad wzrosła wyłącznie w miastach: Grajewo (z 211 711 w 2014r. do 228 047 w 2023r.) i Rajgród (z 11 291 w 2014 r. do 16 228 w 2023 r.), w poradniach wiejskich spadała (również na terenie wiejskiej gminy Rajgród).

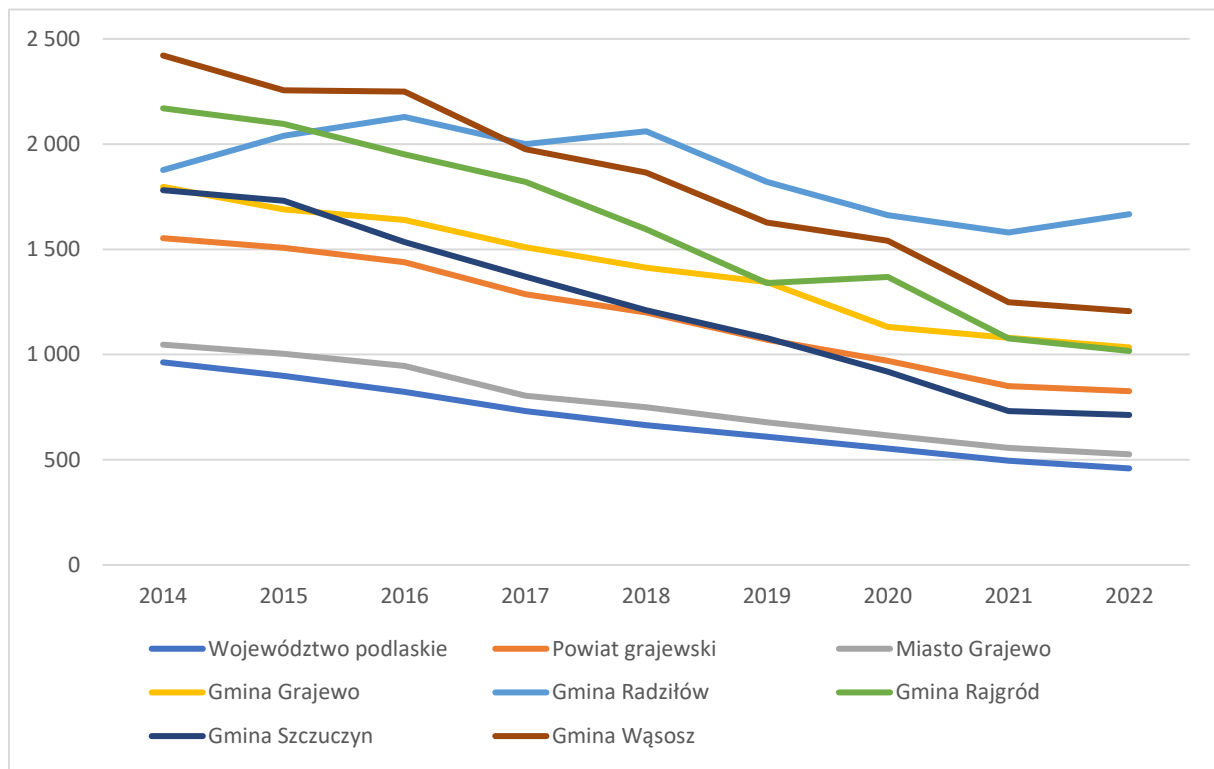
Pomoc społeczna w powiecie grajewskim jest realizowana przez następujące jednostki:

- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Grajewie,
- Dom Pomocy Społecznej w Grajewie,
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie,
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie,
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Radziłowie,
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Rajgrodzie,
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Szczuczynie,
- Klub "ZDROWIE i TRZEŹWOŚĆ" w Grajewie,
- Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Grajewie,
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Grajewie.

Placówki realizują zadania ustawowe, szczególnie w zakresie pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych, zaliczek alimentacyjnych, ubezpieczeń społecznych, przeciwdziałania przemocy w rodzinie, dożywiania dzieci, pracy socjalnej oraz innych form wsparcia społecznego. Oprócz realizacji tych obowiązków, OPS prowadzą także działania mające na celu integrację osób starszych oraz aktywizację bezrobotnych.

Ośrodki Pomocy Społecznej w powiecie grajewskim odgrywają kluczową rolę w zapewnieniu wsparcia dla mieszkańców w trudnych sytuacjach życiowych. Realizując szeroki zakres zadań ustawowych, OPS nie tylko pomagają w codziennym życiu, ale także promują integrację społeczną i aktywizację zawodową. Ich działalność jest nieodzowna dla utrzymania społecznej równowagi i poprawy jakości życia w powiecie.

Wykres 12. Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców w województwie podlaskim wykazuje wyraźny trend spadkowy. W 2014 roku wskaźnik wynosił 963, a w 2022 roku spadł do 459. Podobny trend spadkowy obserwuje się w powiecie grajewskim. W 2014 roku wskaźnik wynosił 1 553, a w 2022 roku zmniejszył się do 826.

Ogólny trend spadkowy w liczbie osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej może być wynikiem poprawy sytuacji ekonomicznej i społecznej w regionie. Mimo ogólnego spadku, różne gminy wykazują różne poziomy korzystania z pomocy społecznej.

Tabela 20. Powód przyznania pomocy społecznej w powiecie grajewskim

Powody przyznania pomocy społecznej	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ubóstwo	1 849	1 808	1 243	1 517	1 243	1 008	895	837	818
Sieroctwo	1	0	1	2	1	1	1	0	0
Bezdomność	11	13	31	11	18	15	13	18	20
Potrzeba ochrony macierzyństwa	347	322	312	281	319	275	255	214	220
Bezrobocie	1 426	1 302	784	1 093	928	721	643	608	545
Niepelnosprawność	465	467	814	463	446	409	361	319	297
Długotrwała lub ciężka choroba	291	289	650	343	340	340	297	284	269
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	430	391	207	325	287	240	242	242	189
Przemoc w rodzinie	15	35	15	26	19	15	9	6	13
Alkoholizm	70	70	103	58	47	41	40	33	37
Narkomania	3	6	1	2	0	1	0	5	2
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	21	16	19	18	13	10	7	8	5
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Zdarzenie losowe	22	16	11	13	6	8	3	2	7
Sytuacja kryzysowa	1	0	1	0	0	0	0	3	1
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	2	0	0	0	0	0	0	0	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Zgodnie z powyższymi danymi główną przyczyną przyznania pomocy społecznej w powiecie grajewskim było ubóstwo – odnotowano 818 decyzji o przyznaniu pomocy społecznej z tego powodu. Widać na przestrzeni lat, że liczba ta systematycznie maleje. Od 2014 roku liczba przyznanych decyzji z tego powodu spadła o 1031. Kolejnym częstym powodem korzystania mieszkańców powiatu grajewskiego z pomocy społecznej było bezrobocie – 545 decyzji.

Tabela 21. Świadczenia na rzecz rodziny

Obszar	Rodziny otrzymujące zasiłki								
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Powiat grajewski	2 494	2 368	2 512	2 428	2 313	2 059	1 859	1 630	1 388
Miasto Grajewo	803	745	832	762	755	716	625	553	473
Gmina Grajewo	424	397	410	389	351	302	274	242	202
Gmina Radziłów	333	329	340	350	334	293	283	248	216
Gmina Rajgród	301	283	298	298	275	240	211	173	133
Gmina Szczuczyn	365	347	361	363	353	303	279	246	213
Gmina Wąsosz	268	267	271	266	245	205	187	168	151

Obszar	Dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny								
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Powiat grajewski	5 183	4 906	5 165	5 037	4 796	4 345	4 043	3 625	3 191
Miasto Grajewo	1 505	1 431	1 601	1 551	1 516	1 432	1 318	1 214	1 094
Gmina Grajewo	921	853	866	835	772	682	635	577	485
Gmina Radziłów	729	700	743	741	710	628	618	553	494
Gmina Rajgród	627	581	607	603	556	494	448	360	282
Gmina Szczuczyn	791	752	763	750	728	656	605	552	486
Gmina Wąsosz	610	589	585	557	514	453	419	369	350

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Na przestrzeni lat 2014-2022 zauważalny jest ogólny spadek liczby rodzin otrzymujących zasiłki w powiecie grajewskim. W 2014 roku zasiłki otrzymywało 2 494 rodzin, a w 2022 roku liczba ta zmniejszyła się do 1 388. Spadek liczby rodzin i dzieci otrzymujących zasiłki w powiecie grajewskim jest wynikiem poprawy sytuacji ekonomicznej i społecznej. Wszystkie gminy w powiecie grajewskim odnotowały spadek liczby rodzin i dzieci otrzymujących zasiłki, jednak tempo tego spadku różni się w poszczególnych gminach. Warto zwrócić uwagę na zróżnicowanie między gminami i dostosować działania wsparcia do specyficznych potrzeb poszczególnych społeczności.

Tabela 22. Liczba i kwota przyznanych dodatków mieszkaniowych

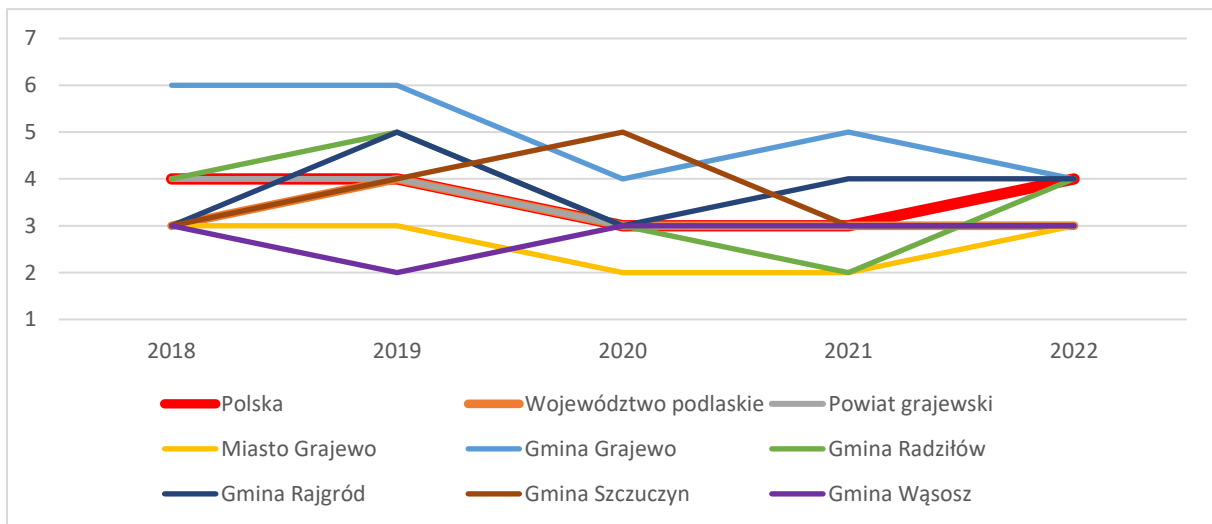
Obszar	Liczba wypłaconych dodatków mieszkaniowych								
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Powiat grajewski	5 903	5 445	5 382	4 846	4 174	3 523	3 278	3 098	3 388
Miasto Grajewo	4 546	4 301	4 414	4 040	3 458	2 966	2 819	2 715	3 034
Gmina Grajewo	93	87	81	52	64	43	23	19	21
Gmina Radziłów	70	57	29	29	0	0	0	0	0
Gmina Rajgród	272	246	245	194	185	144	148	91	80
Gmina Szczuczyn	864	725	589	507	443	346	267	261	239
Gmina Wąsosz	58	29	24	24	24	24	21	12	14
Obszar	Kwota wypłaconych dodatków mieszkaniowych								
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Powiat grajewski	1 119 941	1 027 416	1 005 784	908 372	765 902	632 431	638 560	727 262	1 003 039
Miasto Grajewo	916 089	848 330	858 168	785 725	656 746	542 245	559 894	652 414	923 546
Gmina Grajewo	21 004	15 998	11 055	8 295	8 346	8 207	5 748	5 592	7 076
Gmina Radziłów	6 662	4 833	2 393	3 003	0	0	0	0	0
Gmina Rajgród	46 384	46 390	46 213	34 872	36 189	26 066	26 668	22 751	26 419
Gmina Szczuczyn	119 651	106 896	82 846	71 929	60 153	51 527	41 964	44 196	43 789
Gmina Wąsosz	10 151	4 969	5 109	4 548	4 468	4 386	4 286	2 309	2 209

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Dane dotyczące liczby i kwoty przyznanych dodatków mieszkaniowych w powiecie grajewskim w latach 2014-2022 wskazują na ogólny trend spadkowy. Liczba wypłaconych dodatków zmniejszyła się znacząco, co może sugerować poprawę sytuacji ekonomicznej mieszkańców.

W poszczególnych gminach zauważalne są różnice w liczbie i kwocie wypłacanych dodatków mieszkaniowych. Miasto Grajewo, jako największa jednostka administracyjna, nadal wypłaca najwięcej dodatków, choć również tutaj widać spadek w ciągu analizowanych lat. W gminie Radziłów i gminie Wąsosz zaprzestano lub znacznie ograniczono wypłaty dodatków, co może wynikać z lokalnych uwarunkowań ekonomicznych.

Wykres 13. Pożary przypadające na 1000 ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych.

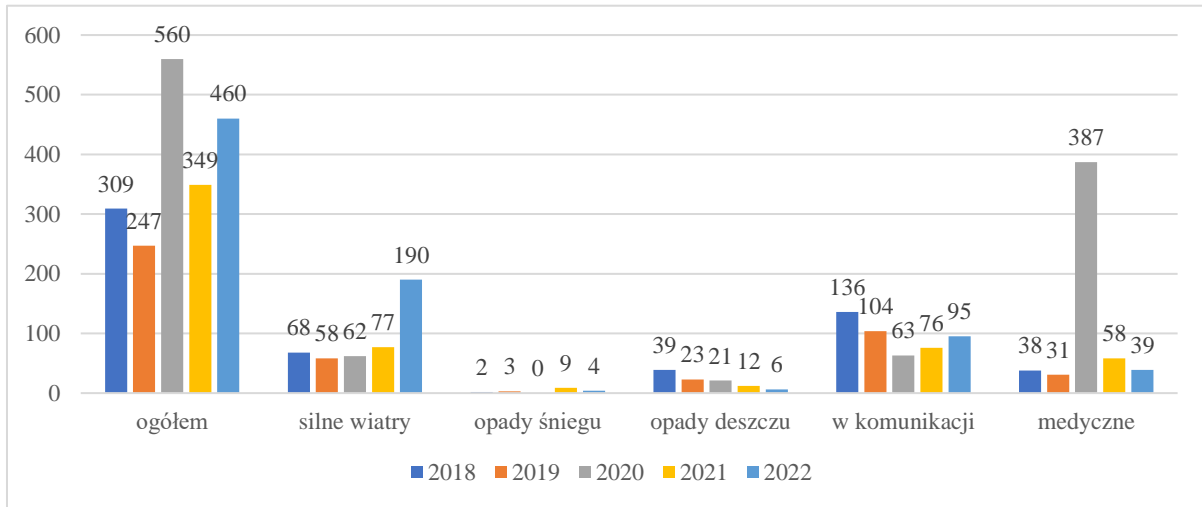
Zabezpieczeniem powiatu grajewskiego w zakresie posiadanych sił i środków niezbędnych do poprawy bezpieczeństwa mieszkańców powiatu, ratowania życia, zdrowia, mienia, środowiska oraz ograniczania, usuwania i likwidacji potencjalnych zagrożeń i ich skutków zajmuje się przede wszystkim Komenda Powiatowa Policji w Grajewie wraz z podległymi Posterunkami Policji w Rajgrodzie i Szczuczynie oraz Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Grajewie i 12 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych włączonych do Krajowego Systemu Ratowniczo – Gaśniczego oraz pozostałych 13 jednostek OSP niewłączonych do KSRG.

Najwyższy wskaźnik dotyczący liczby pożarów przypadających na 1000 ludności występował w 2022 roku na poziomie kraju (4) i taki też osiągnięty został w gminach Grajewo, Radziłów i Rajgród. Pozostałe analizowane gminy, powiat i województwo osiągnęły w 2022 roku wskaźnik niższy. Warto podkreślić, że gmina Grajewo poprawiła znacząco wynik z 6 pożarów na 1000 ludności w 2018 roku na 4 w 2022.

Ogólnie poziom wskaźnika dla powiatu grajewskiego w latach 2018-2022 wahał się pomiędzy 3 a 4 pożarami przypadającymi na 1000 ludności.

Analiza danych dotyczących liczby pożarów na 1000 ludności w powiecie grajewskim w latach 2018-2022 pokazuje ogólną stabilizację wskaźników w ostatnich latach. Chociaż w niektórych gminach występują wahania, większość obszarów utrzymuje się na stałym poziomie. Dalsze monitorowanie i analiza tych danych są niezbędne do skutecznego zarządzania ryzykiem pożarowym i wdrażania odpowiednich środków zapobiegawczych.

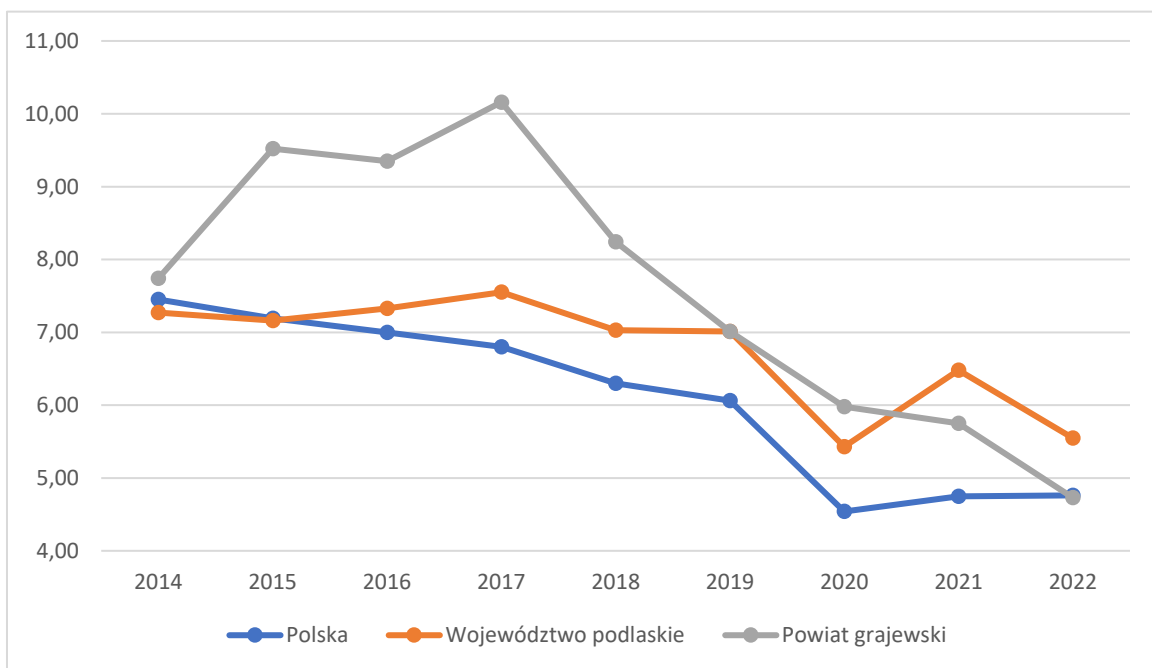
Wykres 14. Miejscowe zagrożenia według rodzaju zagrożenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych.

Dominującym rodzajem zagrożeń w powiecie grajewskim są wypadki komunikacyjne. W przeciwieństwie do tego, najrzadziej występujące zagrożenia związane są z opadami śniegu. W ostatnim analizowanym roku odnotowano duży wzrost zagrożeniem silnym wiatrem. W kontekście zagrożeń medycznych, w których pomocy udzielają jednostki ochrony przeciwpożarowej, zauważalny jest ich wzrost w 2020 roku. Prawdopodobnie ma to związek z pandemią wirusa SARS-CoV-2. Ogólnie jednak, liczba występujących zagrożeń wykazuje tendencję spadkową, z najwyższą liczbą takich zdarzeń odnotowaną w 2018 roku.

Wykres 15. Liczba wypadków przy pracy na 1000 zatrudnionych (dane powiatowe, dane dla miasta tożsame z powiatem)

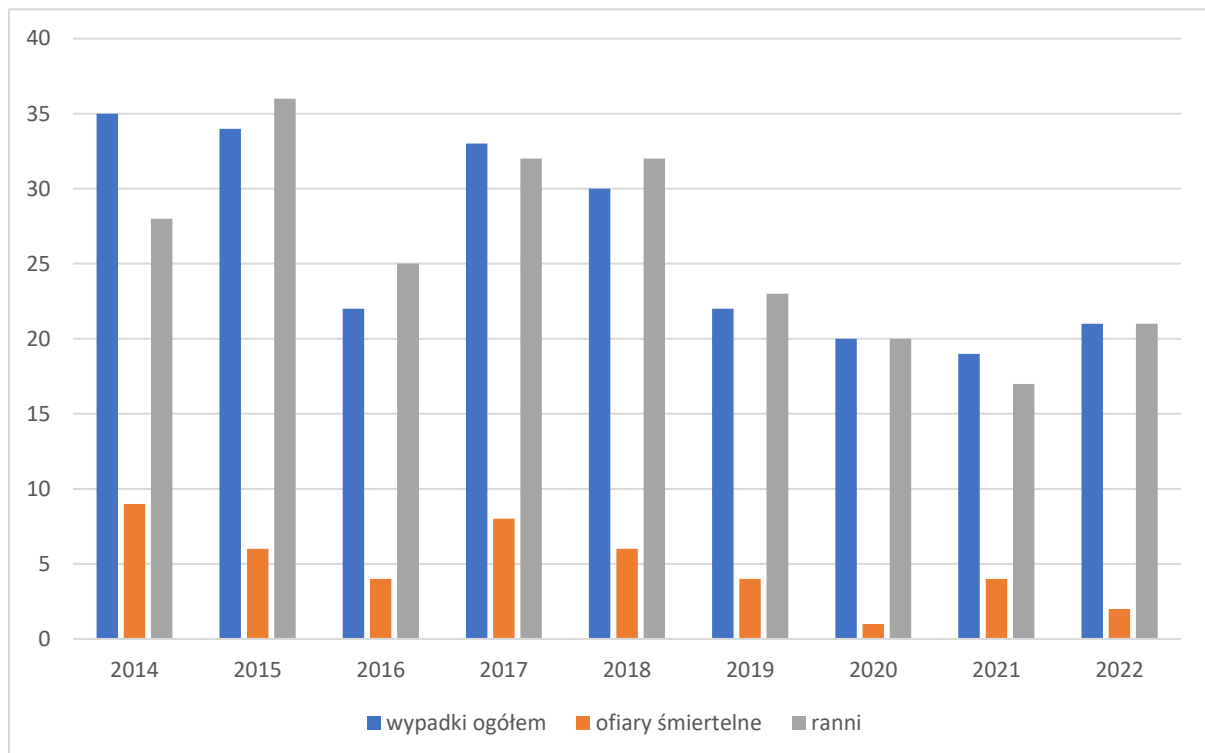

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych.

W powiecie grajewskim liczba wypadków przy pracy na 1000 zatrudnionych jest relatywnie niska w porównaniu z danymi z województwa. Najwyższe wartości wskaźnika wypadków przy pracy odnotowano w 2017 roku (10,16). Od 2018 roku wskaźnik ten sukcesywnie maleje. W 2022 roku w powiecie grajewskim odnotowano średnio 4,73 wypadków przy pracy na 1000 zatrudnionych, co jest wartością niższą niż średnia krajowa.

Wykres poniżej przedstawia dane dotyczące wypadków drogowych w powiecie grajewskim.

Wykres 16. Zdarzenia drogowe w powiecie grajewskim z uwzględnieniem ofiar śmiertelnych i osób rannych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych

Dane dotyczące wypadków drogowych w powiecie grajewskim wskazują na znaczną poprawę bezpieczeństwa na przestrzeni ostatnich lat. Najwięcej wypadków drogowych odnotowano w latach 2014 i 2015, odpowiednio 35 i 34 zdarzenia. Od 2016 roku liczba wypadków zaczęła się zmniejszać, z pewnymi wahaniami w poszczególnych latach, aż do osiągnięcia 19 wypadków w 2021 roku. W 2022 roku liczba ta wzrosła nieznacznie do 21.

Najwięcej ofiar śmiertelnych odnotowano w 2014 roku (9 ofiar). Od 2015 roku liczba ofiar śmiertelnych wykazuje tendencję spadkową. Najniższą liczbę ofiar śmiertelnych odnotowano w 2020 roku, tylko 1 osoba zginęła w wypadkach drogowych. Najwięcej rannych odnotowano w 2015 roku (36 osób), co koreluje z dużą liczbą wypadków w tym samym roku. Liczba rannych w kolejnych latach wykazuje pewne wahania, jednak od 2020 roku oscyluje w granicach 17-21 osób rocznie.

Poniższa tabela przedstawia główne wskaźniki dotyczące przestępczości, uwzględniając dostępne informacje dla kraju, województwa oraz powiatu.

Tabela 23. Wskaźniki dotyczące przestępczości

Obszar	wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez Policję - ogółem									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Polska	65,2	64,7	66,5	71,7	73,4	73,1	73,3	71,2	71,1	71,5
Podlaskie	65,6	65,4	69,8	73,5	75,4	75,4	79,7	76,7	80,4	79,1
Powiat grajewski	76,4	75,5	80,2	73,8	81,2	79,9	82,8	85,0	97,8	86,0
Obszar	przestępstwa stwierdzone przez Policję ogółem na 1000 mieszkańców									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Polska	22,55	20,80	19,48	19,62	19,99	20,75	20,05	21,61	22,80	21,01
Podlaskie	15,51	14,68	14,36	13,89	14,49	14,70	15,17	15,55	19,44	16,18
Powiat grajewski	12,05	11,60	9,83	8,33	9,81	11,38	12,12	10,91	87,61	13,40
Obszar	przestępstwa stwierdzone przez Policję o charakterze kryminalnym na 1000 mieszkańców									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Polska	15,31	13,59	12,76	12,07	12,80	13,21	12,31	12,87	12,98	12,37
Podlaskie	10,40	9,08	9,21	8,20	8,44	8,75	9,14	8,62	8,92	8,02
Powiat grajewski	7,32	6,91	6,14	4,61	4,94	6,72	6,06	5,69	6,81	6,61
Obszar	przestępstwa stwierdzone przez Policję przeciwko mieniu na 1000 mieszkańców									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Polska	12,28	11,44	10,20	9,70	9,08	9,85	9,69	11,00	11,37	10,85
Podlaskie	7,78	7,31	6,54	6,61	5,79	6,84	6,35	6,65	6,92	7,69
Powiat grajewski	5,19	5,41	3,75	3,36	3,57	4,37	4,36	5,00	5,56	5,78
Obszar	przestępstwa stwierdzone przez Policję drogowe na 1000 mieszkańców									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Polska	2,25	1,99	1,91	1,78	1,72	1,86	1,74	1,86	1,82	1,62
Podlaskie	2,51	2,18	2,05	2,00	1,97	2,16	2,23	2,23	2,21	1,92
Powiat grajewski	2,83	2,15	1,89	1,86	2,37	2,05	2,35	2,45	2,11	2,43

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

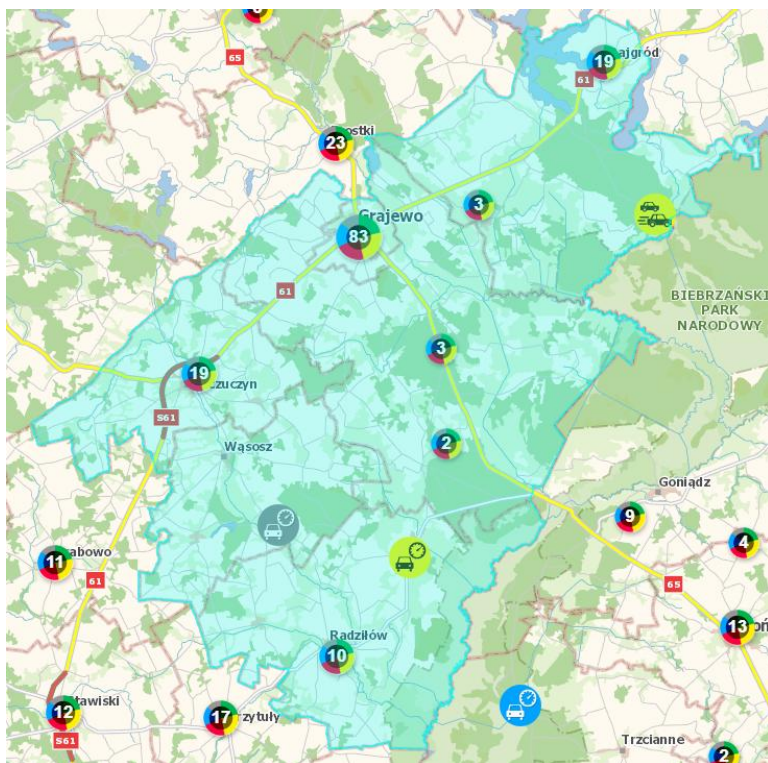
Analizując powyższe dane, można dostrzec, że w powiecie grajewskim większość wskaźników przestępczości jest niższa, niż te odnotowane na poziomie krajowym i wojewódzkim. Wyjątkiem są „wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez Policję – ogółem” oraz „przestępstwa stwierdzone przez Policję drogowe na 1000 mieszkańców”, które w powiecie grajewskim są wyższe. Szczególną uwagę zwraca wartość wskaźnika przestępstw stwierdzonych przez Policję ogółem na 1000 mieszkańców w 2022 roku. Wskaźnik ten wyniósł 87,61 przestępstw na 1000 mieszkańców, co stanowi aż ośmiokrotność tego samego wskaźnika z 2021 roku. Jest to również niemal czterokrotnie wyższy wskaźnik niż ten odnotowany dla kraju i województwa. Tak znaczący wzrost może wskazywać na specyficzne, lokalne problemy, które wymagają szczegółowej analizy i interwencji. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców powiatu grajewskiego najwięcej stwierdzono przestępstw o charakterze gospodarczym - 78,17 (wykrywalność 98%) oraz o charakterze kryminalnym - 6,81 (wykrywalność 84%). W dalszej

kolejności odnotowano przestępstwa przeciwko mieniu - 5,56 (67%), drogowe - 2,11 (100%) oraz przeciwko życiu i zdrowiu - 0,51 (91%)⁸.

Warto również zauważyć, że w powiecie grajewskim wartości wszystkich wskaźników przestępczości wykazują ciągłe wahania. To może sugerować zmienność w charakterze i skali problemów przestępczości w regionie oraz wpływ różnych czynników społeczno-ekonomicznych, czy sezonowych na poziom przestępczości. W kolejnym roku (2023) przestępczość spadła do poziomu zbliżonego wartościami osiągniętymi latami ubiegłymi – 2014-2021.

Poniższy rysunek przedstawia zidentyfikowane zagrożenia bezpieczeństwa według Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa dla powiatu na dzień 26 czerwca 2024 r.

Rysunek 2. Zagrożenia według Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa

Źródło: Krajowa Mapa Zagrożeń Bezpieczeństwa: <https://mapy.geoportal.gov.pl/iMapLite/KMZBPublic.html>.

Łącznie zgłoszono 142 zagrożenia, które dotyczyły głównie przekraczania dozwolonej prędkości, spożywania alkoholu w miejscach niedozwolonych, aktów wandalizmu, grupowania się małoletnich zagrożonych demoralizacją, niszczenia zieleni oraz niewłaściwej infrastruktury drogowej.

⁸ <https://www.polskawliczbach.pl/Grajewo#poziom-przestepczosci>

1.3. GOSPODARKA

1.3.1. Rolnictwo i leśnictwo

Powiat specjalizuje się w produkcji mleka, mięsa wieprzowego i wołowego. W produkcji roślinnej przeważają uprawy zbóż i ziemniaków. Charakterystykę potencjału i jakości gleb omówiono w dalszej części dokumentu.

Dane dotyczące powierzchni użytkowanych gruntów w powiecie grajewskim, oparte na wynikach Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 roku, przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 24. Użytkowanie gruntów rolnych w 2020r.

Użytkowanie gruntów	Powierzchnia [ha]
Grunty ogółem	71 793,09
Użytki rolne ogółem	63 011,21
Użytki rolne w dobrej kulturze	62 546,39
Pod zasiewami	30 252,87
Grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	102,71
Uprawy trwałe	90,76
Łąki trwałe	29 055,67
Pastwiska trwałe	3 023,12
Pozostałe użytki rolne	464,82
Lasy i grunty leśne	6 284,41
Pozostałe grunty	2 497,47

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Użytki rolne dominują w strukturze użytkowanych gruntów w powiecie grajewskim, co wskazuje na rolniczy charakter obszaru. Stanowią 87,8% powierzchni użytkowanych gruntów w powiecie grajewskim. W przeważającej większości są to użytki rolne utrzymywane w dobrej kulturze. Lasy i grunty leśne zajmują powierzchnię 6 284,41 ha, co stanowi 8,8% powierzchni gruntów ogółem.

Tabela 25. Gospodarstwa rolne wg wielkości w 2010 i 2020 roku

Obszar	Ogółem	Do 1 ha włącznie	1 - 5 ha	5 - 10 ha	10 - 15 ha	15 ha i więcej
2010						
Powiat grajewski	4 041	396	636	684	755	1 570
Miasto Grajewo	279	68	124	52	17	18
Gmina Grajewo	982	51	119	132	197	483
Gmina Radziłów	744	24	92	134	143	351
Gmina Rajgród	784	135	120	125	114	290
Gmina Szczuczyn	621	34	89	106	162	230
Gmina Wąsosz	632	85	92	135	122	198
2020						
Powiat grajewski	3 454	13	598	621	651	1 571
Miasto Grajewo	136	0	0	30	4	28
Gmina Grajewo	918	5	145	145	163	460
Gmina Radziłów	702	0	0	137	137	327
Gmina Rajgród	624	4	114	102	114	290
Gmina Szczuczyn	574	0	91	91	139	253
Gmina Wąsosz	500	0	77	116	94	213

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Na podstawie powyższych danych można zauważyć, że w 2020 roku doszło do zmniejszenia się liczby gospodarstw rolnych. Na koniec 2020 roku w powiecie grajewskim było 3 454 gospodarstw, w stosunku do 2010 roku liczba gospodarstw rolnych ogółem spadła o 587. Największy spadek odnotowano w gminie Rajgród i mieście Grajewo. W gminie Rajgród spadek spowodowany był zmniejszeniem liczby gospodarstw o powierzchni do 1 ha, w mieście Grajewo zmniejszyła się liczba gospodarstw o powierzchni od 1-5 ha. W stosunku do 2010 roku w całym powiecie zmniejszyła się liczba gospodarstw rolnych do 1 ha i o powierzchni 10-15 ha. Biorąc pod uwagę gospodarstwa, których liczba wzrosła w 2020 roku, można zauważyć, że na terenie gmin Szczuczyn i Wąsosz zarejestrowano wzrost o 38 gospodarstw o powierzchni powyżej 15 ha.

Jeden AWU (Annual Work Unit) oznacza nakład pracy odpowiadający pełnoetatowej, 8-godzinnej pracy przez cały rok. Dzięki temu wskaźnikowi można precyzyjnie ocenić ilość pracy włożonej w rolnictwo. Na podstawie wskaźnika AWU można zauważyć, że wśród analizowanych jednostek administracyjnych, najwięcej osób pracujących w rolnictwie w powiecie grajewskim znajduje się w gminach Grajewo i Rajgród. Jest to istotne, ponieważ wskazuje na znaczenie rolnictwa jako głównego źródła zatrudnienia na tych obszarach. Natomiast najniższa liczba osób pracujących w rolnictwie występuje w mieście Grajewo. Wynika to ze zurbanizowanego charakteru obszaru, gdzie przeważają inne formy zatrudnienia, takie jak handel, usługi oraz przemysł. W każdym z analizowanych obszarów widoczna jest dominacja mężczyzn w sektorze rolnictwa.

Tabela 26. Nakłady pracy osób pracujących w gospodarstwach rolnych w AWU w 2020

Obszar	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Powiat grajewski	4 929	3 090	1 839
Miasto Grajewo	101	67	35
Gmina Grajewo	1 241	800	442
Gmina Radziłów	1 096	675	421
Gmina Rajgród	839	530	309
Gmina Szczuczyn	923	567	356
Gmina Wąsosz	728	452	277

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

W powiecie grajewskim duża część gospodarstw domowych na obszarach wiejskich (2 062 na 4 745) osiąga ponad 50% swoich dochodów z działalności rolniczej.

Zgodnie z danymi dostępnymi w GUS, od 2014 roku powierzchnia lasów w powiecie grajewskim wykazuje niewielkie wahania, oscylując wokół stałego poziomu. Na koniec 2023 roku lasy ogółem w powiecie zajmowały 22 164 ha, co odpowiada lesistości na poziomie 23%. Lasy w powiecie grajewskim nie tylko dostarczają drewna, ale są również źródłem zwierzyny, owoców i grzybów. W przeliczeniu na 1 mieszkańca powiatu grajewskiego powierzchnia lasów rośnie, w 2014 wynosiła 45,3 ara, w 2023 ponad 50 arów. Na tle województwa wskaźnik jest niższy (55,5 ara w 2023), ale dużo wyższy niż w Polsce (24,7 ara na 1 mieszkańca w 2023 r.).

Rolnictwo i leśnictwo jest ważnym sektorem gospodarki na poziomie powiatu, jako dostawca surowców dla przemysłu rolno-spożywczego.

1.3.2. Działalność gospodarcza

Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki mają kluczowe znaczenie dla sytuacji ekonomicznej mieszkańców oraz wyznaczają możliwości rozwojowe obszaru. Ważnym wskaźnikiem oceniającym kondycję lokalnej gospodarki jest liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON na 1000 mieszkańców. Wskaźnik ten odzwierciedla zdolność lokalnej społeczności do podejmowania ryzyka oraz prowadzenia działalności gospodarczej.

Tabela poniżej przedstawia liczbę podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON na 1000 mieszkańców w powiecie grajewskim, w porównaniu z województwem podlaskim i całym krajem, na przestrzeni lat 2014-2022.

Tabela 27. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności

Obszar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Polska	107	109	110	112	114	118	122	128	132	137
Województwo podlaskie	83	84	84	85	87	90	95	99	102	106
Powiat grajewski	63	65	65	65	66	69	73	75	77	79
Miasto Grajewo	83	85	85	86	87	90	93	94	96	98
Gmina Grajewo	42	44	44	43	46	50	56	56	58	62
Gmina Radziłów	38	38	37	34	35	37	41	43	46	46
Gmina Rajgród	56	60	59	63	64	66	71	75	75	80
Gmina Szczuczyn	57	57	56	56	56	58	62	65	68	73
Gmina Wąsosz	33	31	33	33	35	37	42	44	44	43

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Powiat grajewski wykazuje stabilny wzrost liczby podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w analizowanym okresie, co świadczy o rosnącym potencjale gospodarczym. Wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w powiecie grajewskim jest jednak niższy niż średnia krajowa i wojewódzka, co wskazuje na potrzebę dalszego wspierania lokalnej przedsiębiorczości.

Najwyższy wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w powiecie grajewskim osiąga miasto Grajewo, co może wynikać z jego bardziej rozwiniętej infrastruktury oraz większych możliwości biznesowych. Wśród gmin powiatu grajewskiego, gmina Grajewo i gmina Rajgród wykazują największy wzrost liczby podmiotów gospodarczych.

Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców została przedstawiona w poniższej tabeli.

Tabela 28. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności

Obszar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Polska	77	77	77	78	81	84	87	91	94	97
Województwo podlaskie	64	64	64	65	67	69	73	75	78	81
Powiat grajewski	49	50	49	49	51	53	56	58	59	61
Miasto Grajewo	64	65	65	65	67	69	72	72	73	75
Gmina Grajewo	34	35	34	34	35	40	44	44	46	49
Gmina Radziłów	28	28	26	24	25	26	29	31	33	34
Gmina Rajgród	43	46	45	48	49	50	55	58	58	62
Gmina Szczuczyn	45	45	44	44	43	45	48	50	53	56
Gmina Wąsosz	25	23	24	24	26	28	32	34	34	33

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

W analizowanym okresie powiat grajewski odnotował niższe wartości wskaźnika liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców w porównaniu do średnich wartości dla województwa podlaskiego i kraju. Niemniej wszystkie analizowane jednostki w powiecie grajewskim wykazują stabilny wzrost wskaźnika liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców. Miasto Grajewo wyróżnia się stosunkowo wysokim wskaźnikiem, osiągając w 2023 roku poziom 75 osób fizycznych

prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców. Ten wynik jest wyższy niż średnia dla powiatu i zbliżony do wartości wskaźnika dla województwa podlaskiego, choć nadal niższy niż średnia krajowa.

Zgodnie z danymi dostępnymi na stronie GUS, na stan z 31.12.2023 roku, w powiecie grajewskim funkcjonowały następujące rodzaje podmiotów gospodarki narodowej:

- 3 395 mikroprzedsiębiorstw (0-9 zatrudnionych),
- 94 małych przedsiębiorstw (10-49 zatrudnionych),
- 20 średnich przedsiębiorstw (50-249 zatrudnionych),
- 1 duże przedsiębiorstwo (1000 i więcej zatrudnionych).

Pod względem wielkości podmiotów w powiecie dominują mikroprzedsiębiorstwa, które stanowią aż 96,7% podmiotów. Ich liczba stale rośnie od 2014 roku, wówczas na terenie powiatu funkcjonowało ich 2 940. Na przestrzeni lat 2014-2023 liczba podmiotów małych zmalała z 116 podmiotów w 2014 do 94 w 2023). Również liczba przedsiębiorstw średnich zmalała, w roku 2014 i wynosiła 25 podmiotów, osiągając poziom 20 przedsiębiorstw w 2019 roku, który utrzymuje się aktualnie. Na terenie powiatu w analizowanym okresie występował jeden podmiot duży (co najmniej 1000 pracowników).

Największe zakłady przemysłowe i usługowe zlokalizowane na terenie powiatu to:

- Woodeco (wcześniej Pfeleiderer Polska) – wiodący dostawca dla przemysłu meblarskiego, jest w swej specjalizacji jednym z najnowocześniejszych i największych zakładów w Europie, w którym zaadaptowano wiele nowatorskich rozwiązań technologicznych.
- Spółdzielnia Mleczarska MLEKPOL - niekwestionowany lider w branży mleczarskiej w kraju, produkuje wyroby znane pod marką “Łaciate”, "Milko", tj. wyroby UHT, masło i jego pochodne, mleko w proszku, sery twarogowe. MLEKPOL stanowi obecnie dwanaście zakładów produkcyjnych w: Grajewie, Kolnie, Mrągowie, Sejnach, Augustowie, Zambrowie, Bydgoszczy, Sokółce, Dąbrowie Białostockiej, Radomiu, Zwoleniu i Gorzowie Wielkopolskim.
- Produkcyjno-Usługowa Spółdzielnia Pracy ZAKREM - produkuje ręczne wózki magazynowe, podnośniki hydrauliczne, różnego typu wyroby metalowe.
- Przedsiębiorstwo Usługowe DUROBEX – Grzegorz Maciorowski - specjalizujące się w wykonawstwie posadzek przemysłowych.
- UNIDROG Sp. z o.o. - zajmuje się budową oraz bieżącym utrzymaniem dróg i mostów, zimowym utrzymaniem dróg, produkcją kruszyw, grysów i mas bitumicznych.
- Przedsiębiorstwo Handlowo-Usługowe UNIROL Dorota Kulikowska - specjalizuje się w pracach drogowych, wodno-kanalizacyjnych, ziemnych i budowlanych.
- Jura Polska Sp. z o.o. jest przedsiębiorstwem spedycyjnym należącym do grupy Woodeco.
- Poweroil S.A. – dystrybutor paliw, hurtownia sprzedaży oleju napędowego, olejów i adblue.
- "Torpol" Sp. z o.o.- producent opakowań papierowych.

Dodatkowo, do przedsiębiorstw posiadających swoje siedziby lub oddziały w powiecie grajewskim należą: Polimex-Mostostal S.A. Zakład ZREW Oddział Grajewo; PPUH „TARKO” Grajewo; „Społem” Powszechna Spółdzielnia Spożywców w Grajewie; P.H.U. RAJ; Wytwórnia Pasz, Koncentratów i Premiksów Grupy Agrocentrum Sp. z o.o. w Grajewie; Bomar Marek Wojciechowski i Wspólnicy Sp. j.

Poniższa tabela przedstawia zestawienie podmiotów według klas wielkości zatrudnienia przypadających na 1000 mieszkańców ogółem w 2023 roku.

Tabela 29. Podmioty wg klas wielkości zatrudnienia na 1000 mieszkańców ogółem

Obszar	Ogółem	0 - 9	10 - 49	50 - 249	250 - 999	1000 i więcej
Polska	136,80	132,50	3,50	0,70	0,10	0,00
Województwo podlaskie	106,10	102,80	2,60	0,60	0,10	0,00
Powiat grajewski	79,40	76,80	2,10	0,50	0,00	0,00
Miasto Grajewo	98,30	94,90	2,60	0,70	0,00	0,00
Gmina Grajewo	61,50	59,60	1,70	0,20	0,00	0,00
Gmina Radziłów	46,30	44,90	1,40	0,00	0,00	0,00
Gmina Rajgród	79,50	77,30	1,70	0,40	0,00	0,00
Gmina Szczuczyn	72,80	70,10	2,30	0,40	0,00	0,00
Gmina Wąsosz	43,40	42,20	1,20	0,00	0,00	0,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Analiza podmiotów według wielkości zatrudnienia w powiecie grajewskim pokazuje dominację mikroprzedsiębiorstw, co jest typowe dla lokalnej struktury gospodarczej. Przedsiębiorstwa zatrudniające powyżej 49 pracowników stanowią niewielki odsetek wszystkich firm i osiągnęły zbliżony poziom wskaźnika we wszystkich analizowanych obszarach. Większe przedsiębiorstwa są nieliczne w powiecie grajewskim, co może wynikać z lokalnych warunków gospodarczych i struktury rynku pracy.

Dane dotyczące struktury podmiotów gospodarczych według sekcji PKD 2007 zostały zaprezentowane w poniższej tabeli. W tabeli wyróżniono sekcje o największym udziale procentowym w ramach funkcjonujących podmiotów gospodarczych dla każdego z analizowanych obszarów.

Struktura podmiotów gospodarczych w powiecie grajewskim w 2023 roku ujawnia specyfikę regionu, gdzie dominującą sekcją jest handel hurtowy i detaliczny oraz naprawa pojazdów samochodowych (włączając motocykle) - sekcja G, stanowiąca 23,6% wszystkich podmiotów gospodarczych. Na poziomie województwa podmioty przynależące do tej sekcji stanowiły 20,6% ogółu podmiotów.

Drugą najważniejszą sekcją w powiecie jest budownictwo (sekcja F), obejmująca 15,6% podmiotów gospodarczych. Jest to nieco niższy udział w porównaniu do województwa, gdzie sekcja ta stanowiła 16,5% ogółu.

Trzecią największą sekcją w powiecie jest sekcja T, która obejmuje gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, stanowiąc 9,4% podmiotów. W województwie natomiast trzecie

miejsce zajmują podmioty z sekcji M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna), stanowiące 9,6%.

Struktura podmiotów gospodarczych w powiecie grajewskim na 2023 rok pokazuje dominację sektora handlu i budownictwa, z rosnącym znaczeniem usług i transportu i znaczącym udziałem przetwórstwa przemysłowego. Porównanie z danymi z 2015 roku wskazuje na dynamiczne zmiany w strukturze gospodarczej powiatu. Wsparcie dla dominujących i rosnących sektorów oraz dostosowanie programu rozwoju mogą przyczynić się do dalszego wzrostu gospodarczego powiatu grajewskiego.

W 2023 roku na terenie powiatu zarejestrowano 270 nowych podmiotów, a 155 podmiotów zostało wyrejestrowanych. Na przestrzeni lat 2014-2023 najwięcej (341) podmiotów zarejestrowano w roku 2019, a najmniej (242) w roku 2021. W tym samym okresie najwięcej podmiotów (265) wykreślono z rejestru REGON w 2014 roku, najmniej (155) podmiotów wyrejestrowano natomiast w 2023 roku.

Zgodnie z danymi GUS z grudnia 2023 roku, na terenie powiatu grajewskiego funkcjonowało ogółem 3 510 podmiotów gospodarki narodowej. Wśród nich:

- sektor publiczny: 138 podmiotów.
- sektor prywatny: 3 264 podmioty, w tym:
 - 2 683 osoby prowadzące działalność gospodarczą,
 - 78 spółek handlowych,
 - 3 spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego,
 - 10 spółdzielni,
 - 17 fundacji,
 - 151 stowarzyszeń i organizacji społecznych.

W sektorze prywatnym dominują osoby prowadzące działalność gospodarczą (2 683). Znaczna liczba stowarzyszeń i organizacji społecznych (151) podkreśla również aktywność obywatelską i społeczną.

Rok 2023 przyniósł stabilizację na rynku gospodarczym powiatu grajewskiego, z niską liczbą wyrejestrowań podmiotów i dynamiczną rejestracją nowych jednostek. Wspieranie zarówno nowo powstających, jak i istniejących przedsiębiorstw może przyczynić się do trwałego rozwoju gospodarczego powiatu.

Tabela 30. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON według sekcji PKD 2007 w powiecie grajewskim i województwie podlaskim w 2015 i 2023 roku

Wyszczególnienie wg sekcji PKD 2007	2015				2023			
	Podlaskie		Powiat grajewski		Podlaskie		Powiat grajewski	
	Liczba	[%]	Liczba	[%]	Liczba	[%]	Liczba	[%]
Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	2975	3,0	178	5,7	2564	2,2	101	2,9
Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie	136	0,1	4	0,1	128	0,1	5	0,1
Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe	8082	8,1	278	8,9	8888	7,6	284	8,1
Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	195	0,2	6	0,2	354	0,3	16	0,5
Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	364	0,4	7	0,2	309	0,3	8	0,2
Sekcja F – Budownictwo	12567	12,7	397	12,7	19285	16,5	546	15,6
Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	25465	25,6	898	28,8	24046	20,6	829	23,6
Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa	7097	7,1	255	8,2	8303	7,1	320	9,1
Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	2416	2,4	84	2,7	2997	2,6	92	2,6
Sekcja J – Informacja i komunikacja	2293	2,3	46	1,5	5992	5,1	70	2,0
Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	3093	3,1	59	1,9	3027	2,6	66	1,9
Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	3068	3,1	95	3,0	4189	3,6	116	3,3
Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	8353	8,4	150	4,8	11185	9,6	216	6,2
Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	2291	2,3	55	1,8	3274	2,8	82	2,3
Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	1083	1,1	56	1,8	1117	1,0	55	1,6
Sekcja P – Edukacja	3556	3,6	121	3,9	3969	3,4	131	3,7
Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	6563	6,6	117	3,8	8800	7,5	151	4,3
Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	1817	1,8	74	2,4	2122	1,8	65	1,9
Sekcja S – Pozostała działalność usługowa								
Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	7717	1,8	233	7,5	9394	8,0	331	9,4
Sekcja U – Organizacje i zespoły eksterytorialne	3	0,0	0	0,0	8	0,0	0	0,0
Ogółem	99 309		3 118		116 928		3 510	

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank Danych Lokalnych GUS.

1.3.3. Turystyka

Atrakcyjność turystyczna

Pod względem waloryzacji turystycznej teren powiatu należy do obszarów o średnim poziomie wartości turystycznej. Wśród walorów wypoczynkowych najważniejszą rolę odgrywa piękno krajobrazu, który tworzy mało zróżnicowana rzeźba terenu oraz szata roślinna, złożona z lasów i łąk, a także wody powierzchniowe zajmujące łącznie około 45% powierzchni powiatu. Walory dziedzictwa kulturowego (tradycje kultury ludowej i zabytki) prezentują się mniej atrakcyjnie. Nie ma tu wielu wyjątkowych w skali kraju obiektów.

Na terenie powiatu znajduje się infrastruktura turystyczna, która przyciąga turystów krajowych i zagranicznych. Powstają nowe obiekty turystyczne, a istniejące rozbudowują się w celu zaspokojenia oczekiwań i potrzeb turystów.

Najważniejsze zabytkowe obiekty znajdujące się na terenie powiatu, wymienione według poszczególnych gmin, przedstawiono poniżej:

Miasto Grajewo:

- Zespół kościoła parafialnego p.w. Trójcy Przenajświętszej:
 - kościół w stylu neoromańskim murowany, zbudowany w latach 1878-82, z polichromią barwną wykonaną przez Jana Moczydłowskiego,
 - dzwonnica murowana z około 1843 r.,
 - plebania murowana z lat 20. XX wieku.
- Cmentarz rzymskokatolicki z klasycystyczną kaplicą cmentarną pod wezwaniem Świętej Anny, która pierwotnie była kaplicą grobową rodziny Wilczewskich, z 1839 r. wraz z bramą cmentarną, murowaną z końca XIX w.,
- Dworzec kolejowy z 1873 roku,
- Wieża ciśnień z przełomu XIX i XX w.,
- Dawne kasyno z 1910 r.,
- Dawny Urząd Celny z 1895r.,
- Szkoła przy ul. Ełckiej z ok. 1920 r.,
- Szkoła podstawowa przy ul. Szkolnej z 1929-1932 r.,
- Zespół budynków pokolejowych przy ul. Piłsudskiego z 1882 r.

Gmina Grajewo:

- Zespół dworsko-parkowy w miejscowości Kurejwa,
- Cmentarz żołnierzy niemieckich z I wojny światowej w miejscowości Ruda,
- Cmentarz żołnierzy niemieckich z I wojny światowej w miejscowości Lipińskie,
- Nagrobki o zabytkowym charakterze na cmentarzu rzymskokatolickim w Białaszewie,
- Aleja lipowa w Wojewodzinie,
- Mogiła zbiorowa żołnierzy z czasów I wojny światowej w Białogrodach.

Gmina Rajgród:

- cmentarze wojenne z okresu I wojny światowej w Bældzie, Czarnej Wsi, Kosiłach,
- cmentarz wojenny z okresu II wojny światowej w Kosówce,
- zespół dworsko-ogrodowy i park (XIX w.) w Opartowie,
- kościół parafialny pw. Narodzenia NMP w Rajgrodzie,
- cmentarz rzymskokatolicki z cmentarną kaplicą murowaną z ok. 1820 r.,
- mogiła z okresu powstania styczniowego (ul. Warszawska),
- kościół parafialny pw. św. Wojciecha w Rydzewie z XIX w.,
- nagrobki i krzyże żeliwne na cmentarzu rzymskokatolickim w Rydzewie,
- historyczny układ urbanistyczny miasta Rajgród, w tym trójkątny rynek wraz z otaczającymi go domami, kamienicami i ulicami,
- dom (Rajgród, ul. Warszawska),
- cmentarz wojenny w Tamie,
- mogiły powstańców (Powstanie Styczniowe) w Tamie,
- mogiła rodziny Nowickich z II wojny św. w Tamie,
- młyn wodny w Wojdach z 1911 r.,
- założenie dworsko-ogrodowe w Wojdach z pocz. XX w.

Gmina Szczuczyn:

- zespół dworsko-parkowy z folwarkiem w Bęćkowie,
- zespół dworski i folwarczny w Bzurach z XIX w. na który składa się dwór, park z systemem stawów, budynek gospodarczy, świniażnia i spichlerz,
- park dworski z XIX/XX w. w Chojnowie,
- zespół dworski z parkiem w Niećkowie (XIX w.), zabytkowy dwór otoczony parkiem, zabytkowy spichlerz,
- kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika z XVI w. w Niedźwiadnej wraz z drewnianą dzwonnica,
- cmentarz rzymskokatolicki z I połowy XIX w. w Niedźwiadnej oraz kaplica grobowa rodziny Obryckich,
- zespół klasztorny pijarów: kościół pw. Imienia Najświętszej Maryi Panny w Szczuczynie (1811-1817) w stylu późno klasycystycznym, obecnie kościół parafialny oraz kolegium i klasztor,
- zespół poczty: budynek główny, oficyna, wozownia,
- park miejski w Szczuczynie ul. Ogrodowa /ul. Nowa (1882 r.), z dawnym budynkiem straży pożarnej,
- ruiny zamku Szczuków (XVII-XVIII w.),
- kamienica z oficyną (XVII i XVIII w.)
- cmentarz parafialny w Szczuczynie (XIX w.) z ogrodzeniem i bramą,
- kaplica cmentarna w Szczuczynie (1845 r.),
- historyczny układ urbanistyczny miasta Szczuczyn.

Gmina Radziłów:

- teren części miasta Radziłów,
- plebania z 1881-1883 w Radziłowie,

- nagrobki o charakterze zabytkowym (9 nagrobków) na cmentarzu rzymskokatolickim,
- cmentarz żydowski w Radziłowie (1941 r.),
- chata na ul. Łomżyńskiej w Radziłowie z 1890 r.,
- domy na ul. Szczuczyńskiej i pl. 500-lecia (6 budynków),
- kościół pw. św. Barbary w Kramarzewie, (XVIII), 1982 r. przeniesiony z Radziłowa,
- dzwonnica, (1788 r.), 1982 r. przeniesiona z Radziłowa,
- kościół parafialny pw. Narodzenia NMP w Słuczu (1911 r.),
- cmentarz rzymskokatolicki w Słuczu (1987 r.),
- zespół dworsko-folwarczny w Słuczu (XIX w.) Dwór z zabudowaniami gospodarczymi i parkiem krajobrazowym.

Gmina Wąsosz:

- historyczny układ przestrzenny Wąsosza,
- kościół parafialny pw. Przemienienia Pańskiego (XVI w.) i dzwonnica, drewniana z XVIII w. oraz ogrodzenie w Wąsoszu,
- kościół karmelitów, obecnie pomocniczy pw. Najświętszej Maryi Panny (1605 r.) w Wąsoszu,
- kaplica grobowa rodziny Bzurów (1913 r.) w Wąsoszu,
- mauzoleum rodziny Karczewskich i Kozłowskich (1910 r.) w Wąsoszu,
- cmentarz rzymskokatolicki (najstarsza część) w Wąsoszu,
- cmentarz-mogiła z II wojny światowej w Wąsoszu,
- dwór w Modzelach (1937 r.).⁹

Powiat grajewski posiada dużą atrakcyjność przyrodniczą. Na terenie powiatu grajewskiego występują następujące formy ochrony przyrody:

- Biebrzański Park Narodowy,
- Rezerwaty: Czaplinięc Bełda, Ławski Las I, Ławski Las II,
- Obszar Chronionego Krajobrazu Pojezierze Rajgrodzkie,
- Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000 – PLB200006 Ostoja Biebrzańska,
- Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Natura 2000 – PLH200008 Dolina Biebrzy,
- 16 pomników przyrody,
- Użytki ekologiczne: Ślepe Jezioro Okoniówek, Dolina Wissy.

Przez obszar powiatu przepływają cenne przyrodniczo rzeki: Ełk, Biebrza, Wissa, Jęgrznia, inne. Rzeka Ełk dzieli powiat grajewski na dwie części. Na południe od rzeki znajduje się większa część powiatu zajmująca północno-wschodnią część Wysoczyzny Kolneńskiej i część Kotliny Biebrzańskiej. Teren rozciągający się na północ stanowi południową część Pojezierza Ełckiego. Część północna jest bardziej urozmaicona: występują tu łąki, torfowiska, bagna dolnego biegu Jęgrzni i Ełku, lasy, malownicze jeziora: Rajgrodzkie, Toczyłowskie, Mierucie i Brajmura. Jezioro Rajgrodzkie włączone jest do szlaku wodnego przebiegającego z Olecka do

⁹ Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków w województwie podlaskim stan na 31.03.2024r.

Augustowa. Bogata roślinność przybrzeżna, a zwłaszcza dorodne lasy sosnowe nad zbiornikiem głównym wytwarzają specyficzny mikroklimat. Czysta woda gwarantuje występowanie wielu gatunków ryb i ptactwa wodnego.

Część powiatu grajewskiego położona jest w obrębie Biebrzańskiego Parku Narodowego oraz jego otuliny. Unikalne, w skali europejskiej, obszary bagiennie-torfowe są naturalną ostoją łośia. Bogaty jest również świat ptaków cechujący się występowaniem wielu unikatowych gatunków w skali kraju i Europy. Cennym obiektem przyrodniczym powiatu grajewskiego jest jezioro Brajmura (Grajwy), położone w granicach administracyjnych miasta Grajewo.

Szlaki turystyczne

Obszar powiatu grajewskiego, z racji sąsiedztwa z bardzo atrakcyjnymi obszarami Wielkich Jezior Mazurskich i Pojezierza Suwalsko-Augustowskiego, jest obszarem tranzytowym dla wielkiego ruchu wakacyjno-urlopowego kierującego się z południa i centrum Polski. W rozłożeniu ruchu turystycznego na szlakach drogowych wyróżniają się kierunki: z Warszawy przez Łomżę, Szczuczyn, Ełk do Suwałk (droga ekspresowa S61), trasa z Białegostoku przez Grajewo w kierunku Ełku i Pojezierza Mazurskiego (droga krajowa nr 65) oraz trasa z Warszawy przez Łomżę, węzeł Guty, Grajewo w stronę Augustowa wiodąca do Gut drogą ekspresową S61 następnie wojewódzką DW665.

Ponadto ruch odbywa się trasą kolejową – linią nr 38 Warszawa – Białystok – Grajewo – Ełk, docelowo po modernizacji będzie to odcinek trasy transeuropejskiej Rail Baltica.

Przez teren powiatu przebiegają następujące szlaki turystyczne.

1. Międzynarodowy Szlak Rowerowy Euro-Velo R-11 – szlak zielony liczący ok. 82 km o znaczeniu ponadregionalnym. Odcinek wiodący przez Brychy-Barwiki – Racibory – Radziłów – Klimaszewnicę – Białaszewo – Okół – Rudę – Modzelówkę – Pieńczykówkę – Stoczek – Ciszewo – Kuligi – „Las Grzędy” – Woznawieś – Orzechówkę.
2. Szlak Frontu Wschodniego I Wojny Światowej, szlak kulturowy o znaczeniu regionalnym.
3. Szlak Główny Biebrzańskiego Parku Narodowego, o znaczeniu regionalnym.
4. Szlak rowerowy zielony liczący ok. 43,5 km prowadzący przez Grajewo – Kacprowo – Rudę – Sojczyn Borowy – Sojczyn Grądowy – Kapice – Przechody – Białogrądy – Goniądz – Osowiec-Twierdza.
5. Szlak rowerowy/pieszy – szlak czerwony, okresowo podmokły liczący ok. 41,6 km, prowadzący przez Rajgród – Okoniówek – Rybczyzna – Woźnawieś – budynek Terenowego Ośrodka Edukacyjnego Grzędy – "Nowy Świat" – "Wilcza Góra" – „Kapli Dołek” – „Dział Kumkowskiego”.
6. Szlak rowerowy/pieszy, szlak czerwony liczący ok. 29 km przez Goniądz – Wólka Piaseczna – Kapice – rzeka Ełk – Ruda.

7. Szlak rowerowy/pieszy, szlak żółty liczący ok. 20,3 km przez miejscowości Tama – Kuligi – Orzechówka – węzeł szlaków „TAJENKO” dostępny dla turystyki rowerowej na odcinku Tama – Woźnawieś (skraj wsi) i Orzechówka – węzeł szlaków „TAJENKO”.

8. Szlak pieszy, szlak niebieski liczący ok. 7,5 km prowadzący od budynku Terenowego Ośrodka Edukacyjnego Grzędy – „II i III Grzęda” – „KAPLICZKA” – Węzeł szlaków (Góra Perewida).

9. Szlak pieszy/rowerowy, szlak czarny liczący ok. 2,2 km „Uroczysko Dęby” – „Góra Partyczyna” – „Kapli Dołek”.

Szlaki wodne o znaczeniu ponadregionalnym:

10. Elk-Biebrza,

11. Narew-Biebrza.

W bardzo bliskiej odległości przebiega szlak międzynarodowy wodny im. Króla Stefana Batorego.

Pozostałe szlaki wodne, kajakowe:

1. Szlak kajakowy rzeką Jegrznią. Trasa: Jegrznia – Elk – Biebrza, długość ok. 72 km.
2. Szlak kajakowy Kanałem Rudzkim. Modzelówka – Sojczyn Grądowny – Przechody – Białogrądy – Osowiec – Biebrza, długość ok. 16,7 km.
3. Szlak kajakowy rzeką Wissą. Wąsosz – Karwowo, długość ok. 19,7 km oraz Karwowo – Biebrza, długość ok. 10,5 km.

Ponadto wytyczony jest szlak konny: Biebrzański Szlak Konny Leśniczówka Grzędy – „Czerwone Bagno” - Woźnawieś. Pozwala podziwiać m.in. wyjątkowe walory przyrodnicze oraz różnorodność krajobrazową basenu środkowego Doliny Biebrzy. Cała trasa liczy 246 km.

Zgodnie z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego planowane są do wytyczenia szlaki kulturowe przebiegające m.in. przez teren powiatu:

1. Szlak klasztorny o trasie: Sejny – Wigry – Różanystok – Szczuczyn – Wąsosz – Stawiski – Łomża – Tykocin – Choroszcz – Supraśl – Bielsk Podlaski – Boćki - Siemiatycze – Drohiczyn – Ciechanowiec.

2. Szlak gotyku mazowieckiego o trasie: Niedźwiadna – Wąsosz – Wizna – Łomża - Szczepankowo – Rosochate Kościelne.

3. Szlak drewnianej architektury sakralnej pogranicza mazowiecko-podlaskiego przechodzący m.in. przez miejscowości Rydzewo, gm. Rajgród, Kramarzewo, gm. Radziłów i na południe aż do gminy Ciechanowiec.

Ścieżki rowerowe

Sieć ścieżek rowerowych na terenie powiatu jest słabo rozwinięta, choć na przestrzeni lat jej długość systematycznie wzrasta. Ścieżki rowerowe na terenie powiatu stanowią 2,24% (wzrost z 0,4 w 2014 r. do 2,24 w 2022 r.) całej sieci województwa podlaskiego i 0,09% kraju (wzrost z 0,01% w 2014 r. do 0,09% w 2022 r.).

W tabeli poniżej przedstawiono rozwój sieci ścieżek rowerowych w powiecie w latach 2014-2022.

Tabela 31. Długość ścieżek rowerowych

Obszar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ścieżki rowerowe w km									
Powiat grajewski	1,3	4,6	5,3	6,5	8,2	8,3	8,3	11,5	18,5
Woj. podlaskie	326,9	453,8	465,1	517,4	576,8	629,7	731,9	786,9	826,5
Polska	9 347,5	10 797,2	11 258,4	12 138,2	13 904,7	15 538,7	17 254,6	18 509,9	19 813,5
Długość ścieżek rowerowych na 100 km ²									
Powiat grajewski	0,13	0,48	0,55	0,67	0,85	0,86	0,86	1,19	1,91
Woj. podlaskie	1,62	2,25	2,30	2,56	2,86	3,12	3,63	3,90	4,09
Polska	2,99	3,45	3,60	3,88	4,45	4,97	5,52	5,92	6,34
Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszkańców									
Powiat grajewski	0,27	0,95	1,10	1,36	1,73	1,76	1,82	2,55	4,14
Woj. podlaskie	2,74	3,82	3,92	4,37	4,88	5,34	6,33	6,85	7,23
Polska	2,43	2,81	2,93	3,16	3,62	4,05	4,53	4,88	5,25

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl

Działalność gospodarcza w turystyce

Dla zobrazowania sytuacji w turystyce, przywołano dane dotyczące działalności gospodarczej w sekcji I (działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi). W powiecie grajewskim, sekcja ta jest reprezentowana przez 92 jednostki gospodarcze, z czego 59 znajduje się w mieście Grajewo. Spośród tych podmiotów, 14 działa w dziale 55 (zakwaterowanie), a 45 w dziale 56 (działalność usługowa związana z wyżywieniem).

Miasto Grajewo zdecydowanie dominuje w powiecie pod względem liczby jednostek gospodarczych w sekcji I, co wskazuje na jego znaczenie jako głównego ośrodka turystycznego. Inne gminy, takie jak gmina Rajgród, mają znaczący udział w działalności turystycznej, zwłaszcza w dziale zakwaterowania i usług gastronomicznych. Gminy Szczuczyn i Wąsosz mają niewielką lub zerową liczbę jednostek w sekcji I.

Tabela 32. Podmioty gospodarcze sekcji I w roku 2023

Obszar	Ogółem	Sekcja I		Sekcja I dział 55		Sekcja I dział 56	
		liczba	%	liczba	%	liczba	%
Powiat grajewski	3 510	92	2,6	28	0,8	64	1,8
Miasto Grajewo	2 054	59	1,7	14	0,4	45	1,3
Gmina Grajewo	335	6	0,2	4	0,1	2	0,1
Gmina Radziłów	199	3	0,1	1	0,0	2	0,1
Gmina Rajgród	364	19	0,5	8	0,2	11	0,3
Gmina Szczuczyn	415	5	0,1	1	0,0	4	0,1
Gmina Wąsosz	143	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

W powiecie większość podmiotów gospodarczych przynależała do działu 56 – działalność usługowa związana z wyżywieniem. Poniżej działające ośrodki wypoczynkowe, które obsługują większą część ruchu turystycznego na terenie powiatu:

- Pensjonat & Spa „Raj” w Rajgrodzie,
- Pensjonat „Zagroda Kuwasy” w Woźnejwsi,
- Pensjonat „Pod Zamkową Górą” w Rajgrodzie,
- Kompleks Rekreacyjny „Knieja” w Rajgrodzie,
- Ośrodek Wypoczynkowo – Szkoleniowy „Energetyk” w Rajgrodzie,
- Ośrodek Wypoczynkowy „Łoś” w Rajgrodzie,
- Ośrodek Wypoczynkowy „Łabędź” w Rajgrodzie,
- Restauracja & Hotel „Balton” w Grajewie,
- Ośrodek Wypoczynkowy „Rybitwa” w Czarnej Wsi,
- Ośrodek Wypoczynkowy „Relax” w Rybczyźnie.

Obiekty te nastawione są na różnego rodzaju turystykę. Poza popularną turystyką wypoczynkową, obsługują one:

- turystykę biznesową – organizowanie szkoleń, konferencji, czy spotkań biznesowych,
- turystykę kulturową – organizacja koncertów i festiwali,
- turystykę zdrowotną.

Zgodnie z danymi dostępnymi na stronie GUS na dzień 31.12.2023 roku, zasoby hotelowe na terenie powiatu grajewskiego obejmują 5 obiektów noclegowych oraz ogółem 261 miejsc noclegowych. Ogólna baza noclegowa w powiecie jest słabo rozwinięta, co wskazuje na niedobór większych obiektów noclegowych, takich jak hotele, motele, czy schroniska. W odpowiedzi na niedostatek dużych obiektów noclegowych, zauważa się wzrost liczby prywatnych kwater agroturystycznych. Ta alternatywa częściowo łagodzi problem braku miejsc noclegowych i od kilku lat sukcesywnie się rozwija, przyczyniając się do urozmaicenia oferty turystycznej w regionie.

Pomimo skromnej bazy noclegowej, powiat grajewski ma potencjał do rozwoju sektora turystycznego. Wzrost liczby prywatnych kwater agroturystycznych pokazuje, że istnieją alternatywy dla większych obiektów noclegowych.

Poniższa tabela zawiera najważniejsze informacje dotyczące turystycznych obiektów noclegowych.

Tabela 33. Wskaźniki turystycznych obiektów noclegowych w latach 2014- 2023

Wyszczególnienie	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Turystyczne obiekty noclegowe ogółem	9	11	10	11	11	10	10	8	7	5
Miejsca noclegowe na 1000 ludności	11,50	14,94	15,61	13,50	13,28	14,49	12,97	8,42	8,03	5,87
Udzielone noclegi na 1000 ludności	836,92	846,02	934,46	965,67	890,40	986,10	730,16	411,27	507,70	445,12
Turyści korzystający z noclegów na 1000 ludności	291,64	299,83	332,28	324,06	301,51	339,45	175,49	135,61	172,59	173,31

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Dane z dostępnych źródeł wskazują, że we wszystkich analizowanych obszarach odnotowano spadek wskaźników po 2019 roku, co było wynikiem ograniczeń i obostrzeń związanych z pandemią. W powiecie grajewskim najlepszym rokiem pod względem analizowanych wskaźników był rok 2019. Od tego czasu zauważalny jest spadek zarówno liczby obiektów noclegowych, jak i liczby miejsc noclegowych na 1000 mieszkańców. Sugeruje to, że sytuacja w sektorze usług noclegowych w powiecie grajewskim jeszcze się nie ustabilizowała.

1.3.4. Rynek pracy

W okresie 2014-2022 przeciętne wynagrodzenie brutto w powiecie grajewskim wzrosło znacząco z 3,64 tys. zł do 6,14 tys. zł. W 2022 roku wynagrodzenie w powiecie grajewskim było wyższe od średniej dla województwa podlaskiego (6,01 tys. zł), lecz niższe od średniej krajowej (6,71 tys. zł).

Poniższa tabela przedstawia dane dotyczące przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w powiecie grajewskim w porównaniu z Polską i województwem podlaskim w latach 2014-2022.

Tabela 34. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w latach 2014 - 2022

Obszar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Polska [tys. zł]	4,00	4,15	4,29	4,53	4,83	5,18	5,52	6,00	6,71
Podlaskie [tys. zł]	3,53	3,65	3,77	4,01	4,26	4,58	4,93	5,41	6,01
Powiat grajewski [tys. zł]	3,96	3,98	4,02	4,33	4,56	4,76	4,97	5,53	6,14
% w kraju [%]	98,86	95,99	93,64	95,62	94,24	91,84	89,99	92,09	91,64
% w regionie [%]	112,12	109,25	106,65	108,08	106,85	104,00	100,82	102,10	102,19

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Przeanalizowano dane dotyczące udziału zarejestrowanych bezrobotnych, aby dokładniej zbadać sytuację na rynku pracy. W 2023 roku bezrobocie w powiecie grajewskim wyniosło 6,6% wśród ludności w wieku produkcyjnym, z czego 7,0% stanowiły kobiety, a 6,3% mężczyźni.

Poniżej znajdują się szczegółowe dane dotyczące udziału zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.

Tabela 35. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym [%]

Obszar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Polska	7,5	6,5	5,6	4,6	4,2	3,8	4,6	4,0	3,7	3,6
Województwo podlaskie	8,0	7,3	6,5	5,4	5,1	4,6	5,5	4,9	4,6	4,7
Powiat grajewski	11,8	10,5	10,1	8,5	8,0	7,0	7,6	6,9	6,9	6,6
Miasto Grajewo	12,6	11,0	10,7	9,4	8,7	7,8	8,3	7,5	7,7	7,3
Gmina Grajewo	10,7	9,4	9,2	7,1	6,6	5,3	6,1	6,1	6,3	6,2
Gmina Radziłów	7,6	7,1	6,7	5,4	6,2	5,1	5,0	4,8	4,2	4,5
Gmina Rajgród	12,1	11,3	10,3	8,7	7,9	7,2	8,5	7,1	7,4	6,7
Gmina Szczuczyn	13,5	11,5	11,6	9,0	8,6	7,7	8,1	7,2	6,8	6,5
Gmina Wąsosz	10,9	10,4	9,2	7,7	7,3	6,0	6,6	6,3	5,9	6,0

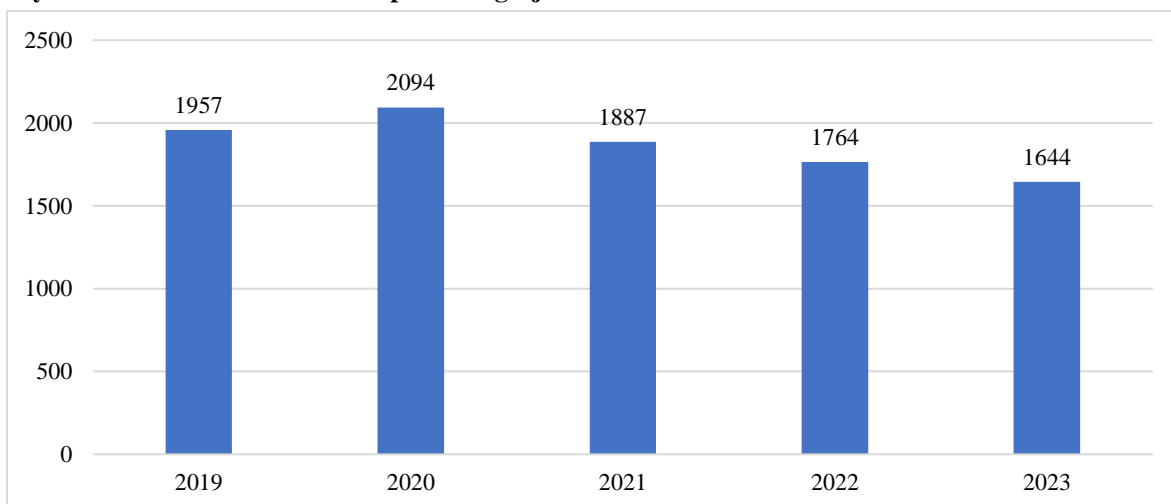
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Bezrobocie dynamicznie malało we wszystkich analizowanych obszarach w latach 2014-2019, z niewielkim wzrostem odnotowanym dopiero w 2020 roku. W powiecie grajewskim udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym osiągnął najniższy poziom w 2023 roku, chociaż poziom bezrobocia nadal był wyższy niż średnia dla województwa podlaskiego i kraju.

Wskaźnik bezrobocia w mieście Grajewo wyniósł 7,3%, co było najwyższą wartością wśród gmin w powiecie grajewskim. Oznacza to, że liczba bezrobotnych w mieście była blisko dwa razy większa niż średnia krajowa. We wszystkich gminach przeważa trend spadkowy, a wahania, takie jak wzrost bezrobocia w 2020 roku, prawdopodobnie wynikały z problemów przedsiębiorstw związanych z pandemią.

Poziom bezrobocia w powiecie w 2023 r. na koniec był niższy od notowanego w analogicznym okresie 2022 roku o 120 osób (spadek o 6,8%). Od początku roku do końca sierpnia stan bezrobocia wykazywał wyraźną tendencję spadkową. We wrześniu liczba zarejestrowanych nieznacznie wzrosła o 14 osób. Grupa kobiet w końcu omawianego okresu liczyła 798 osób, czyli stanowiła prawie połowę ogółu zarejestrowanych.

Wykres 17. Poziom bezrobocia w powiecie grajewskim w latach 2019-2023

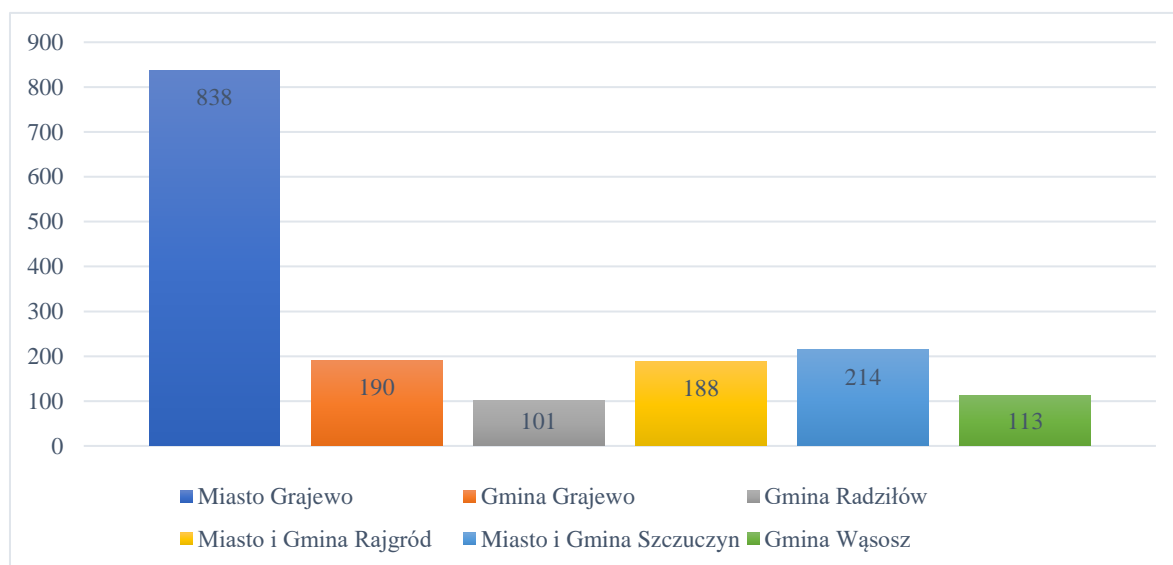

Źródło: Informacja o sytuacji na rynku pracy w powiecie grajewskim w końcu września 2023 roku, Powiatowy Urząd Pracy w Grajewie.

Największy udział osób bezrobotnych stanowiły osoby z miasta Grajewo było ich 838 osób, co stanowiło ponad 51% udziału wszystkich bezrobotnych w powiecie grajewskim. W pozostałych gminach liczba osób bezrobotnych była zdecydowanie niższa – średnio o około 200 osób. Najmniejszy udział stanowiły osoby bezrobotne zarejestrowane z gminy Radziłów 6,1%.

Stopa bezrobocia w powiecie grajewskim od początku 2023 roku systematycznie obniżała się. W końcu września wskaźnik ten osiągnął najniższą wartość od początku roku - 10,6%. Średnia miesięczna stopa bezrobocia za okres styczeń - wrzesień 2023 roku wyniosła 11,9% i była niższa o 0,6 punktu procentowego od średniej miesięcznej stopy bezrobocia w analogicznym okresie roku ubiegłego.

Wykres 18. Liczba osób bezrobotnych w gminach powiatu grajewskiego na koniec września 2023 r.

Źródło: Informacja o sytuacji na rynku pracy w powiecie grajewskim w końcu września 2023 roku, Powiatowy Urząd Pracy w Grajewie.

Łączna liczba rejestrujących się bezrobotnych w okresie styczeń – wrzesień 2023 roku wyniosła 1770 osób (w tym 825 kobiet - 46,6%), to o 116 osób mniej niż w analogicznym okresie roku ubiegłego. Z możliwości rejestracji elektronicznej skorzystało 56 osób (3,2% napływu), rok wcześniej 64 osoby (3,4%). Liczba rejestrujących się bezrobotnych we wrześniu 2023 r. wyniosła 251 osób – o 10 mniej niż przed rokiem. Kobiety stanowiły 54,6% napływu bezrobotnych. Wśród rejestrujących się osób 84,1% pracowało przed rejestracją, a odsetek rejestrujących się po raz kolejny wyniósł 81,6%.

Liczba bezrobotnych wyłączonych z ewidencji w okresie styczeń – wrzesień 2023 roku wyniosła 1964 osoby – o 27 mniej niż w analogicznym okresie roku ubiegłego. Kobiety stanowiły 46,5% odpływu (914 osób), tu również odnotowano spadek – o 46 osób.

Liczba osób wyrejestrowanych we wrześniu 2023 r. zwiększyła się w porównaniu do września poprzedniego roku o 12. Odpływ kobiet zamknął się liczbą 148 osób (62,4% wyrejestrowanych bezrobotnych). Wrześniowy odpływ z bezrobocia to głównie: podjęcie pracy (139 osób – 57,8% ogółu wyłączonych) oraz brak potwierdzenia gotowości do pracy (43 osoby stanowiące 19,1% wyłączonych)¹⁰.

Według informacji z powiatowego urzędu pracy największy spadek liczby bezrobotnych odnotowano wśród osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym oraz średnim ogólnokształcącym. Najliczniejszą grupą bezrobotnych były osoby pozostające bez pracy powyżej 24 miesięcy.

Według danych statystycznych GUS na koniec grudnia 2023 roku w powiecie pracowało 15 021 osób (w tym 8 491 mężczyzn oraz 6 530 kobiet). W stosunku do roku 2022 liczba osób pracujących zmniejszyła się o 183 osoby, głównie przez spadek liczby pracujących mężczyzn – zmniejszenie liczby pracujących o 109. Wśród osób pracujących dominują mężczyźni, w powiecie grajewskim ich udział w liczbie osób pracujących wyniósł 56,5%. Dla porównania ten sam wskaźnik w województwie wynosi 53,7%, w kraju 52,7%. Średnia wieku osób pracujących w powiecie grajewskim wynosi 43,3 lata, średnia dla województwa wynosi 43,2 lata a w kraju 42,7.

Tabela 36. Liczba osób pracujących w 2023 r.

	POLSKA			Województwo podlaskie			Powiat grajewski		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
Liczba pracujących	15 142 530	7 987 043	7 155 487	430 691	231 270	199 421	15 021	8 491	6 530
Średnia wieku	42,6	42,7	42,5	43,2	43,3	43	43,3	43,4	43,2
Mediana wieku	42	42	42	43	42	43	43	43	43

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Według danych z Powiatowego Urzędu Pracy w Grajewie liczba wolnych miejsc pracy zgłoszonych w okresie od stycznia do końca września 2023 r. wyniosła 1087 i była wyższa o 309 w porównaniu z analogicznym okresem roku ubiegłego (wzrost o 39,7%). Ponad 1/3 z nich należała do kategorii miejsc pracy subsydiowanej – 394 (36,2%), to o 19,3% mniej niż w końcu września 2022 r. Spośród wszystkich zgłoszonych wolnych miejsc pracy 243 (22,4%) dotyczyło sektora publicznego, a 7 skierowanych było do osób niepełnosprawnych (0,6%).

Ofertami trudnymi do realizacji są od kilkunastu lat oferty skierowane do osób z wykształceniem wyższym technicznym (inżynier elektryk, elektronik, informatyk, inżynier budownictwa z uprawnieniami budowlanymi), wyższym pedagogicznym (nauczyciele różnych przedmiotów i języków obcych - języka angielskiego, niemieckiego i rosyjskiego) oraz średnim technicznym i zawodowym (kierowcy samochodów ciężarowych, dostawczych, operatorzy sprzętu ciężkiego, w tym koparek i ładowarek, tokarze, ślusarze, spawacze, hydraulicy, mechanicy pojazdów samochodowych i ciągników rolniczych, stolarze itp.).

¹⁰ Informacja o rynku pracy w powiecie grajewskim na koniec września 2023 roku, Powiatowy Urząd Pracy w Grajewie.

Najwięcej ofert pracy w okresie styczeń – wrzesień 2023 r. w powiecie zgłoszono w następujących zawodach:

Tabela 37. Oferty pracy w poszczególnych zawodach w powiecie grajewskim w 2023 r.

Nazwa zawodu	Liczba miejsc pracy
Pracownik produkcji	270
Robotnik gospodarczy	114
Ubojowy	79
Rozbierasz-wykrawacz	55
Operator urządzeń do formowania wyrobów z tworzyw sztucznych	50
Sprzedawca	37
Pakowacz ręczny	27
Pozostali pracownicy obsługi biurowej	24
Pracownik biurowy	22
Robotnik budowlany	20
Ładowacz	20
Pracownik utrzymania czystości (sprzątaczką)	19
Pomoc kuchenna	18
Magazynier	11
Ślusarz	11
Pozostali pracownicy obsługi biura gdzie indziej niesklasyfikowani	9
Asystent nauczyciela w szkole	9
Posadzkarz	9
Spawacz	9
Kucharz	8
Kelner	8
Monter stolarki budowlanej	8
Asystent nauczyciela przedszkola	6
Przetwórca ryb	6
Pracownik prac dorywczych	6

Źródło: Informacja o rynku pracy w powiecie grajewskim na koniec września 2023 roku, Powiatowy Urząd Pracy w Grajewie.

Oferty niewymagające wysokich kwalifikacji i umiejętności realizowane są na bieżąco, zazwyczaj w okresie od 3 do 5 dni (pomoc kuchenna, sprzątaczką, pracownik biurowy, sprzedawca, robotnik gospodarczy, pomocniczy robotnik budowlany, robotnik konserwacji terenów zieleni, dozorca). W większości były to oferty pracy z wynagrodzeniem na poziomie

placy minimalnej, niewymagające dużych kwalifikacji i umiejętności, o wysokiej fluktuacji kadry pracowniczej¹¹.

1.4. ŚRODOWISKO, INFRASTRUKTURA I PRZESTRZEŃ

1.4.1. Środowisko przyrodnicze

Pod względem budowy geologicznej wschodnia część powiatu grajewskiego to mezoregion Kotlina Biebrzańska – należący do makroregionu Nizina Północnopodlaska. Większość terenu kotliny stanowią torfowiska i bagna. Zachodnia część powiatu znajduje się w mezoregionie Wysoczyzna Kolneńska, należącym do makroregionu Nizina Północnopodlaska. Najmniejsza - północna część powiatu należy do mezoregionu Pojezierze Ełckie – należącego do makroregionu Pojezierze Mazurskie. Południowa granica mezoregionu Pojezierze Ełckie jest jednocześnie granicą Pojezierza Mazurskiego i pasu polskich pojezierzy i obszaru młodoglacjalnego wyznaczonego przez zasięg zlodowacenia północnopolskiego¹².

Obszary chronione stanowią około 18,4% powierzchni powiatu i obejmują:

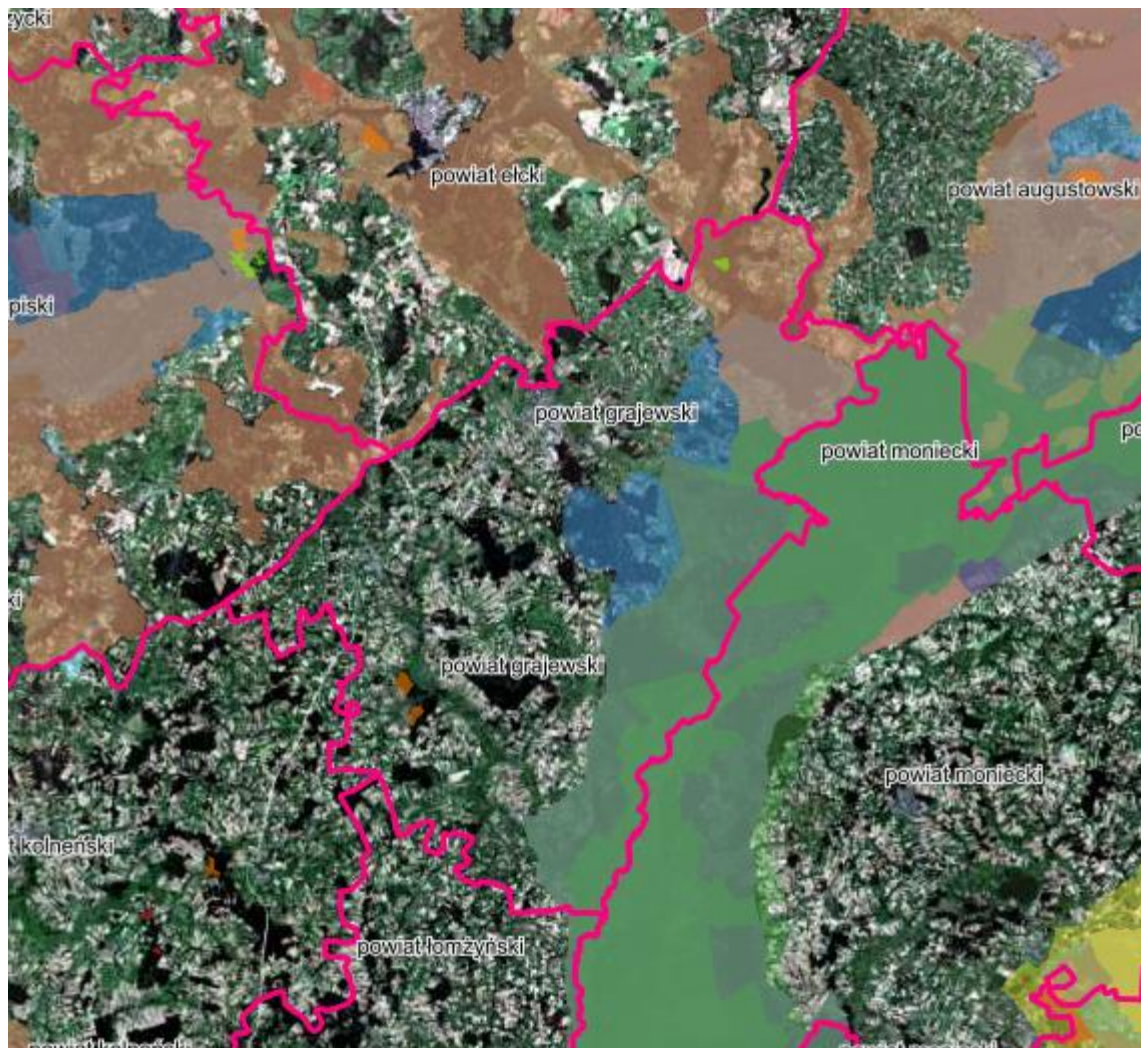
- park narodowy: Biebrzański Park Narodowy,
- Obszar Chronionego Krajobrazu Pojezierze Rajgrodzkie,
- Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000 – PLB200006 Ostoja Biebrzańska,
- Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Natura 2000 – PLH200008 Dolina Biebrzy,
- rezerваты: Czapliniec Bełda, Ławski Las I, Ławski Las II,
- użytki ekologiczne: Ślepe Jezioro Okoniówek, Dolina Wissy,
- 16 pomników przyrody.

Część powiatu grajewskiego (gm. Grajewo, Radziłów, Rajgród) położona jest w obrębie Biebrzańskiego Parku Narodowego oraz jego otuliny. Unikalne, w skali europejskiej, obszary bagiennie-torfowe są naturalną ostoją łośia. Bogaty jest również świat ptaków cechujący się występowaniem wielu osobliwych ich gatunków w skali kraju i Europy. Obecnie, spośród 23 polskich parków narodowych Biebrzański Park Narodowy jest największym parkiem narodowym i jednym z większych w Europie. Park powstał w celu ochrony rozległych torfowisk Kotliny Biebrzańskiej oraz niewielkiego fragmentu Wzgórz Sokólskich. Jego powierzchnia wynosi 59 223 ha, a otuliny Parku 66 824 ha. Powierzchnia ochrony ścisłej wynosi 7 494 ha, ochrony czynnej 26 145 ha, krajobrazowej 25 584 ha. Obok ekosystemów leśnych, najważniejszymi dla Parku, pozostają ekosystemy nieleśne – wodne i bagiennie.

¹¹ Informacja o rynku pracy w powiecie grajewskim na koniec września 2023 roku, Powiatowy Urząd Pracy w Grajewie.

¹² Program ochrony środowiska powiatu grajewskiego na lata 2024-2031

Rysunek 3. Położenie obszarów chronionych na terenie powiatu grajewskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>.

Na obszarze parku stwierdzono 934 gatunki roślin naczyniowych, jest ostoją dla 53 gatunków roślin naczyniowych objętych ścisłą ochroną gatunkową w Polsce oraz 48 gatunków roślin objętych ochroną częściową. W parku występuje 80 gatunków roślin zagrożonych i ginących w skali kraju, spośród nich 34 gatunki zamieszczone są w „Polskiej czerwonej księdze roślin”. Do najrzadszych gatunków należą: zanokcica zielona, skrzyp pstry, widłak wroniec, rosiczka długolistna, wąkrotka zwyczajna, tłustosz zwyczajny, plesznik zwyczajny, zaraza niebieska, niebielistka trwała, szachownica kostkowata, kosaciec bezlistny oraz 20 gatunków storczykowatych z najokazalszym krajowym gatunkiem obuwikiem pospolitym.

Z ssaków na uwagę zasługują: wilk, wydra, łoś i bóbr. Znajduje się tu największa w kraju ostoja łośia. W dolinie Biebrzy obserwowano 292 gatunki ptaków, w tym 195 lęgowych. Park jest najważniejszą w Europie Środkowej i Zachodniej ostoją: dubelta, kropiatki, orlika grubodziobego, rybitwy białoskrzydłej i derkacza. Ichtiofauna dorzecza Biebrzy liczy 36 gatunków ryb oraz wielką rzadkość: minoga ukraińskiego - gatunku charakterystycznego dla wschodniej części Morza Czarnego. Stwierdzono tu obecność 7 gatunków gadów oraz 12 gatunków płazów. W grupie bezkręgowców rozpoznano ponad 700 gat. motyli, w tym 100

gatunków motyli dziennych. Wykazano obecność 448 gatunków pająków, wśród nich znaczący udział (71) mają gatunki rzadkie, znane z nie więcej niż 3-5 stanowisk w kraju, a 10 gatunków pająków znanych jest tylko stąd.

Przez teren Biebrzańskiego Parku Narodowego przechodzi 46 znakowanych szlaków i ścieżek edukacyjnych udostępnionych do zwiedzania. Są to szlaki piesze, rowerowe, kajakowe i konne. Ich łączna długość przekracza 2000 km, w tym blisko 500 km przebiega przez teren Parku¹³.

Ponadto na terenie powiatu położone są dwa cenne obszary Natura 2000, które w dużej mierze pokrywają się wzajemnie a także częściowo z obszarem Biebrzańskiego Parku Narodowego:

- PLH200008 Dolina Biebrzy – specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa) (gmina Grajewo, Rajgród, Radziłów),
- PLB200006 Ostoja Biebrzańska – obszar specjalnej ochrony ptaków (Dyrektywa Ptasia) (gm. Grajewo, Rajgród, Radziłów).

Wyróżnia się trzy jednostki geomorfologiczne zwane basenami: północny obejmujący dolinę na wschód od Sztabina, środkowy od Sztabina do Osowca i południowy od Osowca do Ujścia Biebrzy i Narwi. Dominującymi siedliskami są siedliska mokradłowe: zalewane wodami rzeczными lub podtapiane wodami podziemnymi torfowiska niskie ze zbiorowiskami turzycowymi i turzycowo-mszystymi, corocznie zalewane wodami rzeczными mułowiska i torfowiska porośnięte szuwarami właściwymi, bagienne olsy, okresowo zalewane przyrzeczne równiny madowe oraz odwodnione i zagospodarowane torfowiska ze zbiorowiskami łąkowymi. Koryto rzeki Biebrzy z licznymi meandrami i starorzeczami w różnym stadium zarastania ma naturalny charakter. Rezultatem naturalnego charakteru rzeki są rozległe, coroczne zalewy. Dolina Biebrzy charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem siedlisk. Największy udział mają szczególnie cenne torfowiska przejściowe i trzęsawiska, zmiennowilgotne łąki trzęślicowe oraz bory i lasy bagienne. Występuje tu 6 gatunków roślin z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej m.in. najbogatsza w Polsce populacja obuwika pospolitego. Dotychczas w dolinie Biebrzy stwierdzono występowanie ponad 920 gatunków roślin naczyniowych, z których 67 jest objętych prawną ochroną gatunkową w Polsce, zaś 45 znalazło się na "Czerwonej Liście Roślin Naczyniowych Zagrożonych w Polsce" jako gatunki ginące bądź zagrożone wyginięciem (m.in. kosaciec bezlistny, szachownica kostkowata, fiołek torfowy, wełnianeczka alpejska i wierzba borówkolistna). Występuje tu 5 gatunków ssaków z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej, w tym jeden z rzadkich i zagrożonych gatunków nietoperzy – nocek łydkowłosy. Dolina Biebrzy jest również bardzo ważną w skali kraju ostoją bobra i wydry. Jest to jeden z najważniejszych obszarów dla ochrony tego gatunku w Polsce, łącznie odnotowano tu obecność 21 gatunków z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej. W ostoi Dolina Biebrzy stwierdzono występowanie co najmniej 43 gatunków ptaków wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej. 25 z wymienionych gatunków zostało zamieszczonych na liście ptaków zagrożonych w Polskiej czerwonej księdze zwierząt. Dolina Biebrzy jest najważniejszą w Polsce i Unii Europejskiej ostoją wodniczki i orlika grubodziobego. Największą liczebność w Polsce i największą w Unii Europejskiej osiągają tutaj: błotniak stawowy, cietrzew, derkacz, dubelt, uszatka błotna, kropiatka i rybitwa czarna. Jest to miejsce

¹³ <https://zpppn.pl/biebrzanski-park-narodowy-pl/park>

łęgowe rybitwy białoskrzydłej, kani czarnej, kani rudej, bielika i błotniaka zbożowego. Sporadycznie przystępują tu do godów: gadożer, orzeł przedni i orzełek.¹⁴

Obszar Chronionego Krajobrazu Pojezierze Rajgrodzkie (gm. Rajgród)

Łączna powierzchnia tego obszaru to 12 027 ha. Celem jego powołania w roku 1982 była ochrona i zachowanie terenu o wysokich walorach przyrodniczych, kulturowych i wypoczynkowych. Ochrona Obszaru zrealizowana w ramach racjonalnej gospodarki rolnej i leśnej, polega na zachowaniu różnorodności biologicznej siedlisk przyrodniczych występujących na terenie Pojezierza Rajgrodzkiego. Obecnie na terenie obszaru obowiązuje Rozporządzenie Nr 12/05 Wojewody Podlaskiego z dnia 25 lutego 2005 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Pojezierze Rajgrodzkie” (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 54 poz. 725 ze zm.).

Formy ochrony przyrody na terenie powiatu grajewskiego stanowią 18,4% powierzchni, co daje powiatowi 12 miejsce na 14 powiatów ziemskich. Ponadto procent obszarów chronionych jest niższy niż średnia dla województwa podlaskiego (31,4%) oraz kraju (33,2%). Niemniej jednak położony jest on na unikalnych, w skali europejskiej, obszarach w szczególności Biebrzańskiego Parku Narodowego oraz Obszarach Natura 2000 Ostoja Biebrzańska i Dolina Biebrzy. Ponadto przez teren powiatu przebiegają główne obszary węzłowe oraz korytarze ekologiczne o znaczeniu krajowym:

Obszar węzłowy:

1. Obszar węzłowy GKPN-1 Dolina Biebrzy z:
 - a) Biebrzańskim Parkiem Narodowym i jego strefą ochronną,
 - b) częścią Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Biebrzy” i „Pojezierza Rajgrodzkiego”,
 - c) OSO Ptaków Natura 2000 – Ostoja Biebrzańska PLB 200006,
 - d) SOO Siedlisk Natura 2000 – Dolina Biebrzy PLH 200008.

Główne korytarze ekologiczno-migracyjne regionalnej sieci ekologicznej:

1. Korytarz GKPN-1A Puszcza Piska – Dolina Biebrzy Północny.

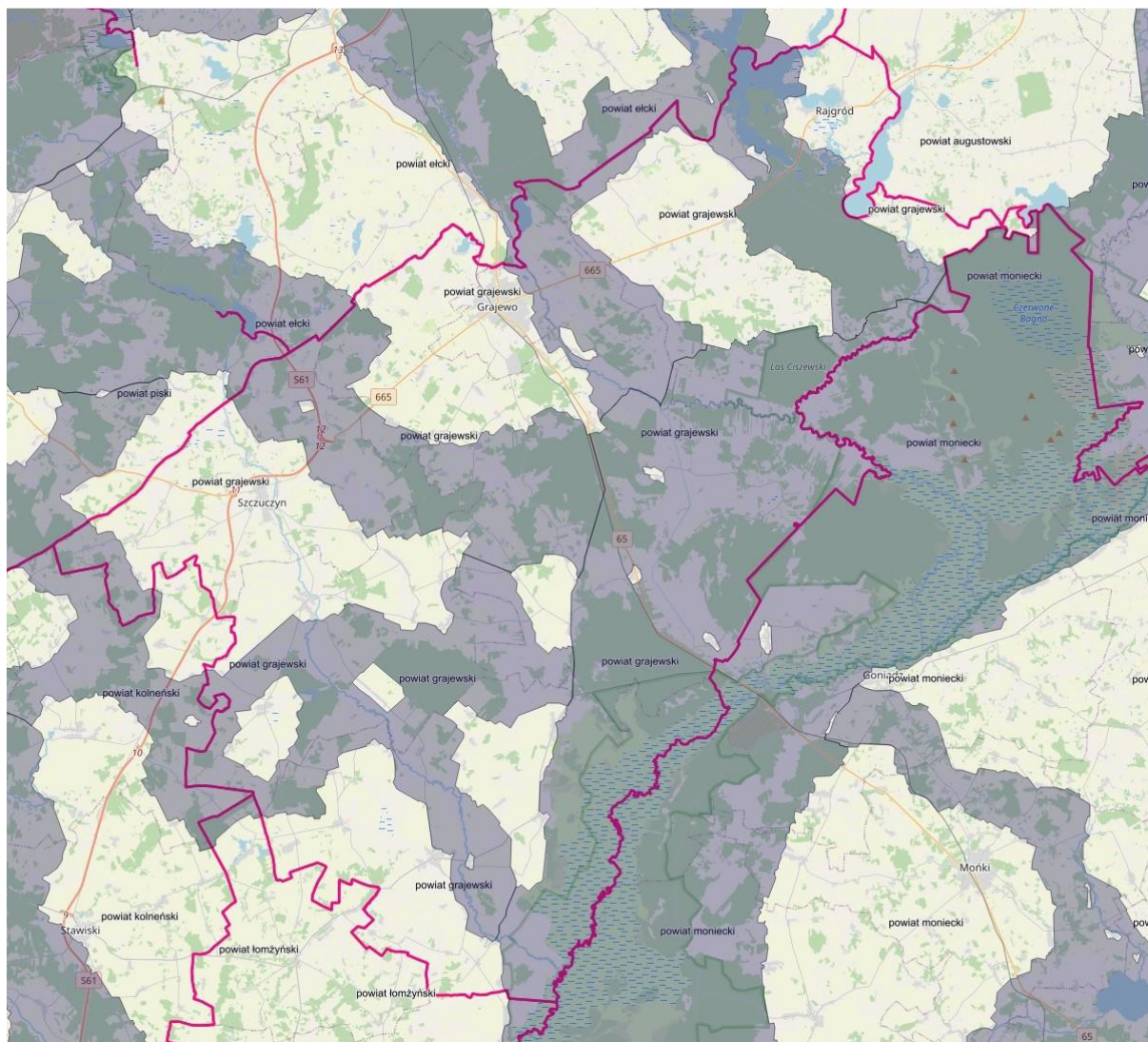
Uzupełniające korytarze ekologiczno-migracyjne regionalnej sieci ekologicznej:

1. Korytarz KPn-1D Dolina Biebrzy – Puszcza Borecka obejmujący części:
 - b) Obszaru Chronionego Krajobrazu „Pojezierze Rajgrodzkie”,
 - c) tereny rolno-leśne i wód.

¹⁴ http://ine.eko.org.pl/index_areas.php?rek=558

2. Korytarz KPn-1B Puszcza Piska – Dolina Biebrzy Środkowy obejmujący tereny rolno-leśne i wód z częścią dolin rzek Wisły i Skrody oraz rezerwatami przyrody „Ławski Las I” i „Ławski Las II”.

Rysunek 4. Korytarze ekologiczne na tle podziału administracyjnego

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Grajewskiego na lata 2024-2031.

1.4.2. Struktura użytkowania gruntu, gleby, rolnicza przestrzeń produkcyjna

Powierzchnia powiatu w 2023 roku wyniosła 96 762 ha (967 km²). Poniższa tabela przedstawia szczegółowy podział powierzchni pod względem sposobu zagospodarowania.

Tabela 38. Powierzchnia powiatu z uwzględnieniem kierunków zagospodarowania

Wyszczególnienie	Rodzaj	Powierzchnia [ha]
Powierzchnia ogółem		96 762
Powierzchnia łądowa		95 058
Użytki rolne	razem	65 144
	grunty orne	36 056
	sady	210
	łąki trwałe	16 102
	pastwiska trwałe	10 544
	grunty rolne zabudowane	1 461
	grunty pod stawami	228
	grunty pod rowami	543
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	razem	23 160
	lasy	22 123
	grunty zadrzewione i zakrzewione	1 037
Grunty pod wodami	razem	1 704
	pod wodami powierzchniowymi płynącymi	547
	pod wodami powierzchniowymi stojącymi	1 157
Grunty zabudowane i zurbanizowane	razem	3 278
	tereny mieszkaniowe	301
	tereny przemysłowe	172
	tereny inne zabudowane	270
	tereny zurbanizowane niezabudowane	22
	tereny rekreacji i wypoczynku	62
	tereny komunikacyjne - drogi	2 270
	tereny komunikacyjne - kolejowe	113
	tereny komunikacyjne - inne	3
	użytki kopalne	65
Użytki ekologiczne		62
Grunty rolne - nieużytki		3 359
Tereny różne		55

Źródło: GUS. Bank Danych Lokalnych, 2024.

Z uwagi na cenny przyrodniczo charakter powiatu grunty rolne, w tym: grunty orne, sady, pastwiska stanowią zaledwie 36 056 ha (37,26% całej powierzchni), grunty leśne, w tym lasy, grunty zadrzewione i zakrzaczone – 23 160 ha (23,92%), grunty pod wodami, w tym: stojącymi i płynącymi – 1704 ha (7,36%), grunty zabudowane i zurbanizowane, w tym: mieszkaniowe, przemysłowe, drogi, kolej, użytki kopalni – 3278 ha (9,09%). Podobną strukturą charakteryzują się np. powiaty augustowski czy suwalski.

Powiat grajewski jest jednym z mniejszych powierzchniowo powiatów na terenie województwa podlaskiego: zajmuje 11 miejsce na 14 powiatów ziemskich. Jego powierzchnia stanowi – 4,79% powierzchni województwa podlaskiego.

Pod względem typologicznym występujące tu gleby należą do regionów glebotwórczych: kolneńsko-kuźnickiego i augustowskiego. Region pierwszy występujący na zachód od Grajewa posiada gleby słabo zbielicowane i bardziej zróżnicowane. Region drugi jest regionem

bagiennym rolniczo wykorzystanym na niewielkim obszarze. Stosunkowo większe obszary dobrych rolniczo gruntów ornyc występują na północ od Grajewa. W okolicy Grajewa, Rajgrodu i Szczuczyna stanowią one potencjalną bazę rozwoju produkcji rolniczo-warzywniczej i sadowniczej oraz innych upraw intensywnych. Na terenie powiatu dominują gleby rdzawe. Lokalnie występują gleby glejbielicowe i glejbielice, gleby bielcowe i bielice oraz czarne ziemie. Gleby rdzawe bielcowane i rdzawe właściwe wykształciły się na piaskach wydmych i piaskach sandrowych. Gleby organiczne występują głównie w dolinach cieków wodnych. Na obszarach podmokłych i w rejonie Doliny Biebrzy wykształciły się gleby bagiennie i murszowe wytworzone z torfów niskich¹⁵.

Powiat Grajewski pod względem waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej charakteryzuje się ogólnym wskaźnikiem – 49,6 pkt., w tym: jakość gleb – 35,3 pkt., agroklimat – 3,8 pkt., rzeźba terenu – 7,9 pkt., warunki wodne – 2,6 pkt., województwo podlaskie – 55,0 pkt. (składowe odpowiednio: 41,0 pkt.; 7,5 pkt.; 3,7 pkt.; 2,8 pkt.) i kraju – 66,6 pkt. i są one najmniej korzystne w skali regionu, obok powiatu: sejneńskiego, suwalskiego, kolneńskiego.

Rejon powiatu grajewskiego o średniej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej i wysokiej intensywności produkcji rolnej odznacza się dobrze rozwiniętą hodowlą bydła mlecznego i tuczu trzody chlewnej. Posiada dobrze zagospodarowane użytki rolne i dobrze rozwiniętą produkcję upraw przemysłowych, w szczególności: ziemniaków i rzepaku i dlatego też jest zapleczem surowcowym dla istniejącego w tym rejonie przemysłu rolno - spożywczego.

W województwie podlaskim występują urządzenia melioracyjne na powierzchni ok. 360 tys. ha, co stanowi ok. 30% całkowitej powierzchni użytków rolnych. Zaspokojenie potrzeb melioracyjnych zrealizowano dotychczas w ok 60%. Najwyższy odsetek zmeliorowanych użytków rolnych występuje na terenie powiatów: zambrowskiego – 92%, wysokomazowieckiego – 77%, grajewskiego – 74%, najniższy na terenie powiatów: suwalskiego – 35%, sokólskiego – 37% i łomżyńskiego – 42%.

Zagrożeniem dla jakości gleb na terenie powiatu jest także erozja, o której w dużej mierze decydują czynniki antropogeniczne. Charakter ukształtowania powierzchni powiatu sprzyja rozwojowi erozji wodnej (z uwagi na mocno rozwiniętą sieć hydrologiczną, położenie w dolinie rzeki Biebrza) i powierzchniowej (rolniczy charakter powiatu). Szacuje się, że zagrożeniom erozją wodną podlega 27,6% gleb użytków rolnych i leśnych.

Obok erozji wodnej występuje także erozja wietrzna, która na terenie powiatu ma bardzo korzystne warunki pogodowe – występują duże prędkości wiatrów. Około 42,6% gruntów ornyc w województwie podlaskim, w tym także powiatu grajewskiego wykazuje średnią i silną podatność na procesy erozji wietrznej.

¹⁵ Program ochrony środowiska powiatu grajewskiego na lata 2024-2031

1.4.3. Powietrze – emisje do powietrza

W województwie podlaskim w 2023 r. znajdowało się 76 zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza. Emitowały one m.in. zanieczyszczenia gazowe i pyłowe zidentyfikowane na obszarze powiatu grajewskiego, głównie w mieście Grajewo. Dane dotyczące poszczególnych rodzajów emisji na terenie powiatu w odniesieniu do województwa podlaskiego oraz kraju zostały zaprezentowane w tabeli poniżej.

Tabela 39. Emisja zanieczyszczeń gazowych i pyłowych w powiecie grajewskim w latach 2014-2022 [t/rok]

Obszar/udział	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Gazowe									
Pow. grajewski	69 938	64 626	293 420	324 712	312 311	323 997	283 917	337 334	323 368
Woj. podlaskie	2 014 565	1 978 194	2 208 086	2 065 193	2 039 770	2 136 065	2 054 731	2 196 541	1 922 558
Polska	209 067 314	211 566 324	210 849 432	213 920 683	213 214 234	198 440 735	186 155 755	209 490 154	203 623 354
% udziału wojewódzkiego	3,47	3,27	13,29	15,72	15,31	15,17	13,82	15,36	16,82
% udziału krajowego	0,033	0,031	0,139	0,152	0,146	0,163	0,153	0,161	0,159
Pyłowe									
Pow. grajewski	267	273	214	220	223	213	148	114	94
Woj. podlaskie	934	921	815	701	691	661	503	491	436
Polska	47 392	44 264	38 598	35 564	31 827	27 091	22 588	22 168	20 173
% udziału wojewódzkiego	28,59	29,64	26,26	31,38	32,27	32,22	29,42	23,22	21,56
% udziału krajowego	0,563	0,617	0,554	0,619	0,701	0,786	0,655	0,514	0,466

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl

Ilość zanieczyszczeń pyłowych w powiecie, województwie i kraju spada. W powiecie obniża się jednak szybciej, stąd spadek udziału powiatu w emisjach pyłowych zarówno województwa jak i kraju.

W tabeli poniżej znajduje się bardziej szczegółowa analiza emisji gazowych.

Tabela 40. Emisja zanieczyszczeń gazowych w powiecie grajewskim w latach 2014-2022 [t/rok]

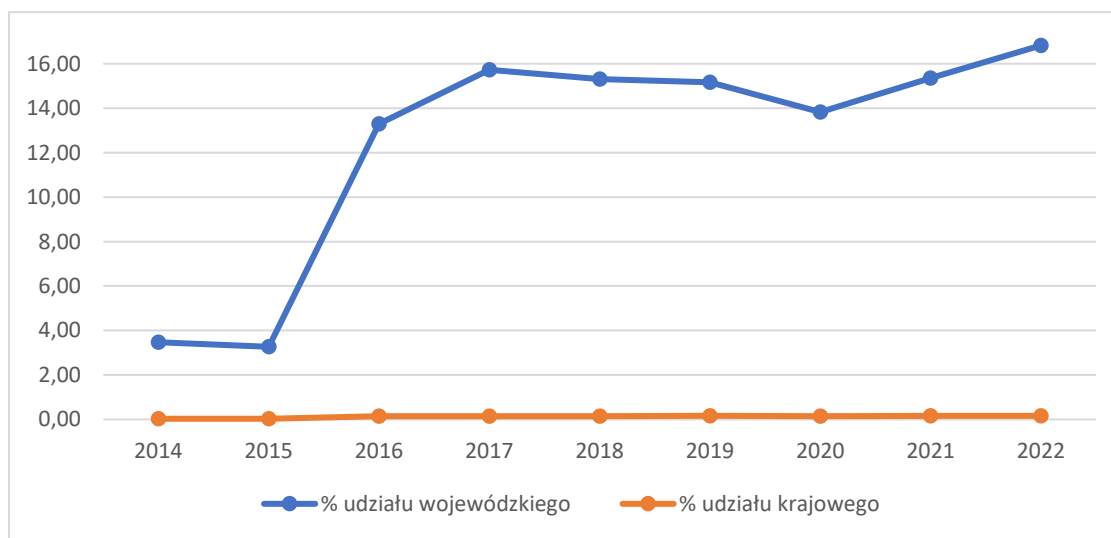
Gazy	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ogółem	69 938	64 626	293 420	324 712	312 311	323 997	283 917	337 334	323 368
Ogółem (bez dwutlenku węgla)	1 644	1 576	1 518	1 595	1 569	1 489	944	930	996
Dwutlenek siarki	292	271	269	327	279	197	171	70	79
Tlenki azotu	640	641	609	627	646	488	427	427	369
Tlenek węgla	512	499	503	489	478	693	226	295	287
Dwutlenek węgla	68 294	63 050	291 902	323 117	310 742	322 508	282 973	336 404	322 372
Zanieczyszczenia zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń	311	583	268	251	302	147	137	168	123

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl.

W analizowanym przedziale czasowym od 2015 do 2019 roku włącznie zauważalna była tendencja wzrostowa pod względem emitowanych gazów ogółem. Na uwagę zasługuje zwłaszcza rok 2016, w którym nastąpił nagły blisko pięciokrotny wzrost emitowanych gazów (zwłaszcza dwutlenku węgla). Wartości pozostałych gazów emitowanych na terenie powiatu ulegają, z chwilowymi wahaniami, spadkowi. Podobna sytuacja występuje również pod względem ilości zanieczyszczeń, które zostały zatrzymane lub zneutralizowane. Dane te mogą wskazywać na niewystarczające działania w zakresie monitorowania i kontroli emitowanych gazów, a także na konieczność prowadzenia, szczególnie w sektorze komunalno-bytowym, inwestycji ukierunkowanych na wymianę nieefektywnych źródeł ogrzewania, które są w dużej mierze przyczyną tak dużych emisji dwutlenku węgla do powietrza.

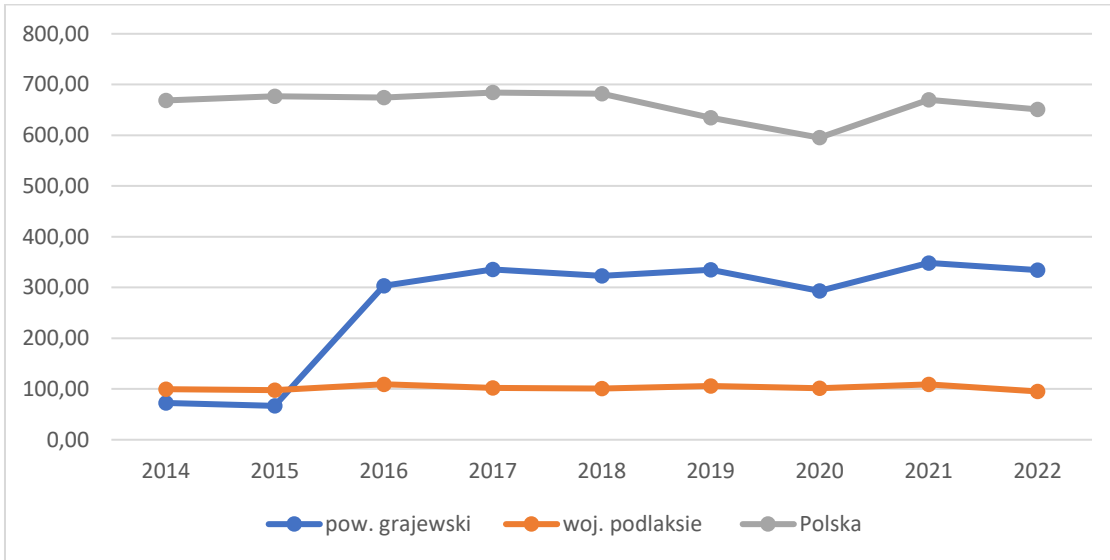
Na przestrzeni lat od 2014 r. do 2022 r. emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych z terenu powiatu grajewskiego systematycznie wzrastała, w skali województwa i kraju obserwowano zaś trend spadkowy. Przełożyło się to na większy procent udziału powiatu w skali województwa, z 3,47% w 2014 r. do 16,82 % w 2022 r. a także kraju, z 0,033% w 2014 r. do 0,159 % w 2022 r.

Wykres 19. Udział w emisji gazowej substancji z zakładów szczególnie uciążliwych [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl.

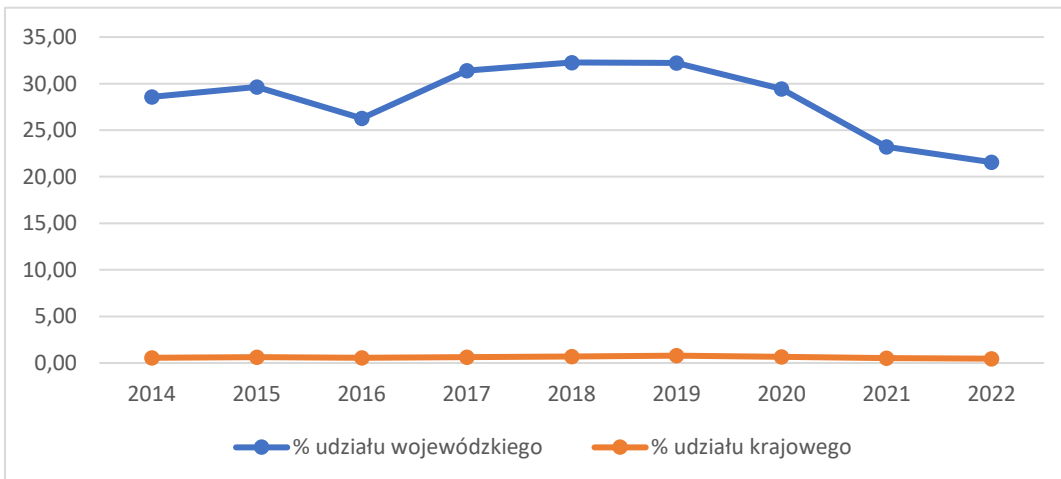
Wykres 20. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych na 1 km² powierzchni JST w ciągu roku [t/km²]

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl.

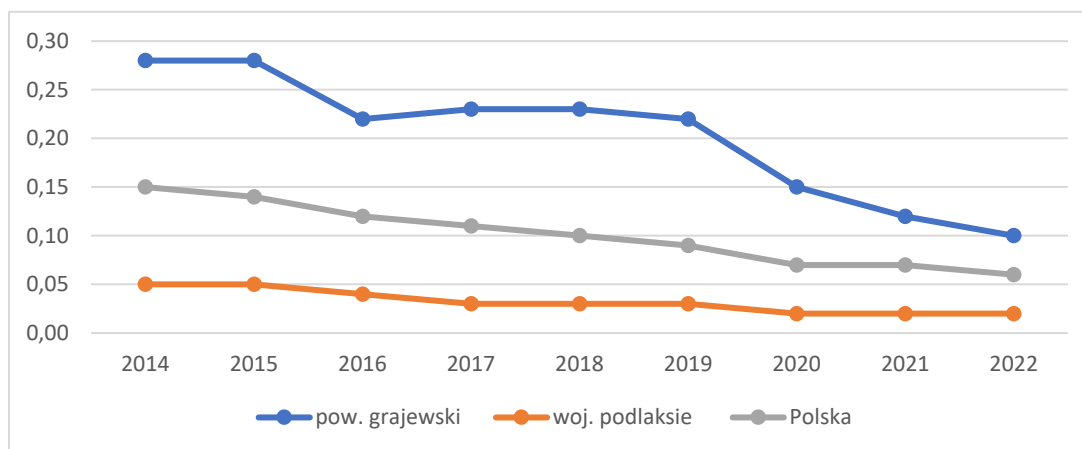
Wykres emisji zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych na 1 km² powierzchni w ciągu roku, wskazuje że powiat grajewski od 2016 roku osiągał wartości znacznie wyższe, nawet od średniej dla województwa (ponad 300%) w zakresie emisji tych substancji do środowiska. W skali kraju współczynnik ten wynosi połowę jego wartości, a więc jest dość wysoki.

Wykres 21. Udział w emisji gazowej substancji z zakładów szczególnie uciążliwych [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl.

Wykres 22. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych na 1 km² powierzchni JST w ciągu roku [t/km²]

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl.

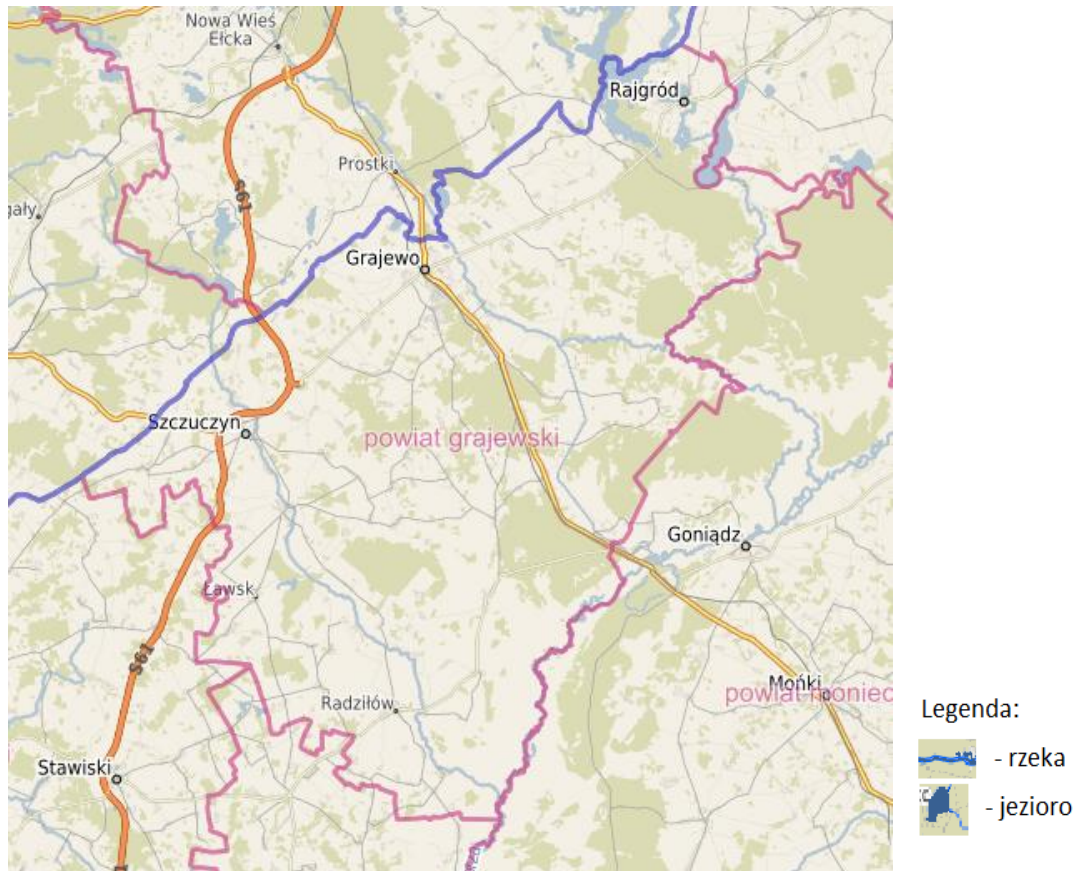
W przypadku zanieczyszczeń pyłowych emitowanych przez zakłady szczególnie uciążliwe obserwowano w latach 2014 r. do 2022 r. trend spadkowy, który był zgodny z trendem dla województwa podlaskiego oraz kraju. Przełożyło się to także na procent spadku emisji pyłowych w skali województwa z 28,59% w 2014 r. do 21,56 % w 2022 r. a także kraju, z 0,563% w 2014 r. do 0,466 % w 2022 r.

Należy jednak zaznaczyć, że w przypadku emisji zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych na 1 km² powierzchni w ciągu roku, jest ona znacznie wyższa niż średnia dla województwa oraz kraju.

1.4.4. Gospodarowanie wodami

Powiat grajewski położony jest w jednym rejonie wodnym na obszarze dorzecza Wisły: rejon dorzecza środkowej Wisły. Wody z terenu powiatu grajewskiego znajdują się pod zarządem Regionalnego Zarządu Gospodarki w Białymstoku. Do najważniejszych rzek tego regionu na terenie powiatu należą rzeki: Biebrza, Ełk, Jegrznia, Wissa, Lega.

Rysunek 5. Sieć hydrograficzna

Źródło: opracowanie własne na podstawie Geoportal Otwartych Danych Przestrzennych.

Na terenie powiatu wyodrębniono 21 jednolitych części wód rzecznych i 4 jednolite części wód jeziornych. Wody płynące reprezentują 4 typy cieków charakterystycznych dla krajobrazu nizinnego: P_poj., Pz_org, RzN, PNp oraz dwa typy jezior: WSd_a, WSd_b. Dominującym typem (8) jednolitych wód rzecznych na terenie powiatu jest potok lub strumień nizinny piaszczysty. Jednolite części wód rzecznych i jeziornych na terenie powiatu reprezentują cieki naturalne (22) oraz sztucznie bądź silnie zmienioną część wód (3).

Tabela 41. Stan jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych w obrębie powiatu

Lp.	Nazwa JCWP (kod)	Status JCWP	Typ JCWP	Objaśnienie	Stan wód	Ocena ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych
Jeziorne						
1	LW30052	Rajgrodzkie	naturalny	WSd_a - Jezioro na podłożu wapiennym, o dużej wartości współczynnika Schindlera, stratyfikowane	Zły	Zagrożona
2	LW30060	Dręstwo	naturalny	WSd_a - Jezioro na podłożu wapiennym, o dużej wartości współczynnika Schindlera, stratyfikowane	Zły	Zagrożona
3	LW30039	Tajno	naturalny	WSd_b - Jezioro na podłożu wapiennym, o dużej wartości współczynnika Schindlera, polimiktyczne	Zły	Zagrożona
4	LW30124	Toczyłowo	naturalny	WSd_a - Jezioro na podłożu wapiennym, o dużej wartości współczynnika Schindlera, stratyfikowane	Zły	Zagrożona
Rzeczne						
5	RW20001726269329	Słuczka	naturalny	P_poj - Potok w systemie rzeczno-jeziorowym Pojezierzy	Zły	Zagrożona
6	RW2000182626939	Lega od jez. Selmęt Wielki do jez. Dręstwo	naturalny	R_poj - Rzeka w systemie rzeczno-jeziorowym Pojezierzy	Zły	Zagrożona
7	RW200016262699	Lega od jez. Dręstwo do ujścia	naturalny	Rz_org - Rzeka w dolinie o dużym udziale torfowisk	Zły	Niezagrożona
8	RW2000162626979	Jegrznia od rozdzielenia się Starego koryta Jegrzni do połączenia ze Starym korytem Jegrzni	naturalny	Rz_org - Rzeka w dolinie o dużym udziale torfowisk	Zły	Zagrożona
9	RW2000162622999	Netta od Kanału Augustowskiego do ujścia	naturalny	Rz_org - Rzeka w dolinie o dużym udziale torfowisk	Zły	Zagrożona

Lp.	Nazwa JCWP (kod)	Status JCWP	Typ JCWP	Objaśnienie	Stan wód	Ocena ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych
10	RW200016262999	Biebrza od Elku do ujścia	naturalny	Rz_org - Rzeka w dolinie o dużym udziale torfowisk	Zły	Zagrożona
11	RW2000102628989	Kanał Kuwasy	SCW - sztuczna część wód	PNp - Potok lub strumień nizinny piaszczysty	Zły	Zagrożona
12	RW2000112628999	Elk od jez. Elckiego do ujścia	naturalny	RzN - Rzeka nizinna	Zły	Zagrożona
13	RW2000102628969	Różanica	naturalny	PNp - Potok lub strumień nizinny piaszczysty	Zły	Zagrożona
14	RW200015262934	Rów Kacapski	naturalny	P_org - Potok lub struga w dolinie o dużym udziale torfowisk	Zły	Zagrożona
15	RW20001026289769	Binduga	naturalny	PNp - Potok lub strumień nizinny piaszczysty	Zły	Zagrożona
16	RW2000162629699	Wissa od Dopływu w Wąsoszu do ujścia	naturalny	Rz_org - Rzeka w dolinie o dużym udziale torfowisk	Zły	Zagrożona
17	RW200010262965	Wissa do Dopływu w Wąsoszu	naturalny	PNp - Potok lub strumień nizinny piaszczysty	Zły	Zagrożona
18	RW2000102649839	Skroda do Dzierzbi	naturalny	PNp - Potok lub strumień nizinny piaszczysty	Zły	Zagrożona
19	RW20001026296729	Dopływ z Ławska	naturalny	PNp - Potok lub strumień nizinny piaszczysty	Zły	Zagrożona
20	RW2000102629689	Matlak	naturalny	PNp - Potok lub strumień nizinny piaszczysty	Zły	Zagrożona
21	RW200015262949	Kosodka	SZCW - silnie zmieniona część wód	P_org - Potok lub struga w dolinie o dużym udziale torfowisk	Zły	Zagrożona
22	RW20001526292	Klimaszewnica	naturalny	P_org - Potok lub struga w dolinie o dużym udziale torfowisk	Zły	Zagrożona
23	RW20001526289969	Kanał Łęg	SZCW - silnie zmieniona część wód	P_org - Potok lub struga w dolinie o dużym udziale torfowisk	Zły	Zagrożona
24	RW200015262749	Dybla	naturalny	P_org - Potok lub struga w dolinie o dużym udziale torfowisk	B.d.	Niezagrożona

Lp.	Nazwa JCWP (kod)	Status JCWP	Typ JCWP	Objaśnienie	Stan wód	Ocena ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych
25	RW20001026296929	Dopływ w m. Łoje-Awissa	naturalny	PNp - Potok lub strumień nizinny piaszczysty	Zły	Zagrożona
Wody podziemne						
26	GW200031	-	-	-	Dobry	Niezagrożona
27	GW200032	-	-	-	Dobry	Niezagrożona

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Planów zarządzania wodami na obszarze dorzecza Wisły.

Spośród 25 jednolitych części wód powierzchniowych (rzecznych i jeziornych) wśród których położony jest powiat prawie wszystkie (oprócz jednej niemonitorowanej) wykazywały zły stan wód a ocenę zagrożoną ryzykiem nieosiągnięcia celu środowiskowego dla nich określoną wykazywały 23 z nich. Należy zatem zauważyć, że duży nacisk powinien być położony na poprawę jakości wód powierzchniowych poprzez np. ograniczenie spływu do nich zanieczyszczeń powierzchniowych z pól (nawozów), rozwój sieci kanalizacyjnej i sieci kanalizacji deszczowej, szczególnie na terenach turystycznych.

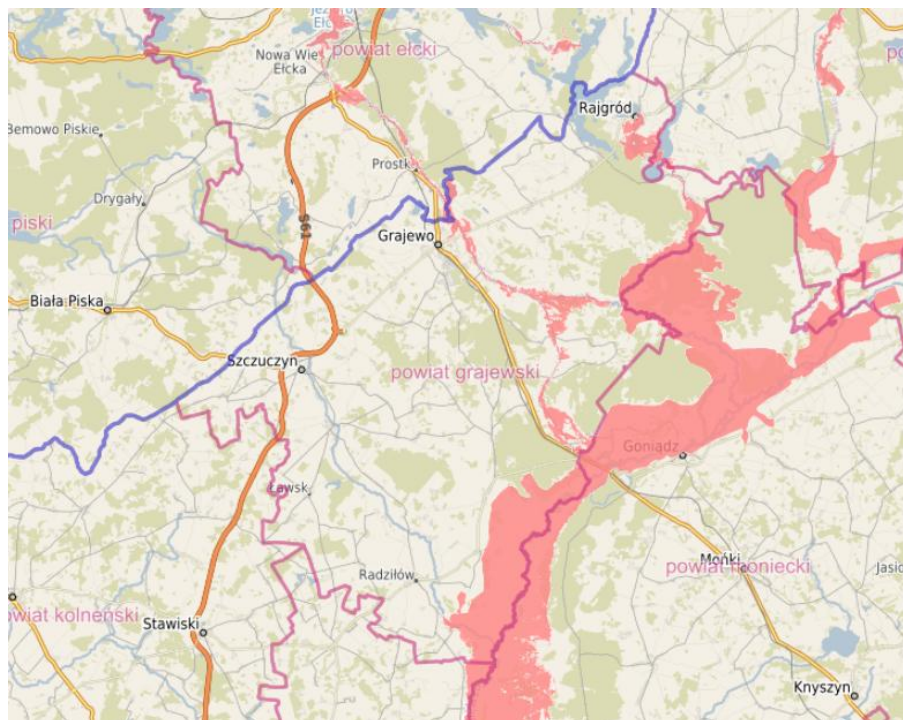
Wody podziemne o znaczeniu użytkowym występują na terenie powiatu w piaszczysto-zwirowych utworach czwartorzędowych i trzeciorzędowych. Powiat grajewski położony jest w obrębie dwóch jednolitych części wód podziemnych – JCWPd nr 31 i 32.

Stan jakości wód podziemnych na terenie powiatu można określić jako dobry, a cel środowiskowy dla nich określony jest niezagrożony.

Z uwagi na położenie powiatu grajewskiego w dolinach rzecznych, szczególnie rzek Biebrza i Ełk oraz kanału Rudzkiego, niektóre z gmin jak: Grajewo, Rajgród i Radziłów oraz miasto Grajewo są zagrożone wystąpieniem powodzi.

Poniższy rysunek prezentuje sytuację powiatu pod względem szczególnego zagrożenia powodzią, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1% (raz na 100 lat).

Rysunek 6. Zagrożenie powodzią na obszarze powiatu

Źródło: <https://polska.e-mapa.net/>

Ochrona przed powodzią jest zadaniem PGW Wody Polskie oraz organów administracji rządowej samorządowej, które zapewniają, w zakresie swojej właściwości, ochronę ludności i mienia przed powodzią wywołaną przez wody publiczne stanowiące własność Skarbu Państwa, o których mowa w Ustawie Prawo Wodne art. 212 ust. 1 pkt 1.

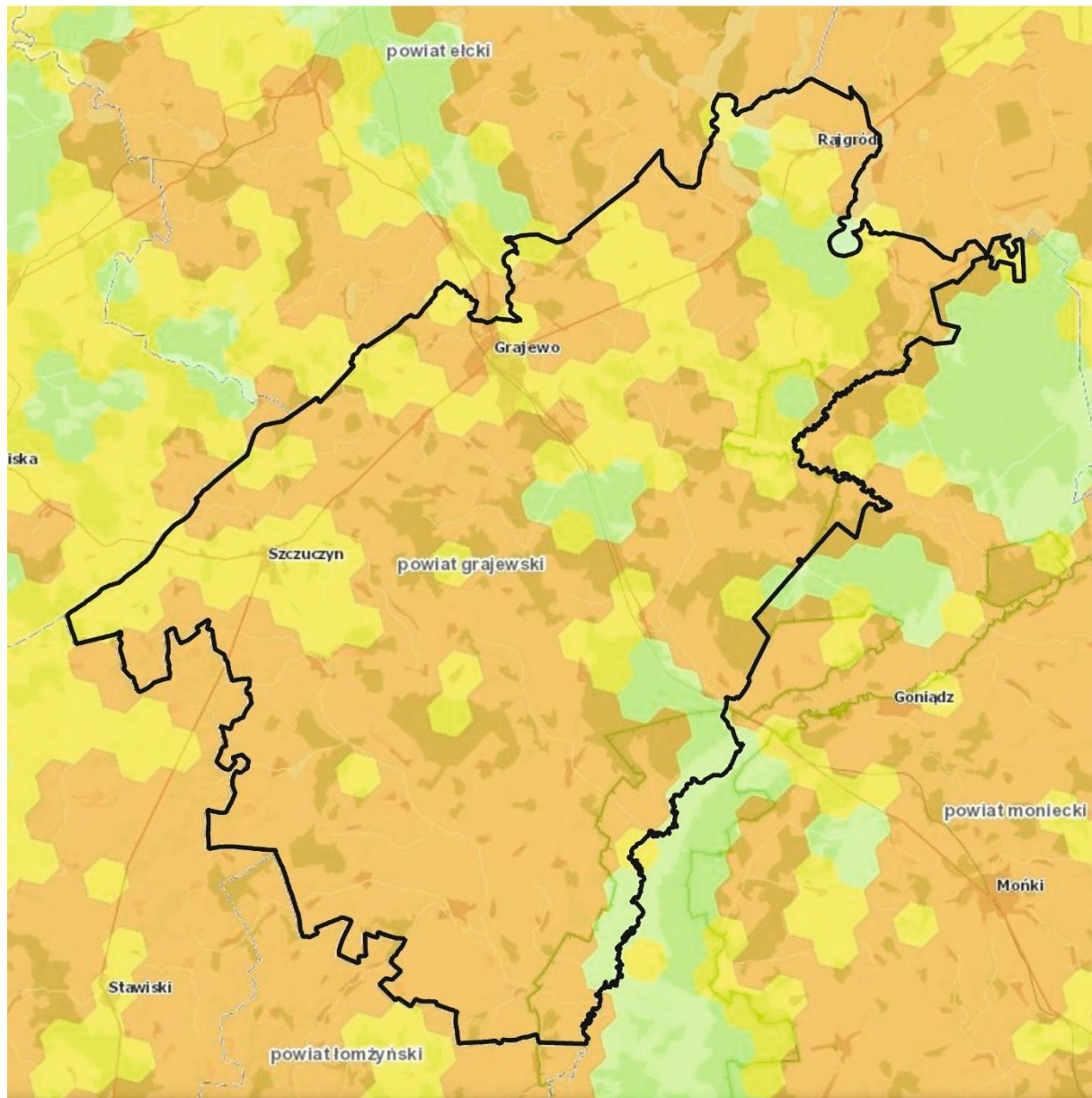
Zjawiskiem zagrożenia jest również susza, którą można podzielić na suszę rolniczą, hydrogeologiczną i hydrologiczną. W poniższej tabeli wskazano procentowy udział zagrożenia poszczególnymi rodzajami susz w odniesieniu do kraju.

Tabela 42. Udział procentowy obszarów dorzeczy na terenie powiatu zagrożonych suszą [%]

Wyszczególnienie	obszary Klasa I słabo zagrożone [%]	Klasa II obszary umiarkowanie zagrożone [%]	Klasa III obszary silnie zagrożone [%]	Klasa IV obszary ekstremalnie zagrożone [%]
rolnicza				
Powiat grajewski	58,10	4,90	15,64	21,36
Polska	54,48	7,72	13,35	24,45
hydrologiczna				
Powiat grajewski	1,53	62,10	36,17	0,20
Polska	4,63	65,64	29,59	0,14
hydrogeologiczna				
Powiat grajewski	69,38	28,38	1,88	0,36
Polska	64,40	28,68	3,65	3,27

Źródło: opracowanie własne na podstawie Programu przeciwdziałania skutkom suszy, 2021.

Rysunek 7. Łączne zagrożenie suszą (rolniczą, hydrogeologiczną i hydrologiczną)

- Łączne zagrożenie suszą**
- słabo zagrożone suszą
 - umiarkowanie zagrożone suszą
 - silnie zagrożone suszą
 - ekstremalnie zagrożone suszą

Źródło: Program przeciwdziałania skutkom suszy, 2021.

Jak wynika z analizy mapy zagrożenie suszą na największym obszarze powiatu (ok. 50,65%) występuje silne łączne zagrożenie suszą (jako wypadkowa sumy suszy rolniczej, hydrogeologicznej i hydrologicznej), mniejszy jest udział obszarów zagrożonych w stopniu umiarkowanym (ok. 36,96%) i słabym (ok. 12,39%). Nie występuje natomiast ekstremalne zagrożenie suszą. Dla porównania – tereny zagrożone suszą w sposób silny stanowią na poziomie kraju aż 55,69% a tereny zagrożone w sposób umiarkowany 32,10%.

1.4.5. Infrastruktura techniczna i przestrzeń

Układ komunikacyjny

Sieć komunikacyjną powiatu tworzą:

- linia kolejowa pierwszorzędowa jednotorowa zelektryfikowana linia kolejowa PKP nr 38 relacji Białystok – Bartoszyce, będąca częścią transeuropejskiego korytarza transportowego kolejowego – Rail Baltica, który przebiega przez gminę i miasto Grajewo,
- droga ekspresowa S61 (Via Baltica) będąca częścią transeuropejskiego korytarza transportowego E67 (przebiegająca przez gminę Szczuczyn),
- drogi krajowe:
 - DK65 z Białegostoku do Ełku (przez gminę i miasto Grajewo), która prowadzi do przejścia granicznego z Rosją w Gołdapi i przejścia granicznego z Białorusią w Bobrownikach,
 - krajowa DK58 (przez gminę Szczuczyn), która prowadzi od węzła Guty na S61 przez Pisz do Olsztynka,
- drogi wojewódzkie:
 - DW 665, która prowadzi od węzła Guty na S61 do Augustowa (przez gminę Szczuczyn, miasto i gminę Grajewo),
 - DW668 od Piątnicy do Twierdzy-Osowiec (przez gminę Radziłów i gminę Grajewo),
- drogi powiatowe,
- drogi gminne.

Na terenie powiatu wg danych GUS na koniec 2022 r. (dane dostępne w sierpniu 2024 r.) znajduje się następująca długość dróg powiatowych:

- nawierzchni twardej – 331,8 km,
- nawierzchni twardej ulepszonej – 315,7 km,
- nawierzchni gruntowej – 6,7 km.

Drogi powiatowe w większości posiadają nawierzchnię utwardzoną.

Rysunek 8. Układ komunikacyjny na terenie powiatu

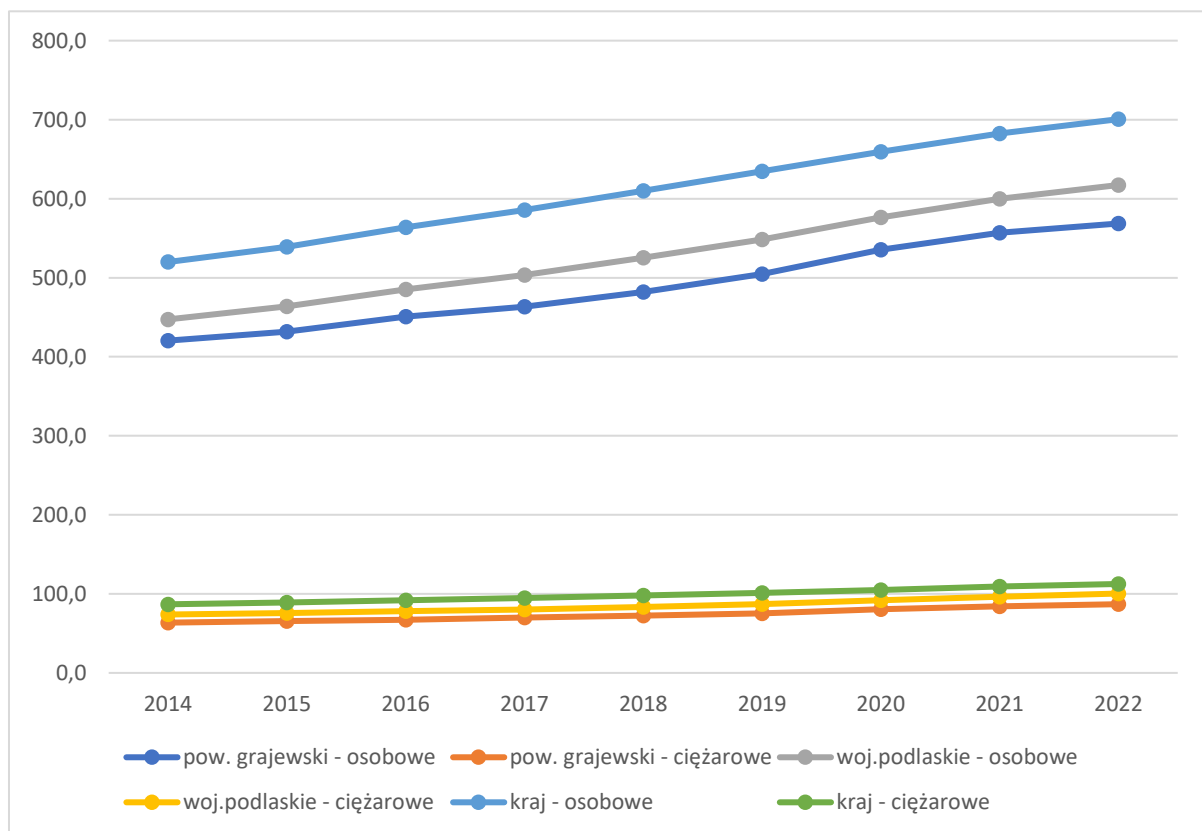
Źródło: opracowanie własne na podstawie OpenStreetMap.org.

Na 100 km² w powiecie przypada średnio 73,3 km dróg utwardzonych i 67,4 km dróg gruntowych, co jest wartością wyższą od średniej dla województwa podlaskiego w obu kategoriach dróg (odpowiednio dla województwa: 60,7 km i 63,02 km). W przypadku ujęcia krajowego wyżej omawiane wskaźniki prezentują się słabiej w obu kategoriach dróg. Wskazuje to na konieczność inwestycji w zakresie zmiany nawierzchni drogowych, w tym podnoszenia ich kategorii, szczególnie z dróg gruntowych na utwardzone.

Liczba samochodów

Na przestrzeni lat 2014-2022 liczba samochodów osobowych na terenie powiatu grajewskiego wzrosła o 23,8 % z 31 484 w 2014 r. do 38 982 w 2022 r., w tym czasie w województwie nastąpił wzrost o 30,27% z 782 953 w 2014 r. do 1 019 975 w 2022 r. i w kraju o 31,71% z 26 472 274 w 2014 r. do 34 866 137 w 2022 r. W analizowanym okresie nastąpił także wzrost liczby samochodów ciężarowych w powiecie grajewskim o 21,4 % z 2 646 w 2014 r. do 3 212 w 2022 r., w województwie podlaskim o 24,8 % z 79 724 w 2014 r. do 99 470 w 2022 r. i kraju o 22,24 % z 3 037 427 w 2014 r. do 3 713 217 w 2022 r.

Wykres 23. Ilość samochodów osobowych i ciężarowych przypadająca na 1000 ludzi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl.

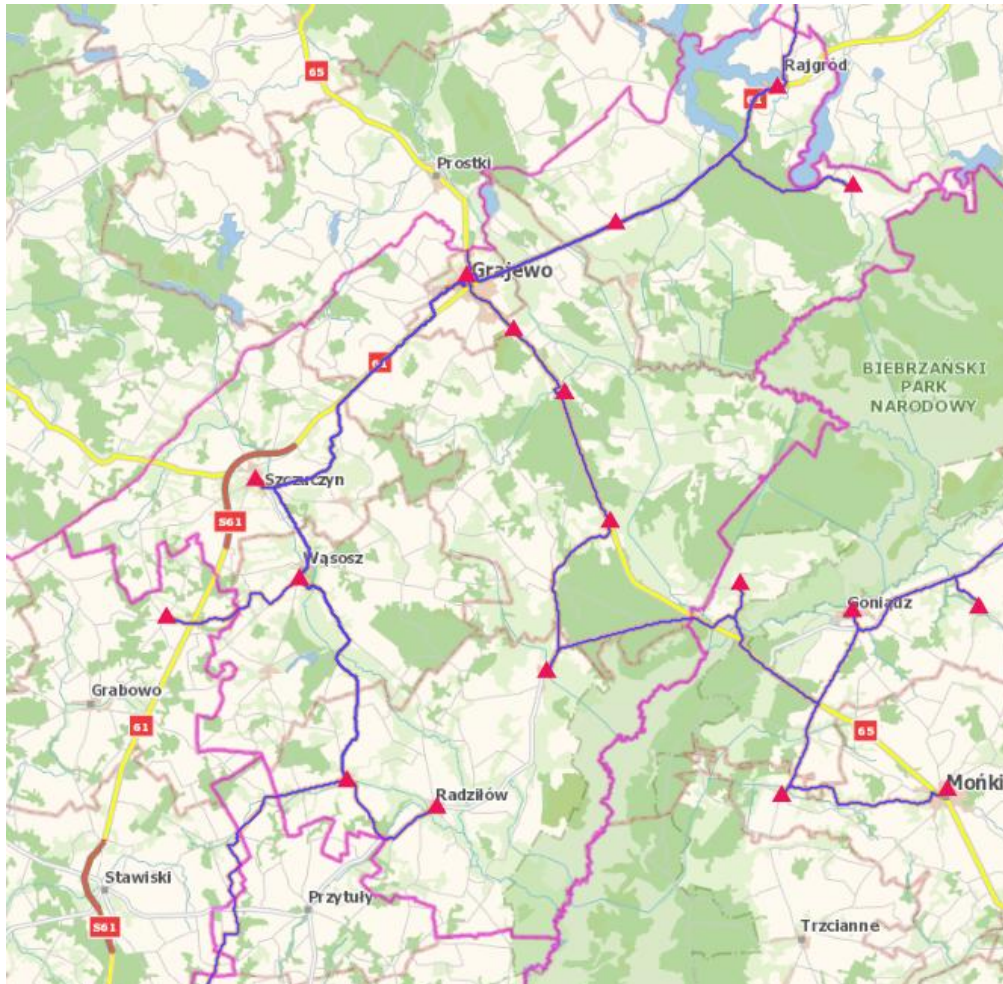
W analizowanym okresie 2014-2022 ilość zarówno samochodów osobowych jak i ciężarowych przypadająca na 1000 mieszkańców systematycznie wzrastała i w roku 2022 wynosiła dla powiatu grajewskiego 568,6, średnio dla województwa podlaskiego - 617,3 i kraju - 700,6, w odniesieniu do samochodów ciężarowych odpowiednio: 86,9, 100,4 i 112,5. Należy jednak zauważyć, że średnia zarówno samochodów ciężarowych jak i osobowych przypadająca na 1000 mieszkańców powiatu jest niższa od średniej dla województwa podlaskiego i kraju. Trend wzrostu liczby samochodów zarówno osobowych jak i ciężarowych nie odbiega od trendu na poziomie województwa i kraju.

Średni wiek samochodów osobowych w analizowanym okresie to przedział 16-20 lat zarówno dla powiatu grajewskiego, województwa podlaskiego jak i kraju.

Dostęp do szerokopasmowej sieci Internet

Wszystkie gminy z terenu powiatu grajewskiego posiadają dostęp do szerokopasmowej sieci internetowej. Przebieg sieci częściowo pokrywa się m.in. z drogą krajową i wojewódzką.

Rysunek 9. Sieć Szerokopasmowa Polski Wschodniej – teren powiatu grajewskiego

Źródło: Sieci szerokopasmowe - GIS Podlasia - geoportal.podlaskie.eu.

Głównym dostawcą Internetu na terenie gmin Grajewo, Rajgród, Wąsosz i Szczuczyn jest przedsiębiorstwo GigaNet (ul. Kopernika 5, 19-200 Grajewo)¹⁶. Dodatkowo usługi dostępu do Internetu oferują poszczególne sieci komórkowe, ogólnodostępne i zapewniają mieszkańcom dobrą łączność.

¹⁶ <https://www.giganet.net.pl/>

Sieci wodociągowa, kanalizacyjna, gazowa i ciepłownictwo

Na terenie powiatu grajewskiego długość sieci ciepłowniczej na koniec 2022 r. wyniosła 19,4 km. Sieć jest zlokalizowana w mieście Grajewo. Na terenach pozostałych gmin mieszkańcy, podmioty publiczne i prywatne korzystają ze źródeł indywidualnych.

Powiat wyposażony jest też sieć wodociągową, na koniec 2022 r. miała ona długość 647 km i korzystało z niej 39 652 osób, sieć kanalizacji sanitarnej 121,7 km i korzystało z niej 24 012 osób, a z sieci gazowej o długości 62 386 m korzystało 188 osób.

W tabeli poniżej przedstawiono dane dotyczące rozwoju sieci wodociągowej, kanalizacji sanitarnej oraz sieci gazowej.

Tabela 43. Długości sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej w km /m

Wyszczególnienie	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Wodociągowa[km]	610,3	631,1	632,4	637,5	642,1	643,5	645,8	647,0	653,8
Kanalizacyjna[km]	102,8	104,6	104,6	113,9	110,1	115,3	116,1	118,6	121,7
Gazowa [m]	1 001	1 001	1 001	1 001	2 124	9 043	12 564	12 608	62 386

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl.

Długość sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w latach 2014-2022 przypadająca na mieszkańca rosła powoli ale stabilnie, przy czym należy wziąć pod uwagę spadek liczby mieszkańców. Nawet stagnacja w rozwoju sieci mogłaby przynieść wzrost wskaźnika. Od roku 2018 została zapoczątkowana rozbudowa sieci gazowej i szczególnie w roku 2019 i 2022 nastąpił gwałtowny skok. Było to spowodowane budową międzysystemowego gazociągu wysokiego ciśnienia MOP 8,4 MPa, DN700 relacji Rembelszczyzna – Granica RP (Polska – Litwa) oraz gazowej sieci rozdzielczej, która jest stale rozbudowywana. Na terenie powiatu grajewskiego gazociąg przebiega przez gminę Wąsosz, Szczuczyn i Grajewo. Rozbudowa sieci gazowej dotyczy głównie tych gmin.

Rysunek 10. Przebieg gazociągu przesyłowego

Mapa systemu przesyłowego GAZ-SYSTEM S.A.

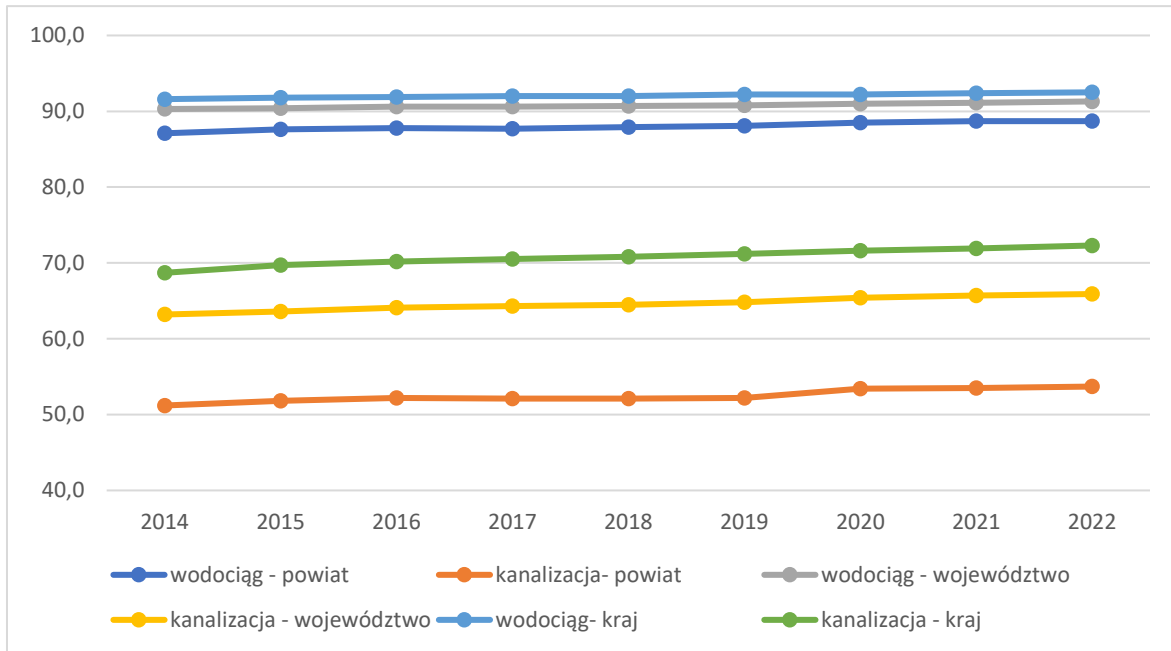

Źródło: Mapa systemu przesyłowego GAZ-SYSTEM S.A.

W latach 2014-2022 obserwowano wzrost odsetka ludności korzystającej z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej. W roku 2014 z sieci wodociągowej na terenie powiatu korzystało 87,1% mieszkańców a w 2022 r. 88,7%, odpowiednio z sieci kanalizacyjnej w 2014 r. korzystało 51,2% mieszkańców a w 2022 r. 53,7%, zaś z sieci gazowej w 2014 r. korzystało 0,0% mieszkańców a w 2022 r. 0,4%.

Średnia ilość mieszkańców korzystających na koniec 2022 r. z sieci wodociągowej na terenie powiatu 88,7% była niższa od średniej dla województwa, która wyniosła 91,3% oraz kraju 92,5%.

Wykres 24. Procent ludności korzystającej z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl.

Nieco słabiej prezentuje się średnia liczba osób korzystających z sieci kanalizacyjnej, która na koniec 2022 r. wyniosła w powiecie 53,7%, przy średniej dla województwa 65,9% oraz średniej dla kraju 72,3%. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku korzystających z sieci gazowej, która na terenie powiatu dopiero od niedawna się rozwija i na koniec 2022 r. w powiecie grajewskim wyniosła zaledwie 0,4% przy średniej wojewódzkiej 31,2 i średniej krajowej 55,9%.

Istnieje duże zróżnicowanie wg gmin powiatu jeśli chodzi o odsetek ludności korzystającej z sieci technicznych. Najsłabiej zwodociągowaną gminą jest Rajgród, gdzie odsetek korzystających z sieci wodociągowej jest dużo niższy od średniej dla powiatu. Najsłabiej skanalizowaną gminą jest gmina wiejska Grajewo, gdzie odsetek korzystających z sieci wynosi zaledwie 1,9%. Poziom zwodociągowania obszarów wiejskich jest wysoki, ale poziom skanalizowania - niski.

Na terenie powiatu należy zatem prowadzić działania związane z rozbudową zarówno sieci wodociągowej jak i kanalizacyjnej w celu zmniejszenia dysproporcji między nimi oraz w miarę możliwości technicznych rozwijać sieć gazową. Rozwój sieci gazowej jest silnie uzależniony od zainteresowania dużych odbiorców – zakładów przemysłowych i uzasadniony ekonomicznie na terenach zurbanizowanych.

Tabela 44. Procent ludności korzystającej z sieci [%] w 2022 r.

Obszar	Wodociąg	Kanalizacja	Gaz
Powiat grajewski	89,0	54,0	0,5
Miasto Grajewo	97,6	85,6	0,6
Gmina Grajewo	80,8	1,9	1,1
Gmina Radziłów	83,7	30,0	0,0
Gmina Rajgród	64,4	29,4	0,0
Gmina Szczuczyn	89,3	30,6	0,6
Gmina Wąsosz	88,0	45,5	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl.

Na terenie powiatu grajewskiego funkcjonuje 7 biologicznych oczyszczalni ścieków, 2 biologiczne oczyszczalnie z podwyższonym usuwaniem biogenów oraz 2 biologiczne oczyszczalnie przemysłowe, w tym jedna z podwyższonym usuwaniem biogenów.

Na koniec 2022 r. z komunalnych oczyszczalni ścieków korzystało 26 041 osób (47,9%) co jest wartością mniejszą od średniej dla województwa (55,7%) i kraju (51,5%).

W tabeli poniżej, przedstawiono ładunek zanieczyszczeń wytworzonych w ściekach oczyszczonych w związku z funkcjonowaniem oczyszczalni ścieków w latach 2014-2022.

Tabela 45. Ładunek zanieczyszczeń w ściekach oczyszczonych w kg/rok

Wyszczególnienie	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
BZT5	5 762	5 708	7 561	7 482	5 473	4 668	4 188	4 105	6 266
ChZT	43 684	43 774	57 554	58 811	46 793	39 568	33 375	36 119	41 987
Zawiesina ogólna	7 462	7 838	11 419	8 694	8 547	8 604	4 792	5 324	7 983
Azot ogólny	11 502	11 018	10 688	11 582	14 440	11 729	9 801	12 905	9 328
Fosfor ogólny	931	983	1 045	1 257	1 336	834	709	486	764

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl.

Pod względem gospodarki wodno-ściekowej, na terenie powiatu grajewskiego funkcjonują trzy aglomeracje wpisane do projektu piątej *Aktualizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych 2022 – AKPOŚK 2022*¹⁷ (Rajgród, Szczuczyn i m. Grajewo). Według informacji zawartych w sprawozdaniu za rok 2022 planowane są działania związane z:

- budową ciągu ulic: Łąkowej, Stefczyka, Działkowej, Kwiatowej i Kolejowej na os. M. Konopnickiej w Grajewie. Budowa sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej na osiedlach Jana Pawła II i Legionistów w Grajewie (dotyczy ulic: Legionistów, W. Perlitz, Ułańskiej, Spokojnej, K. Sztramko, Jana Pawła II, Św. Józefa, Św. Piotra, Św. Marka, Św. Floriana, Św. M. Kolbe, ul. D. Siedzikówny „Inki”, ul. Tabortowskiego (w latach 2023-2027) na terenie aglomeracji Grajewo,

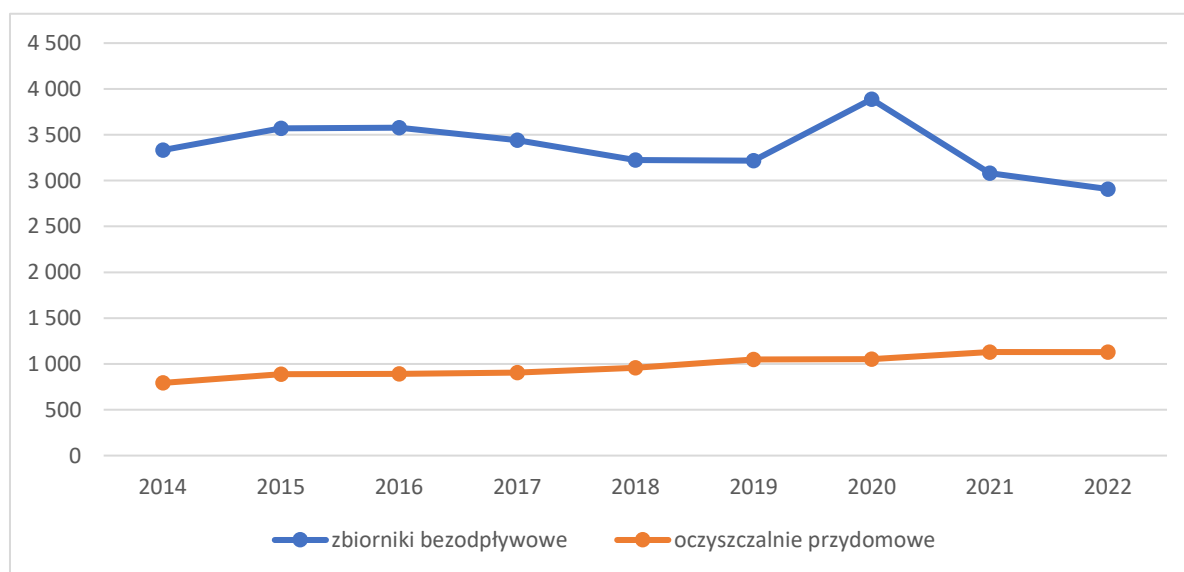
¹⁷Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych 2022 – AKPOŚK 2017, KZGW, 2022., Sprawozdanie z AKPOŚK za rok 2021.

- kompleksowym rozwiązaniem gospodarki wodno-ściekowej aglomeracji Szczuczyn (na terenie aglomeracji Szczuczyn).

Na terenie powiatu funkcjonują dodatkowo 3 oczyszczalnie ścieków, należące do zakładów pracy. W oczyszczalni ścieków należącej do Spółdzielni Mleczarskiej „MLEKPOL” oczyszczane są również ścieki komunalne pochodzące z dzielnicy przemysłowej miasta.

Na obszarach powiatu, gdzie jest to technicznie i ekonomicznie uzasadnione, nieczystości ciekłe odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych lub przydomowych oczyszczalni ścieków. W analizowanym okresie 2014-2022 obserwowano wzrost ilości przydomowych oczyszczalni ścieków na rzecz spadku zbiorników bezodpływowych.

Wykres 25. Ilość przydomowych oczyszczalni ścieków oraz zbiorników bezodpływowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl.

Nastąpił wzrost ilości przydomowych oczyszczalni ścieków o 42,3 % z 793 sztuk w 2014 r, do 1129 w 2022 r. oraz spadek ilości zbiorników bezodpływowych o 12,7% z 3333 sztuk w 2014 r. do 2908 w 2022 r.

Gospodarka odpadami

Według informacji zawartych w *Planie Gospodarki Odpadami dla Województwa Podlaskiego na lata 2016-2022* powiat przynależał do Regionu Północnego (gminy Rajgród, Grajewo i miasto Grajewo) i Zachodniego (gminy Radziłów, Szczuczyn i Wąsosz). Należy jednak zaznaczyć, od dnia 6 września 2019 r. na podstawie art. 17 ust. 4 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r, o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1579 z późn. zm.) zmieniona została regionalizacja, natomiast instalacje regionalne (tzw. RIPOK) stały się na mocy ustawy instalacjami komunalnymi.

Zgodnie z art. 38b ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz.U. z 2023 r. poz. 1587 z późn. zm.) marszałek województwa prowadzi listę instalacji komunalnych. Na liście tej

w województwie podlaskim znajduje się 6 instalacji komunalnych zapewniających mechaniczno-biologiczne przetwarzanie odpadów niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych i wydzielonych z niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych frakcji nadających się w całości lub części do odzysku: ZUOK w Hryniewiczach, ZZO w Hajnówce, ZUOK w Suwałkach, ZZO w Koszarówce (gminy Rajgród, Grajewo i miasto Grajewo), ZPiUO w Czartorii oraz ZPiUO w Czerwonym Borze (gminy Radziłów, Szczuczyn i Wąsosz).

Tabela 46. Odpady komunalne wytworzone, zebrane selektywnie

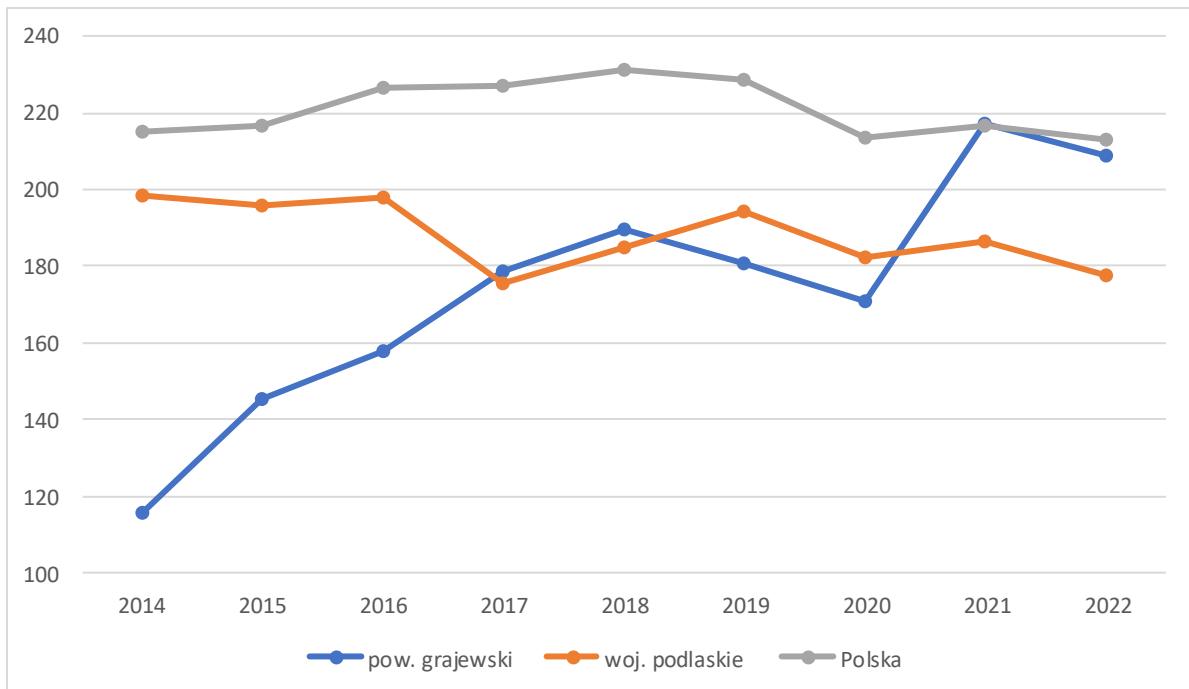
Obszar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Odpady komunalne wytworzone w ciągu roku w tys. t									
Pow. grajewski	122,0	66,2	29,7	37,3	32,1	12,8	13,2	14,8	13,5
Woj. podlaskie	1 266,7	871,1	662,0	1 076,0	884,6	493,5	2 363,1	891,0	655,4
Polska	131 256,1	130 985,2	128 306,9	113 792,8	115 338,7	114 133,5	109 466,0	107 711,8	115 039,2
Odpady zebrane selektywnie w t									
Pow. grajewski	-	-	-	1 880,87	1 904,55	2 673,09	3 589,44	3 876,07	3 636,16
Woj. podlaskie	38 283,1	53 125,1	55 708,9	70 569,19	80 492,55	105 095,88	127 189,39	135 525,07	135 898,42
Polska	2 049 203,4	2 537 426,7	2 942 256,9	3 239 435,26	3 607 956,10	3 977 431,98	4 974 563,45	5 439 546,47	5 360 987,38
Odpady zebrane selektywnie do ogółu odpadów w %									
Pow. grajewski	-	-	-	18,0	17,4	23,8	31,4	28,2	27,9
Woj. podlaskie	13,9	18,5	19,2	25,3	26,9	31,5	37,5	38,6	40,1
Polska	19,8	23,4	25,2	27,1	28,9	31,2	37,9	39,8	39,9
Zmieszane odpady komunalne zebrane w ciągu roku przypadające na 1 mieszkańca w kg									
Pow. grajewski	115,6	145,4	157,7	178,7	189,8	180,5	170,7	217,1	208,8
Woj. podlaskie	198,3	196,0	198,0	175,6	184,7	194,1	182,5	186,7	177,4
Polska	215,2	216,5	226,7	227,2	231,1	228,6	213,3	216,7	213,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl.

Mieszkańcy powiatu korzystają z PSZOK znajdujących się w Koszarówce, Rajgrodzie, Wąsoszu, Szczuczynie i Radziłowie.

Ilość wytworzonych na terenie powiatu odpadów komunalnych na przestrzeni lat 2014-2022 systematycznie maleje, co jest zgodne z trendami obserwowanymi na terenie województwa podlaskiego jak i kraju.

Wykres 26. Zmieszane odpady komunalne zebrane w ciągu roku przypadające na 1 mieszkańca w kg

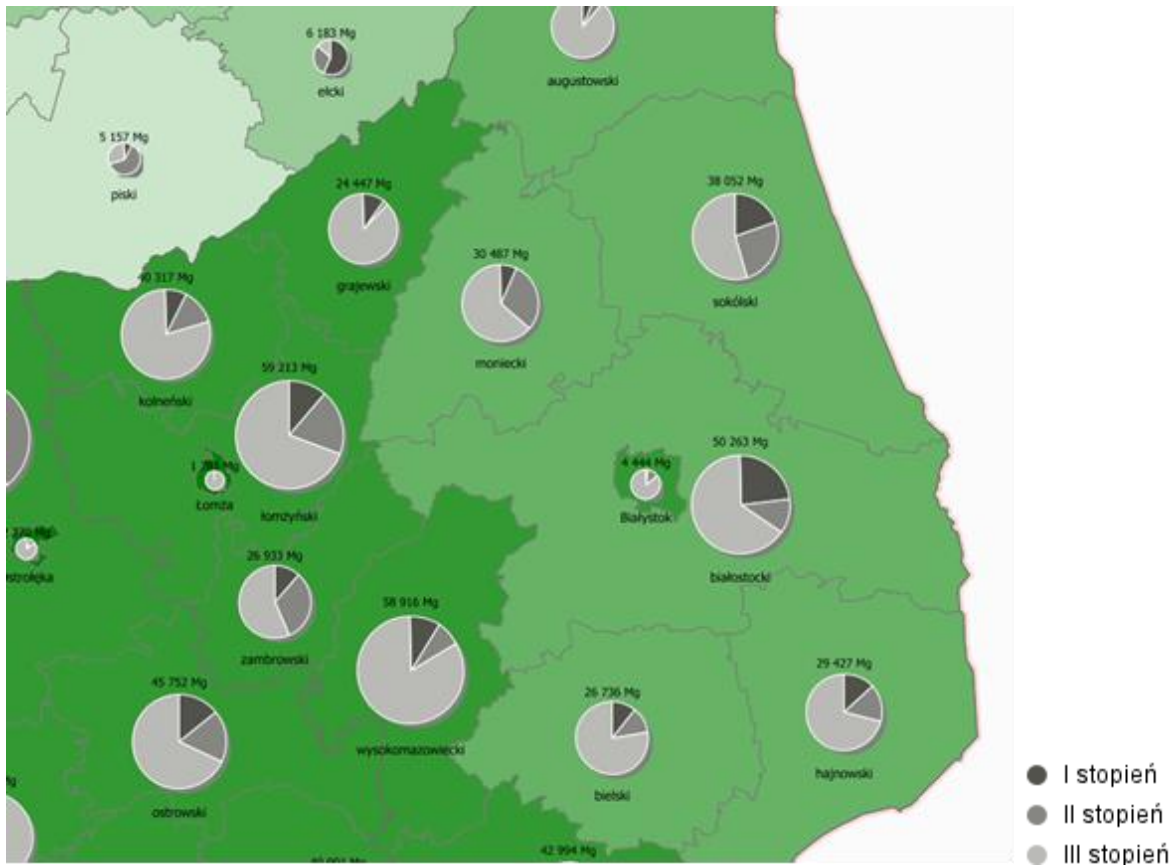

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl.

Należy jednak zauważyć, że w analizowanym okresie ilość odpadów komunalnych zebranych przypadająca na 1 mieszkańca w powiecie systematycznie wzrastała (z wyjątkiem lat 2019-2020 i roku 2022, kiedy obserwowano spadek wskaźnika) i była zbieżna ze średnią dla kraju, a zdecydowanie wyższa od średniej dla województwa podlaskiego. Może to świadczyć z jednej strony o większej świadomości mieszkańców, którzy nie pozostawiali wytworzonych przez siebie odpadów na dzikich składowiskach, z drugiej strony o konieczności dalszej edukacji w zakresie konieczności zmniejszania ilości wytworzonych odpadów w gospodarstwach domowych.

Na terenie powiatu grajewskiego pozostało do usunięcia 24 446 997 t odpadów azbestowych, stanowi to 4,79% wszystkich tego typu odpadów na terenie województwa podlaskiego.

Rysunek 11. Stopień pilności usuwania wyrobów azbestowych na terenie powiatu grajewskiego i grupy porównawczej.

Źródło: <https://esip.bazaazbestowa.gov.pl>.

Wg informacji zawartych na powyższym rysunku ponad 85% wyrobów azbestowych na terenie powiatu sklasyfikowano jako III stopień pilności ich usunięcia (a więc nie wymagających natychmiastowej interwencji). W skali województwa podlaskiego ok. 70% wyrobów azbestowych można zaliczyć do III stopnia.

Mieszkania wyposażone w infrastrukturę

Całkowite zasoby mieszkaniowe w powiecie na koniec 2022 r. to 15 735 nieruchomości. Na każdych 1000 mieszkańców przypadało zatem 351,8 mieszkań. To wartość niższa niż przypadająca w województwie podlaskim (411,1) i w Polsce (po 412,4 mieszkań). Równo 100,0% mieszkań zostało przeznaczonych na cele indywidualne. Tabela poniżej zawiera porównanie przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania w porównaniu do powiatu, województwa i kraju.

Tabela 47. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania [m²]

Obszar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Polska	73,4	73,6	73,8	74,0	74,2	74,4	74,9	75,1	75,3
woj. podlaskie	75,9	76,1	76,4	76,6	76,9	77,1	77,8	78,0	78,2
pow. grajewski	77,6	77,7	77,7	78,0	78,0	78,1	78,1	78,3	78,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na terenie powiatu jest wyższa od średniej dla województwa i kraju. Na przestrzeni lat można było zauważyć niewielki ale systematyczny wzrost tego wskaźnika. Najwyższym wskaźnikiem charakteryzuje się gmina wiejska Grajewo, najniższym – miasto Grajewo.

Tabela 48. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania [m²]

Obszar	Powierzchnia użytkowa
Powiat grajewski	78,6
Miasto Grajewo	66,6
Gmina Grajewo	100,2
Gmina Radziłów	88,8
Gmina Rajgród	92,9
Gmina Szczuczyn	82,0
Gmina Wąsosz	96,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 49. Zasoby mieszkaniowe wg formy własności

Wyszczególnienie	Jedn.	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
zasoby gminne (komunalne)	-	-	756	762	-	741	-	752	-	684
zasoby gminne (komunalne)	m2	-	31 703	31 976	-	31 232	-	31 671	-	29 237
zasoby spółdzielni mieszkaniowych	-	-	2 225	2 188	-	2 128	-	2 055	-	2 004
zasoby spółdzielni mieszkaniowych	m2	-	112 178	110 282	-	106 727	-	102 851	-	100 568
zasoby zakładów pracy	-	-	43	46	-	31	-	26	-	26
zasoby zakładów pracy	m2	-	3 269	3 424	-	2 572	-	2 490	-	2 490
zasoby osób fizycznych	-	-	12 107	12 281	-	12 543	-	12 870	-	12 873
zasoby osób fizycznych	m2	-	1 032 923	1 045 944	-	1 069 156	-	1 097 345	-	1 096 882
zasoby Skarbu Państwa	-	-	2	0	-	0	-	2	-	3
zasoby Skarbu Państwa	m2	-	124	0	-	0	-	333	-	389
zasoby товариств будownictwa społecznego (TBS)	-	-	144	144	-	144	-	144	-	144
zasoby товариств будownictwa społecznego (TBS)	m2	-	6 635	6 635	-	6 635	-	6 635	-	6 635
zasoby w budynkach objętych wspólnotami mieszkaniowymi	-	-	1 447	1 812	-	1 942	-	1 848	-	1 959
zasoby w budynkach objętych wspólnotami mieszkaniowymi	m2	-	72 309	92 033	-	97 938	-	98 048	-	99 901
zasoby osób fizycznych w budynkach objętych wspólnotami mieszkaniowymi	-	-	1 170	1 565	-	1 723	-	1 718	-	1 801
zasoby osób fizycznych w budynkach objętych wspólnotami mieszkaniowymi	m2	-	59 380	80 295	-	88 471	-	91 649	-	92 859
zasoby innych podmiotów	-	-	0	0	-	1	-	1	-	1
zasoby innych podmiotów	m2	-	0	0	-	28	-	28	-	28

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Wśród zasobów mieszkaniowych na terenie powiatu grajewskiego dominującą formą własności jest własność prywatna – 81,81%, w zasobach spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych znajduje się ok. 1/5 zasobów.

Pod względem analizy zasobów mieszkaniowych istotne jest również zagadnienie udziału mieszkań wyposażonych w instalacje w porównaniu do ogółu mieszkań. Dane te zaprezentowano poniżej.

Tabela 50. Mieszkania wyposażone w instalacje – w % ogółu mieszkań

Obszar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Wodociąg									
Polska	96,7	96,7	96,8	96,8	96,9	96,9	97,7	97,7	97,7
Woj. podlaskie	92,9	93,0	93,1	93,2	93,3	93,4	97,5	97,5	97,5
Powiat grajewski	91,3	91,3	91,5	91,6	91,7	91,8	96,2	96,2	96,3
Ustęp splukiwany									
Polska	93,5	93,6	93,7	93,7	93,8	93,9	95,0	95,1	95,2
Woj. podlaskie	88,3	88,5	88,6	88,7	88,9	89,0	92,1	92,2	92,3
Powiat grajewski	87,1	87,2	87,5	87,5	87,6	87,8	91,2	91,2	91,2
Łazienka									
Polska	91,1	91,2	91,3	91,4	91,5	91,7	93,6	93,7	93,8
Woj. podlaskie	86,3	86,4	86,6	86,7	86,9	87,1	90,5	90,6	90,7
Powiat grajewski	84,9	85,0	85,2	85,3	85,4	85,6	89,2	89,2	89,2
Centralne ogrzewanie									
Polska	81,6	81,8	82,1	82,3	82,6	82,8	85,4	85,6	85,8
Woj. podlaskie	78,0	78,3	78,6	78,8	79,1	79,3	83,2	83,4	83,6
Powiat grajewski	77,5	77,9	78,4	78,5	78,7	78,9	84,3	84,3	84,3
Gaz sieciowy									
Polska	55,8	55,7	55,5	55,5	55,5	56,0	57,4	58,2	58,5
Woj. podlaskie	31,1	31,2	31,2	31,4	31,6	32,1	32,8	33,3	33,4
Powiat grajewski	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3	0,3	0,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank Danych Lokalnych GUS.

Na podstawie dostępnych danych można zauważyć, że wszystkie wartości w analizowanych obszarach zbliżone były do średniej wojewódzkiej i krajowej. W każdym z analizowanych segmentów rok do roku obserwowano wzrost. Jedynym wyjątkiem jest dostęp do sieci gazowej, który jest na terenie powiatu znikomy, z uwagi na słabą dostępność do głównych sieci gazowych w województwie. Jednakże w ostatnich trzech latach ilość mieszkań wyposażonych w gaz powoli wzrasta z 0% w 2014 r. do 0,4% w 2022 r.

Tabela 51. Mieszkania wyposażone w instalacje – w % ogółu mieszkań wg gmin

Obszar	Wodociąg	Ustęp splukiwany	Łazienka	Centralne ogrzewanie	Gaz sieciowy
Powiat grajewski	96,3	91,2	89,2	84,3	0,4
Miasto Grajewo	98,3	97,6	97,0	91,0	0,5
Gmina Grajewo	87,8	83,0	78,7	79,3	0,9
Gmina Radziłów	95,2	79,5	73,4	71,1	0,1
Gmina Rajgród	94,6	85,3	84,6	77,9	0,1
Gmina Szczuczyn	97,9	89,4	86,6	80,0	0,4
Gmina Wąsosz	94,5	82,2	78,0	75,5	0,2

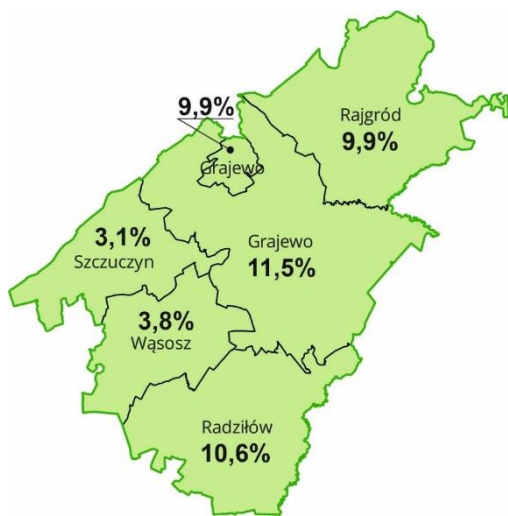
Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank Danych Lokalnych GUS.

Mieszkania w powiecie grajewskim są dość dobrze wyposażone w podstawowe instalacje, ale dużo gorsze wskaźniki są notowane na obszarach wiejskich. Najślabiej wypadają gminy Wąsosz i Radziłów.

Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne

Na terenie wszystkich gmin powiatu grajewskiego na koniec 2023 roku obowiązywały zaledwie 122 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, co przełożyło się na 9% udział powierzchni gmin objętej MPZP w powierzchni ogółem. Szczegółowo pokrycie planami w poszczególnych gminach powiatu przedstawia poniższa grafika.

Rysunek 12. Udział powierzchni objętej MPZP w całkowitej powierzchni gminy

Źródło: opracowanie własne na podst. PRG i BDL.

Tabela 52. Wybrane wskaźniki polityki przestrzennej

Wskaźnik	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Liczba mieszkań oddanych do użytku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców	1,91	1,41	3,06	1,23	2,65	3,2	2,72	1,75	1,21	4,43
Liczba inwestycji realizowanych na podstawie WZ w przeliczeniu na 1000 mieszkańców	4,38	4,26	4,62	4,86	4,69	5,51	4,16	4,87	4	4,66
Udział powierzchni gminy objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni gminy ogółem (%)	8,1	8,2	8,6	8,6	8,7	8,7	8,8	8,8	9,1	9

Źródło: opracowanie własne na podst. BDL.

Natomiast analizując ostatnią dekadę średnio co roku wydawano około 215 decyzji o warunkach zabudowy, przy czym najwięcej – 260 decyzji wydano w 2019 roku, a następnie

rok później ich liczba spadła o 27%, na co mogła mieć wpływ pandemia Covid-19 oraz trudna sytuacja na rynku budowlanym i nieruchomości.

Tabela 53. Liczba wydanych decyzji WZ oraz mieszkań oddanych do użytku

Wskaźnik	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Liczba decyzji o warunkach zabudowy ogółem	213	206	222	232	223	260	190	220	179	206
Liczba mieszkań oddanych do użytku	93	68	147	59	126	151	124	79	54	196

Źródło: opracowanie własne na podst. BDL.

W powiecie grajewskim, podobnie jak w reszcie kraju, potrzeby mieszkaniowe są dość duże i niezaspokojone. W roku 2023 w powiecie oddano do użytku rekordowo dużą liczbę mieszkań – dwukrotnie więcej niż przed dekadą i prawie czterokrotnie więcej niż rok wcześniej. Jednak należy podkreślić, że zastój w branży budowlanej również odbił się na lokalnym rynku nieruchomości. W roku 2021 i 2022 oddano do użytku bardzo mało mieszkań i zainteresowanie decyzjami o warunkach zabudowy również spadło. Duży pozostaje popyt na mieszkania socjalne i komunalne. Biorąc pod uwagę dobre wyniki z roku 2023 można mieć nadzieję, że potrzeby mieszkaniowe będą w coraz lepszym stopniu zaspokajane. Ponadto w dłuższym okresie dodatkowym czynnikiem stabilizującym rynek będzie demografia, ponieważ powiat, podobnie jak reszta kraju wyludnia się.

Tabela 54. Mieszkania zamieszkałe wg powierzchni użytkowej na osobę wg NSP 2021

Obszar	Mieszkania						
	Ogółem	Poniżej 7,0 m ² /osobę	7,0 - 9,9 m ² /osobę	10,0 - 14,9 m ² /osobę	15,0 - 19,9 m ² /osobę	20,0 - 29,9 m ² /osobę	30,0 i więcej m ² /osobę
	2021	2021	2021	2021	2021	2021	2021
	[%]	[%]	[%]	[%]	[%]	[%]	[%]
Polska	100	8,3	3,7	11,6	13,6	21,4	41,4
Podlaskie	100	10,6	3,8	11,6	12,8	19,6	41,6
Powiat grajewski	100	10,4	4,8	13,5	14,3	20,5	36,5

Źródło: opracowanie własne na podst. BDL.

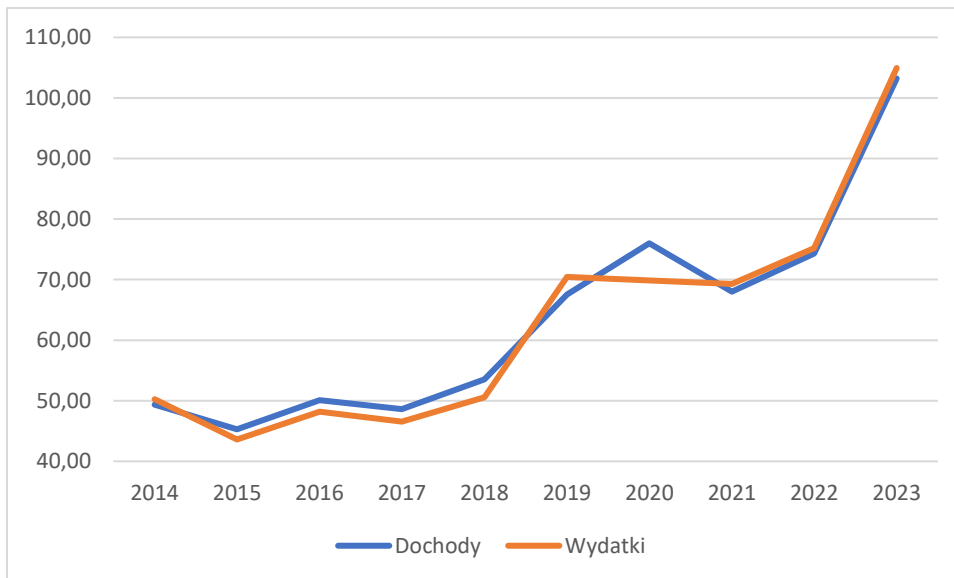
Według danych z Narodowego Spisu Powszechnego dokonanego w 2021 roku na obszarze powiatu przeważały mieszkania o powierzchni powyżej 30m² przypadających na osobę, podobnie jak w województwie i kraju. W porównaniu do kraju, w powiecie widoczny jednak był wyraźnie większy udział mieszkań o mniejszej powierzchni na mieszkańca.

1.5. BUDŻET

Suma wydatków z budżetu Powiatu Grajewskiego wyniosła w 2023 roku prawie 105 mln złotych, co oznacza 2,36 tys. złotych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Oznacza to wzrost wydatków o 39,5% w porównaniu do roku 2022. Suma dochodów do budżetu Powiatu Grajewskiego wyniosła w 2023 roku ponad 103 mln złotych, co oznacza 2,32 tys. złotych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Oznacza to wzrost dochodów o 38,9% w porównaniu do roku 2022.

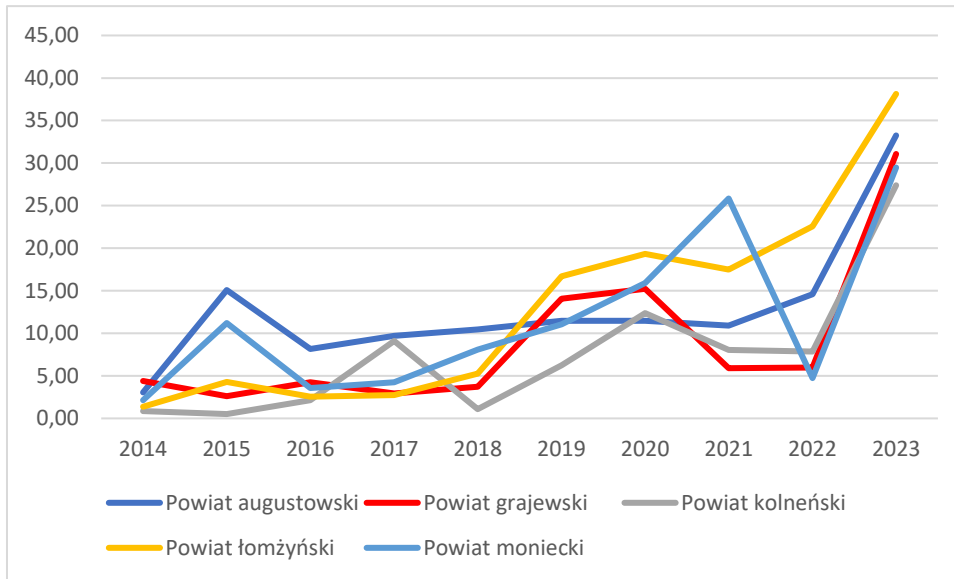
Zarówno w ramach wielkości dochodów, jak i wydatków budżetu Powiatu Grajewskiego w latach 2014-2023 zauważalny jest trend rosnący. Naprzemiennie dominują raz wydatki, a raz dochody. Wzrost dochodów i wydatków był bardzo dynamiczny w latach 2018-2019 i ponownie w latach 2022-2023. Było to związane z pozyskiwaniem środków zewnętrznych na wydatki majątkowe, co jest charakterystyczne także dla sąsiednich powiatów.

Rysunek 13. Dochody i wydatki Powiatu Grajewskiego [mln zł]

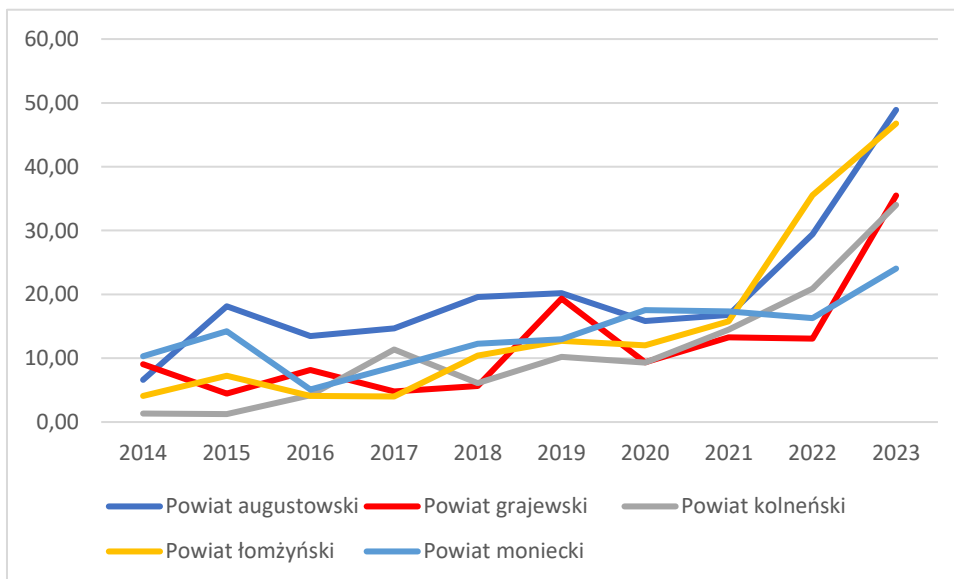
Źródło: opracowanie własne podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Rysunek 14. Dochody majątkowe Powiatu Grajewskiego na tle innych powiatów [mln zł]

Źródło: opracowanie własne podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

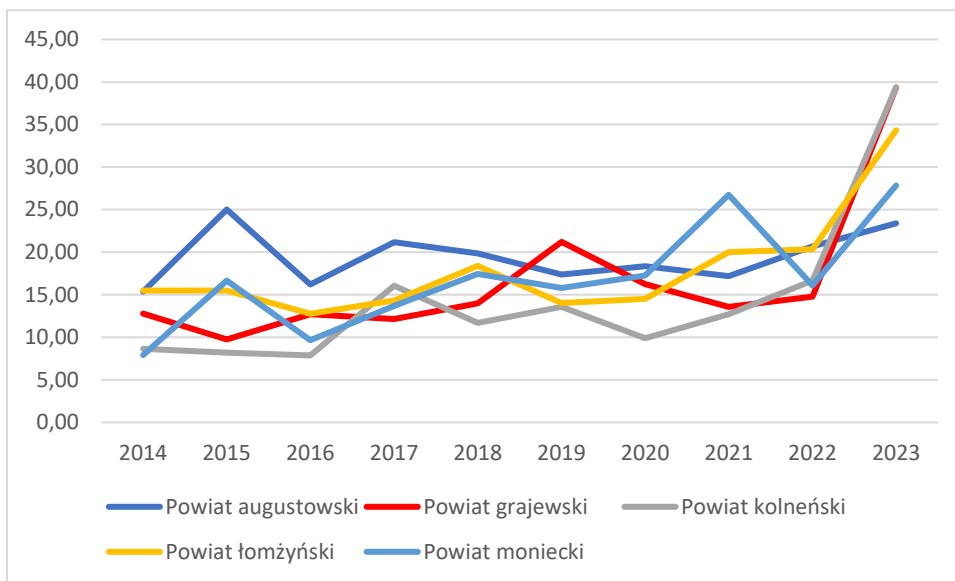
Rysunek 15. Wydatki majątkowe Powiatu Grajewskiego na tle innych powiatów [mln zł]

Źródło: opracowanie własne podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

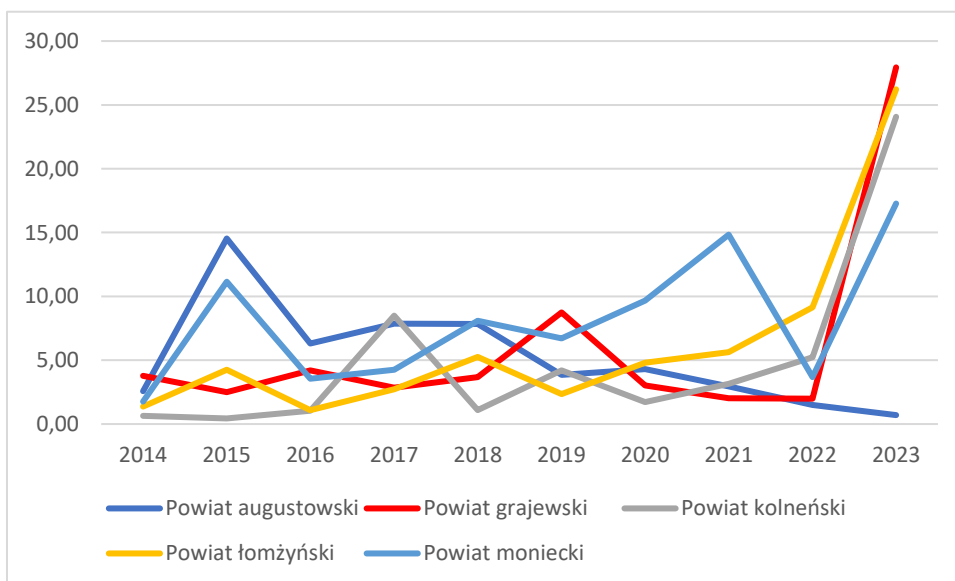
Poziom uzyskanych dotacji przez Powiat Grajewski w roku 2023 wyniósł ok. 35 mln zł, a źródłem ich były głównie dotacje inwestycyjne. Na tle powiatów sąsiednich, zwłaszcza w ostatnich latach, Powiat Grajewski wykazuje się znaczącą dynamiką w pozyskiwaniu dotacji inwestycyjnych. Przy czym są to głównie środki krajowe, wysokość dotacji pozyskanych jako finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych jest niskie na tle innych powiatów.

Rysunek 16. Uzyskane dotacje przez Powiat Grajewski na tle innych powiatów [mln zł]

Źródło: opracowanie własne podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Rysunek 17. Uzyskane dotacje inwestycyjne przez Powiat Grajewski na tle innych powiatów [mln zł]

Źródło: opracowanie własne podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 55. Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych [mln zł]

Powiat	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Powiat augustowski	3,58	7,81	0,75	3,42	1,89	3,74	2,02	0,05	2,19	3,52
Powiat grajewski	1,09	0,88	1,06	2,61	4,02	7,16	1,36	0,67	1,80	0,97
Powiat kolneński	2,59	1,19	0,73	3,80	3,13	3,08	1,43	3,33	0,77	3,18
Powiat łomżyński	4,91	3,96	1,44	2,45	5,62	4,23	0,45	1,41	1,39	1,44
Powiat moniecki	0,85	10,91	1,03	3,15	6,67	7,84	8,29	13,87	6,42	8,32

Źródło: opracowanie własne podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 56. Dochody na 1 mieszkańca [tys. zł]

Powiat	ogółem									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Powiat augustowski	1,00	1,18	1,06	1,17	1,22	1,36	1,49	1,63	1,90	2,38
Powiat grajewski	1,01	0,93	1,04	1,01	1,12	1,43	1,66	1,50	1,65	2,32
Powiat kolneński	0,72	0,71	0,73	0,95	0,89	1,08	1,35	1,37	1,60	2,26
Powiat łomżyński	0,63	0,65	0,64	0,67	0,78	1,04	1,16	1,13	1,36	1,65
Powiat moniecki	0,87	1,08	0,92	1,06	1,21	1,33	1,56	1,94	1,69	2,44
Powiat	dochody własne									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Powiat augustowski	0,20	0,23	0,24	0,26	0,30	0,45	0,44	0,49	0,70	1,00
Powiat grajewski	0,19	0,22	0,24	0,25	0,26	0,39	0,55	0,38	0,52	0,44
Powiat kolneński	0,16	0,16	0,18	0,19	0,19	0,25	0,49	0,36	0,50	0,38
Powiat łomżyński	0,16	0,18	0,18	0,19	0,21	0,50	0,61	0,44	0,69	0,61
Powiat moniecki	0,20	0,21	0,21	0,24	0,29	0,40	0,45	0,52	0,55	0,78

Źródło: opracowanie własne podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 57. Wydatki na 1 mieszkańca [tys. zł]

Powiat	ogółem									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Powiat augustowski	1,01	1,15	1,06	1,10	1,27	1,35	1,39	1,52	1,93	2,47
Powiat grajewski	1,03	0,90	1,00	0,97	1,06	1,49	1,52	1,53	1,67	2,36
Powiat kolneński	0,66	0,66	0,68	0,92	0,91	1,04	1,09	1,32	1,68	2,22
Powiat łomżyński	0,65	0,67	0,61	0,61	0,81	0,86	0,92	0,90	1,38	1,60
Powiat moniecki	1,00	1,09	0,89	1,08	1,19	1,29	1,55	1,62	1,78	2,13
Powiat	w Dziale 801- Oświata i wychowanie									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Powiat augustowski	0,37	0,34	0,32	0,30	0,32	0,40	0,43	0,46	0,48	0,56
Powiat grajewski	0,38	0,36	0,37	0,38	0,44	0,52	0,55	0,59	0,67	0,79
Powiat kolneński	0,18	0,18	0,19	0,19	0,18	0,21	0,22	0,29	0,26	0,28
Powiat łomżyński	0,02	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Powiat moniecki	0,19	0,16	0,16	0,17	0,19	0,23	0,31	0,29	0,31	0,37

Źródło: opracowanie własne podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

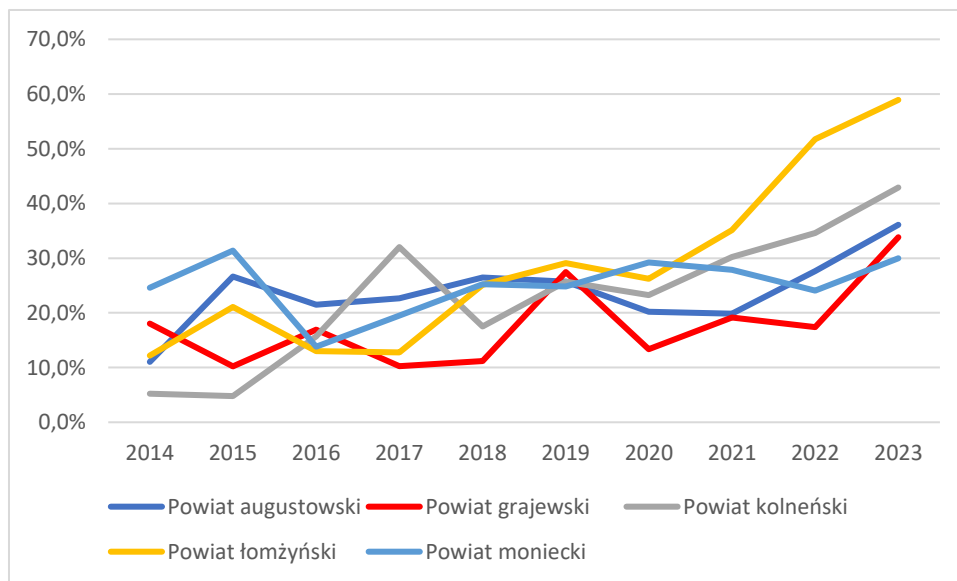
Analizując dochody warto również zbadać jak dochody i wydatki prezentowały się na tle innych powiatów w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

Dochody Powiatu Grajewskiego w 2023 roku na 1 mieszkańca (2,32 tys. zł) są zbliżone do dochodów powiatów sąsiednich. Należy podkreślić dynamiczny wzrost tego wskaźnika w ostatnich latach. Niemniej wskaźnik dochodów własnych na 1 mieszkańca podlega wahaniom bez wyraźnego trendu wzrostowego, przeciwnie niż w powiatach augustowskim i monieckim. Dochody powiatu są zatem w długim okresie uzależnione od zewnętrznego finansowania.

Wydatki Powiatu Grajewskiego w 2023 roku na 1 mieszkańca (2,36 tys. zł) są także zbliżone do dochodów powiatów sąsiednich i odnotowują silny wzrost w ostatnich latach. Należy podkreślić bardzo wysoki poziom wydatków w powiecie na oświatę i wychowanie.

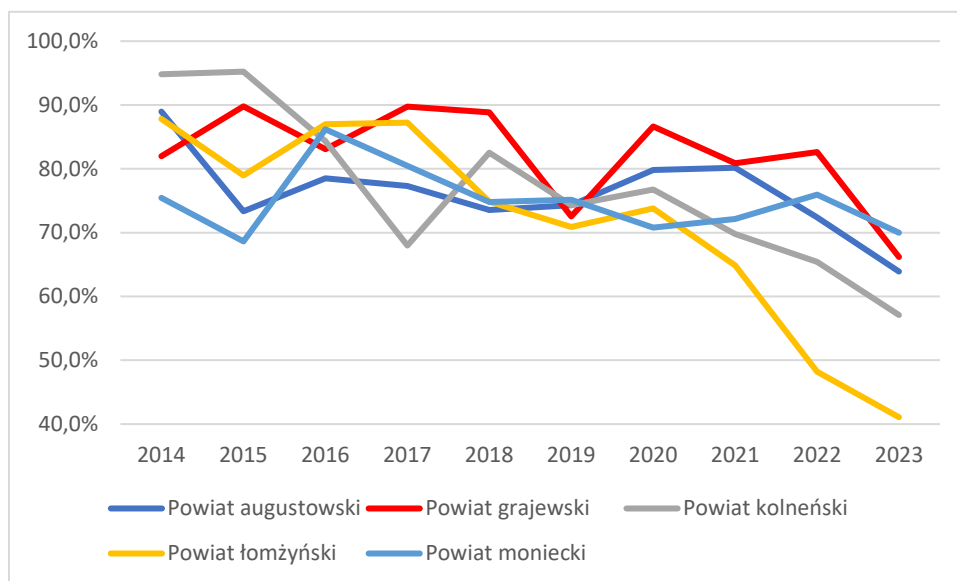
Warto zauważyć, że wydatki inwestycyjne powiatu stanowią w 2023 roku 33,8% wszystkich wydatków budżetowych, jest to ich najwyższa wartość w analizowanym okresie. Wydatki bieżące są w powiecie dość wysokie w relacji do całości wydatków i wyższe procentowo od sąsiednich powiatów. Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem w ostatnich 3 latach (2021-2023) wynosi średnio 23,4%, co odpowiada ok. 21,6 mln zł średnio każdego roku.

Rysunek 18. Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem w Powiecie Grajewskim na tle innych powiatów [%]

Źródło: opracowanie na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS.

Rysunek 19. Udział wydatków bieżących w wydatkach ogółem w Powiecie Grajewskim na tle innych powiatów [%]

Źródło: opracowanie na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS.

Wydatki z budżetu według działów klasyfikacji budżetowej zaprezentowano poniżej. Wskazują na wysoki udział wydatków Działu 600 - Transport i łączność oraz Działu 801 - Oświata i wychowanie.

Tabela 58. Struktura wydatków Powiatu Grajewskiego na tle innych powiatów (wybrane działy) [%]

Powiat	Ogółem	Dział 600 - Transport i łączność	Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	Dział 750 - Administracja publiczna	Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	Dział 801 - Oświata i wychowanie	Dział 852 - Pomoc społeczna	Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	Dział 855 - Rodzina	Dział 926 - Kultura fizyczna
Powiat augustowski	100,0%	41,1%	0,4%	8,1%	5,5%	22,6%	7,7%	2,3%	7,8%	2,4%	0,0%
Powiat grajewski	100,0%	32,8%	0,9%	8,8%	6,6%	33,4%	3,7%	4,1%	4,2%	1,9%	0,4%
Powiat kolneński	100,0%	43,0%	1,3%	17,5%	7,2%	12,7%	2,5%	4,6%	2,0%	0,9%	1,4%
Powiat łomżyński	100,0%	58,0%	0,9%	15,5%	0,7%	0,0%	5,1%	5,9%	1,4%	2,9%	0,1%
Powiat moniecki	100,0%	12,9%	8,9%	8,0%	9,2%	17,2%	7,7%	3,3%	13,0%	1,7%	4,8%

Źródło: opracowanie na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS.

Tabela 59. Struktura wydatków Powiatu Grajewskiego na tle innych powiatów [mln zł] i [%]

Kategoria	Ogółem	Dział 020 - Leśnictwo	Dział 600 - Transport i łączność	Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	Dział 710 - Działalność usługowa	Dział 720 - Informatyka	Dział 750 - Administracja publiczna	Dział 752 - Obrona narodowa	Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	Dział 755 - Wymiar sprawiedliwości	Dział 758 - Różne rozliczenia
[mln zł]	104,94	0,31	34,40	1,00	1,97	0,00	9,22	0,05	6,91	0,13	0,14
[%]	100,0%	0,3%	32,8%	0,9%	1,9%	0,0%	8,8%	0,0%	6,6%	0,1%	0,1%

Kategoria	Ogółem	Dział 801 - Oświata i wychowanie	Dział 851 - Ochrona zdrowia	Dział 852 - Pomoc społeczna	Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	Dział 855 - Rodzina	Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	Dział 926 - Kultura fizyczna
[mln zł]	104,94	35,04	0,32	3,89	4,33	4,41	1,96	0,02	0,42	0,44
[%]	100,0%	33,4%	0,3%	3,7%	4,1%	4,2%	1,9%	0,0%	0,4%	0,4%

Źródło: opracowanie na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS.

1.6. WYNIKI BADAŃ MIESZKAŃCÓW

1.6.1. Informacje o badaniu

Badania mieszkańców Powiatu Grajewskiego przeprowadzono w ramach prac nad opracowaniem Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031 w maju i czerwcu 2024 roku.

Celem badań było poznanie opinii, ocen i oczekiwań mieszkańców na temat poziomu rozwoju Powiatu Grajewskiego w sferach: społecznej, ochrony środowiska i infrastruktury, przedsiębiorczości i gospodarki, współpracy międzyludzkiej i międzygminnej.

Badanie przeprowadzono przy użyciu internetowego kwestionariusza ankiety (ankieta on-line). Zrealizowano 373 ankiety. Badanie było anonimowe, kwestionariusz zawierał 11 pytań merytorycznych.

W badaniu uczestniczyło 373 mieszkańców powiatu, w tym 237 kobiet i 136 mężczyzn. W badanej próbie mieszkańców znaleźli się reprezentanci wielu grup społecznych: przedsiębiorców, rolników, samorządów, organizacji pozarządowych, instytucji publicznych, sektora prywatnego, także emeryci/ renciści i studenci/ uczniowie.

Tabela 60. Cechy demograficzne badanych

Płeć	%	Liczba badanych
Kobieta	64	237
Mężczyzna	36	136
Wiek	%	Liczba badanych
Poniżej 18 lat	1	5
18 - 25 lat	9	33
26 - 35 lat	23	87
36 - 45 lat	31	115
46 - 55 lat	20	73
56 - 65 lat	12	43
Powyżej 65 lat	5	17
Suma	100	373

Źródło: badania własne.

Tabela 61. Badani wg statusu zawodowego

Status zawodowy	%	Liczba badanych
Bezrobotny	4	16
Pracownik w sektorze prywatnym	19	70
Przedsiębiorca	7	26
Rolnik	7	26
Pracownik w samorządzie	13	47
Pracownik innej instytucji publicznej	25	94
Pracownik organizacji pozarządowej	2	7
Emeryt/ rencista	8	28
Uczeń/ student	6	22
Inny status	10	37
Suma	100	373

Źródło: badania własne.

Tabela 62. Badani wg miejsca zamieszkania

Odpowiedź	%	Liczba badanych
Miasto Grajewo	50	187
Gmina Grajewo	14	54
Gmina Radziłów	6	24
Gmina Rajgród	11	42
Gmina Szczuczyn	14	51
Gmina Wąsosz	3	10
Inna gmina	1	5
Suma	100	373

Źródło: badania własne.

1.6.2. Ogólna ocena jakości życia

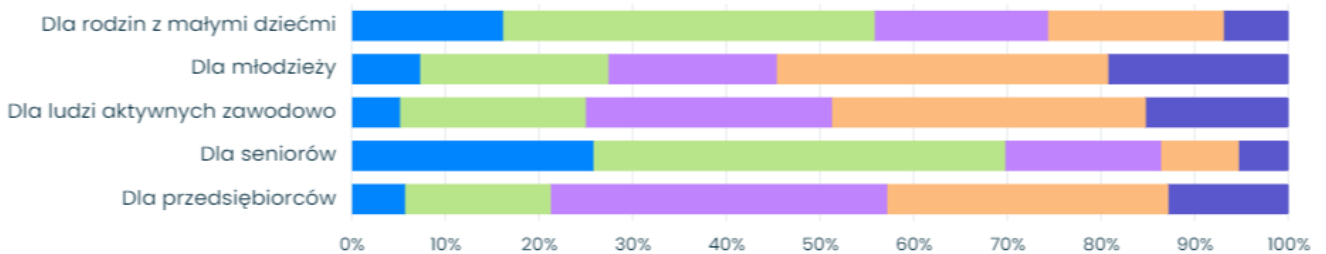
W pierwszej części ankiety badanych zapytano o ocenę czy Powiat Grajewski, jest dobrym miejscem do życia i rozwoju dla różnych grup mieszkańców.

W ocenie badanych Powiat Grajewski jest dobrym miejscem do życia dla rodzin z małymi dziećmi - 57% pozytywnych odpowiedzi (suma odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”) oraz dla seniorów - 70% pozytywnych odpowiedzi. Negatywne oceny dotyczyły jakości życia młodzieży – 55% (suma odpowiedzi „zdecydowanie nie” i „raczej nie”) oraz ludzi aktywnych zawodowo – 49%. W przypadku przedsiębiorców odpowiedzi negatywne stanowiły 43%, a pozytywne – jedynie 21%, co stanowi najniższy odsetek ocen wśród rozważanych grup mieszkańców.

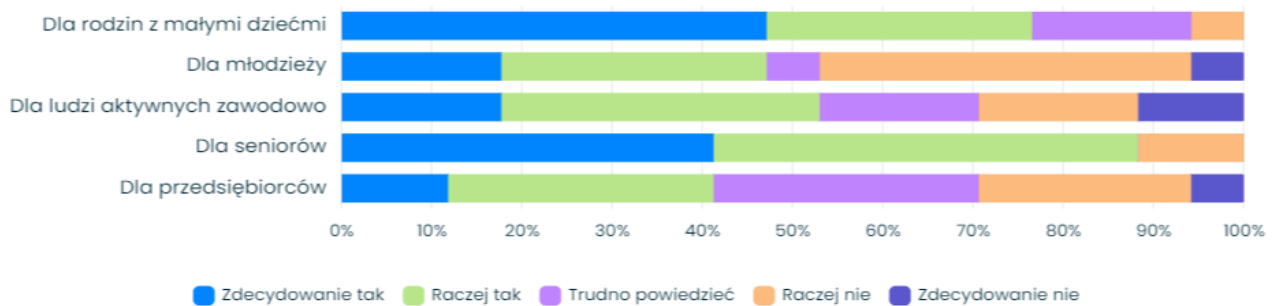
Nie odnotowano znaczących różnic w odpowiedziach pod względem płci oraz wieku z wyjątkiem grupy mieszkańców powyżej 65 roku życia. Seniorzy oceniają obszar znacznie lepiej w porównaniu do innych grup wiekowych.

Rysunek 20. Pytanie 1: Czy wg Pana(i) obszar Powiatu Grajewskiego, jest dobrym miejscem do życia i rozwoju dla poniższych grup osób?

Badana próba, n = 373

Mieszkańcy powyżej 65 roku życia, n = 17

Źródło: badania własne.

1.6.3. Kluczowe problemy dla przyszłości Powiatu

Następne pytanie dotyczyło problemów mogących stanowić zagrożenie dla rozwoju. Poproszono badanych o wybór z listy zjawisk postrzeganych jako kluczowe problemy dla przyszłości Powiatu Grajewskiego. Badani mogli zaznaczyć nie więcej niż 5 odpowiedzi.

Tabela 63. Pytanie 2: Które z poniższych zjawisk postrzega Pan(i) jako istniejące problemy, kluczowe dla przyszłości Powiatu Grajewskiego? [% badanych]

Lp.	Odpowiedź	% badanych
1.	Mała liczba atrakcyjnych miejsc pracy	67
2.	Niski poziom zarobków	53
3.	Emigracja młodych	50
4.	Słaby dostęp do opieki zdrowotnej	46
5.	Słaby rozwój turystyki	34
6.	Słaba oferta komunikacji zbiorowej	21
7.	Rosnąca liczba seniorów i niepełnosprawnych	19
8.	Niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców	17
9.	Zagrożenie konfliktem hybrydowym lub zbrojnym z Rosją i Białorusią	17
10.	Niska dostępność mieszkań/ domów do zamieszkania	17
11.	Spadek opłacalności działalności rolniczej	16
12.	Niski poziom zaufania między ludźmi	16
13.	Zagrożenie falą uchodźców	14
14.	Słaba współpraca pomiędzy gminami w powiecie	13
15.	Brak następców do pracy w rolnictwie	12
16.	Ekstremalne zjawiska pogodowe np.: wysoka temperatura, susze, ulewy, powodzie, huragany	10
17.	Niski poziom edukacji w szkołach ponadpodstawowych	9
18.	Zanieczyszczenie powietrza	7
19.	Mała liczba liderów społecznych	6
20.	Niski poziom usług cyfrowych w urzędach	6

Źródło: badania własne.

Wyniki przeanalizowano wg płci oraz wieku respondentów. Najczęściej wskazywane problemy dotyczyły rynku pracy: 67% - mała liczba atrakcyjnych miejsc pracy oraz 53% - niski poziom zarobków. Badani dostrzegali także problem emigracji młodych (50%) oraz słabego dostępu do opieki zdrowotnej (46%). W dalszej kolejności wskazywano słaby rozwój turystyki (34%), w tym w grupie mieszkańców poniżej 25 roku życia - 50%, słabą ofertę komunikacji zbiorowej (21%) oraz rosnącą liczbą seniorów i niepełnosprawnych (19%).

Około 17-16% badanych zwróciło uwagę na:

- niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców,
- zagrożenie konfliktem hybrydowym lub zbrojnym z Rosją i Białorusią,
- niską dostępność mieszkań/ domów do zamieszkania, co jest większym problemem w grupie osób poniżej 25 roku życia (34%),
- spadek opłacalności działalności rolniczej,
- niski poziom zaufania między ludźmi.

Poza tym 14% badanych wskazało zagrożenie falą uchodźców (w grupie poniżej 25 roku życia - 26%), 13% - słabą współpracę pomiędzy gminami w powiecie oraz 12% - brak następców do pracy w rolnictwie.

Pozostałe czynniki zostały wybrane przez mniej niż 10% mieszkańców, biorących udział w badaniu.

1.6.4. Co się mieszkańcom podoba i nie podoba w Powiecie Grajewskim

Mieszkańcy mogli wymienić inne problemy, nieuwzględnione w poprzednim pytaniu, poprzez udzielenie odpowiedzi na pytanie otwarte. Otrzymano 216 odpowiedzi, zawierających 308 problemów. Tabela zawiera te najczęściej zgłaszane, ujęte w kategorii.

Tabela 64. Pytanie 3: Proszę napisać co Panu(i) najbardziej nie podoba się w Powiecie Grajewskim lub w gminie, w której Pan(i) mieszka?

Lp.	Zgłoszone problemy	Liczba wskazanych problemów [szt.]	Procent wskazanych problemów [%]
1.	Brak miejsc pracy, niskie zarobki, nepotyzm i kumoterstwo	74	24
2.	Stan infrastruktury (głównie drogi)	29	9
3.	Brak miejsc przeznaczonych do wypoczynku oraz wydarzeń kulturalnych	29	9
4.	Opieka medyczna	18	6
5.	Brak ścieżek rowerowych	18	6
6.	Brak dbałości o środowisko (mała ilość koszy na śmieci, zanieczyszczenie powietrza)	17	6
7.	Działania władz, komunikacja międzygminna i konsultacje z mieszkańcami	14	5
8.	Brak rozwoju w sferze turystyki	12	4
9.	Brak miejsc przeznaczonych dla dzieci, seniorów oraz osób niepełnosprawnych	12	4
10.	Komunikacja zbiorowa	10	3
11.	Zagospodarowanie terenu	8	3
12.	Niski poziom i niedofinansowanie oświaty	7	2
13.	Brak/wysokie ceny mieszkań	7	2
14.	Relacje międzyludzkie	6	2
15.	Proces załatwiania spraw urzędowych	6	2
16.	Przejazd i dworzec PKP/PKS	6	2
17.	Oświetlenie miasta (w tym przejść dla pieszych)	4	1
18.	Słaba oferta usług gastronomicznych	4	1
19.	Brak perspektyw	3	1
20.	Ilość miejsc w żłobkach/przedszkolach	3	1
21.	Wysokość podatków/opłat lokalnych	3	1

Źródło: badania własne.

Wśród odpowiedzi najczęściej wskazywano brak miejsc pracy, niskie zarobki, nepotyzm i kumoterstwo (24%), także wysokie ceny lub brak mieszkań oraz wysokość podatków/opłat lokalnych.

Z zakresu infrastruktury i środowiska wymieniano stan dróg (9%), brak ścieżek rowerowych (6%), brak dbałości o środowisko (mała ilość koszy na śmieci, zanieczyszczenie powietrza) – 6%, a także zagospodarowanie terenu, przejazd i dworzec kolejowy, oświetlenie miasta (w tym przejść dla pieszych).

W sferze społecznej wskazywano brak miejsc przeznaczonych do wypoczynku oraz wydarzeń kulturalnych (9%), poziom opieki medycznej (6%), a także działania władz - komunikację międzygminną i konsultacje z mieszkańcami, brak rozwoju w kierunku turystyki, brak miejsc przeznaczonych dla dzieci, seniorów oraz osób niepełnosprawnych, komunikację zbiorową, relacje międzyludzkie, proces załatwiania spraw urzędowych, brak perspektyw oraz wzrost liczby miejsc w żłobkach/przedszkolach.

Poniżej zaprezentowano wybrane pojedyncze odpowiedzi na pytanie. Cytaty zostały skorygowane pod względem interpunkcyjnym i ortograficznym, oddają w pełni treść merytoryczną.

„Gmina Miasta Grajewo - brak zajęć plastycznych dla zdolnych dzieci, mało imprez kulturalnych i społecznych, słaby repertuar GCK.”

„Brak koszy na ulicach oraz wycinka drzew, które w upały dają schronienie. Brak miejsc pracy dla kobiet, szczególnie które posiadają dzieci. Brak połączenia ścieżek rowerowych.”

„Mało kompetentni ludzie zajmujący stanowiska dyrektorskie w podległych placówkach, brak komunikacji między zarządzającymi a pracownikami. Niedofinansowanie oświaty, szkoły ponadpodstawowe słabo wyposażone w porównaniu ze szkołami miejskimi, nauczyciele i pracownicy jednostek oświatowych opłacani inaczej niż w szkołach miejskich, mimo wykonywania tego samego zawodu. Ingerencja starostwa bezzasadna w drobiazgowo sprawy placówek podlegających pod starostwo. Niewłaściwe traktowanie ludzi w szpitalu, brak odpowiedniej ilości personelu medycznego. Brak możliwości spotkania z dyrekcją szpitala, uzyskania informacji odnośnie stanu zdrowia, dokumentacji, ignorowanie potrzeb pacjentów. Zajmowanie się, wybranymi przez powiat, zadaniami ukierunkowanymi na konkretne, ciągle te same instytucje. Brak należytego dbania o czystość, brak koszy, drogi zaniedbane, trawa niekoszona. Zaniedbanie niektórych historycznych zabytków.”

„Wciąż jest wiele dróg zaniedbanych, nieodnawianych od ponad 30 lat. W ostatnim czasie część z nich zostało odbudowanych, co jest pozytywne, jednak ich szerokość nie do końca jest przystosowana do współczesnych rozmiarów pojazdów i maszyn rolniczych.”

„Stan niektórych dróg, które mógłby pomóc w rozwoju turystyki, a co za tym idzie, zysku dla powiatu. Więcej szerszych dróg bądź dróg ze ścieżkami rowerowymi. W naszym powiecie znajduje się Biebrzański Park, dobrze byłoby to wykorzystać. Jeziora również są niedaleko. Dodatkowo brak konkretnych miejsc pracy. Powiat opiera się na rolnictwie oraz kilku większych zakładach pracy np. Mlekpól itp. Brak powstawania nowych miejsc pracy, co za tym idzie, emigracja młodych do większych miast oraz za granicę.”

„Brak miejsc pracy, tragiczna komunikacja publiczna, brak, lub zbyt mała liczba autobusów, zwłaszcza z Rajgrodu do Grajewa, do Augustowa, czy do Elku.”

„Mała liczba miejsc pracy, niewykorzystane walory przyrodnicze i położenie geograficzne gminy, miasta, powiatu. brak atrakcji turystycznych typu plaża miejska, promenada, deptak nad rzeką, jeziorem, brak ścieżek rowerowych, by aktywnie spędzać czas wolny lub rozwijać turystykę.”

„Brak koszy na śmieci, brak automatów na butelki szklane i plastikowe, brak bezkolizyjnego przejazdu kolejowego, brak schronów i informacji gdzie się udać i jak zachować w przypadku kataklizmu.”

„Warto nawiązać współpracę między gminami i stworzyć zajęcia sportowe również dla dzieci mieszkających w małych wioskach.”

„W dalszym ciągu brak plaży miejskiej, ścieżek rowerowych łączących miejscowości szczególnie z Koszarówki do Rudy, brak bazy wypoczynkowej, turystycznej, kompleksu sportowo- rekreacyjnego np. boisk do gier zespołowych, tenisa ziemnego czy plażówki.”

„Brak inwestowania ze strony samorządów w działania i inwestycje służące ludziom, nie tylko mieszkańcom, ale również turystom. Większość funduszy pochłania infrastruktura drogowa. To dobrze, bo wpływa ona na dostępność terenów dla przyjezdnych, ale fajnie byłoby, gdyby inwestować też w infrastrukturę turystyczną, która przyciągając turystów nakręci trochę biznes. Spośród 6 miast/gmin tylko jedna działa w tym kierunku - Gmina Rajgród. Brak jest również współpracy z firmami, które chcą, szczególnie w mieście Grajewo, zakładać firmy, co wpłynęłoby na zmniejszenie bezrobocia.”

„Słaba jakość usług medycznych w szpitalu. Arogancja personelu na SOR, a co za tym idzie, zła opinia o całym szpitalu. Brak wsparcia dla rodziców dzieci z niepełnosprawnością. Brak wsparcia psychologicznego dla dzieci i młodzieży z wszelakimi zaburzeniami.”

W następnym pytaniu otwartym badanych zapytano o to, co najbardziej podoba się mieszkańcom w Powiecie Grajewskim lub danej gminie. Otrzymano 169 odpowiedzi, zawierających 246 zalet obszaru. W tabeli poniżej zaprezentowano wybrane odpowiedzi, pojawiające się najczęściej, ujęte w kategorie.

Tabela 65. Pytanie 4: Proszę napisać co Panu(i) podoba się najbardziej w Powiecie Grajewskim lub w gminie, w której Pan(i) mieszka?

Lp.	Odpowiedzi	Liczba wskazanych zalet [szt.]	Procent wskazanych zalet [%]
1.	Przyroda, położenie i środowisko	77	31
2.	Bezpieczeństwo, cisza i spokój	37	15
3.	Rozwój infrastruktury – drogi, chodniki, ścieżki rowerowe	16	7
4.	Władze, w tym rozporządzanie budżetem	10	4
5.	Mała odległość od wszelkich obiektów	8	3
6.	Miejsca atrakcyjne dla dzieci i młodzieży – boiska, place zabaw, świetlice	5	2
7.	Obsługa przez urzędy	5	2
8.	Miejsca pracy	4	2
9.	Relacje międzyludzkie	3	1
10.	Biblioteki	2	1
11.	Niewielka ilość uchodźców	2	1

Źródło: badania własne.

Najczęściej wymieniane zalety Powiatu Grajewskiego związane są ze sferą środowiskową i społeczną: przyroda, położenie i środowisko oraz bezpieczeństwo, cisza i spokój. Wskazywano także rozwój infrastruktury (konkretnie wspomniano o drogach, chodnikach i ścieżkach rowerowych) oraz z zakresu funkcjonowania powiatu: działanie władz, z wyszczególnieniem sposobu zarządzania budżetem, obsługa przez urzędy oraz ilość miejsc pracy.

Wśród zalet związanych z życiem kulturalnym/wypoczynkiem znalazły się miejsca atrakcyjne dla dzieci i młodzieży (boiska, place zabaw, świetlice) oraz biblioteki.

Inne odpowiedzi dotyczyły także relacji międzyludzkich i niewielkiej liczby uchodźców.

Poniżej zaprezentowano wybrane pojedyncze odpowiedzi na pytanie. Cytaty zostały skorygowane pod względem interpunkcyjnym i ortograficznym, oddają w pełni treść merytoryczną.

„Powiat to piękne miejsce w aspekcie krajobrazowym. Bogactwo terenów zielonych, jezior oraz bliskość Biebrzańskiego Parku Narodowego stanowią duże walory tego terenu. (...) Dużym plusem terenu są też ludzie. Otwarci i ciepłi w kontakcie z przyjezdnymi.”

„W całym powiecie prężnie działają biblioteki publiczne, mają dużą ofertę kulturalną, spotkania autorskie, dyskusyjne kluby książki np. w Szczuczynie lub Rajgrodzie.”

„Natura, spokojne życie, nieprzeludnienie oraz łatwy dostęp do pomocy oraz załatwiania spraw w urzędach, znajomość z osobami decyzyjnymi wpływającymi na nasz powiat, kontaktowość.”

„Najbardziej podoba mi się to, iż mieszka się w powiecie bezpiecznie i spokojnie. Nie zdarzają się na terenie powiatu przestępstwa bardzo niebezpieczne. Poza tym jest tu czyste środowisko, piękne miejsca przyrodnicze, lasy, jeziora. W Powiecie Grajewskim mieszka się spokojnie i przyjemnie.”

„Bliskość przyrody (jeziora, lasy, świeże powietrze), wszystko jest niedaleko (wystarczyłoby połączenie ścieżkami rowerowymi/komunikacją miejską, gdyby okolica zrobiła się bardziej turystyczna).”

1.6.5. Realizacja usług i zadań przez Powiat Grajewski

Mieszkańcy mogli odnieść się do jakości usług Starostwa Powiatowego w Grajewie w zakresie szeregu usług społecznych realizowanych przez samorząd.

Ocena usług architektoniczno-budowlanych (pozwolenie na budowę, zgłoszenie robót, rozbiórki, rejestrowanie dzienników budowy, inne sprawy związane z nieruchomościami) jest pozytywna – 39% zsumowanych odpowiedzi „zdecydowanie dobrze” i „raczej dobrze”. Mieszkańcy gmin Radziłów, Wąsosz, Szczuczyn oraz Rajgród oceniają je gorzej - 26% zsumowanych odpowiedzi „zdecydowanie źle” i „raczej źle” w porównaniu do 18% wszystkich badanych.

Tabela 66. Pytanie 5: Jak Pan(i) ocenia jakość usług Starostwa Powiatowego w Grajewie w zakresie załatwiania spraw:

Lp.	Usługi	Ocena [% badanych]				
		Zdecydowanie dobrze	Raczej dobrze	Trudno powiedzieć	Raczej źle	Zdecydowanie źle
1.	Architektoniczno-budowlanych (pozwolenie na budowę, zgłoszenie robót, rozbiórki, rejestrowanie dzienników budowy, inne sprawy związane z nieruchomościami).	9	30	43	11	7
2.	Geodezyjno-kartograficznych (zamówienie map, zmiany w ewidencji, inne sprawy związane z nieruchomościami).	13	39	37	8	3
3.	Spraw rolnych i środowiskowych (np. wycinka drzew, zmiany sposobu użytkowania lasu, wydawanie zaświadczeń, rejestracja jednostek pływających, wydawanie kart wędkarskich itp.).	11	28	52	8	2
4.	Związanych z pojazdami (prawo jazdy, rejestracja samochodu, karty pojazdu, inne sprawy związane z transportem drogowym).	21	41	15	17	7
5.	Dotyczących osób z niepełnosprawnościami (orzeczenia, wydawanie zaświadczeń, kart i legitymacji) oraz ubieganiem się o dofinansowanie ze środków PFRON.	10	21	53	9	6

Źródło: badania własne.

Usługi geodezyjno-kartograficzne (zamówienie map, zmiany w ewidencji, inne sprawy związane z nieruchomościami) oraz sprawy rolne i środowiskowe (np. wycinka drzew, zmiany sposobu użytkowania lasu, wydawanie zaświadczeń, rejestracja jednostek pływających, wydawanie kart wędkarskich itp.) zostały ocenione pozytywnie kolejno przez 52% i 39% mieszkańców.

Usługi związane z pojazdami (prawo jazdy, rejestracja samochodu, karty pojazdu, inne sprawy związane z transportem drogowym) są oceniane lepiej przez badanych poniżej 25 roku życia – 74% pozytywnych odpowiedzi w porównaniu do 62% wszystkich ankietowanych.

Ocena usług dotyczących osób z niepełnosprawnościami (orzeczenia, wydawanie zaświadczeń, kart i legitymacji) oraz ubieganiem się o dofinansowanie ze środków PFRON jest lepsza w grupie osób powyżej 56 roku życia – 40% pozytywnych odpowiedzi w porównaniu do 31% wszystkich badanych.

Mieszkańcy mogli ocenić także zadania realizowane przez Powiat Grajewski.

Tabela 67. Pytanie 6: Jak Pan(i) ocenia zadania realizowane przez Powiat Grajewski w zakresie:

Lp.	Zadania	Ocena [% badanych]				
		Zdecydowanie dobrze	Raczej dobrze	Trudno powiedzieć	Raczej źle	Zdecydowanie źle
1.	Budowy i modernizacji dróg powiatowych	14	40	18	21	7
2.	Edukacji ponadpodstawowej (szkoły średnie)	10	35	27	20	8
3.	Realizacji zadań opiekuńczych i leczniczych dla niepełnosprawnych i przewlekle chorych (domy pomocy społecznej, zakłady opiekuńczo-lecznicze)	6	15	40	25	14
4.	Usług opieki zdrowotnej oferowanej przez Szpital Ogólny w Grajewie	5	15	15	35	30
5.	Bezpieczeństwa (Straż Pożarna, Policja)	21	53	16	8	3
6.	Walki z bezrobociem i wspierania aktywizacji zawodowej (Powiatowy Urząd Pracy)	4	16	35	22	24
7.	Pomocy społecznej i pomocy rodzinie (Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie).	8	25	51	11	5
8.	Pomocy psychologicznej (Poradnia psychologiczno-pedagogiczna, Poradnia zdrowia psychicznego).	7	21	45	16	12

Źródło: badania własne.

Ocenę zadań w zakresie budowy i modernizacji dróg powiatowych określa 54% pozytywnych opinii, a w grupie osób powyżej 56 roku życia ich odsetek wynosi 62%.

Edukacja ponadpodstawowa jest oceniana pozytywnie (45% odpowiedzi pozytywnych), a w grupie osób powyżej 56 roku życia odsetek ten wynosi nieco więcej – 57%.

Inne pozytywnie oceniane zadania dotyczą zakresu bezpieczeństwa (Straż Pożarna, Policja) – 74% zsumowanych odpowiedzi „zdecydowanie dobrze” i „raczej dobrze”.

Negatywnie określana jest realizacja zadań w zakresie: zadań opiekuńczych i leczniczych dla niepełnosprawnych i przewlekle chorych (domy pomocy społecznej, zakłady opiekuńczo-lecznicze) – 39% zsumowanych odpowiedzi „zdecydowanie źle” i „raczej źle”, usług opieki zdrowotnej oferowanej przez Szpital Ogólny w Grajewie – 65% oraz walki z bezrobociem i wspierania aktywizacji zawodowej (Powiatowy Urząd Pracy) – 46%.

Realizacja zadań dotyczących pomocy społecznej i pomocy rodzinie (Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie) jest oceniana pozytywnie przez 33% wszystkich respondentów, natomiast w grupie mieszkańców poniżej 25 roku życia odsetek odpowiedzi negatywnych wynosi 24% w porównaniu do 16% ogółu badanych.

1.6.6. Potrzeby – działania i przedsięwzięcia

Badani zostali poproszeni o wybranie spośród wymienionych działań i rodzajów przedsięwzięć tych, które w ich percepcji są potrzebne do realizacji w Powiecie Grajewskim. Zostały one podzielone na cztery sfery:

- społeczną,
- ochrony środowiska i infrastruktury,
- przedsiębiorczości i gospodarki,
- współpracy międzyludzkiej i międzygminnej.

Badani mogli wybrać nie więcej niż 5 odpowiedzi.

W tabelach 68-71 zaprezentowano najczęściej pojawiające się odpowiedzi wg grup wiekowych: do 25, 26-35, 36-55 oraz powyżej 56 lat. Zaprezentowane wybrane grupy wiekowe wynikają z dostrzeganego dla nich zróżnicowania odpowiedzi. W tabeli, kolorem niebieskim (in minus) i czerwonym (in plus), zaznaczono odsetek odpowiedzi dla różnych grup, istotnie różniący się od wyników dla całej próby badawczej.

Sfera społeczna

Z zakresu związanego z kwestiami zdrowotnymi:

- 49% ogółu badanych uważa że potrzebnym działaniem jest realizacja programów dostępu do specjalistycznych usług zdrowotnych – większą uwagę zwracali na to mieszkańcy powyżej 56 roku życia (65%), mniejszą – poniżej 25 roku życia (37%),
- 35% ankietowanych wybrało organizację pomocy terapeutycznej i psychologicznej dla dzieci, młodzieży i dorosłych, w tym seniorów i niepełnosprawnych – wśród osób poniżej 25 roku życia odsetek ten wyniósł 47%,
- wsparcie rozwoju usług fizjoterapeutycznych i rehabilitacyjnych wskazało 32% (więcej wśród osób powyżej 56 roku życia – 50% i mniej wśród osób poniżej 25 roku życia – 13% oraz w wieku 26-35 lat – 22%)
- 31% mieszkańców wybrało rozwój usług opiekuńczych dla osób samotnych, starszych, niepełnosprawnych – ponownie odsetek był wyższy w przypadku osób powyżej 56 roku życia (48%) i niższy wśród osób poniżej 25 roku życia oraz w wieku 26-35 lat – po 21%,
- 23% ogółu respondentów zwróciło uwagę na rozwój form wsparcia psychologicznego i społecznego w rozwiązywaniu problemów życiowych dla osób w trudnej sytuacji.

Z zakresu związanego z edukacją:

- 35% badanych wskazało rozwój zajęć pozalekcyjnych w szkołach (27% mieszkańców w wieku do 25 lat, 43% w wieku 36-55 lat i 20% - powyżej 56 roku życia),
- 30% mieszkańców widzi potrzebę poprawy jakości oferty edukacyjnej w szkołach (39% badanych poniżej 25 roku życia i 18% powyżej 56),
- 29% ankietowanych wybrało rozwój form wsparcia i promocji uzdolnionej młodzieży z terenu powiatu (20% badanych powyżej 56 roku życia).

Tabela 68. Pytanie 7: PLANOWANE DZIAŁANIA - SFERA SPOŁECZNA. Które z poniższych działań i rodzajów przedsięwzięć są potrzebne do realizacji w Powiecie Grajewskim?

Lp.	Odpowiedź	[% badanych]				
		próba badawcza	do 25 lat	26-35 lat	36-55 lat	pow. 56 lat
1.	Realizacja programów dostępu do specjalistycznych usług zdrowotnych	49	37	43	50	65
2.	Rozwój zajęć pozalekcyjnych w szkołach	35	27	33	43	20
3.	Organizacja pomocy terapeutycznej i psychologicznej dla dzieci, młodzieży i dorosłych, w tym seniorów i niepełnosprawnych	35	47	31	33	37
4.	Wsparcie rozwoju usług fizjoterapeutycznych i rehabilitacyjnych	32	13	22	35	50
5.	Rozwój usług opiekuńczych dla osób samotnych, starszych, niepełnosprawnych	31	21	21	31	48
6.	Poprawa jakości oferty edukacyjnej w szkołach	30	39	24	35	18
7.	Rozwój form wsparcia i promocji uzdolnionej młodzieży z terenu powiatu	29	24	30	34	20
8.	Rozwój form wsparcia psychologicznego i społecznego w rozwiązywaniu problemów życiowych dla osób w trudnej sytuacji	23	29	23	21	27
9.	Wsparcie liderów lokalnych (m.in. szkolenia, warsztaty, dotacje)	19	34	25	15	10
10.	Wdrożenie zdalnych, cyfrowych usług w zakresie obsługi mieszkańców przez urzędy	18	16	21	20	12
11.	Podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie zagrożeń militarnych, szpiegowskich, terrorystycznych, cyfrowych i innych związanych z bezpieczeństwem	16	13	16	15	18
12.	Tworzenie i funkcjonowanie klubów seniora, dziennych domów seniora, środowiskowych domów opieki itp.	15	21	8	15	22
13.	Rozwój form wsparcia finansowego dla osób mniej zamożnych	15	24	20	13	10
14.	Organizacja spotkań lub warsztatów prozdrowotnych (np. dietetyczne, fizjoterapeutyczne, ekologiczne, inne)	14	11	20	12	17
15.	Rozwój form teleopieki oraz usług medycznych przez Internet (np. teleporady, e-wizyty, itp.)	11	13	16	9	10
16.	Podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie zagrożeń związanych ze zmianami klimatu (katastrofy, powódzie, susze, ulewy, itp.)	11	13	12	13	3
17.	Działania edukacyjne w zakresie kompetencji cyfrowych dla dorosłych (nauka bezpiecznego korzystania z Internetu, bankowość elektroniczna, zakupy on-line, itp.)	9	13	10	9	7

Źródło: badania własne.

Inne działania wskazywane przez mieszkańców:

- wsparcie liderów lokalnych (m.in. szkolenia, warsztaty, dotacje) – 19%, wśród osób poniżej 25 roku życia 34% i jedynie 10% wśród badanych powyżej 56 roku życia,
- wdrożenie zdalnych, cyfrowych usług w zakresie obsługi mieszkańców przez urzędy – 18%,
- podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie zagrożeń militarnych, szpiegowskich, terrorystycznych, cyfrowych i innych związanych z bezpieczeństwem – 16%,
- tworzenie i funkcjonowanie klubów seniora, dziennych domów seniora, środowiskowych domów opieki itp. – 15%,
- rozwój form wsparcia finansowego dla osób mniej zamożnych – 15%, 24% wśród ankietowanych poniżej 25 roku życia,
- organizacja spotkań lub warsztatów prozdrowotnych (np. dietetyczne, fizjoterapeutyczne, ekologiczne, inne) – 14%.

Sfera ochrony środowiska i infrastruktury

Prawie połowa badanych wskazała:

- poprawę infrastruktury drogowej – 47% ogółu i 59% mieszkańców gmin Radziłów, Wąsosz, Szczuczyn oraz Rajgród, poza tym problem ten zauważa więcej osób w wieku poniżej 25 roku życia – 55%,
- rozwój infrastruktury opieki zdrowotnej: modernizację, rozbudowę i wyposażenie szpitala, przychodni, innych obiektów – 44%, częściej wskazywane przez osoby powyżej 56 roku życia – 57%,
- budowę ścieżek rowerowych/ ekologicznych i dydaktycznych – 43% ogółu i 55% mieszkańców poniżej 25 roku życia.

Od 1/3 do około 1/5 ankietowanych wskazała:

- rozwój infrastruktury leczniczo-opiekuńczej: hospicja, domy pomocy społecznej, domy seniora, zakłady lecznicze, inne obiekty – 36%,
- adaptacje i remonty obiektów i przestrzeni w celu tworzenia atrakcji turystycznych – 34% i 45% mieszkańców poniżej 25 roku życia,
- remonty/modernizacja i doposażenie obiektów oświatowych – 26%,
- poprawa bezpieczeństwa publicznego (przejścia dla pieszych, skwery, miejsca niebezpieczne) – 25% i 42% ankietowanych poniżej 25 roku życia,
- rozwój transportu zbiorowego – 24% i 32% mieszkańców poniżej 25 roku życia,
- realizacja projektów budowy odnawialnych źródeł energii dla mieszkańców (np. fotowoltaika, pompy ciepła, inne) – 21%,
- wzrost liczby patroli policyjnych – 19% i jedynie 5% osób poniżej 25 roku życia,
- poprawa wyposażenia służb ratowniczych (straż pożarna) – 19% i 29% badanych poniżej 25 roku życia,
- remonty/modernizacja i doposażenie obiektów kultury i obiektów zabytkowych – 17%.

Inne zauważalne potrzeby to instalacja/ zakup małych zbiorników retencyjnych dla mieszkańców (14%) oraz termomodernizacje obiektów publicznych i prywatnych (13%) – obie rzadziej wskazywane przez osoby powyżej 56 roku życia (5%).

Tabela 69. Pytanie 8: PLANOWANE DZIAŁANIA - SFERA OCHRONY ŚRODOWISKA I INFRASTRUKTURY. Które z poniższych działań i rodzajów przedsięwzięć są potrzebne do realizacji w Powiecie Grajewskim?

Lp.	Odpowiedź	[% badanych]				
		próba badawcza	do 25 lat	26-35 lat	36-55 lat	pow. 56 lat
1.	Poprawa infrastruktury drogowej	47	55	47	47	40
2.	Rozwój infrastruktury opieki zdrowotnej: modernizacja, rozbudowa i wyposażenie szpitala, przychodni, innych obiektów	44	42	45	40	57
3.	Budowa ścieżek rowerowych/ ekologicznych i dydaktycznych	43	55	40	41	42
4.	Rozwój infrastruktury leczniczo-opiekuńczej: hospicja, domy pomocy społecznej, domy seniora, zakłady lecznicze, inne obiekty	36	29	32	36	43
5.	Adaptacje i remonty obiektów i przestrzeni w celu tworzenia atrakcji turystycznych	34	45	36	33	32
6.	Remonty/modernizacja i doposażenie obiektów oświatowych	26	26	18	31	18
7.	Poprawa bezpieczeństwa publicznego (przejścia dla pieszych, skwery, miejsca niebezpieczne)	25	42	28	20	27
8.	Rozwój transportu zbiorowego	24	32	22	22	25
9.	Realizacja projektów budowy odnawialnych źródeł energii dla mieszkańców (np. fotowoltaika, pompy ciepła, inne)	21	18	16	23	25
10.	Wzrost liczby patroli policyjnych	19	5	22	20	20
11.	Poprawa wyposażenia służb ratowniczych (straż pożarna)	19	29	22	17	13
12.	Remonty/modernizacja i doposażenie obiektów kultury i obiektów zabytkowych	17	21	23	14	15
13.	Instalacja/ zakup małych zbiorników retencyjnych dla mieszkańców	14	11	15	17	5
14.	Termomodernizacje obiektów publicznych i prywatnych	13	13	13	15	5
15.	Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców - edukacja ekologiczna	10	8	9	10	12
16.	Stosowanie elektronicznego monitoringu środowiska	7	3	6	6	15
17.	Projekty ochrony bioróżnorodności	7	11	8	6	7

Źródło: badania własne.

Sfera przedsiębiorczości i gospodarki

Najczęściej wskazywane działania:

- doskonalenie zawodowe młodzieży i dorosłych wg potrzeb lokalnych pracodawców, aktywizacja zawodowa – 42%,
- budowa małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej wspierającej przedsiębiorczość i turystykę (np. stacje dla rowerów, platformy widokowe, ścieżki edukacyjne, itp.) – 40%,
- przygotowanie terenów inwestycyjnych dla inwestorów – 37%, częściej wybierane przez mężczyzn (50%) i rzadziej przez mieszkańców gmin Radziłów, Wąsosz, Szczuczyn oraz Rajgród (24%).

Około 1/3 badanych zwróciło uwagę na:

- promocję producentów i produktów lokalnych, usługi wsparcia dla mikro i małych przedsiębiorstw (szkolenia, konferencje tematyczne, wymiana wiedzy itp.) – 34%,
- promocję i tworzenie miejsc pracy zdalnej na terenach wiejskich – 32% wszystkich badanych i 45% mieszkańców gmin Radziłów, Wąsosz, Szczuczyn oraz Rajgród,
- wykreowanie dużych imprez kulturalnych lub rekreacyjno-sportowych o zasięgu krajowym, które wspierałyby rozwój turystyki, sprzedaż lokalnych produktów – 31% ogółu i 47% mieszkańców poniżej 25 roku życia,
- projekty dotacyjne dla rozpoczynających działalność gospodarczą/ turystyczną – 31% ogółu i 41% badanych w wieku 26-35 lat.

Od 1/4 do 1/5 ankietowanych wskazało:

- promocja przedsiębiorczości w szkołach ponadpodstawowych (średnich) – 26%, rzadziej przez osoby powyżej 56 roku życia (12%),
- rozwój agroturystyki – 23%,
- stworzenie inkubatora przedsiębiorczości – 21%,
- organizacja szkoleń i warsztatów dla bezrobotnych – 21%, częściej przez mieszkańców poniżej 25 roku życia (32%) i w wieku 26-35 lat (31%),
- utworzenie sieci współpracy gospodarczej skupiającej firmy z terenu powiatu – 17%,
- wsparcie lokalnej bazy gospodarczej (budowa, remonty lokalnych targowisk, miejsc handlu) – 17%.

Tabela 70. Pytanie 9: PLANOWANE DZIAŁANIA - SFERA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I GOSPODARKI. Które z poniższych działań i rodzajów przedsięwzięć są potrzebne do realizacji w Powiecie Grajewskim?

Lp.	Odpowiedź	[% badanych]				
		próba badawcza	do 25 lat	26-35 lat	36-55 lat	pow. 56 lat
1.	Doskonalenie zawodowe młodzieży i dorosłych wg potrzeb lokalnych pracodawców, aktywizacja zawodowa	42	42	41	45	35
2.	Budowa małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej wspierającej przedsiębiorczość i turystykę (np. stacje dla rowerów, platformy widokowe, ścieżki edukacyjne, itp.)	40	42	39	39	45
3.	Przygotowanie terenów inwestycyjnych dla inwestorów	37	21	36	40	42
4.	Promocja producentów i produktów lokalnych, usługi wsparcia dla mikro i małych przedsiębiorstw (szkolenia, konferencje tematyczne, wymiana wiedzy itp.)	34	34	32	38	27
5.	Promocja i tworzenie miejsc pracy zdalnej na terenach wiejskich	32	32	39	29	32
6.	Wykreowanie dużych imprez kulturalnych lub rekreacyjno-sportowych o zasięgu krajowym, które wspierałyby rozwój turystyki, sprzedaż lokalnych produktów	31	47	39	24	28
7.	Projekty dotacyjne dla rozpoczynających działalność gospodarczą/ turystyczną	31	29	41	27	28
8.	Promocja przedsiębiorczości w szkołach ponadpodstawowych (średnich)	26	34	24	30	12
9.	Rozwój agroturystyki	23	24	23	23	18
10.	Stworzenie inkubatora przedsiębiorczości	21	16	18	23	20
11.	Organizacja szkoleń i warsztatów dla bezrobotnych	21	32	31	14	20
12.	Utworzenie sieci współpracy gospodarczej skupiającej firmy z terenu powiatu	17	13	13	21	17
13.	Wsparcie lokalnej bazy gospodarczej (budowa, remonty lokalnych targowisk, miejsc handlu)	17	24	18	15	17
14.	Realizacja programów pozyskiwania pracowników z zagranicy dla firm lokalnych i rolników	8	11	7	5	17

Źródło: badania własne.

Sfera współpracy międzyludzkiej i międzygminnej

Najczęściej wskazywano:

- wspólne planowanie inwestycji sieciowych: wodociągi, kanalizacja, drogi, ścieżki rowerowe, inne – 55%, częściej przez osoby poniżej 25 roku życia (66%),
- wspólne planowanie terenów inwestycyjnych – 40%, rzadziej przez mieszkańców gmin Radziłów, Wąsosz, Szczuczyn oraz Rajgród (28%) oraz przez osoby powyżej 56 roku życia,
- ustalenie wspólnego kalendarza imprez kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych – 35%, częściej przez osoby poniżej 25 roku życia (61%).

Około 1/3-1/4 badanych wybrała:

- rozwój współpracy gmin w zakresie planowania przestrzennego pod kątem terenów inwestycyjnych, terenów pod budownictwo mieszkaniowe – 29% ogółu i 43% osób powyżej 56 roku życia,
- projekty wspólnej promocji gospodarczej i turystycznej na poziomie powiatu – 28% ogółu i 21% mieszkańców gmin Radziłów, Wąsosz, Szczuczyn oraz Rajgród,
- szersza współpraca w zakresie oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej pomiędzy gminami w powiecie grajewskim – 28%, częściej przez badanych poniżej 25 roku życia (40%),
- rozwój współpracy gmin w zakresie pozyskiwania nowych mieszkańców na teren powiatu – 26%.

Około 1/5 badanych zwróciła uwagę na:

- organizację międzygminnych zawodów i konkursów sportowych – 21% ogółu, 34% ankietowanych poniżej 25 roku życia i jedynie 10% powyżej 56,
- rozwój form wsparcia organizacji pozarządowych – 18%,
- szkolenia dla organizacji, biznesu i samorządów w zakresie wspólnej realizacji projektów społecznych – 17%.

Pozostałe działania - wsparcie dla liderów wiejskich i organizacji pozarządowych (m.in. szkolenia, warsztaty) – 13% oraz promocja współpracy na terenach wiejskich np. wspólna budowa instalacji OZE, współdzielenie sprzętu rolniczego, itp.) – 10% były częściej wskazywane przez mieszkańców gmin Radziłów, Wąsosz, Szczuczyn oraz Rajgród (kolejno 21% i 17%).

Tabela 71. Pytanie 10: PLANOWANE DZIAŁANIA - SFERA WSPÓŁPRACY MIĘDZYLUDZKIEJ I MIĘDZYGMINNEJ. Które z poniższych działań i rodzajów przedsięwzięć są potrzebne do realizacji w Powiecie Grajewskim?

Lp.	Odpowiedź	[% badanych]				
		próba badawcza	do 25 lat	26-35 lat	36-55 lat	pow. 56 lat
1.	Wspólne planowanie inwestycji sieciowych: wodociągi, kanalizacja, drogi, ścieżki rowerowe, inne	55	66	47	56	58
2.	Wspólne planowanie terenów inwestycyjnych	40	40	40	43	30
3.	Ustalenie wspólnego kalendarza imprez kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych	35	61	29	33	37
4.	Rozwój współpracy gmin w zakresie planowania przestrzennego pod kątem terenów inwestycyjnych, terenów pod budownictwo mieszkaniowe	29	24	24	28	43
5.	Projekty wspólnej promocji gospodarczej i turystycznej na poziomie powiatu	28	29	22	31	28
6.	Szersza współpraca w zakresie oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej pomiędzy gminami w Powiecie Grajewskim	28	40	33	21	32
7.	Rozwój współpracy gmin w zakresie pozyskiwania nowych mieszkańców na teren powiatu	26	24	29	28	23
8.	Organizacja międzygminnych zawodów i konkursów sportowych	21	34	21	22	10
9.	Rozwój form wsparcia organizacji pozarządowych	18	11	22	20	15
10.	Szkolenia dla organizacji, biznesu i samorządów w zakresie wspólnej realizacji projektów społecznych	17	21	15	20	10
11.	Wsparcie dla liderów wiejskich i organizacji pozarządowych (m.in. szkolenia, warsztaty)	13	21	21	10	5
12.	Promocja współpracy na terenach wiejskich np. wspólna budowa instalacji OZE, współdzielenie sprzętu rolniczego, itp.)	10	5	15	10	7

Źródło: badania własne.

Mieszkańcy mieli także możliwość zaproponowania własnych pomysłów z dowolnego zakresu poprzez odpowiedź na pytanie otwarte. Otrzymano 60 odpowiedzi, w tym 71 działań. Tabela zawiera te najczęściej zgłaszane, pokrywają się one z wyżej przedstawionymi potrzebami – częściowo zostały bardziej uszczegółowione.

Tabela 72. Pytanie 11: Jeśli dostrzeża Pan(i) jeszcze inne potrzebne działania, które powinny być zrealizowane na terenie Powiatu Grajewskiego w zakresie środowiska, infrastruktury, gospodarki, spraw społecznych lub współpracy, proszę wpisać poniżej. Można opisać szerzej, podać propozycje projektów, działań.

Lp.	Odpowiedzi	Liczba wskazanych działań [szt.]	Procent wskazanych działań [%]
1.	Działania proekologiczne (ochrona środowiska, plan zalesiania nieużytków, kontrola spalanych materiałów, zwiększenie ilości terenów zielonych i zadbanie o istniejące, kanalizacja, jakość powietrza)	8	11
2.	Poszerzenie oferty domu kultury i organizacja wydarzeń – dni tematycznych, festiwali (kulturalnych i sportowych)	7	10
3.	Poprawa opieki medycznej (w tym kompetencji personelu, opieka psychiatryczna i psychologiczna)	6	8
4.	Remont chodników i dróg	5	7
5.	Ścieżki rowerowe	5	7
6.	Rozwój komunikacji zbiorowej	5	7
7.	Rozwój turystyki (np. baza turystyczna)	4	6
8.	Doposażenie szkół i poszerzenie ich oferty (także pomoc psychologiczna)	3	4
9.	Dworzec PKP i PKS	2	3
10.	Zwiększenie ilości miejsc pracy	2	3
11.	Działania mające na celu zatrzymanie młodych	2	3
12.	Wsparcie małych firm	2	3
13.	Oświetlenie (przejścia dla pieszych, miejsca przeznaczone do rekreacji)	2	3

Poniżej zaprezentowano wybrane pojedyncze odpowiedzi na pytanie. Cytaty zostały skorygowane pod względem interpunkcyjnym i ortograficznym, oddają w pełni treść merytoryczną.

„Wykonanie plaży/kąpieliska nad rzeką Elk w Grajewie.”

„Przebudowa drogi Tama - Tworki, ze skrzyżowaniem do Kosił.”

„Organizacja wspólnej imprezy z rozdźwiękiem ogólnopolskim, w którą zaangażują się jednostki gmin i powiatu, promująca cały powiat grajewski (np. zlot, zjazd, piknik). Przyciągnęłoby to turystów.”

„Dostrzegam pilną potrzebę remontu drogi Wojewodzin - Modzele - Białaszewo i Pieniżki - DK65. Utrudnieniem jest brak Stacji Kontroli Pojazdów w południowej części Powiatu Grajewskiego szczególnie przy przeglądach ciągników rolniczych.”

„Więcej publicznych miejsc aktywizacji sportowej, np. siłownia z prawdziwego zdarzenia, tenis stołowy, gdzie można zagrać w każdej chwili, a nie gdy panom opiekunów chce się udostępnić sprzęt itp., itd. Poza tym wsparcie inicjatyw rozwijających logiczne myślenie, jak np. więcej zajęć szachowych z ludźmi

doświadczonymi. Powinno się też wziąć pod uwagę, przy tworzeniu takich miejsc, że większość ludzi w naszym powiecie pracuje zmianowo.”

„Doświetlenie przejść dla pieszych - zastosowanie niższych lamp bezpośrednio po obu stronach przejść o większej jasności. Stworzenie ścieżek rowerowych na trasie przy Biebrzańskim Parku Narodowym. Poszukiwania inwestorów do rozbudowy miast bądź wsi przylegających do miast - tym sposobem zwiększenie ilości miejsc pracy. Całodobowa pomoc psychologiczna, psychiatryczna dla dzieci i młodzieży - całodobowy telefon powiatowy. Pomoc psychologiczna w szkołach podstawowych oraz średnich.”

„Połączenie ścieżki rowerowej w gminie Grajewo ze ścieżką w gminie Rajgród.”

”Projekty szkoleniowe i doradztwo metodyczne dla nauczycieli wszystkich placówek oświatowych, doposażenie poradni pp. w sprzęt, narzędzia diagnostyczne, specjalistyczne pracownie, działania o charakterze ekologicznym - rozszerzenie oferty Muzeum Mleka o działania proekologiczne, działalności kulturalnej w tej chwili w Grajewie brak, brak dodatkowej oferty edukacyjnej dla dzieci młodzieży i seniorów - Dom Kultury ma jedynie nazwę i wiecznie jest zamknięty, a powinien oferować ciekawe zajęcia dla całej społeczności przede wszystkim w godzinach popołudniowych i wieczornych.”

2. WNIOSKI Z DIAGNOZY I BADAŃ

2.1. ŚRODOWISKO, INFRASTRUKTURA I PRZESTRZEŃ

1. W skład powiatu wchodzi 6 gmin: Miasto Grajewo, gminy miejsko-wiejskie: Gmina Rajgród i Gmina Szczuczyn oraz gminy wiejskie: Gmina Grajewo, Gmina Radziłów i Gmina Wąsosz. Siedziba Powiatu Grajewskiego - Starostwo Powiatowe - zlokalizowana jest w mieście Grajewo.
2. Przez powiat grajewski wiodą dwa ważne szlaki komunikacyjne należące do sieci TEN-T: linia kolejowa nr 38 Białystok-Korsze, będąca częścią transeuropejskiego korytarza transportowego kolejowego – Rail Baltica E75 oraz droga ekspresowa S61 będąca częścią transeuropejskiego korytarza transportowego Via Baltica E67.
3. Sieć komunikacyjną powiatu tworzą: linia kolejowa nr 38, droga ekspresowa S61, droga krajowa DK65 z Białegostoku do Ełku, droga krajowa DK58 oraz droga wojewódzka DW665 od węzła Guty (na S61) do Augustowa i droga wojewódzka DW668, a także drogi powiatowe i drogi gminne.
4. Powierzchnia powiatu grajewskiego wynosi 967 km², co stanowi około 5% powierzchni całego województwa podlaskiego. Powiat grajewski jest jednym z mniejszych powierzchniowo powiatów na terenie województwa podlaskiego: zajmuje 11 miejsce na 14 powiatów ziemskich.
5. Obszary chronione stanowią około 18,4% powierzchni powiatu (jest to odsetek niższy niż średnia dla województwa podlaskiego – 31,4% oraz kraju – 33,2%) i obejmują m.in. unikatowe obszary: Biebrzański Park Narodowy, Obszar Chronionego Krajobrazu Pojezierze Rajgrodzkie, Obszary Natura 2000, rezerваты: Czaplinc Będa, Ławski Las I, Ławski Las II.
6. Przez teren powiatu przebiegają liczne korytarze ekologiczno-migracyjne: główny – GKPN-1A Puszcza Piska – Dolina Biebrzy Północny, a także 2 korytarze uzupełniające – Korytarz KPn-1D Dolina Biebrzy – Puszcza Borecka i KPn-1B Puszcza Piska – Dolina Biebrzy Środkowy oraz znajduje się obszar węzłowy – GKPN-1 Dolina Biebrzy.
7. Rejon powiatu grajewskiego o średniej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej i wysokiej intensywności produkcji rolnej odznacza się dobrze rozwiniętą hodowlą bydła mlecznego i tuczu trzody chlewnej. Posiada dobrze zagospodarowane użytki rolne i dobrze rozwiniętą produkcję upraw przemysłowych, w szczególności: ziemniaków i rzepaku i dlatego też jest zapleczem surowcowym dla istniejącego w tym rejonie przemysłu rolno-spożywczego.
8. Poważnym zagrożeniem dla jakości gleb na terenie powiatu jest erozja wodna, erozja wietrzna oraz urządzenia melioracyjne.
9. Powiat grajewski od 2016 roku osiągał wartości znacznie wyższe, nawet od średniej dla województwa (ponad 300%), w zakresie emisji zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych na 1 km² powierzchni w ciągu roku. W skali kraju współczynnik ten wynosi połowę jego wartości.

10. Spośród 25 jednolitych części wód powierzchniowych (rzecznych i jeziornych), wśród których położony jest powiat, prawie wszystkie (oprócz jednej niemonitorowanej) wykazywały zły stan wód, a zagrożenie ryzykiem nieosiągnięcia celu środowiskowego dla nich określonego wykazywały 23 z nich.
11. Stan jakości wód podziemnych na terenie powiatu można określić jako dobry, a cel środowiskowy dla nich określony jest niezagrażony.
12. Do najważniejszych rzek na terenie powiatu należą: Biebrza, Ełk, Jegrznia, Wissa. Z uwagi na położenie powiatu grajewskiego w dolinach rzecznych, szczególnie rzek Biebrza i Ełk oraz Kanału Rudzkiego, niektóre z gmin jak: Grajewo, Rajgród i Radziłów oraz miasto Grajewo są zagrożone wystąpieniem powodzi.
13. Zagrożeniem jest również susza, którą można podzielić na suszę rolniczą, hydrogeologiczną i hydrologiczną. Na terenie powiatu na największym obszarze (ok. 50,65%) występuje silne łączne zagrożenie suszą (jako wypadkowa sumy suszy rolniczej, hydrogeologicznej i hydrologicznej), mniejszy jest udział obszarów zagrożonych w stopniu umiarkowanym (ok. 36,96%) i słabym (ok. 12,39%). Nie występuje natomiast ekstremalne zagrożenie suszą. Dla porównania – tereny zagrożone suszą w sposób silny stanowią na poziomie kraju aż 55,69%, a tereny zagrożone w sposób umiarkowany - 32,10%.
14. Drogi powiatowe w większości posiadają nawierzchnię utwardzoną. Na 100 km² w powiecie przypada średnio 73,3 km dróg utwardzonych i 67,4 km dróg gruntowych, co jest wartością wyższą od średniej dla województwa podlaskiego w obu kategoriach dróg (odpowiednio dla województwa: 60,7 km i 63,02 km). W przypadku ujęcia krajowego wyżej omawiane wskaźniki prezentują się słabiej w obu kategoriach dróg.
15. Trend wzrostu liczby samochodów zarówno osobowych jak i ciężarowych nie odbiega od trendu na poziomie województwa i kraju. W okresie 2014-2022 ilość zarówno samochodów osobowych jak i ciężarowych przypadająca na 1000 mieszkańców systematycznie wzrastała i w roku 2022 wynosiła dla powiatu grajewskiego 568,6, dla województwa podlaskiego - 617,3 i kraju - 700,6.
16. Średni wiek samochodów osobowych w analizowanym okresie to przedział 16-20 lat zarówno dla powiatu grajewskiego, województwa podlaskiego jak i kraju.
17. Wszystkie gminy z terenu powiatu grajewskiego posiadają dostęp do szerokopasmowej sieci internetowej. Przebieg sieci częściowo pokrywa się m.in. z drogą krajową i wojewódzką.
18. Na terenie powiatu grajewskiego długość sieci ciepłowniczej na koniec 2022 r. wyniosła 19,4 km. Sieć jest zlokalizowana w mieście Grajewo. Na terenach pozostałych gmin mieszkańcy, podmioty publiczne i prywatne korzystają ze źródeł indywidualnych.
19. Pod względem gospodarki wodno-ściekowej, na terenie powiatu grajewskiego funkcjonują trzy aglomeracje: Rajgród, Szczuczyn i Grajewo (teren miasta).
20. Długość sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w latach 2014-2022 przypadająca na mieszkańca rosła powoli, ale stabilnie.

21. W roku 2014 r. z sieci wodociągowej na terenie powiatu korzystało 87,1% mieszkańców, a w 2022 r. 88,7%. Średnia ilość mieszkańców korzystających na koniec 2022 r. z sieci wodociągowej na terenie powiatu (88,7%) była niższa od średniej dla województwa, która wyniosła 91,3% oraz kraju 92,5%.
22. Nieco słabiej prezentuje się średnia ilość korzystających z sieci kanalizacyjnej, która na koniec 2022 r. wyniosła w powiecie 53,7%, przy średniej dla województwa 65,9% oraz średniej dla kraju 72,3%. Z sieci kanalizacyjnej w 2014 r. korzystało 51,2% mieszkańców, a w 2022 r. 53,7%. Niski odsetek korzystających z kanalizacji jest spowodowany częściowo dużym udziałem terenów wiejskich, na których rozbudowa sieci kanalizacyjnej jest nieekonomiczna z uwagi na rozproszoną zabudowę.
23. Nastąpił wzrost ilości przydomowych oczyszczalni ścieków o 42,3 % z 793 sztuk w 2014 r. do 1129 w 2022 r. oraz spadek ilości zbiorników bezodpływowych o 12,7% z 3333 sztuk w 2014 r. do 2908 w 2022 r.
24. Od roku 2018 została zapoczątkowana rozbudowa sieci gazowej i szczególnie w roku 2019 i 2022 nastąpił gwałtowny skok. Było to spowodowane budową międzysystemowego gazociągu wysokiego ciśnienia MOP 8,4 MPa, DN700 relacji Rembelszczyzna – Granica RP (Polska – Litwa) oraz gazowej sieci rozdzielczej, która jest stale rozbudowywana. Na terenie powiatu grajewskiego gazociąg przebiega przez gminę Wąsosz, Szczuczyn i Grajewo. Rozbudowa sieci gazowej dotyczy tych gmin.
25. Ilość wytworzonych na terenie powiatu odpadów komunalnych na przestrzeni lat 2014-2022 systematycznie maleje, co jest zgodne z trendami obserwowanymi na terenie województwa podlaskiego, jak i kraju. Należy jednak zauważyć, że w analizowanym okresie ilość odpadów komunalnych zebranych przypadająca na 1 mieszkańca w powiecie systematycznie wzrastała (z wyjątkiem lat 2019-2020 i roku 2022, kiedy obserwowano spadek wskaźnika) i była zbieżna ze średnią dla kraju, a zdecydowanie wyższa od średniej dla województwa podlaskiego.
26. Wśród zasobów mieszkaniowych na terenie powiatu grajewskiego dominującą formą własności jest własność prywatna – 81,81%, w zasobach spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych znajduje się ok. 1/5 zasobów.
27. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na terenie powiatu jest wyższa (78,6 m²) od średniej dla województwa (78,2m²) i kraju (75,3m²). Najwyższym wskaźnikiem charakteryzuje się gmina wiejska Grajewo, najniższym – miasto Grajewo.
28. Mieszkania w powiecie grajewskim są dość dobrze wyposażone w podstawowe instalacje, ale dużo gorsze wskaźniki są notowane na obszarach wiejskich. Najślabiej wypadają gminy Wąsosz i Radziłów.
29. W roku 2021 i 2022 oddano do użytku bardzo mało mieszkań i zainteresowanie decyzjami o warunkach zabudowy również spadło. W kolejnym roku oddano do użytku rekordowo dużą liczbę mieszkań – dwukrotnie więcej niż przed dekadą i prawie czterokrotnie więcej niż rok wcześniej. Biorąc pod uwagę dobre wyniki z roku 2023 można mieć nadzieję, że potrzeby mieszkaniowe będą w coraz wyższym stopniu zaspokajane. Ponadto w dłuższym okresie dodatkowym czynnikiem stabilizującym rynek będzie demografia, ponieważ powiat, podobnie jak reszta kraju wyludnia się.

30. Na terenie powiatu grajewskiego pozostało do usunięcia 24 447 Mt odpadów azbestowych, stanowi to 4,79% wszystkich tego typu odpadów na terenie województwa podlaskiego. Na tle województwa powiat grajewski jest obszarem o dość małej ilości tego typu odpadów do usunięcia.
31. W opinii badanych mieszkańców w sferze przestrzenno-środowiskowej pozytywne aspekty powiatu to: „Przyroda, położenie i środowisko”, „Bezpieczeństwo, cisza i spokój” oraz „Rozwój infrastruktury – drogi, chodniki, ścieżki rowerowe”.
32. Spośród przedsięwzięć, które są potrzebne do realizacji w Powiecie Grajewskim badani mieszkańcy wskazali:
 - poprawę infrastruktury drogowej – 47%,
 - rozwój infrastruktury opieki zdrowotnej: modernizację, rozbudowę i wyposażenie szpitala, przychodni, innych obiektów – 44%, częściej wskazywane przez osoby powyżej 56 roku życia – 57%,
 - budowę ścieżek rowerowych/ ekologicznych i dydaktycznych – 43% ogółu i 55% mieszkańców poniżej 25 roku życia.
33. Wg mieszkańców ważne jest: wspólne planowanie inwestycji sieciowych (wodociągi, kanalizacja, drogi, ścieżki rowerowe, inne) – 55%, wspólne planowanie terenów inwestycyjnych – 40%.

2.2. SFERA SPOŁECZNA

1. W powiecie grajewskim, podobnie jak w województwie podlaskim, zauważalna jest wyraźna tendencja spadkowa liczby ludności. W 2023 roku powiat grajewski zamieszkiwało 44 222 osoby. Liczba ludności w powiecie grajewskim w latach 2014-2023 zmniejszyła się o 4 421 mieszkańców, co stanowi spadek o około 9%. Największy spadek ludności odnotowały gminy: Rajgród (15%), Wąsosz (14%) oraz Radziłów (12%).
2. Prognozowana liczba mieszkańców powiatu grajewskiego wykazuje wyraźny trend spadkowy na przestrzeni lat 2025-2050. Skala tych zmian wynosi około minus 23%, co stanowi znaczący spadek w liczbie ludności.
3. Analiza demograficzna wskazuje, że mężczyźni w wieku 35-39 lat stanowią najliczniejszą grupę wiekową w powiecie grajewskim. Podobnie jak w całym kraju i województwie, w powiecie grajewskim zauważalny jest wyraźny trend spadkowy liczby mężczyzn w stosunku do kobiet po 70. roku życia. Wynika to głównie z wyższej śmiertelności mężczyzn w starszym wieku, co jest powszechnym zjawiskiem demograficznym.
4. Rozkład ludności według ekonomicznych grup wieku w powiecie grajewskim jest zbliżony do średnich w regionie. Rośnie odsetek osób w wieku poprodukcyjnym.
5. Zauważalny jest ogólny ujemny trend sald migracji w większości analizowanych gmin, który utrzymuje się na stosunkowo stabilnym poziomie. Wyjątkiem jest gmina Grajewo, gdzie w latach 2021-2022 odnotowano dodatnie wartości salda migracji. W 2023 roku saldo migracji w powiecie wyniosło -257 osób.

6. Wyraźnie zauważalny jest ogólny trend spadkowy w przyroście naturalnym we wszystkich jednostkach powiatu. Jedynie miasto Grajewo wyróżnia się dodatnim przyrostem naturalnym w latach 2014-2017 i w pojedynczych latach gmina Grajewo i gmina Radziłów. Z pewnością na stan ten wpłynęła pandemia i stąd w roku 2020 we wszystkich gminach nastąpiło duże obniżenie wartości przyrostu naturalnego. Niemniej gmina Wąsosz już w roku 2022 odwróciła niekorzystny trend, a rok później również gmina Grajewo, co może dawać nadzieję na poprawę sytuacji.
7. Analiza wskaźnika żywych urodzeń na 1000 mieszkańców potwierdza spadkowy trend przyrostu naturalnego. W ostatniej dekadzie, zarówno w powiecie jak i poszczególnych gminach, trend urodzeń jest jednoznacznie spadkowy.
8. Mieszkańcy powiatu w badaniu wskazywali potrzeby inwestycji z zakresu związanego z edukacją:
 - 35% badanych wskazało rozwój zajęć pozalekcyjnych w szkołach (27% mieszkańców w wieku do 25 lat, 43% w wieku 36-55 lat i 20% – powyżej 56 roku życia),
 - 30% mieszkańców widzi potrzebę poprawy jakości oferty edukacyjnej w szkołach (39% badanych poniżej 25 roku życia i 18% powyżej 56),
 - 29% ankietowanych wybrało rozwój form wsparcia i promocji uzdolnionej młodzieży z terenu powiatu (20% badanych powyżej 56 roku życia).
9. W porównaniu do całego województwa podlaskiego, mieszkańcy powiatu grajewskiego wykazują niższy poziom wykształcenia. Kobiety częściej posiadają wykształcenie wyższe i podstawowe. Mężczyźni dominują w kategoriach wykształcenia zasadniczego zawodowego i średniego zawodowego. Stąd wynika potrzeba inwestycji w edukację i rozwój mieszkańców. W 2022 roku współczynnik skolaryzacji brutto w powiecie grajewskim wyniósł 88,97%, co jest wartością niższą od wskaźnika wojewódzkiego, który wynosi 92,82%. Miasto Grajewo wyróżnia się na tle innych jednostek, mając najwyższy współczynnik brutto w 2022 roku, wynoszący 100,85%.
10. Analiza współczynnika skolaryzacji brutto w powiecie grajewskim i jego gminach w latach 2012-2022 pokazuje zróżnicowane wyniki. Miasto Grajewo i gmina Radziłów wykazują pozytywne trendy, podczas gdy gmina Rajgród i gmina Szczuczyn mają tendencję spadkową.
11. W powiecie grajewskim zauważalny jest, na podstawie egzaminu ósmoklasisty z 2023 roku, niższy poziom wyników z języka polskiego, matematyki i języka angielskiego w porównaniu z wynikami osiągniętymi w województwie podlaskim oraz w całej Polsce. Średnie wyniki w 2023 r. wyniosły odpowiednio 55% z języka polskiego, 45% z matematyki i 56% z języka angielskiego.
12. Młodzież z powiatu grajewskiego osiąga nieco niższe wyniki egzaminu maturalnego, ale zbliżone do wojewódzkich (63,19%) i krajowych (63,00%) wyniki z matematyki (60,44%) i dużo niższe w przypadku języka polskiego (kraj – 61,00%, województwo – 58,43%, powiat – 51,56%) i języka angielskiego (kraj – 78,00%, województwo – 75,87%, powiat – 69,23%). W powiecie wyróżnia się znacząco pozytywnie miasto Grajewo, gdzie wyniki matur są zbliżone do poziomu wojewódzkiego i krajowego, a w przypadku matematyki

istotnie go przewyższając. Pozostałe gminy powiatu znacząco odstają od średnich wyników powiatowych.

13. Liczba organizowanych imprez kulturalnych i uczestników wykazuje znaczne wahania, co może być związane z różnymi czynnikami, takimi jak zmiany budżetowe czy wydarzenia społeczne. Szczególnie duży wzrost liczby imprez odnotowano w ostatnich latach: wzrost z 323 w 2021 roku do 515 wydarzeń w 2022 roku.
14. Obiektywne porównanie wskaźnika czytelnictwa w powiecie grajewskim na tle województwa i kraju pokazuje, że choć niektóre gminy, takie jak gmina Rajgród, wyróżniają się wysokim poziomem czytelnictwa, ogólny trend w powiecie jest spadkowy. Zwiększenie dostępu do bibliotek, promocja czytelnictwa oraz wsparcie finansowe dla bibliotek mogą pomóc odwrócić ten niekorzystny trend i poprawić wskaźniki czytelnictwa w całym powiecie.
15. Udział osób będących członkami kół, klubów lub sekcji seniora oraz Uniwersytetów Trzeciego Wieku w ogólnej liczbie ludności w wieku 60 lat w powiecie grajewskim był na bardzo niskim poziomie w latach 2015-2020, jedynie w roku 2018 nieco wzrósł, w 2023 roku wyrównał się z poziomem województwa (wartość 0,8), ale nastąpiło to po znacznym spadku wartości udziału w całym Podlaskim. W analizowanym okresie obserwujemy jednak rosnący trend wskaźnika osób w wieku 60 lat będących członkami kół i klubów.
16. Prężnie działają instytucje kultury i oferta jest zróżnicowana i bogata. W powiecie grajewskim liczba imprez wzrastała do 2018 roku, po czym nastąpił spadek. Po okresie pandemii COVID-19, można ponownie zauważyć wzrost liczby organizowanych imprez, co świadczy o powrocie zwiększonej aktywności kulturalnej w regionie. Wzrost liczby uczestników po 2020 roku również wskazuje na rosnące zainteresowanie kulturą i wydarzeniami społecznymi w powiecie grajewskim, co jest pozytywnym sygnałem dla lokalnych organizatorów i społeczności.
17. W powiecie dostępna jest bogata baza sportowo-rekreacyjna: Pływalnia Miejska, Stadiony Miejskie, hale sportowe, „Orliki” i inne boiska, siłownie plenerowe.
18. Analiza danych dotyczących kultury fizycznej i sportu w powiecie grajewskim pokazuje, że pomimo spadków w liczbie klubów sportowych i sekcji sportowych oraz liczbie ćwiczących w niektórych gminach, istnieją gminy, takie jak gmina Szczuczyn, które wykazują wzrost w zaangażowaniu mieszkańców w kulturę fizyczną. Miasto Grajewo, mimo spadków, nadal pozostaje ważnym centrum sportowym w powiecie. Dalsze inwestycje w infrastrukturę sportową oraz promocja aktywności fizycznej mogą przyczynić się do poprawy tych wskaźników w przyszłości. Liczba klubów w powiecie spadła z 22 w 2018 r. do 15 w 2022 r., liczba sekcji sportowych z 51 w 2018 r. spadła do 29 w 2022 r., liczba ćwiczących mieszkańców powiatu z 1251 w 2018 r. zmniejszyła się do 729 w 2022 r.
19. W 2023 roku na terenie powiatu grajewskiego było 151 zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych. W ciągu ostatnich 10 lat liczba NGO wzrosła o 28.

20. Opiekę zdrowotną mieszkańcom powiatu grajewskiego zapewnia Szpital Ogólny im. dr. Witolda Gineła w Grajewie, przychodnie i ośrodki zdrowia oraz niepubliczne placówki. Liczba udzielonych porad lekarskich przypadająca na 1000 mieszkańców wzrastała w okresie 2014-2023 zarówno w województwie, jak i w powiecie. Niemniej do 2023 r. jej wysokość (6,36) przypadająca na mieszkańców powiatu nie osiągnęła poziomu wskaźnika wojewódzkiego nawet sprzed dekady (7,28 porady na 1000 mieszkańców Podlaskiego w 2014 r.) i znacznie odbiega od poziomu w roku 2023 wynoszącego 8,3. Liczba udzielanych porad wzrosła wyłącznie w miastach Grajewo i Rajgród.
21. Na terenie powiatu prowadzona jest działalność z zakresu opieki długoterminowej w Zakładzie Opiekuńczo-Lecznym w Szczuczynie. Brakuje natomiast opieki paliatywnej, w Grajewie prowadzone jest hospicjum domowe.
22. Liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców w powiecie grajewskim, podobnie jak w województwie podlaskim, wykazuje wyraźny trend spadkowy. W 2014 roku wskaźnik wynosił 1 553, a w 2022 roku zmniejszył się do 826. Główną przyczyną przyznania pomocy społecznej w powiecie grajewskim było ubóstwo – odnotowano 818 decyzji o przyznaniu pomocy społecznej z tego powodu. Widać na przestrzeni lat, że liczba ta systematycznie maleje. Od 2014 roku liczba przyznanych decyzji z tego powodu spadła o 1031. Kolejnym częstym powodem korzystania mieszkańców powiatu grajewskiego z pomocy społecznej było bezrobocie – 545 decyzji. W badaniu mieszkańców rozwój form wsparcia finansowego dla osób mniej zamożnych wskazało 15% ankietowanych, z czego 24% wśród ankietowanych to osoby poniżej 25 roku życia.
23. Mieszkańcy powiatu w badaniu wskazywali potrzeby inwestycji z zakresu związanego z kwestiami zdrowotnymi:
 - 49% ogółu badanych uważa, że potrzebnym działaniem jest realizacja programów dostępu do specjalistycznych usług zdrowotnych – większą uwagę zwracali na to mieszkańcy powyżej 56 roku życia (65%), mniejszą – poniżej 25 r.ż. (37%),
 - 35% ankietowanych wybrało organizację pomocy terapeutycznej i psychologicznej dla dzieci, młodzieży i dorosłych, w tym seniorów i niepełnosprawnych – wśród osób poniżej 25 roku życia odsetek ten wyniósł 47%,
 - wsparcie rozwoju usług fizjoterapeutycznych i rehabilitacyjnych wskazało 32% (więcej wśród osób powyżej 56 roku życia – 50% i mniej wśród osób poniżej 25 roku życia – 13% oraz w wieku 26-35 lat – 22%),
 - 31% mieszkańców wybrało rozwój usług opiekuńczych dla osób samotnych, starszych, niepełnosprawnych – ponownie odsetek był wyższy w przypadku osób powyżej 56 roku życia (48%) i niższy wśród osób poniżej 25 roku życia oraz w wieku 26-35 lat – po 21%,
 - 23% ogółu respondentów zwróciło uwagę na rozwój form wsparcia psychologicznego i społecznego w rozwiązywaniu problemów życiowych dla osób w trudnej sytuacji.

24. Dominującym rodzajem zagrożeń w powiecie grajewskim są wypadki komunikacyjne, lecz ich liczba spada. W roku 2022 nastąpił gwałtowny wzrost zagrożeniem silnym wiatrem (z 68 zdarzeń w 2018 r. do 190 w 2023 r.).
25. W powiecie grajewskim większość wskaźników przestępczości jest niższa, niż te odnotowane na poziomie krajowym i wojewódzkim. Wyjątkiem są "wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez Policję – ogółem" oraz "przestępstwa stwierdzone przez Policję drogowe na 1000 mieszkańców", które w powiecie grajewskim są wyższe.
26. W ocenie badanych powiat grajewski jest dobrym miejscem do życia dla rodzin z małymi dziećmi (57% pozytywnych odpowiedzi) oraz dla seniorów (70% pozytywnych odpowiedzi). Negatywne oceny dotyczyły jakości życia młodzieży – 55% oraz ludzi aktywnych zawodowo – 49%. W przypadku przedsiębiorców odpowiedzi negatywne stanowiły 43%, a pozytywne – jedynie 21%, co stanowi najniższy odsetek ocen.
27. Spośród biorących udział w badaniu mieszkańców 14% wyraziło potrzebę organizacji spotkań lub warsztatów prozdrowotnych (np. dietetyczne, fizjoterapeutyczne, ekologiczne, inne).
28. Najczęściej wskazywane problemy mogące wg badanych mieszkańców stanowić zagrożenie dla rozwoju powiatu dotyczyły rynku pracy: 67% – mała liczba atrakcyjnych miejsc pracy oraz 53% – niski poziom zarobków. Badani dostrzegali także problem emigracji młodych (50%) oraz słabego dostępu do opieki zdrowotnej (46%). W dalszej kolejności wskazywano słaby rozwój turystyki (34%) – w grupie mieszkańców poniżej 25 roku życia 50%, słabą ofertę komunikacji zbiorowej (21%) oraz rosnącą liczbę seniorów i niepełnosprawnych (19%).

2.3. SFERA GOSPODARCZA

1. Stosunkowo większe obszary dobrych rolniczo gruntów ornych występują na północ od Grajewa. W okolicy Grajewa, Rajgrodu i Szczuczyna stanowią one potencjalną bazę rozwoju produkcji rolniczo-warzywniczej i sadowniczej oraz innych upraw intensywnych.
2. Użytki rolne dominują w strukturze użytkowanych gruntów w powiecie grajewskim, co wskazuje na rolniczy charakter regionu. Stanowią 87,8% powierzchni użytkowanych gruntów w powiecie grajewskim.
3. W 2020 roku doszło do zmniejszenia się liczby gospodarstw rolnych. Na koniec 2020 roku w powiecie grajewskim było 3 454 gospodarstw, w stosunku do 2010 roku liczba gospodarstw rolnych ogółem spadła o 587. Największy spadek odnotowano w gminie Rajgród i mieście Grajewo.
4. Na terenie powiatu w 2020 r. przeważały gospodarstwa duże obejmujące 15 ha i więcej, na 3 454 gospodarstw ogółem przypadało ich aż 1 571. Najmniej liczne są gospodarstwa najmniejsze liczące do 1 ha, było ich zaledwie 13. W porównaniu do roku 2010 nastąpił spadek liczby gospodarstw ogółem (z 4 041 do 3 454) i głównie kosztem gospodarstw najmniejszych (z 396 do 13), najbardziej stabilna była liczba największych gospodarstw.

5. Na podstawie wskaźnika AWU można zauważyć, że w poszczególnych gminach powiatu grajewskiego, najwięcej osób pracujących w rolnictwie znajduje się w gminach Grajewo i Rajgród. Wskazuje to na znaczenie rolnictwa jako głównego źródła zatrudnienia na tych obszarach. Natomiast najniższa liczba osób pracujących w rolnictwie występuje w mieście Grajewo. Wynika to ze zurbanizowanego charakteru obszaru, gdzie przeważają inne formy zatrudnienia, takie jak handel, usługi oraz przemysł. W każdym z analizowanych obszarów widoczna jest dominacja mężczyzn w sektorze rolnictwa.
6. Powiat grajewski wykazuje stabilny wzrost liczby podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w latach 2014-2023, co świadczy o rosnącym potencjale gospodarczym regionu. Wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w powiecie grajewskim w 2023 roku wynosił 79, był jednak niższy niż średnia krajowa (137) i wojewódzka (106), co wskazuje na potrzebę dalszego wspierania lokalnej przedsiębiorczości.
7. Analiza podmiotów według wielkości zatrudnienia w powiecie grajewskim pokazuje dominację mikroprzedsiębiorstw (96,7% podmiotów), co jest typowe dla lokalnej struktury gospodarczej. Przedsiębiorstwa zatrudniające powyżej 49 pracowników stanowią niewielki odsetek wszystkich firm i osiągnęły zbliżony poziom wskaźnika we wszystkich analizowanych obszarach. Większe przedsiębiorstwa są nieliczne w powiecie grajewskim, co może wynikać z lokalnych warunków gospodarczych i struktury rynku pracy.
8. Struktura podmiotów gospodarczych w powiecie grajewskim na 2023 rok pokazuje dominację sektora handlu i budownictwa, z rosnącym znaczeniem usług i transportu oraz znaczącym udziałem przetwórstwa przemysłowego.
9. Zgodnie z danymi GUS z grudnia 2023 roku, na terenie powiatu grajewskiego funkcjonowało ogółem 3 510 podmiotów gospodarki narodowej. Najwięcej w sektorze prywatnym. Znaczna liczba stowarzyszeń i organizacji społecznych (151) podkreśla również aktywność obywatelską i społeczną. Dalsze wspieranie zarówno nowo powstających, jak i istniejących przedsiębiorstw może przyczynić się do trwałego rozwoju gospodarczego powiatu.
10. Powiat grajewski uznawany jest za miejsce z dość dużym potencjałem turystycznym. Na terenie powiatu znajduje się infrastruktura turystyczna, która przyciąga turystów krajowych i zagranicznych. Dość licznie występują zabytki, w tym najcenniejsze wpisane do rejestru zabytków nieruchomych województwa podlaskiego. Cztery miejscowości skupiają zabytki o znaczeniu ponadregionalnym: Szczuczyn, Niedźwiadna, Wąsosz, Rajgród. Powiat grajewski posiada dużą atrakcyjność przyrodniczą. Występują tu różne formy ochrony przyrody oraz ekologiczne korytarze migracyjne.
11. Przez obszar powiatu przepływają cenne przyrodniczo rzeki: Ełk, Biebrza, Wissa, Jęgrznia i inne, znajdują się malownicze jeziora: Rajgrodzkie, Toczyłowskie, Mierucie i Brajmura. Unikalne położenie powiatu na granicy Podlasia i Mazur oraz ułożenie wśród leśnych terenów niewątpliwie wpływa na jego atrakcyjność turystyczną. Walory krajobrazowe okolic sprzyjają rozwojowi różnych form turystyki, zwłaszcza agroturystyki.
12. Na terenie powiatu występują szlaki rowerowe i piesze, szlaki kajakowe i szlak konny, w tym szlaki o znaczeniu międzynarodowym, ponadregionalnym i regionalnym.

13. Sieć ścieżek rowerowych na terenie powiatu jest słabo rozwinięta, choć na przestrzeni lat jej długość systematycznie wzrasta. Ścieżki rowerowe na terenie powiatu stanowią 2,24% (wzrost z 0,4 w 2014 r. do 2,24 w 2022 r.) całej sieci województwa podlaskiego i 0,09% kraju (wzrost z 0,01% w 2014 r. do 0,09% w 2022 r.).
14. Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi w powiecie grajewskim reprezentowana jest przez 92 jednostki gospodarcze, z czego 59 znajduje się w mieście Grajewo. Spośród tych podmiotów 14 działa w dziale 55 (zakwaterowanie), a 45 w dziale 56 (działalność usługowa związana z wyżywieniem).
15. Baza noclegowa w powiecie jest słabo rozwinięta, co wskazuje na niedobór większych obiektów noclegowych, takich jak hotele, motele, czy schroniska. W odpowiedzi na niedostatek dużych obiektów noclegowych, zauważa się wzrost liczby prywatnych kwater agroturystycznych. Pomimo skromnej bazy noclegowej, powiat grajewski ma potencjał do rozwoju sektora turystycznego.
16. W okresie 2014-2022 przeciętne wynagrodzenie brutto w powiecie grajewskim wzrosło znacząco z 3,64 tys. zł do 6,14 tys. zł. W 2022 roku wynagrodzenie w powiecie grajewskim było wyższe od średniej dla województwa podlaskiego (6,01 tys. zł), lecz niższe od średniej krajowej (6,71 tys. zł).
17. Bezrobocie dynamicznie malało w latach 2014-2019, z niewielkim wzrostem odnotowanym dopiero w 2020 roku. W powiecie grajewskim udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym osiągnął najniższy poziom w 2023 roku, chociaż poziom bezrobocia nadal był wyższy niż średnia dla województwa podlaskiego i kraju. Wskaźnik bezrobocia w mieście Grajewo wyniósł 7,3%, co było najwyższą wartością wśród gmin w powiecie grajewskim. Oznacza to, że liczba bezrobotnych w mieście była blisko dwa razy większa niż średnia krajowa.
18. Poziom bezrobocia w powiecie w 2023 r. na koniec września był niższy od notowanego w analogicznym okresie 2022 roku o 120 osób (spadek o 6,8%). Od początku roku do końca sierpnia stan bezrobocia wykazywał wyraźną tendencję spadkową. We wrześniu liczba zarejestrowanych nieznacznie wzrosła o 14 osób. Grupa kobiet w końcu omawianego okresu liczyła 798 osób, czyli stanowiła prawie połowę ogółu zarejestrowanych.
19. Stopa bezrobocia w powiecie grajewskim od początku 2023 roku systematycznie obniżała się. W końcu września wskaźnik ten osiągnął najniższą wartość od początku roku - 10,6%. Średnia miesięczna stopa bezrobocia za okres styczeń – wrzesień 2023 roku wyniosła 11,9% i była niższa o 0,6 punktu procentowego od średniej miesięcznej stopy bezrobocia w analogicznym okresie roku ubiegłego.
20. Według informacji z powiatowego urzędu pracy największy spadek liczby bezrobotnych odnotowano wśród osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym oraz średnim ogólnokształcącym.
21. Wśród osób pracujących dominują mężczyźni, w powiecie grajewskim ich udział w liczbie osób pracujących wyniósł 56,5%. Dla porównania ten sam wskaźnik w województwie wynosi 53,7%, w kraju 52,7%.

22. W opinii badanych mieszkańców największym problemem dotyczącym sfery ekonomicznej jest brak miejsc pracy, niskie zarobki, nepotyzm i kumoterstwo (24%), także wysokie ceny lub brak mieszkań oraz wysokość podatków/opłat lokalnych.
23. W opinii mieszkańców biorących udział w badaniu przedsięwzięcia najbardziej potrzebne do realizacji w Powiecie Grajewskim to:
- doskonalenie zawodowe młodzieży i dorosłych wg potrzeb lokalnych pracodawców, aktywizacja zawodowa – 42%,
 - budowa małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej wspierającej przedsiębiorczość i turystykę (np. stacje dla rowerów, platformy widokowe, ścieżki edukacyjne, itp.) – 40%,
 - przygotowanie terenów inwestycyjnych dla inwestorów – 37%.
24. Około 1/3 badanych zwróciło uwagę na potrzeby:
- promocję producentów i produktów lokalnych, usługi wsparcia dla mikro i małych przedsiębiorstw (szkolenia, konferencje tematyczne, wymianę wiedzy itp.) – 34%,
 - promocję i tworzenie miejsc pracy zdalnej na terenach wiejskich – 32% wszystkich badanych i 45% mieszkańców gmin Radziłów, Wąsosz, Szczuczyn oraz Rajgród,
 - wykreowanie dużych imprez kulturalnych lub rekreacyjno-sportowych o zasięgu krajowym, które wspierałyby rozwój turystyki, sprzedaż lokalnych produktów – 31% ogółu i 47% mieszkańców poniżej 25 roku życia,
 - projekty dotacyjne dla rozpoczynających działalność gospodarczą/ turystyczną – 31% ogółu i 41% badanych w wieku 26-35 lat.

3. CEL GŁÓWNY, PRIORYTETY I CELE SZCZEGÓŁOWE

Cel główny Programu wskazuje zarówno stan Powiatu Grajewskiego oczekiwany w przyszłości, jak również na sposób osiągnięcia tego stanu. Cel główny zawiera w sobie zatem element wizji rozwoju Powiatu Grajewskiego w 2031 roku oraz misji rozwoju, czyli wskazuje na wartości i metody osiągnięcia tej wizji.

Cel główny rozwoju zawiera opis stanu powiatu w przyszłości (wysoki poziom rozwoju gospodarczego i jakości życia mieszkańców) przy optymistycznym założeniu wystąpienia korzystnych uwarunkowań zewnętrznych i realizacji zaplanowanych w Programie kierunków interwencji i osiągnięcia celów szczegółowych. Cel główny Programu ukazuje także nadrzędne wartości jakimi będą się kierować jego operatorzy (władze powiatu i mieszkańcy) – zgodność z zasadami ochrony środowiska. Te trzy elementy wskazują priorytety rozwoju Powiatu.

Cel główny

**Wysoki poziom rozwoju gospodarczego i jakości życia mieszkańców
zgodnie z zasadami ochrony środowiska
poprzez wykorzystanie potencjałów położenia, unikalnej przyrody,
dziedzictwa kulturowego oraz nowoczesnych technologii
w wyniku aktywności i współpracy mieszkańców powiatu.**

Cel główny rozwoju jest zapisem intencji działania władz lokalnych. Osiągnięcie celu głównego jest wynikiem wykorzystania endogennych potencjałów powiatu i otoczenia, które wskazują na najważniejsze cechy Powiatu Grajewskiego, świadczące o jego przewadze konkurencyjnej w stosunku do innych powiatów.

Do tych kluczowych cech Powiatu należą:

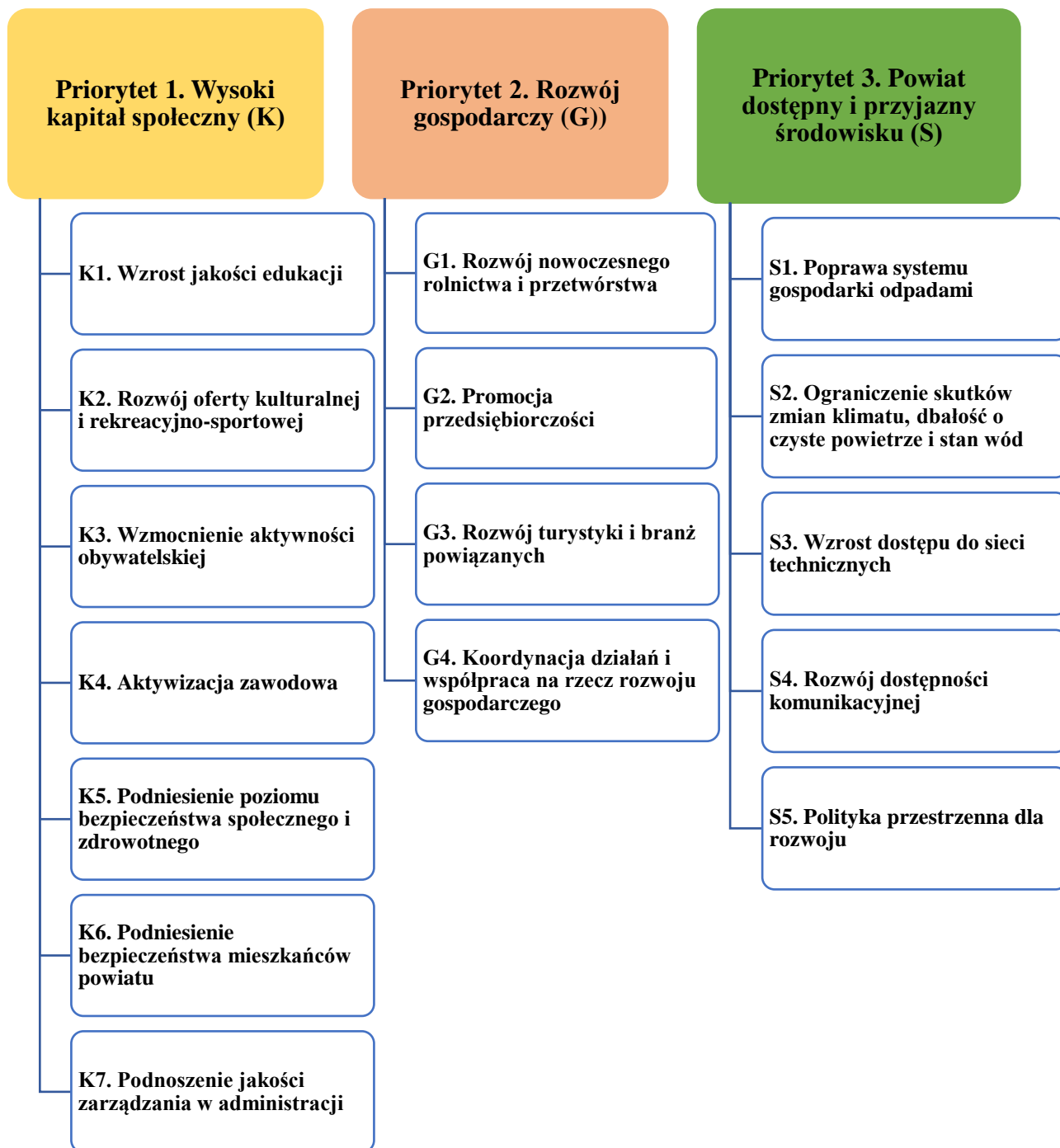
- Położenie (w otoczeniu czterech miast: Ełk, Łomża, Augustów, Białystok; na kluczowych unijnych szlakach komunikacyjnych: VIA BALTICA, RAIL BALTICA; przy granicy z województwem warmińsko-mazurskim).
- Unikalna przyroda (Biebrzański Park Narodowy, Obszar Chronionego Krajobrazu Pojezierze Rajgrodzkie, Obszary Natura 2000).
- Dziedzictwo kulturowe (rozumiane szeroko jako materialne dziedzictwo kultury: zabytki nieruchome i ruchome oraz niematerialne dziedzictwo kulturowe: wartości społeczne, tradycja, religia, zwyczaje i praktyki, estetyczne i duchowe przekonania, inne aspekty działalności człowieka w tym kultura pracy w rolnictwie i związany z tym stosunek do ziemi i przyrody).
- Otwartość na nowoczesne technologie (obecne w życiu społecznym mieszkańców i w lokalnej gospodarce, w przemyśle, rolnictwie; niezbędne do rozwoju gospodarczego i podnoszenia jakości życia).

Cel główny będzie możliwy do osiągnięcia dzięki aktywności mieszkańców i wspólnego działania na rzecz rozwoju.

Z celu głównego wynikają priorytety i cele szczegółowe. W trakcie prac nad Programem przyjęto trzy priorytety i szereg celów szczegółowych, które stanowią operacjonalizację głównego celu rozwoju. Priorytety są sobie równe pod względem wagi i znaczenia. Numeracja zaś spełnia wyłącznie funkcję porządkującą. Priorytety zostały określone następująco:

- Priorytet 1. Wysoki kapitał społeczny (K),
- Priorytet 2. Rozwój gospodarczy (G),
- Priorytet 3. Powiat przyjazny środowisku (S).

Rysunek 21. Priorytety i cele szczegółowe

Źródło: opracowanie własne.

Priorytet 1. Wysoki kapitał społeczny (K)

W Powiecie Grajewskim zachodzą charakterystyczne dla obszarów małych miast i terenów wiejskich w Polsce zjawiska demograficzne: ujemny przyrost naturalny, ujemne saldo migracji, spadek liczby mieszkańców, rosnąca liczba seniorów. Rozwój gospodarczy w ostatnich latach w Polsce powoduje natomiast spadek bezrobocia i spadek korzystających z pomocy społecznej. Mimo tego na terenach wiejskich odczuwalne jest bezrobocie ukryte, a poziom korzystających z pomocy społecznej jest ciągle wyższy niż w innych częściach kraju.

Stale rosną oczekiwania mieszkańców w zakresie wzrostu jakości usług społecznych, w szczególności dotyczy to oferty edukacyjnej i opieki zdrowotnej. Wyzwaniem dla powiatu jest wyhamowanie migracji osób młodych, kontynuacja budowania bezpieczeństwa społecznego i zdrowotnego.

Osiągnięcie wysokiego poziomu kapitału społecznego będzie możliwe między innymi dzięki wzrostowi jakości edukacji (K1. Wzrost jakości edukacji). Powiatowe placówki szkolne wymagają inwestycji w infrastrukturę, wyposażenie i rozwój oferty edukacyjnej. Wysoki poziom edukacji ponadpodstawowej tworzy warunki do ograniczania migracji osób młodych.

Budowa dobrych relacji społecznych, poprawa opieki zdrowotnej, wsparcie słabszych grup społecznych będą realizowane w ramach celów: K4. Aktywizacja zawodowa i K5. Podniesienie poziomu bezpieczeństwa społecznego i zdrowotnego. Wyżej wymienione cele muszą być wzmocnione przez realizację działań w ramach podniesienia ogólnego poziomu aktywności społecznej (K3. Wzmocnienie aktywności obywatelskiej) oraz poprzez zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa ogólnego (K6. Podniesienie bezpieczeństwa mieszkańców powiatu). Osiągnięcie wysokiego poziomu kapitału społecznego ułatwi integracja mieszkańców poprzez wykorzystanie posiadanych potencjałów kulturowych, przyrodniczych i sportowo-rekreacyjnych (K2. Rozwój oferty kulturalnej i rekreacyjno-sportowej).

Osiągnięciu wysokiego poziomu kapitału społecznego musi towarzyszyć wysoki poziom obsługi administracyjnej i zarządzania samorządem (K7. Podnoszenie jakości zarządzania w administracji).

Realizacja wyżej wymienionych celów szczegółowych pozwoli na osiągnięcie wysokiego kapitału społecznego, który dotyczy dobrych relacji społecznych, zaufania między ludźmi i zaufania społeczeństwa do instytucji publicznych, samorządu i organów państwa. Wysoki kapitał społeczny tworzy także warunki do rozwoju gospodarki: określa zdolności do pracy, tworzy potencjał aktywności społecznej i relacji gospodarczych.

Priorytet 2. Rozwój gospodarczy (G)

Powiat Grajewski jest obszarem o dobrze rozwiniętym rolnictwie i sektorze usług dla rolnictwa, z potencjałem do rozwoju turystyki. Grajewo – siedziba powiatu to lokalny ośrodek usług i rozwoju z funkcjami ponadlokalnych i lokalnych usług publicznych, mieszkalnictwa oraz produkcyjno-usługowych. W mieście koncentruje się także przetwórstwo przemysłowe, w tym to oparte na surowcach rolnych.

Ogólny poziom przedsiębiorczości jest w powiecie relatywnie niski. Problemem rynku pracy są niskie wynagrodzenia i mało atrakcyjna praca oraz problemy z sukcesją w gospodarstwach rolnych, co powoduje migrację młodych ludzi.

Rozwój gospodarczy wymaga przedsiębiorczości i aktywności mieszkańców, będą je wspierać działania w ramach promocji przedsiębiorczości (G2. Promocja przedsiębiorczości). Wymaga to promocji przedsiębiorczości wśród młodzieży i dorosłych, stymulowania powstawania mikroprzedsiębiorstw oraz wspieranie tworzenia nowych miejsc, tworzenie warunków dla działalności pozarolniczej na terenach wiejskich. W sytuacji starzejącego się społeczeństwa i migracji ważne jest otwarcie się na nowe formy pracy (np. praca zdalna), nowe grupy potencjalnych pracowników (wspieranie firm w pozyskiwaniu pracowników z zagranicy) oraz nowe branże atrakcyjne dla młodych (turystyka, zdrowie, rehabilitacja, branża IT i branże kreatywne, inne).

Powiat Grajewski posiada duży potencjał wykorzystania rolnictwa do rozwoju gospodarczego, także branż okołorolniczych i produktów na bazie surowców rolnych. Wsparcie rozwoju rolnictwa, w tym ekologicznego oraz inkubowanie nowych pomysłów biznesowych w branżach okołorolniczych może stać się kluczowym czynnikiem rozwoju (G1. Rozwój nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa).

Rozwój gospodarczy powiatu musi uwzględniać słabo jeszcze wykorzystany potencjał turystyczny i powiązane branże oraz sektory: zdrowie, kultura, ochrona środowiska (G3. Rozwój turystyki i branż powiązanych).

Powiat jako samorząd posiada ograniczone możliwości bezpośredniego wparcia rozwoju gospodarki, może jednak koordynować wiele działań poszczególnych gmin, wspierać działania instytucji i podmiotów gospodarczych poprzez kształtowanie klimatu do współpracy i myślenia strategicznego o rozwoju gospodarczym (G4. Koordynacja działań i współpraca na rzecz rozwoju gospodarczego).

Realizacja wyżej wymienionych celów szczegółowych pozwoli na osiągnięcie wyższego poziomu konkurencyjności gospodarki, przedsiębiorczości i wyższych średnich zarobków z wykorzystaniem posiadanych przez powiat potencjałów.

Priorytet 3. Powiat dostępny i przyjazny środowisku (S)

O jakości życia decyduje m.in. jakość środowiska przyrodniczego (S2. Ograniczenie skutków zmian klimatu, dbałość o czyste powietrze i stan wód) i dbałość o najbliższe otoczenie. Rosnące problemy z odpadami planuje się rozwiązywać w sposób nowoczesny i ekologiczny (S1. Poprawa systemu gospodarki odpadami) z wykorzystaniem elementów gospodarki cyklu

zamkniętego. Problemem są odpady pochodzące z rolnictwa i dość duże ilości azbestu na terenach wiejskich.

W obszarze ochrony przyrody zaplanowano ograniczenie niskiej emisji, termomodernizację budynków, zastosowania OZE, energooszczędne oświetlenie publiczne. Istotne są działania adaptacyjne do zmian klimatu: zielona i niebieska infrastruktura, ochrona bioróżnorodności, rozwój komunikacji rowerowej i elektrycznej. W tym kierunku zaplanowano także działania związane z ochroną przeciwpowodziową, zapobieganiu suszy i ochroną wód. W powiecie o dużym znaczeniu rolnictwa ważna jest także edukacja rolników na temat konieczności ograniczania nawozów sztucznych i racjonalnego wykorzystywania środków ochrony roślin, antybiotyków w hodowli zwierząt i inne zachowania zgodne z zasadą rozwoju zrównoważonego.

Rozwój poszczególnych gmin w powiecie jest związany ściśle z dostępnością do sieci technicznych: wodociągowej, kanalizacyjnej (S3. Wzrost dostępu do sieci technicznych). Wymaga to modernizacji i rozbudowy sieci kanalizacyjnej oraz budowy wodociągów komunalnych w tym oczyszczalni ścieków: przydomowych i lokalnych oraz dbałości o jakość pracy stacji uzdatniania wody. Szansą dla części obszaru powiatu jest rozwój sieci gazowej. Podstawową rolę Powiatu Grajewskiego jest koordynacja działań i wsparcie dla gmin w realizacji inwestycji sieciowych i powiązanie ich rozwoju z potencjałem gospodarczym.

Obszar powiatu wymaga także poprawy powiązań w zakresie dostępności komunikacyjnej, w tym poprawy jakości dróg publicznych, rozbudowy systemu ścieżek rowerowych, rozwoju komunikacji zbiorowej (S4. Rozwój dostępności komunikacyjnej). Ze względu na planowane inwestycje drogowe i kolejowe o znaczeniu krajowym i międzynarodowym zlokalizowane na terenie powiatu, istotna jest współpraca z gminami i innymi instytucjami publicznymi i lobbing na rzecz jak najbardziej funkcjonalnych rozwiązań technicznych i organizacyjnych. We współczesnym świecie kluczową rolę odgrywa także komunikacja internetowa, istotnym czynnikiem rozwoju powiatu jest dostęp do szerokopasmowej sieci Internet przez mieszkańców obszarów wiejskich.

Kształtowanie przestrzeni ma decydujące znaczenie dla rozwoju samorządów, w tym gmin Powiatu Grajewskiego. Zaplanowano aktywne prowadzenie polityki przestrzennej (S5. Polityka przestrzenna dla rozwoju), m.in: tworzenie i aktualizowanie dokumentów planistycznych, współpraca z gminami w zakresie opracowywania strategii rozwoju i planów ogólnych gmin, współpraca w zakresie budowania powiązań istniejącej infrastruktury sieciowej i funkcjonalności przestrzeni). Przestrzeń powinna być wykorzystywana do rozwoju powiatu: przygotowania terenów pod budownictwo wielorodzinne i jednorodzinne, terenów inwestycyjnych dla biznesu i rolnictwa.

Realizacja wyżej wymienionych celów szczegółowych pozwoli na zaspokojenie potrzeb infrastrukturalnych, umożliwi szeroko rozumianą dostępność powiatu dla aktywności mieszkańców, przedsiębiorstw i instytucji z zachowaniem czystego środowiska, dostosowaniem do zmian klimatu i funkcjonalnej przestrzeni dynamizującej rozwój.

4. KIERUNKI INTERWENCJI

Każdy z celów szczegółowych będzie realizowany za pomocą szeregu kierunków interwencji, które stanowią kierunki działań zaplanowane w Programie. W procesie przygotowania Programu zdecydowano co do zasady o nieujmowaniu w dokumencie konkretnych projektów inwestycyjnych lub miękkich. Niemniej w wybranych przypadkach zdecydowano się wskazać działania lub bardziej szczegółowo określić kierunki interwencji w celu lepszego rozumienia zapisów dokumentu.

Zaplanowane kierunki interwencji nie stanowią zamkniętego katalogu, są przykładami kierunków działań, które mogą być realizowane w ramach danego celu szczegółowego. Na etapie wdrażania Powiat może realizować wskazane kierunki interwencji lub inne, w zależności od zmian otoczenia, ale mieszczące się w zapisach danego celu szczegółowego, który realizuje przypisany mu priorytet.

Takie podejście jest elastyczne i odpowiada na potencjalne zmiany otoczenia. Szoki zewnętrzne takie jak pandemia COVID-19, zagrożenie wojną, falami uchodźców czy kryzysy gospodarcze ujawniły, że jest to podejście właściwe w planowaniu wieloletnim.

Należy podkreślić, że Program zawiera zarówno kierunki interwencji, które obejmują bezpośrednio zadania publiczne o charakterze ponadgminnym, które znajdują się w kompetencjach Powiatu, jak i takie, które obejmują wyłączne zadania własne gminy. W tym drugim przypadku rola Powiatu Grajewskiego polega na wsparciu realizacji tych zadań, koordynacji i zapewnieniu spójności z punktu widzenia rozwoju powiatu jako całości.

Priorytet 1. Wysoki kapitał społeczny (K)	
Cel szczegółowy	Kierunki interwencji
K1. Wzrost jakości edukacji	<p>Budowa, przebudowa, modernizacja obiektów szkolnych i zagospodarowanie terenów wokół tych obiektów.</p> <p>Wyposażenie szkół w sprzęt niezbędny do podnoszenia jakości edukacji, w tym w szczególności multimedialny, dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, do nauki zawodów.</p> <p>Dostosowanie szkół i ich otoczenia do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.</p> <p>Tworzenie placówek kształcenia specjalnego (specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze).</p> <p>Rozszerzenie oferty zajęć dla uczniów z dysfunkcjami, niepełnosprawnych, zagrożonych uzależnieniami, o szczególnych potrzebach.</p> <p>Promocja talentów w różnych dziedzinach: naukowych, sportowych, innych oraz uczniów i nauczycieli – opiekunów uczniów odnoszących sukcesy.</p> <p>Organizacja zajęć pozalekcyjnych, konkursów, stypendia, nagrody.</p> <p>Rozwój poradnictwa edukacyjno-zawodowego w szkołach ponadpodstawowych we współpracy z przedsiębiorcami. Organizacja spotkań dla młodzieży z reprezentantami biznesu.</p> <p>Rozwój form wsparcia psychologicznego i działań profilaktycznych dla dzieci i młodzieży szkolnej związanych z zagrożeniami cywilizacyjnymi.</p> <p>Rozwój kształcenia zawodowego poprzez dostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy.</p> <p>Doskonalenie zawodowe nauczycieli.</p> <p>Cyfryzacja i komputeryzacja placówek szkolnych.</p> <p>Wspieranie powstawania i rozwoju niepublicznych placówek edukacyjnych: prywatnych i pozarządowych.</p> <p>Poprawa bezpieczeństwa w obiektach szkolnych: rozwój monitoringu, systemów dozoru i dostępu.</p> <p>Promocja najlepszych szkół ponadpodstawowych w powiecie.</p>

Priorytet 1. Wysoki kapitał społeczny (K)	
Cel szczegółowy	Kierunki interwencji
K2. Rozwój oferty kulturalnej i rekreacyjno-sportowej	<p>Budowa, przebudowa, modernizacja i tworzenie nowych obiektów sportowych i rekreacyjnych.</p> <p>Utrzymanie i rozwój dotychczasowej oferty aktywności sportowo-rekreacyjnej dla dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych i starszych.</p> <p>Remont, modernizacja i wyposażenie izb pamięci, świetlic, obiektów kultury, w tym zabytków.</p> <p>Adaptacja niewykorzystanych budynków na potrzeby działalności kulturalnej i rekreacyjnej.</p> <p>Upamiętnienie wydarzeń, miejsc, obiektów i postaci historycznych.</p> <p>Organizacja i wsparcie działalności lokalnych grup aktywności kulturalnej i sportowej (KGW, grupy artystyczne, zespoły sportowe, inne).</p> <p>Tworzenie ścieżek dydaktycznych i kulturowych.</p> <p>Zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez realizację badań, analiz i publikacji.</p> <p>Ochrona zabytków: dbałość o stan zabytków, partycypacja w kosztach renowacji, digitalizacja zasobów, przygotowanie powiatowego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, uzgadnianie planów gminnych.</p> <p>Rozwój militarnych form aktywności rekreacyjno-sportowej.</p> <p>Promocja działalności ochotniczych straży pożarnych i młodzieżowych grup strażackich.</p>

Priorytet 1. Wysoki kapitał społeczny (K)	
Cel szczegółowy	Kierunki interwencji
K3. Wzmocnienie aktywności obywatelskiej	<p>Aktywizacja i włączenie mieszkańców do określania i realizacji działań wynikających z potrzeb społeczności lokalnej. Zbudowanie sieci centrów aktywności lokalnej.</p> <p>Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie realizacji zadań publicznych.</p> <p>Budowa sieci silnych liderów społecznych, w tym organizacji pozarządowych.</p> <p>Wsparcie organizacji pozarządowych nakierowane na ich usamodzielnienie się w pozyskiwaniu środków zewnętrznych i realizacji projektów. Wsparcie merytoryczne, organizacyjne i prawno-księgowo organizacji pozarządowych.</p> <p>Stworzenie możliwości stałych i cyklicznych (np. raz na kwartał) spotkań NGO z władzami Powiatu i innymi podmiotami społeczno-gospodarczymi.</p> <p>Popularyzacja i wspieranie działań wolontariackich. Utworzenie Powiatowego Centrum Wolontariatu.</p> <p>Projekty integracji międzypokoleniowej.</p> <p>Aktywizacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.</p> <p>Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu.</p> <p>Przeciwdziałanie wykluczeniu komunikacyjnemu.</p> <p>Utworzenie powiatowego budżetu obywatelskiego.</p> <p>Rozwój sieci klubów seniora.</p> <p>Budowanie i utrzymywanie relacji z byłymi mieszkańcami powiatu, którzy odnieśli sukces życiowy (pracownicy naukowcy, biznesmeni, politycy, pisarze, sportowcy, inni). Stworzenie corocznego 2-3 dniowego wydarzenia kulturalno-integracyjnego utrwalającego relacje (konferencje, spektakle, imprezy, itp.)</p> <p>Wsparcie tworzenia i rozwój rad młodzieżowych, seniorów i innych przy instytucjach publicznych. Animowanie działań, szkolenie liderów, włączanie radnych, organizacji pozarządowych i szkół w bieżącą aktywność takich rad.</p>

Priorytet 1. Wysoki kapitał społeczny (K)	
Cel szczegółowy	Kierunki interwencji
K4. Aktywizacja zawodowa	<p>Rozwijanie aktywnych form integracji zawodowej.</p> <p>Aktywizacja zawodowa osób, w tym bezrobotnych znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy (młodzież, osoby powyżej 50 roku życia, długotrwale bezrobotni, niepełnosprawni, kobiety, osoby bez kwalifikacji zawodowych i doświadczenia zawodowego).</p> <p>Rozwój form współpracy instytucji oświatowych, organizacji pozarządowych i innych organów publicznych z pracodawcami.</p> <p>Wsparcie rozwoju kształcenia ustawicznego.</p> <p>Projekty grantowe na zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej.</p> <p>Promocja elastycznych form pracy, tj. telepracy, pracy czasowej oraz różnych form samozatrudnienia.</p> <p>Edukacja dla przedsiębiorczości i rozwoju zawodowego.</p> <p>Promocja zatrudnienia wśród seniorów.</p> <p>Wspieranie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej.</p>

Priorytet 1. Wysoki kapitał społeczny (K)	
Cel szczegółowy	Kierunki interwencji
K5. Podniesienie poziomu bezpieczeństwa społecznego i zdrowotnego	<p>Koordinacja i wsparcie lokalnych ośrodków usług opiekuńczych i medycznych.</p> <p>Organizowanie i wspieranie akcji oraz programów profilaktycznych, badań i konsultacji medycznych dla mieszkańców powiatu.</p> <p>Wsparcie osób starszych i osób z niepełnosprawnościami: poradnictwo, praca socjalna, usługi asystenckie, opiekuńcze, w tym w oparciu o nowoczesne rozwiązania np. telemedycynę, inne.</p> <p>Promocja zdrowego, aktywnego stylu życia. Podnoszenie świadomości zdrowotnej mieszkańców.</p> <p>Podniesienie jakości udzielanych świadczeń medycznych Szpitala Ogólnego w Grajewie. Budowa, przebudowa, adaptacja, remont i wyposażenie obiektów szpitala.</p> <p>Budowa, przebudowa, adaptacja, remont i wyposażenie ośrodków do realizacji usług zdrowotnych i rehabilitacyjnych.</p> <p>Budowa, przebudowa, adaptacja, remont i wyposażenie ośrodków do realizacji usług opiekuńczych i socjalnych (remont PCPR w Grajewie, modernizacja i remont oraz zagospodarowanie terenu DPS w Grajewie).</p> <p>Rozszerzenie usług istniejących podmiotów opiekuńczo-leczniczych w zakresie opieki długoterminowej o pielęgnacyjne, hospicyjne, psychiatryczne.</p> <p>Tworzenie zakładów opiekuńczo-leczniczych, domów opieki, hospicjów, centrów rehabilitacyjnych i innych ośrodków.</p> <p>Pomoc prawna, psychologiczna, terapeutyczna, rehabilitacyjna oraz inne formy wsparcia dla osób i rodzin w kryzysie.</p> <p>Współpraca na rzecz walki z powikłaniami, problemami zdrowotnymi i psychologicznymi z powodu kryzysów: np. pandemii, napływu migrantów, wojny.</p> <p>Organizacja lub wsparcie rozwoju zajęć fizjoterapeutycznych i rehabilitacyjnych.</p> <p>Dostosowanie przestrzeni i obiektów publicznych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (niwelacja chodników, pochylnie, schody, windy, wyposażenie, inne).</p> <p>Budowa i remont towarzyszącej infrastruktury drogowej: chodników, przejść dla pieszych, parkingów.</p>

Priorytet 1. Wysoki kapitał społeczny (K)	
Cel szczegółowy	Kierunki interwencji
K6. Podniesienie bezpieczeństwa mieszkańców powiatu	<p>Budowa elementów zintegrowanego systemu monitoringu w powiecie.</p> <p>Rozbudowa baz i wyposażenie ochotniczych straży pożarnych w powiecie.</p> <p>Rozbudowa bazy KP PSP w Grajewie: budowa, przebudowa i remont budynków, wyposażenie, modernizacja/ wymiana taboru.</p> <p>Doposażenie innych służb i inspekcji oraz organizacji pozarządowych i społecznych odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, w celu wzrostu poziomu rozpoznawania, monitorowania i likwidacji zagrożeń bezpieczeństwa i porządku publicznego.</p> <p>Tworzenie warunków technicznych i modernizacja systemów bezpieczeństwa do całodobowego przepływu informacji, ostrzegania ludności i alarmowania.</p> <p>Doskonalenie kadr na potrzeby funkcjonowania ochrony przeciwpożarowej i bezpieczeństwa publicznego.</p> <p>Budowa i modernizacja zasobów budownictwa ochronnego w ramach zadań ochrony ludności i bezpieczeństwa publicznego.</p>
K7. Podnoszenie jakości zarządzania w administracji	<p>Rozwój form współpracy z gminami: powoływanie centrów usług wspólnych, utworzenie wspólnego centrum pozyskiwania środków zewnętrznych, wsparcie instytucjonalne dla organizacji pozarządowych, inne.</p> <p>Wprowadzenie systemu monitorowania usług publicznych oraz badania jakości usług i zadowolenia mieszkańców (ankiety satysfakcji, zgłoszenia on-line problemów i pomysłów, inne).</p> <p>Szkolenia i podnoszenie kwalifikacji kadry urzędniczej i personelu jednostek organizacyjnych powiatu.</p> <p>Usprawnienia zarządzania w starostwie i jednostkach podległych powiatowi: e-urząd, e-administracja, wykorzystanie AI (sztucznej inteligencji) w procesie obsługi mieszkańców.</p> <p>Edukacja i szkolenie mieszkańców w zakresie e-usług i korzystania z nowoczesnych form komunikacji.</p> <p>Budowa, przebudowa, modernizacja, remont i wyposażenie obiektów administracji publicznej. Dostosowanie obiektów administracji publicznej do realizacji usług dla mieszkańców.</p>

Priorytet 2. Rozwój gospodarczy (G)	
Cel szczegółowy	Kierunki interwencji
G1. Rozwój nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa	<p>Wspieranie projektów z zakresu poprawy struktury obszarowej gospodarstw rolnych.</p> <p>Wspieranie rozwoju systemu doradztwa i podnoszenia kwalifikacji rolników.</p> <p>Wspieranie łączenia się rolników w grupy sprzedażowe, producenckie, stowarzyszenia, spółdzielnie.</p> <p>Promocja idei skracania łańcuchów dostaw.</p> <p>Promocja i wsparcie rozwoju rolnictwa ekologicznego.</p> <p>Promocja wdrażania nowoczesnych technologii w produkcji rolniczej.</p> <p>Tworzenie targowisk wiejskich.</p> <p>Tworzenie warunków rozwoju usług dla rolnictwa.</p> <p>Promocja działalności rolniczej i zawodu rolnika.</p> <p>Promocja wdrażania programów wytchnieniowych dla rolników, np. „Zastępca rolnika – system profesjonalnego zastępowstwa rolnika”.</p>
G2. Promocja przedsiębiorczości	<p>Tworzenie warunków rozwoju działalności pozarolniczej na terenach wiejskich.</p> <p>Stymulowanie powstawania mikroprzedsiębiorstw w szczególności w branżach: transport, turystyka, zdrowie, uroda, rehabilitacja, produkcja zdrowej żywności, branża IT i branże kreatywne.</p> <p>Współpraca w zakresie wsparcia biznesu dotkniętego skutkami różnych kryzysów (np. pandemii COVID-19, sankcji i innych ograniczeń).</p> <p>Organizacja konkursów promujących przedsiębiorczość.</p> <p>Wspieranie firm w pozyskiwaniu pracowników z zagranicy.</p> <p>Tworzenie warunków edukacji dla przedsiębiorczości.</p> <p>Realizacja projektów grantowych zakładania i rozwoju firm w powiecie.</p>

Priorytet 2. Rozwój gospodarczy (G)	
Cel szczegółowy	Kierunki interwencji
G3. Rozwój turystyki i branż powiązanych	<p>Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych.</p> <p>Tworzenie nowych produktów turystycznych, w oparciu o walory przyrodniczo-krajobrazowe, surowce rolne, dziedzictwo kulturowe i branże powiązane z turystyką: zdrowie, rehabilitacja, zdrowa żywność.</p> <p>Adaptacja terenów powyrobiskowych i nieużytków oraz już częściowo zagospodarowanych na potrzeby turystyczne i rekreacyjne.</p> <p>Zagospodarowanie otoczenia zbiorników retencyjnych, jezior i rzek na potrzeby rekreacyjne.</p> <p>Integrowanie produktów i atrakcji turystycznych z ofertą rekreacyjno-sportową i kulturalną.</p> <p>Rozwój sieci ścieżek turystycznych i dydaktycznych. Tworzenie nowych szlaków turystycznych i miejsc atrakcyjnych turystycznie.</p> <p>Opracowanie z gminami oferty turystycznej dostępnej w świetlicach wiejskich i gminnych ośrodkach kultury.</p> <p>Rozwój współpracy z podmiotami rynku turystycznego i instytucjami ochrony środowiska.</p> <p>Kreowanie nowych wydarzeń kulturalnych i sportowych o wymiarze krajowym.</p>

Priorytet 2. Rozwój gospodarczy (G)	
Cel szczegółowy	Kierunki interwencji
G4. Koordynacja działań i współpraca na rzecz rozwoju gospodarczego	<p>Tworzenie skoordynowanego z gminami systemu przygotowywania terenów inwestycyjnych i pozyskiwania inwestorów.</p> <p>Utworzenie oferty inwestycyjnej terenów inwestycyjnych wspólnie z innymi samorządami.</p> <p>Promocja inwestycyjna.</p> <p>Kształtowanie polityki wykupu/ dzierżawy terenów inwestycyjnych od prywatnych właścicieli.</p> <p>Tworzenie sieci współpracy w zakresie inkubacji i promocji lokalnych produktów i turystyki.</p> <p>Tworzenie warunków do twórczej pracy dla rozwoju (utworzenie przy Radzie Powiatu/ Staroście Grajewskim Think Tanku: grupy przedsiębiorców, ekspertów lokalnych, regionalnych i międzynarodowych zajmujących się strategicznymi, długookresowymi zagadnieniami rozwoju powiatu).</p> <p>Organizacja forów wymiany doświadczeń i konferencji/ seminariów biznesowych o ponadlokalnym znaczeniu.</p> <p>Rozwój współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej.</p> <p>Koordynacja i integracja oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej, np. utworzenie wspólnego dla powiatu kalendarza wydarzeń kulturalnych.</p>

Priorytet 3. Powiat dostępny i przyjazny środowisku (S)	
Cel szczegółowy	Kierunki interwencji
S1. Poprawa systemu gospodarki odpadami	<p>Rozbudowa, modernizacja i unowocześnienie infrastruktury PSZOK.</p> <p>Optymalizacja systemu segregacji i odzysku odpadów (naprawa zużytych AGD, wykorzystanie idei gospodarki cyklu zamkniętego, podnoszenie poziomu recyklingu odpadów).</p> <p>Edukacja mieszkańców w zakresie gospodarki odpadami.</p> <p>Usuwanie azbestu z pokryć dachowych.</p> <p>Wspieranie zagospodarowania odpadów pochodzących z rolnictwa, współdziałanie z innymi samorządami i podmiotami komercyjnymi w celu zagospodarowania odpadów.</p>
S2. Ograniczenie skutków zmian klimatu, dbałość o czyste powietrze i stan wód	<p>Ograniczenie niskiej emisji wśród mieszkańców.</p> <p>Aktywne wsparcie rozwoju OZE: małe wiatraki, biogazownie, fotowoltaika, wodór, biomasa, inne.</p> <p>Rozwój instalacji OZE w budynkach użyteczności publicznej.</p> <p>Termomodernizacja i wymiana źródeł ciepła w budynkach publicznych.</p> <p>Termomodernizacja i wymiana źródeł ciepła, w tym OZE w budynkach opiekuńczych i opieki medycznej.</p> <p>Wymiana na energooszczędne oświetlenia dróg i przestrzeni publicznych.</p> <p>Remonty i zakup energooszczędnych urządzeń/ wyposażenia do obiektów publicznych.</p> <p>Rozwój instalacji OZE na potrzeby bezpieczeństwa (straż pożarna, Policja, inne).</p> <p>Retencja i zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych.</p> <p>Działania w zakresie wzmocnienia usług ekosystemowych obszarów wiejskich.</p> <p>Zwiększenie ilości i czasu retencji wód: zwiększanie retencji wody glebowej, zwiększanie mikroretencji (odtworzenie i ochrona oczek wodnych, budowa małych stawów i zbiorników), inne działania w zakresie zwiększania lub odtwarzania naturalnej retencji.</p>

Priorytet 3. Powiat dostępny i przyjazny środowisku (S)	
S2. Ograniczenie skutków zmian klimatu, dbałość o czyste powietrze i stan wód	<p>Prace monitoringowe, analityczne związane z zagrożeniem powodzią i możliwościami zwiększenia retencji.</p> <p>Wspieranie rozwoju punktów ładowania aut elektrycznych.</p> <p>Rozwój i promocja komunikacji rowerowej i elektrycznej.</p> <p>Zielona i niebieska infrastruktura: zwiększanie ilości zieleni zagospodarowanej, w tym tworzenie lub modernizacja skwerów, zieleńców, parków, nasadzeń drzew, fontanny oraz inne, budowa zielonych przystanków autobusowych, zielonych dachów i pionowych powierzchni budynków, ekrany przyuliczne, szyby wentylacyjne, wiaty śmietnikowe i inne.</p> <p>Edukacja rolników na temat konieczności ograniczania zanieczyszczenia wód związkami biogennymi pochodzącymi z rolnictwa oraz ograniczenie zanieczyszczenia pestycydami.</p> <p>Rozwój współpracy z innymi podmiotami i instytucjami w obszarze ograniczania skutków zmian klimatu i dbałości o czyste powietrze.</p> <p>Podjęcie działań wynikających z „Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły”, m.in.: analiza ryzyka powodziowego, monitorowanie informacji o podtopieniach, realizacja programów edukacyjno-promocyjnych w zakresie zarządzania ryzykiem powodziowym.</p> <p>Edukacja ekologiczna.</p> <p>Ochrona bioróżnorodności: ochrona siedlisk i gatunków, badania inwentaryzacyjne, analityczne i naukowe. Ochrona rzek i cieków wodnych. Odtwarzanie naturalnych ekosystemów wodnych.</p> <p>Termomodernizacja i wymiana źródeł ciepła, w tym budowa OZE w budynkach mieszkalnych wielorodzinnych komunalnych, spółdzielczych, itp.</p> <p>Rozwój form promocji i współpracy w zakresie rozwoju OZE w powiecie grajewskim (np. spółdzielnie energetyczne, klastry energetyczne, inne inicjatywy współpracy).</p>

Priorytet 3. Powiat dostępny i przyjazny środowisku (S)	
S3. Wzrost dostępu do sieci technicznych	<p>Koordinacja i wsparcie dla gmin w realizacji inwestycji sieciowych.</p> <p>Rozbudowa sieci kanalizacyjnej.</p> <p>Modernizacja istniejących oczyszczalni ścieków.</p> <p>Budowa lokalnych grupowych oczyszczalni ścieków.</p> <p>Rozwój przydomowych oczyszczalni ścieków.</p> <p>Rozbudowa i modernizacja stacji uzdatniania wody.</p> <p>Modernizacja, rozbudowa oraz budowa sieci wodociągowej, w tym obiektów towarzyszących; nowe podłączenia.</p> <p>Rozbudowa sieci gazowej wraz z infrastrukturą towarzyszącą.</p> <p>Promocja racjonalizacji zużycia wody.</p>
S4. Rozwój dostępności komunikacyjnej	<p>Rozwój komunikacji publicznej i zbiorowej.</p> <p>Lobbowanie na rzecz najkorzystniejszych rozwiązań inwestycji krajowych i wojewódzkich (drogi wojewódzkie, krajowe, ekspresowe, trasy kolejowe).</p> <p>Budowa, przebudowa i modernizacja dróg gminnych i powiatowych.</p> <p>Budowa, przebudowa i modernizacja ciągów pieszych i rowerowych.</p> <p>Zabieganie o rozwój zewnętrznych tras rowerowych i szlaków turystycznych powiązanych z powiatem.</p> <p>Zwiększenie ilości parkingów w miejscach kumulacji usług publicznych.</p> <p>Rozbudowa sieci szerokopasmowego Internetu.</p> <p>Poprawa bezpieczeństwa na skrzyżowaniach, przejściach dla pieszych poprzez zmianę ich parametrów, geometrii, wprowadzanie dedykowanych rozwiązań technicznych, itp.</p>

Priorytet 3. Powiat dostępny i przyjazny środowisku (S)	
S5. Polityka przestrzenna dla rozwoju	<p>Współpraca z gminami w zakresie opracowywania strategii rozwoju i planów ogólnych gmin.</p> <p>Tworzenie i aktualizowanie dokumentów planistycznych dostosowane do potrzeb mieszkańców.</p> <p>Uczestnictwo kadry administracyjnej w szkoleniach dotyczących kształtowania polityki przestrzennej w samorządach lokalnych.</p> <p>Stopniowa digitalizacja urzędu i zachęcanie petentów do zdalnego dostępu do załatwiania spraw administracyjnych.</p> <p>Ochrona krajobrazu przyrodniczego i kulturowego, w tym rolniczego.</p> <p>Rewitalizacja zdegradowanych obszarów i budynków oraz nadanie im nowych funkcji.</p> <p>Przygotowanie, we współpracy z gminami, terenów inwestycyjnych pod zabudowę mieszkaniową jednorodziną i wielorodzinną.</p> <p>Wyznaczenie we współpracy z gminami terenów inwestycyjnych.</p> <p>Wspieranie działań umożliwiających lokalizację obiektów o przeznaczeniu bezpieczeństwa na terenie powiatu.</p> <p>Aktywne zarządzanie nieruchomościami: scalanie, skupowanie gruntów lub ich wymiana, utrzymanie na rzecz rolnictwa gruntów o dobrych jakościowo glebach, zachęcanie do scalania rozdrobnionych gruntów.</p> <p>Wykorzystanie naturalnych zasobów: lasy, rzeki, jeziora do tworzenia oferty rekreacyjno-wypoczynkowej dla mieszkańców.</p> <p>Powiązanie istniejącej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i atrakcji kulturowych systemem ścieżek, chodników lub ciągów pieszo-rowerowych.</p> <p>Uwzględnienie zjawiska suszy hydrologicznej i hydrogeologicznej oraz ryzyka powodziowego w ramach gospodarki przestrzennej.</p> <p>Modernizacja, wyposażenie i poprawa przestrzeni aktywności społecznej i małej infrastruktury: place zabaw, ławki, kosze na śmieci, elementy oświetlenia, siłownie na świeżym powietrzu, inne.</p> <p>Rozwój współpracy z gminami w zakresie powiązania infrastruktury sieciowej.</p> <p>Działania z zakresu smart city (systemów zarządzania miastem).</p>

5. ODNIESIENIE DO DOKUMENTÓW PLANISTYCZNYCH I STRATEGICZNYCH

Cele Programu powinny charakteryzować się zgodnością z celami dokumentów planistycznych i strategicznych na poziomie krajowym, regionalnym i ponadlokalnym. Zapewnia to spójność i koncentrację wysiłków rozwojowych różnych poziomów administracji rządowej i samorządowej.

Analizę zgodności priorytetów Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031 przeprowadzono na poziomie celów głównych dokumentu lokalnego – Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Grajewskim na lata 2017-2025.

Dokonano również oceny zgodności priorytetów Programu ze Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 (SRWP 2030) oraz programem Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027.

Na poziomie wyższego rzędu wykazano zgodność priorytetów Programu z wieloma dokumentami krajowymi i UE: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego do 2030 (KSRR 2030), Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO) oraz Europejski Zielony Ład.

Tabela 73. Zgodność ze Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Grajewskim na lata 2017-2025	Priorytety Programu		
	Priorytet 1. Wysoki kapitał społeczny (K)	Priorytet 2. Rozwój gospodarczy (G)	Priorytet 3. Powiat dostępny i przyjazny środowisku (S)
Cel główny 1. Wsparcie rodzin z terenu powiatu grajewskiego			
Cel główny 2. Integracja osób z niepełnosprawnością			
Cel główny 3. Przeciwdziałanie bezrobociu			
Cel główny 4. Przeciwdziałanie izolacji seniorów			
Cel główny 5. Skuteczna i nowoczesna edukacja na terenie powiatu grajewskiego			
Cel główny 6. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego			

Wysoka lub bezpośrednia zgodność celów.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 74. Zgodność ze SRWP 2030

Priorytety Programu Cele SRWP 2030	Priorytet 1. Wysoki kapitał społeczny (K)	Priorytet 2. Rozwój gospodarczy (G)	Priorytet 3. Powiat dostępny i przyjazny środowisku (S)
Cel strategiczny 1. Dynamiczna gospodarka			
1.1. Przemysły przyszłości			
1.2. Podlaski system otwartych innowacji			
1.3. Lokalna przedsiębiorczość			
1.4. Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego			
1.5. E-podlaskie			
Cel strategiczny 2. Zasobni mieszkańcy			
2.1. Kompetentni mieszkańcy			
2.2. Aktywni mieszkańcy			
2.3. Przestrzeń wysokiej jakości			
Cel strategiczny 3. Partnerski region			
3.1. Dobre zarządzanie			
3.2. Kapitał społeczny			
3.3. Partnerstwa międzynarodowe i ponadregionalne			
3.4. Gościnny region			

Wysoka lub bezpośrednia zgodność celów.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 75. Zgodność z programem FEoP 2021-2027

Priorytety Programu FEoP 2021-2027	Priorytet 1. Wysoki kapitał społeczny (K)	Priorytet 2. Rozwój gospodarczy (G)	Priorytet 3. Powiat dostępny i przyjazny środowisku (S)
Priorytet I: Badania i innowacje			
Priorytet II: Region przyjazny środowisku			
Priorytet III: Lepiej skomunikowany region			
Priorytet IV: Przestrzeń społeczna wysokiej jakości			
Priorytet V: Zrównoważony rozwój terytorialny			
Priorytet VI: Zrównoważona mobilność miejska			
Priorytet VII: Fundusze na rzecz zatrudnienia i kształcenia osób dorosłych			
Priorytet VIII: Fundusze na rzecz edukacji i włączenia społecznego			
Priorytet IX: Fundusze na rzecz Rozwoju Lokalnego			
Priorytet X: Wspieranie energii odnawialnej na potrzeby lokalnych społeczności			

 Wysoka lub bezpośrednia zgodność celów.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 76. Zgodność z KSRR 2030

Priorytety Programu Cele KSRR 2030	Priorytet 1. Wysoki kapitał społeczny (K)	Priorytet 2. Rozwój gospodarczy (G)	Priorytet 3. Powiat dostępny i przyjazny środowisku (S)
Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym			
1.1. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo			
1.2. Zwiększenie wykorzystania potencjału rozwojowego miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze			
1.3. Przyspieszenie transformacji profilu gospodarczego Śląska			
1.4. Przeciwdziałanie kryzysom na obszarach zdegradowanych			
1.5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów			
Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych			
2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego			
2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym			
2.3. Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach			
Cel 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie			
3.1. Wzmacnianie potencjału administracji na rzecz zarządzania rozwojem			
3.2. Wzmacnianie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym			
3.3. Poprawa organizacji świadczenia usług publicznych			
3.4. Efektywny i spójny system finansowania polityki regionalnej			

Wysoka lub bezpośrednia zgodność celów.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 77. Zgodność z Europejskim Zielonym Ładem

Priorytety Programu Europejski Zielony Ład	Priorytet 1. Wysoki kapitał społeczny (K)	Priorytet 2. Rozwój gospodarczy (G)	Priorytet 3. Powiat dostępny i przyjazny środowisku (S)
Priorytet 1. Neutralność klimatyczna Europy			
Priorytet 2. Gospodarka o obiegu zamkniętym			
Priorytet 3. Renowacja budynków			
Priorytet 4. Zero zanieczyszczeń			
Priorytet 5. Ekosystemy i bioróżnorodność			
Priorytet 6. Zdrowa żywność i zrównoważone rolnictwo			
Priorytet 7. Zrównoważony transport			
Priorytet 8. Środki finansowe dla najbardziej potrzebujących regionów			
Priorytet 9. Badania, rozwój i innowacje			
Priorytet 10. Reprezentacja dyplomatyczna na zewnątrz UE			

Wysoka lub bezpośrednia zgodność celów.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 78. Zgodność z Krajowym Planem Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO)

Priorytety Programu Krajowy Plan Odbudowy	Priorytet 1. Wysoki kapitał społeczny (K)	Priorytet 2. Rozwój gospodarczy (G)	Priorytet 3. Powiat dostępny i przyjazny środowisku (S)
Komponent A. Odporność i konkurencyjność gospodarki			
Komponent B. Zielona energia i zmniejszenie energochłonności			
Komponent C. Transformacja cyfrowa			
Komponent D. Efektywność, dostępność i jakość systemu ochrony zdrowia			
Komponent E. Zielona, inteligentna mobilność			
Komponent G. Bezpieczeństwo energetyczne (REPowerEU)			

Wysoka lub bezpośrednia zgodność celów.

Źródło: opracowanie własne.

6. SYSTEM REALIZACJI PROGRAMU

6.1. ZASADY REALIZACJI

Proces wdrażania Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego będzie przebiegał zgodnie z kilkoma kluczowymi zasadami, wśród których znajdują się: partycypacja i partnerstwo, integracja i koncentracja, otwartość i transparentność, determinacja, elastyczność reagowania, efektywność, zrównoważony rozwój i zasada DNSH („nie czynić znaczącej szkody”), zasady równości i niedyskryminacji.

Pierwszą z zasad jest partycypacja i partnerstwo, które oznaczają współdziałanie, współdecydowanie i współodpowiedzialność różnych podmiotów za Program i jego efekty na każdym z etapów wdrażania. Zasada oznacza współpracę i równorzędne traktowanie reprezentantów różnych środowisk i instytucji, przy zachowaniu ich suwerenności.

Zapisy Programu oraz system wdrażania szczególną rolę przypisują integracji celów, posiadanych zasobów i potencjałów oraz potrzeb rozwojowych. Takie podejście prowadzi także do koncentracji interwencji w obszarach, gdzie są największe problemy i/lub największe szanse rozwojowe.

Zasada dotycząca otwartości obejmuje tworzenie możliwości uczestnictwa jak największej liczby osób i organizacji w partnerstwie. Wdrażaniu Programu będzie towarzyszyć transparentność, czyli przejrzystość działań, założenie dialogu, informowanie i konsultowanie decyzji oraz rozwiązań rozwojowych.

Ważną kwestią będzie także determinacja, rozumiana jako konsekwencja i odpowiedzialność we wdrażaniu przyjętych priorytetów i kierunków działań.

W procesie implementacji Programu istotna będzie elastyczność reagowania, zakładająca możliwość modyfikacji i dostosowania dokumentu w zależności od zmian zachodzących w powiecie i jego otoczeniu.

Wszelkie działania wdrożeniowe będzie charakteryzować efektywność, oznaczająca dokonywanie takich wyborów sposobu wykorzystania zasobów, który zapewni celowość i oszczędność realizacji działań, przy uzyskaniu najlepszych efektów z poniesionych nakładów.

Program uwzględni w sposób znaczący aspekty ochrony przyrody, w tym klimatu. Wykorzystanie potencjałów powiatu musi odbywać się zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju i zasadą DNSH. Zasada DNSH - „Do No Significant Harm” („nie czynić znaczącej szkody”) to zasada dotycząca niewspierania ani nieprowadzenia działalności, która powoduje znaczące szkody dla któregokolwiek z celów środowiskowych, na które należy zwracać uwagę przy realizacji inwestycji zrównoważonych pod względem środowiskowym w zakresie:

- łagodzenia zmian klimatu,
- adaptacji do zmian klimatu,
- zrównoważonego wykorzystywania i ochrony zasobów wodnych i morskich,
- gospodarki o obiegu zamkniętym, w tym zapobieganiu powstawaniu odpadów i recyklingu,

- zapobieganiu i kontroli zanieczyszczeń powietrza, wody lub ziemi,
- ochrony i odbudowy bioróżnorodności i ekosystemów.

Realizacja Programu musi uwzględniać równość i zakaz dyskryminacji grup społecznych i osób pod każdym względem, w szczególności: rasy, płci, orientacji seksualnej, pochodzenia etnicznego, religii, światopoglądu, wieku, statusu społecznego lub materialnego. Realizacja Programu musi uwzględniać zasadę dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, osób z niepełnosprawnościami, w tym standardy projektowania uniwersalnego.

6.2. SYSTEM WDRAŻANIA, KLUCZOWE INSTYTUCJE I PODMIOTY ZAANGAŻOWANE

Operatorem realizacji Programu, głównym inicjatorem całego procesu i koordynatorem działań jest Powiat Grajewski. Podmiotem odpowiedzialnym za proces realizacji zapisów dokumentu jest Zarząd Powiatu Grajewskiego. Nadzór z ramienia samorządu prowadzić będzie Starosta Grajewski.

Zgodnie z zapisami ustawy o samorządzie powiatowym organami powiatu są: Rada Powiatu oraz Zarząd Powiatu.

Rada Powiatu jest organem stanowiącym i kontrolnym. Natomiast organem wykonawczym jest Zarząd Powiatu, w którego skład wchodzi: Starosta, jako jego przewodniczący, Wicestarosta i pozostali Członkowie.

Kompetencje Zarządu Powiatu

1. Zarząd wykonuje uchwały Rady i zadania Powiatu określone przepisami prawa.
2. Do zadań Zarządu należy w szczególności:
 - przygotowywanie projektów uchwał Rady,
 - wykonywanie uchwał Rady,
 - gospodarowanie mieniem Powiatu,
 - wykonywanie budżetu Powiatu,
 - zatrudnianie i zwalnianie kierowników jednostek organizacyjnych Powiatu.
3. W realizacji zadań Zarząd podlega wyłącznie Radzie.

Zadaniem Zarządu jest bieżący nadzór nad realizacją Programu oraz inicjowanie ewentualnych korekt dokumentu. Ponadto istotnym zadaniem Zarządu będzie zapewnienie środków na realizację działań (środki finansowe wewnętrzne, zewnętrzne). W razie konieczności Zarząd będzie podejmował decyzje o inicjowaniu naniesienia zmian/aktualizacji Programu.

Rada Powiatu

Organem przyjmującym Program w formie uchwały, nadzorującym jego realizację oraz osiąganymi efektami jest Rada Powiatu. Rada będzie pełniła rolę wspierającą w procesie realizacji i ewaluacji i będzie podejmowała uchwały dotyczące aktualizacji Programu na podstawie wniosków z monitoringu i ewaluacji.

Starostwo Powiatowe i jednostki organizacyjne Powiatu Grajewskiego

Starostwo Powiatowe w Grajewie koordynuje przygotowanie i opiniowanie projektów uchwał Rady Powiatu Grajewskiego. Realizacja działań zostanie powierzona poszczególnym wydziałom lub innym jednostkom organizacyjnym samorządu według ich kompetencji.

Starostwo Powiatowe w Grajewie dysponuje odpowiednim personelem do wykonania swoich zadań oraz jest w stanie dotrzeć do partnerów i posiada realne możliwości wpływu na zmiany otoczenia. Wszystkie koszty zarządzania, które pojawią się w trakcie wdrażania Programu pokryte zostaną z budżetu Powiatu Grajewskiego.

Do głównych zadań Starostwa należy: realizacja działań Programu, monitorowanie jego realizacji, ewaluacja mid-term, ex-post, proponowanie aktualizacji Programu, udostępnianie informacji o Programie i promocja dokumentu, koordynacja realizacji i dysponowanie jednostkami organizacyjnymi samorządu na potrzeby realizacji poszczególnych działań, dbałość o spójność dokumentów wykonawczych oraz konkretnych projektów z kierunkami działań i celami Programu.

Główne zadania jednostek organizacyjnych Powiatu Grajewskiego: proponowanie projektów wykonawczych, pozyskanie partnerów, kreowanie i przyjmowanie propozycji nowych działań, przygotowywanie Starostwu Powiatowemu w Grajewie informacji do monitorowania i ewaluacji, poszukiwanie źródeł finansowania.

Gminy

Szczególną rolę w systemie realizacji Programu odgrywają gminy należące administracyjnie do Powiatu Grajewskiego. Część planowanych działań będzie realizowana wspólnie przez Powiat i gminy. W szczególności będą to inwestycje dotyczące rozbudowy i przebudowy dróg powiatowych i gminnych, ścieżek rowerowych, budowy i modernizacji infrastruktury sieciowej powiązanej z przebiegiem dróg powiatowych, placówek edukacyjnych i usług zdrowotnych i rehabilitacyjnych oraz wyposażeniu służb mundurowych, np. jednostek OSP.

Realizacja inwestycji będzie przebiegać przy współdziałaniu zarówno merytorycznym, organizacyjnym jak i finansowym. Gminy współpracują wraz z Powiatem Grajewskim od lat przy wybranych inwestycjach o powyżej wskazanym charakterze.

Interesariusze zewnętrzni

Kluczowym elementem systemu realizacji Programu są różni interesariusze zewnętrzni (spoza władz powiatu i administracji). Należą do nich wykonawcy, partnerzy i beneficjenci planowanych do realizacji działań, czyli m.in.: inne samorzady i ich jednostki organizacyjne, instytucje państwowe, stowarzyszenia, szkoły i uczelnie, instytucje badawczo-rozwojowe, instytucje otoczenia biznesu, organizacje branżowe, przedsiębiorstwa, zarządcy sieci technicznych, organizacje pozarządowe, instytucje kultury, wspólnoty osiedlowe, służba zdrowia oraz najważniejsza grupa – mieszkańcy powiatu.

6.3. SPOSÓB MONITOROWANIA I OCENY, OCZEKIWANE REZULTATY

Monitoring

Monitoring będzie prowadzony corocznie, a za jego koordynację będzie odpowiedzialne Starostwo Powiatowe w Grajewie. Przygotowanie raportu z monitoringu powinno być skoordynowane z opracowywaniem raportu o stanie powiatu, który powinien zawierać odniesienie do stanu realizacji Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031.

Monitorowanie ma na celu:

- stworzenie systemu aktualizowania wiedzy o sytuacji powiatu,
- ocenę stopnia realizacji działań założonych w Programie,
- weryfikację zgodności osiągniętych celów z założeniami,
- systematyczne monitorowanie zewnętrznych źródeł wsparcia dla realizacji działań,
- korygowanie działań, w sytuacji gdy nie przynoszą one zamierzonych efektów lub w sytuacji wystąpienia zmian uniemożliwiających lub utrudniających ich realizację,
- wcześniejszą diagnozę trudności mogących mieć wpływ na realizację działań.

Podstawowy monitoring realizacji Programu będzie odbywał się na poziomie operacyjnym, każdego roku, poprzez opis stanu realizacji zaplanowanych kierunków interwencji dla każdego z celów szczegółowych, z podaniem informacji: co wykonano (w tym realizacja wskaźników przypisanych do celu szczegółowego), w jaki sposób uwzględniono przy realizacji działań opinię interesariuszy, jakie są/były problemy realizacyjne.

Ewaluacja

Ewaluacja będzie prowadzona na etapie mid-term i ex-post. Ewaluacja dotyczy realizacji Programu oraz oceny jego wpływu na wszelkie dziedziny życia społeczno-gospodarczego.

Ewaluację mid-term należy zrealizować w roku 2028. Ewaluacja ma za zadanie stwierdzić czy Program spełnia oczekiwania i realizuje założone wskaźniki rezultatu. Jeśli nie, Zarząd Powiatu Grajewskiego podejmie inicjatywę modyfikacji dokumentu.

Ewaluację ex-post należy zrealizować w roku 2031 lub 2032. Ewaluacja ma za zadanie stwierdzić czy Program spełnił oczekiwania i zrealizowano założone wskaźniki rezultatu. Może być także elementem przygotowania nowego Programu na lata 2032+. W ramach ewaluacji ex-post zaleca się przeprowadzenie analiz i badań w formie zbliżonej do badań wykonanych na etapie przygotowania Programu, chyba że istotnie zmienią się uwarunkowania funkcjonowania powiatu.

Zarząd Powiatu Grajewskiego na potrzeby ewaluacji mid-term i ex-post powoła Zespół Ewaluacyjny, w skład którego wejdą reprezentanci Starostwa Powiatowego w Grajewie i wybranych jednostek organizacyjnych oraz reprezentanci interesariuszy: organizacji pozarządowych, biznesu, lokalni liderzy społeczni.

Aktualizacja dokumentu będzie dokonywana w przypadku, gdy taka potrzeba zostanie określona, na podstawie monitorowania, ewaluacji lub oczekiwań grup interesariuszy.

Oczekiwane rezultaty

Poniżej w tabeli zaprezentowano listę rezultatów i wskaźników. Jako rok bazowy przyjęto, co do zasady, rok 2023, a rok docelowy – rok 2031. Jeśli z obiektywnych powodów przyjęto inne terminy – zaznaczono to w treści.

Tabela 79. Rezultaty i wskaźniki realizacji

Cel szczegółowy	Rezultaty	Wskaźnik rezultatu	Źródło danych	Wartość bazowa w 2023r.	Wartość docelowa w 2031 r.	Rezultat: wzrost, spadek, utrzymanie	Komentarz
Priorytet 1. Wysoki kapitał społeczny (K)							
K1. Wzrost jakości edukacji	Wzrost jakości edukacji	Wyniki egzaminu maturalnego - j. polski [%]	MEN	51,56 (wyniki z 2024 r.)	58,43	wzrost	-
		Wyniki egzaminu maturalnego - j. angielski [%]	MEN	69,23 (wyniki z 2024 r.)	75,87	wzrost	-
		Wyniki egzaminu maturalnego – matematyka [%]	MEN	60,44 (wyniki z 2024 r.)	63,19	wzrost	-
K2. Rozwój oferty kulturalnej i rekreacyjno-sportowej	Rozszerzenie oferty sportowo-rekreacyjnej	Liczba ćwiczących w sekcjach sportowych na 1000 mieszkańców	GUS	16,3 (dane za 2022 r.)	26,3	wzrost	-
	Rozszerzenie oferty kulturalnej	Liczba członków kół / klubów / sekcji	GUS	254	350	wzrost	-
	Wzrost ochrony dziedzictwa kulturowego	Liczba obiektów zabytkowych poddanych renowacji [szt.]	Starostwo Powiatowe w Grajewie	-	1	wzrost	Wskaźnik dotyczy nowych obiektów od 2025 roku.
K3. Wzmocnienie aktywności obywatelskiej	Wzrost aktywności społecznej	Organizacje społeczne	GUS	151	161	wzrost	-
K4. Aktywizacja zawodowa	Spadek liczby bezrobotnych	Udział osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym [%]	GUS	6,6	4,7	spadek	-

Cel szczegółowy	Rezultaty	Wskaźnik rezultatu	Źródło danych	Wartość bazowa w 2023r.	Wartość docelowa w 2031 r.	Rezultat: wzrost, spadek, utrzymanie	Komentarz
	Spadek korzystających z opieki społecznej	Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 10000 mieszkańców	GUS	826 (rok 2022)	400	spadek	-
K5. Podniesienie poziomu bezpieczeństwa społecznego i zdrowotnego	Poprawa jakości życia	Wsparcie ośrodków do realizacji usług medycznych, opiekuńczych i socjalnych	Starostwo Powiatowe w Grajewie	0	5	wzrost	Wsparcie rozumiane jako budowa, przebudowa, adaptacja, remont lub wyposażenie.
		Saldo migracji [osoby]	GUS	- 257	-150	spadek	
		Przyrost naturalny	GUS	-5,62	5	wzrost	
	Poprawa dostępności przestrzeni dla osób ze szczególnymi potrzebami	Liczba nowo dostosowanych obiektów i przestrzeni publicznych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami [szt.]	Starostwo Powiatowe w Grajewie	-	20	wzrost	Wskaźnik dotyczy nowo dostosowanych obiektów lub przestrzeni od 2025 roku.
K6. Podniesienie bezpieczeństwa mieszkańców powiatu	Wzrost liczby obiektów/przestrzeni objętych monitoringiem	Liczba obiektów/przestrzeni objętych monitoringiem	Starostwo Powiatowe w Grajewie	-	5	wzrost	Wskaźnik dotyczy nowych systemów zainstalowanych od 2025 roku.
	Wsparcie obiektów służb/inspekcji/organizacji d.s. bezpieczeństwa	Liczba obiektów wyposażonych, zmodernizowanych, wybudowanych	Starostwo Powiatowe w Grajewie	-	5	wzrost	Wskaźnik dotyczy obiektów wspartych od 2025 roku.
K7. Podnoszenie jakości zarządzania w administracji	Wzrost cyfryzacji urzędu	Liczba nowych e-usług w administracji [szt.]	Starostwo Powiatowe w Grajewie	-	5	wzrost	Wskaźnik dotyczy nowych usług wdrożonych od 2025 roku.

Cel szczegółowy	Rezultaty	Wskaźnik rezultatu	Źródło danych	Wartość bazowa w 2023r.	Wartość docelowa w 2031 r.	Rezultat: wzrost, spadek, utrzymanie	Komentarz
	Rozwinięta współpraca instytucjonalna	Liczba zrealizowanych projektów współpracy z gminami w zakresie planowania strategicznego, promocji i społeczeństwa obywatelskiego [szt.]	Starostwo Powiatowe w Grajewie	-	6	wzrost	Wskaźnik dotyczy nowych projektów od 2025 roku.
Priorytet 2. Rozwój gospodarczy (G)							
G1. Rozwój nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa	Wzrost zatrudnienia w rolnictwie	AWU	PSR 2020 (GUS) – PSR 2030 (GUS)	4 929 (dane za 2020 r.)	4 929 (2030 rok)	utrzymanie	Przy starzejącym się społeczeństwie utrzymanie względnego poziomu zatrudnienia będzie sukcesem.
G2. Promocja przedsiębiorczości	Wzrost przedsiębiorczości	Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 ludności	GUS	79	106	wzrost	-
	Wzrost wynagrodzenia	Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto [% wartości krajowej]	GUS	91,64 (dane z 2022 r.)	100,00	wzrost	-
	Wzrost aktywności zawodowej	Struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku [% w wieku produkcyjnym]	GUS	59,50	59,50	utrzymanie	Przy starzejącym się społeczeństwie utrzymanie udziału osób w wieku produkcyjnym będzie sukcesem.

Cel szczegółowy	Rezultaty	Wskaźnik rezultatu	Źródło danych	Wartość bazowa w 2023r.	Wartość docelowa w 2031 r.	Rezultat: wzrost, spadek, utrzymanie	Komentarz
G3. Rozwój turystyki i branż powiązanych	Rozszerzenie oferty turystycznej	Liczba nowych produktów turystycznych	Starostwo Powiatowe	-	5	wzrost	Dotyczy nowych produktów turystycznych, w oparciu o walory przyrodniczo-krajobrazowe, surowce rolne, dziedzictwo kulturowe i branże powiązane z turystyką: zdrowie, rehabilitacja, zdrowa żywność.
G4. Koordynacja działań i współpraca na rzecz rozwoju gospodarczego	Rozwój współpracy gospodarczej	Liczba instytucjonalnych form współpracy [szt.]	Starostwo Powiatowe w Grajewie	-	1	wzrost	Dotyczy: tworzenia sieci współpracy w zakresie inkubacji i promocji lokalnych produktów i turystyki; warunków do twórczej pracy dla rozwoju (utworzenie przy Radzie Powiatu/ Staroście Grajewskim Think Tanku).
Priorytet 3. Powiat dostępny i przyjazny środowisku (S)							
S1. Poprawa systemu gospodarki odpadami	Nowoczesny system gospodarki odpadami	Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów [%]	GUS	27,9 (dane z 2022 r.)	61	wzrost	-
S2. Ograniczenie skutków zmian klimatu, dbałość o czyste powietrze i stan wód	Rozwój instalacji OZE w budynkach użyteczności publicznej	Liczba obiektów z nowymi instalacjami	GUS	-	6	wzrost	Dane dotyczą obiektów z instalacjami OZE zamontowanymi od 2025 r.
	Ograniczenie niskiej emisji wśród mieszkańców	Liczba obiektów prywatnych poddanych rewitalizacji energetycznej	Starostwo Powiatowe w Grajewie	-	50	wzrost	Wskaźnik dotyczy nowych rozwiązań od 2025 roku
	Wzrost dostępu do terenów zielono-błękitnej infrastruktury	Powierzchnia wybudowanej zielono-błękitnej infrastruktury [ha]	Starostwo Powiatowe w Grajewie	-	2	wzrost	Wskaźnik dotyczy nowych terenów przygotowanych od 2025 roku

Cel szczegółowy	Rezultaty	Wskaźnik rezultatu	Źródło danych	Wartość bazowa w 2023r.	Wartość docelowa w 2031 r.	Rezultat: wzrost, spadek, utrzymanie	Komentarz
S3. Wzrost dostępu do sieci technicznych	Zapewnienie dostępu do sieci kanalizacyjnej	Korzystający z sieci kanalizacyjnej w % ogółu ludności	GUS	53,7	60,0	wzrost	-
	Zapewnienie dostępu do sieci wodociągowej	Udział osób korzystających z sieci wodociągowej w [%]	GUS	88,7 (dane z 2022 r.)	99,5	wzrost	-
S4. Rozwój dostępności komunikacyjnej	Zwiększenie stopnia skomunikowania powiatu	Łączna długość zmodernizowanych dróg publicznych w granicach administracyjnych [km]	Starostwo Powiatowe w Grajewie	-	50	wzrost	Wskaźnik dotyczy nowych inwestycji przygotowanych od 2025 roku
S5. Polityka przestrzenna dla rozwoju	Wzrost jakości przestrzeni	Rewitalizacja zdegradowanych obszarów i budynków oraz nadanie im nowych funkcji [szt.]	Starostwo Powiatowe w Grajewie	-	5	wzrost	Wskaźnik dotyczy terenów lub budynków zrewitalizowanych od 2025 roku

Źródło: opracowanie własne.

Stopień osiągnięcia celów szczegółowych oraz celu głównego będzie uzależniony od osiągnięcia założonych wskaźników rezultatu.

Osiągnięcie celów szczegółowych będzie oceniane na podstawie poziomu osiągnięcia wskaźników przypisanych do tych celów.

Jeśli cel szczegółowy jest opisany więcej niż jednym wskaźnikiem jego osiągnięcie będzie oceniane na podstawie średniej osiągnięcia poszczególnych wskaźników wg formuły poniżej.

$$W_{oc} = \sum_{i=1}^n \frac{w_i}{n}$$

gdzie:

W_{oc} – wskaźnik osiągnięcia celu szczegółowego [%]

W_i – procent osiągnięcia wskaźnika celu szczegółowego [%]

n – liczba wskaźników celu szczegółowego

Osiągnięcie celu głównego będzie oceniane na podstawie średniej osiągnięcia poszczególnych celów szczegółowych wg formuły poniżej.

$$W_{og} = \sum_{k=1}^n \frac{W_{oc_k}}{n}$$

gdzie:

W_{og} - wskaźnik osiągnięcia celu głównego [%]

W_{oc_k} – wskaźnik osiągnięcia celu szczegółowego [%]

n – liczba celów szczegółowych

Wskaźnik na poziomie 100% i więcej dla poszczególnych celów szczegółowych oraz celu głównego oznacza osiągnięcie tych celów.

7. PARTYCYPACJA SPOŁECZNA I KONSULTACJE

7.1. USPOŁECZNIE NIE PROCESU PRZYGOTOWANIA DOKUMENTU

Partycypacja i partnerstwo stanowią jeden z filarów procesu prowadzenia polityki rozwoju i odgrywają istotną rolę w tworzeniu i realizacji programów rozwoju. Przy opracowaniu Programu zastosowano szereg form partycypacji społecznej.

Ważnym elementem prac nad tworzeniem celów i kierunków interwencji zawartych w Programie stały się opinie i oceny mieszkańców dotyczące w szczególności potencjałów, problemów i potrzeb wspólnych dla całego obszaru Powiatu oraz poszczególnych gmin. Zostały one zebrane za pośrednictwem anonimowej ankiety, która udostępniona była on-line w maju i czerwcu 2024. Zrealizowano 373 ankiety.

Ponadto rozesłano do wszystkich gmin leżących na terytorium powiatu grajewskiego oraz jednostek organizacyjnych pismo z informacją o realizacji projektu Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031 oraz prośbą o wytypowanie zadań inwestycyjnych, w których mógłby partycypować Powiat Grajewski i które powinny ich zdaniem być zrealizowane w ramach Programu Rozwoju.

Zgłoszone propozycje były weryfikowane pod kątem zgodności z:

- wizją rozwoju powiatu i planowanymi celami,
- lokalizacją (na obszarze powiatu),
- potencjalną grupą docelową,
- możliwościami dofinansowania zewnętrznego,
- komplementarnością i integracją z innymi przedsięwzięciami.

Zweryfikowane propozycje zostały wykorzystane do zbudowania celów, priorytetów i kierunków interwencji.

7.2. KONSULTACJE SPOŁECZNE

Konsultacje społeczne zostały przeprowadzone zgodnie z:

- uchwałą Nr XIV/71/15 Rady Powiatu Grajewskiego z dnia 9 grudnia 2015 r. w sprawie określenia zasad i trybu przeprowadzania konsultacji z mieszkańcami Powiatu Grajewskiego (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego poz. 4327) oraz uchwałą Nr 23/106/24 Zarządu Powiatu Grajewskiego z dnia 21 października 2024 r. w sprawie przeprowadzenia konsultacji z mieszkańcami powiatu grajewskiego w zakresie projektu Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031,
- uchwałą Nr XIV/70/15 Rady Powiatu Grajewskiego z dnia 9 grudnia 2015 r. w sprawie określenia zasad i trybu przeprowadzania konsultacji z radami działalności pożytku publicznego lub organizacjami pozarządowymi i podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego poz. 4326), oraz uchwałą Nr 23/107/24 Zarządu Powiatu Grajewskiego z dnia 21 października 2024 r. w sprawie przeprowadzenia konsultacji z organizacjami pozarządowymi i podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie w zakresie projektu Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031,
- art. 19a w związku z art. 6 ust. 5 i 6 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2024 r. poz. 324 z późn. zm.) z jednostkami samorządu terytorialnego oraz partnerami społecznymi i gospodarczymi.

Konsultacje społeczne z organizacjami pozarządowymi oraz mieszkańcami powiatu grajewskiego zostały przeprowadzone w okresie od dnia 04 listopada 2024 r. do dnia 18 listopada 2024 r.

Uwagi i opinie dotyczące projektu Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031 mogły być:

- 1) zgłaszane na spotkaniu z przedstawicielami organizacji pozarządowych, które odbyło się dnia 06 listopada 2024 r. w godz. 10:00-11:30 w sali konferencyjnej (pokój nr 32) Starostwa Powiatowego w Grajewie, ul. Strażacka 6B, 19-200 Grajewo,
- 2) zgłaszane na spotkaniu z mieszkańcami powiatu grajewskiego, które odbyło się dnia 06 listopada 2024 r. w godz. 11:30-13:00 w sali konferencyjnej (pokój nr 32) Starostwa Powiatowego w Grajewie, ul. Strażacka 6B, 19-200 Grajewo,
- 3) przesłane w terminie do dnia 18 listopada 2024 r. w następujący sposób:
 - pocztą tradycyjną na adres: Starostwo Powiatowe w Grajewie, ul. Strażacka 6B, 19-200 Grajewo,
 - pocztą elektroniczną na adres: powiat@starostwograjewo.pl, lub
 - złożone osobiście w siedzibie Starostwa Powiatowego w Grajewie, ul. Strażacka 6B, 19-200 Grajewo, sekretariat pokój nr 18,

za pomocą formularza zgłaszania uwag i opinii do projektu Programu według wzoru opublikowanego wraz z projektem Programu.

Ogłoszenie o przeprowadzeniu konsultacji z organizacjami pozarządowymi oraz mieszkańcami powiatu grajewskiego zostało zamieszczone na stronie internetowej Starostwa Powiatowego w Grajewie, w Biuletynie Informacji Publicznej Starostwa Powiatowego w Grajewie, na tablicy ogłoszeń w budynku Starostwa Powiatowego w Grajewie, w terminie nie krótszym niż 7 dni przed terminem ich rozpoczęcia. Czas na wyrażenie opinii nie był krótszy niż siedem dni.

Wraz z ogłoszeniem zamieszczony został projekt aktu będący przedmiotem konsultacji.

Zasady i tryb przeprowadzania konsultacji z mieszkańcami powiatu grajewskiego były zgodne z przyjętą Uchwałą nr XIV/71/15 Rady Powiatu Grajewskiego z dnia 9 grudnia 2015 r. w sprawie określenia zasad i trybu przeprowadzania konsultacji z mieszkańcami Powiatu Grajewskiego.

W konsultacjach z mieszkańcami powiatu grajewskiego mogli wziąć udział wszyscy mieszkańcy powiatu grajewskiego.

Konsultacje z mieszkańcami zostały przeprowadzane w następujących formach:

- 1) protokolowanego otwartego spotkania z mieszkańcami powiatu grajewskiego;
- 2) pisemnego, w tym elektronicznego zbierania uwag.

Po zakończeniu konsultacji Zarząd Powiatu Grajewskiego sporządził raport z ich przebiegu zawierający informacje o formie przeprowadzonych konsultacji, zebranych opiniach i wynikających z przeprowadzonych konsultacji wnioskach.

Zarząd Powiatu Grajewskiego wyraził zgodę na wprowadzenie zmiany w dokumencie polegającej na dopisaniu do celu szczegółowego S2 - Ograniczenie skutków zmian klimatu, dbałość o czyste powietrze i stan wód, dodatkowego kierunku interwencji: Rozwój form promocji i współpracy w zakresie rozwoju OZE w powiecie grajewskim (np. spółdzielnie energetyczne, klastry energetyczne, inne inicjatywy współpracy).

Zasady i tryb przeprowadzania konsultacji z organizacjami pozarządowymi powiatu grajewskiego są zgodne z Uchwałą Nr XIV/70/15 Rady Powiatu Grajewskiego z dnia 9 grudnia 2015 r. w sprawie określenia zasad i trybu przeprowadzania konsultacji z radami działalności pożytku publicznego lub organizacjami pozarządowymi i podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Konsultacje prowadzone były z uwzględnieniem zasady pomocniczości, suwerenności stron, partnerstwa, efektywności, uczciwej konkurencji i jawności.

Konsultacje miały formę:

- 1) otwartego spotkania z przedstawicielami organizacji pozarządowych, z którego sporządzono protokół z listą obecności uczestników spotkania.
- 2) zebrania opinii drogą korespondencyjną tradycyjną lub elektroniczną.

Po zakończeniu konsultacji Zarząd Powiatu Grajewskiego sporządził wyniki z ich przebiegu zawierający informacje o formie przeprowadzonych konsultacji, zebranych opiniach i wynikających z przeprowadzonych konsultacji wnioskach.

Zarząd Powiatu Grajewskiego podjął decyzję o uwzględnieniu uwagi: „Stworzenie możliwości stałych i cyklicznych (np. raz na kwartał) spotkań NGO z władzami Powiatu i innymi podmiotami społeczno-gospodarczymi” i wyraził zgodę na wprowadzenie stosownych zmian w projekcie Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2024-2031.

Na podstawie art. 19a w związku z art. 6 ust. 5 i 6 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, zostały przeprowadzone konsultacje z jednostkami samorządu terytorialnego oraz lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, w tym przedsiębiorcami, działającymi na terenie powiatu grajewskiego, w zakresie projektu Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031.

Konsultacje odbyły się w terminie od dnia 18 listopada 2024 r. do dnia 23 grudnia 2024 r.

Ogłoszenie o przeprowadzeniu konsultacji z jednostkami samorządu terytorialnego oraz lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, w tym z przedsiębiorcami, działającymi na terenie powiatu grajewskiego, w zakresie projektu Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2024-2031 zostało upublicznione:

- na stronie internetowej Starostwa Powiatowego w Grajewie,
- w Biuletynie Informacji Publicznej Starostwa Powiatowego w Grajewie,
- na tablicy ogłoszeń Starostwa Powiatowego w Grajewie, ul. Strażacka 6B.

Wraz z ogłoszeniem zamieszczony został projekt aktu będący przedmiotem konsultacji.

Uwagi i opinie dotyczące projektu Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2024-2031 mogły być przesłane za pomocą Formularza zgłaszania uwag i opinii do projektu Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031, w następujący sposób:

- pocztą tradycyjną na adres: Starostwo Powiatowe w Grajewie, ul. Strażacka 6B, 19-200 Grajewo,
- pocztą elektroniczną na adres: powiat@starostwograjewo.pl, lub
- złożone osobiście w siedzibie Starostwa Powiatowego w Grajewie, ul. Strażacka 6B, 19-200 Grajewo, sekretariat pokój nr 18.

W trakcie konsultacji z jednostkami samorządu terytorialnego oraz lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, w tym przedsiębiorcami, działającymi na terenie powiatu grajewskiego, Powiat Grajewski otrzymał drogą elektroniczną, na wskazany w ogłoszeniu adres e-mail, formularz zgłaszania uwag i opinii do projektu Programu od Burmistrza Miasta Grajewo. Mając na uwadze zgłoszone przez Burmistrza Miasta Grajewo uwagi do projektu Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2024-2031 wprowadzono zmiany w dokumencie dotyczące Priorytetu 3. Powiat dostępny i przyjazny środowisku (S), polegające na dodaniu trzech dodatkowych kierunków interwencji:

1. Termomodernizacja i wymiana źródeł ciepła, w tym budowa OZE w budynkach mieszkalnych wielorodzinnych, komunalnych, spółdzielczych, itp.
(dodatkowy kierunek interwencji Celu szczegółowego S2- Ograniczenie skutków zmian klimatu, dbałość o czyste powietrze i stan wód).

2. Poprawa bezpieczeństwa na skrzyżowaniach, przejściach dla pieszych poprzez zmianę ich parametrów, geometrii, wprowadzanie dedykowanych rozwiązań technicznych, itp.(dodatkowy kierunek interwencji Celu szczegółowego S4- Rozwój dostępności komunikacyjnej).
3. Działania z zakresu smart city (systemów zarządzania miastem).
(dodatkowy kierunek interwencji Celu szczegółowego S5- Polityka przestrzenna dla rozwoju).

7.3. INFORMACJA DOTYCZĄCA STRATEGICZNEJ OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Na podstawie art. 48 ust. 1 i 3, w związku z art. 57 ust. 1 pkt. 2 oraz art. 58 ust. 1 pkt. 2 Ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2024 r. poz. 1112 z późn.zm.), sporządzone zostały wnioski do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Białymstoku oraz Podlaskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Białymstoku o uzgodnienie odnośnie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko/wydania opinii w sprawie potrzeby przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031.

Podlaski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Białymstoku w piśmie z dnia 12.11.2024 r. znak: NZ.0522.44.2024 poinformował, iż projekt Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031 nie kwalifikuje się do zajęcia stanowiska w zakresie przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, gdyż nie spełnia on warunków określonych w art. 48 ust. 3 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2024 r. poz. 1112 z późn.zm.) oraz stwierdził, iż projektu Programu nie można zaliczyć do dokumentów wymienionych w art. 46 ust. 1 pkt 1 i 2 Ustawy, gdyż nie wyznacza on ram dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, tj. zawsze lub potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 10 września 2019 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz. U. poz. 1839 z późn. zm.).

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Białymstoku pismem znak WSTII.410.16.2024.MM z dnia 14 listopada 2024 r. wyraził zgodę na odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu Programu Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031

W związku z powyższym, Zarząd Powiatu Grajewskiego w dniu 11 grudnia 2024 r. podjął Uchwałę Nr 33/147/24, w której stwierdził brak potrzeby przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu dokumentu p.n.: „Program Rozwoju Powiatu Grajewskiego na lata 2025-2031”. Stosowne obwieszczenie zostało podane do publicznej wiadomości przez publikację: na stronie internetowej Starostwa Powiatowego w Grajewie, link: <https://www.starostwograjewo.pl> (w zakładce ogłoszenia), w Biuletynie Informacji Publicznej Starostwa Powiatowego w Grajewie, link: <https://bip.starostwograjewo.pl>, na tablicy ogłoszeń w siedzibie Starostwa Powiatowego w Grajewie oraz na portalu internetowym <https://e-grajewo.pl>.

8. PLAN FINANSOWY

8.1. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA REALIZACJI PROGRAMU

W Programie określono priorytety i cele szczegółowe oraz kierunki interwencji do 2031 roku. W celu realizacji zamierzeń niezbędne jest zabezpieczenie i pozyskanie stosownych środków

finansowych. Podstawowym źródłem finansowania będzie budżet powiatu. Jednak efektywność prowadzenia polityki rozwoju wymaga wykorzystania źródeł zewnętrznych.

Planowane do wykorzystania środki dotyczą następujących różnych źródeł finansowania:

- środki własne powiatu,
- środki innych samorządów, instytucji i organizacji pozarządowych,
- środki europejskie dostępne w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury,
- inne fundusze, programy, inicjatywy np. norweski mechanizm finansowy, programy szwajcarskie, mechanizm finansowy EOG, programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej, inne,
- Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności,
- środki funduszy celowych, np. Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej, Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska, PFRON-u, innych,
- granty z Banku Ochrony Środowiska i Banku Gospodarstwa Krajowego,
- środki pochodzące z budżetu państwa,
- środki jednostek organizacyjnych powiatu,
- środki sektora prywatnego, w tym w ramach formuły partnerstwa publiczno-prywatnego,
- kredyty bankowe, pożyczki oraz inne zwrotne instrumenty finansowe,
- inne.

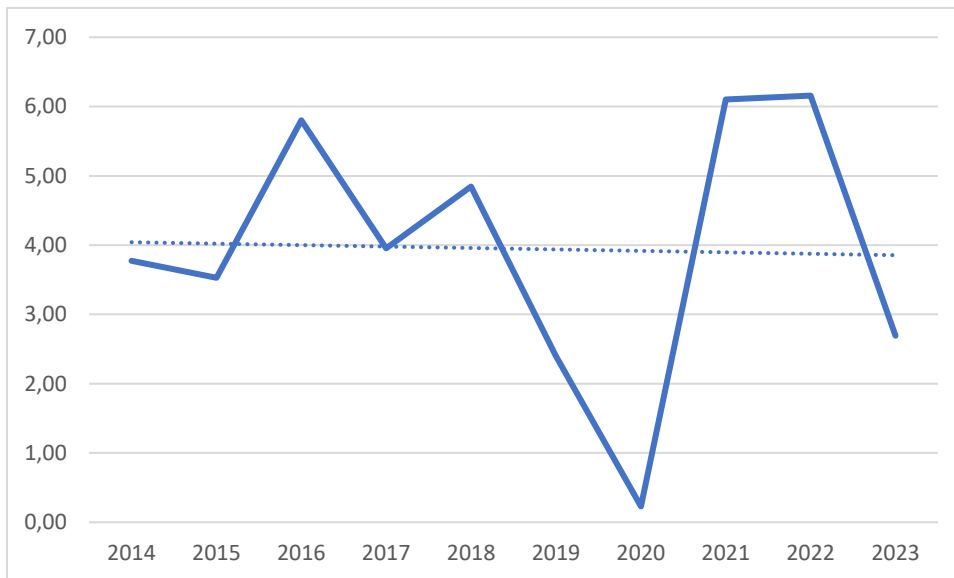
8.2. RAMY FINANSOWE WG PRIORYTETÓW

Ramy finansowe obejmują szacunkową wysokość wydatków przeznaczonych na realizację ujętych w Programie działań i jednocześnie potwierdzają możliwość ich realizacji. Ramy finansowe są uzależnione od zakresu działań, horyzontu czasowego Programu, kondycji finansowej Powiatu i wynikających z niej możliwości inwestycyjnych oraz założeń długofalowej polityki finansowej i inwestycyjnej. Podstawę do określenia ram finansowych stanowi analiza dotychczasowych dochodów i wydatków, w tym analiza potencjału inwestycyjnego.

Suma wydatków z budżetu powiatu wyniosła w 2023 roku prawie 105 mln złotych, co oznacza 2,36 tys. złotych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Oznacza to wzrost wydatków o 39,5% w porównaniu do roku 2022. Suma dochodów do budżetu wyniosła w 2023 roku ponad 103 mln złotych, co oznacza 2,32 tys. złotych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Oznacza to wzrost dochodów o 38,9% w porównaniu do roku 2022.

Powiat posiada duży potencjał inwestycyjny. W analizowanym okresie nadwyżka operacyjna brutto (różnica pomiędzy dochodami bieżącymi a wydatkami bieżącymi) była dodatnia w każdym roku. Wartość nadwyżki oscylowała w latach 2021-2023 w granicach ok. 2,5-6,1 mln zł, a średnia z lat 2014-2023 wynosi ok. 4 mln zł.

Rysunek 22. Nadwyżka operacyjna w latach 2014 – 2023 [mln zł]

Źródło: opracowanie własne podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Wartość Wskaźnika Inwestycji (relacja wydatków majątkowych do wydatków ogółem) rosła wyraźnie w latach 2021-2023, osiągając na koniec 2023 roku 33,8%. Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem w ostatnich 3 latach (2021-2023) wynosił średnio 23,4%, co odpowiadało ok. 21,6 mln zł średnio każdego roku.

Kwoty pozyskanych przez powiat dotacji i środków majątkowych na zadania inwestycyjne osiągały w ostatnich latach poziom od ok. 5,5 do 31 mln zł rocznie. Średnia kwota dotacji w ostatnich 3 latach wyniosła ok. 14 mln zł rocznie. Istnieje istotny potencjał do wzrostu pozyskanych dotacji w kolejnych latach ze względu na perspektywę unijną 2021-2027.

W ostatnich latach powiat prowadził zrównoważoną politykę budżetową. Powiat nie posiadał zadłużenia na koniec 2023 roku.

Uwzględniając poziom nadwyżki operacyjnej w kwocie ok. 5 mln zł rocznie, średni poziom pozyskiwania dotacji – 15 mln zł rocznie, możliwość wykorzystania zwrotnych zewnętrznych źródeł finansowania, można szacować poziom wydatków inwestycyjnych w kolejnych latach na poziomie 15-30 mln zł rocznie. Określając potencjał inwestycyjny powiatu przyjęto, że średnia wartość wydatków inwestycyjnych rocznie będzie wynosić ok. 25 mln zł, co przy założeniu wydatków ogółem na poziomie ok. 105 mln zł rocznie pozwala oszacować potencjał inwestycyjny na ok. 23,8% wydatków ogółem. Przy tych założeniach potencjał inwestycyjny w całym okresie 2025-2031 wynosi ok. 175 mln zł. Wartości oszacowane w cenach stałych z 2024 roku.

Tabela 80. Ramy finansowe Programu [mln zł]

Cel szczegółowy	Średnie wydatki roczne	Razem w latach 2025-2031
Priorytet 1. Wysoki kapitał społeczny (K)	72,00	504,00
K1. Wzrost jakości edukacji	37,00	259,00

K2. Rozwój oferty kulturalnej i rekreacyjno-sportowej	3,00	21,00
K3. Wzmocnienie aktywności obywatelskiej	3,00	21,00
K4. Aktywizacja zawodowa	4,00	28,00
K5. Podniesienie poziomu bezpieczeństwa społecznego i zdrowotnego	10,00	70,00
K6. Podniesienie bezpieczeństwa mieszkańców powiatu	10,00	70,00
K7. Podnoszenie jakości zarządzania w administracji	5,00	35,00
Priorytet 2. Rozwój gospodarczy (G)	6,00	42,00
G1. Rozwój nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa	0,50	3,50
G2. Promocja przedsiębiorczości	0,50	3,50
G3. Rozwój turystyki i branż powiązanych	4,00	28,00
G4. Koordynacja działań i współpraca na rzecz rozwoju gospodarczego	1,00	7,00
Priorytet 3. Powiat dostępny i przyjazny środowisku (S)	27,00	189,00
S1. Poprawa systemu gospodarki odpadami	1,00	7,00
S2. Ograniczenie skutków zmian klimatu, dbałość o czyste powietrze i stan wód	8,00	56,00
S3. Wzrost dostępu do sieci technicznych	1,00	7,00
S4. Rozwój dostępności komunikacyjnej	15,00	105,00
S5. Polityka przestrzenna dla rozwoju	2,00	14,00
RAZEM	105,00	735,00
w tym wydatki inwestycyjne	25,00	175,00
w tym pozyskane ze źródeł zewnętrznych [75%]	18,75	131,25
Wskaźnik Inwestycji	23,8%	23,8%

Źródło: opracowanie własne.

Wydatki na realizację Programu oszacowano uwzględniając wydatki budżetu z lat ubiegłych wg działów budżetowych zachowując strukturę tych wydatków oraz możliwości finansowania poszczególnych celów szczegółowych ze środków zewnętrznych w latach 2025-2031. Wydatki zawierają szacunki wyłącznie w ramach budżetu powiatu. Utrzymano wysokie wydatki na edukację, skorygowano w dół wydatki na dostępność komunikacyjną (drogi), zwiększono wydatki na opiekę zdrowotną i bezpieczeństwo oraz ochronę środowiska.

Szacowane wydatki w ramach Programu wynoszą 735 mln zł i odpowiadają rocznym wydatkom z budżetu powiatu na poziomie 105 mln zł (wg cen z 2024 roku). Wydatki w ramach priorytetu 1 Wysoki kapitał społeczny (K) wynoszą 504 mln zł, w ramach priorytetu 2. Rozwój gospodarczy (G) - 42 mln zł i wg priorytetu 3. Powiat dostępny i przyjazny środowisku (S) – 189 mln zł. Poziom pozyskania środków zewnętrznych na inwestycje określono w wysokości 75%.

9. SPIS RYSUNKÓW, TABEL, WYKRESÓW

Spis rysunków

Rysunek 1. Położenie powiatu grajewskiego w województwie podlaskim	7
Rysunek 2. Zagrożenia według Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa	46
Rysunek 3. Położenie obszarów chronionych na terenie powiatu grajewskiego	68
Rysunek 4. Korytarze ekologiczne na tle podziału administracyjnego.....	71
Rysunek 5. Sieć hydrograficzna.....	78
Rysunek 6. Zagrożenie powodzią na obszarze powiatu.....	82
Rysunek 7. Łączne zagrożenie suszą (rolniczą, hydrogeologiczną i hydrologiczną)	83
Rysunek 8. Układ komunikacyjny na terenie powiatu.....	85
Rysunek 9. Sieć Szerokopasmowa Polski Wschodniej – teren powiatu grajewskiego	87
Rysunek 10. Przebieg gazociągu przesyłowego.....	89
Rysunek 11. Stopień pilności usuwania wyrobów azbestowych na terenie powiatu grajewskiego i grupy porównawczej.....	95
Rysunek 12. Udział powierzchni objętej MPZP w całkowitej powierzchni gminy.....	99
Rysunek 13. Dochody i wydatki Powiatu Grajewskiego [mln zł]	101
Rysunek 14. Dochody majątkowe Powiatu Grajewskiego na tle innych powiatów [mln zł]	102
Rysunek 15. Wydatki majątkowe Powiatu Grajewskiego na tle innych powiatów [mln zł].	102
Rysunek 16. Uzyskane dotacje przez Powiat Grajewski na tle innych powiatów [mln zł] ...	103
Rysunek 17. Uzyskane dotacje inwestycyjne przez Powiat Grajewski na tle innych powiatów [mln zł]	103
Rysunek 18. Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem w Powiecie Grajewskim na tle innych powiatów [%].....	105
Rysunek 19. Udział wydatków bieżących w wydatkach ogółem w Powiecie Grajewskim na tle innych powiatów [%]	106
Rysunek 20. Pytanie 1: Czy wg Pana(i) obszar Powiatu Grajewskiego, jest dobrym miejscem do życia i rozwoju dla poniższych grup osób?	111
Rysunek 21. Priorytety i cele szczegółowe	143
Rysunek 22. Nadwyżka operacyjna w latach 2014 – 2023 [mln zł].....	185

Spis tabel

Tabela 1. Ludność według płci w powiecie grajewskim i województwie podlaskim w latach 2014-2023.....	8
Tabela 2. Liczba ludności w gminach w powiecie grajewskim w latach 2014-2023	9
Tabela 3. Struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem, stan na 31.12.2023 r.	11
Tabela 4. Prognoza ludności na lata 2025-2050	12
Tabela 5. Saldo migracji - mężczyźni	13
Tabela 6. Saldo migracji - kobiety	13
Tabela 7. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym [%].....	17
Tabela 8. Szkoły podstawowe	18
Tabela 9. Współczynnik skolaryzacji brutto [%]	19
Tabela 10. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2023 r.	21
Tabela 11. Szkoły ponadpodstawowe	22
Tabela 12. Nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty.....	23
Tabela 13. Wyniki matur w 2024 r.	23
Tabela 14. Zasoby biblioteczne, centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice.....	26
Tabela 15. Grupy artystyczne i członkowie	28
Tabela 16. Imprezy organizowane przez domy kultury w powiecie grajewskim w 2023 r.....	32
Tabela 17. Kultura fizyczna i sport	35
Tabela 18. Liczba stowarzyszeń i organizacji społecznych w powiecie grajewskim	36
Tabela 19. Liczba porad lekarskich w powiecie grajewskim w latach 2014 -2023.....	38
Tabela 20. Powód przyznania pomocy społecznej w powiecie grajewskim.....	40
Tabela 21. Świadczenia na rzecz rodziny	40
Tabela 22. Liczba i kwota przyznanych dodatków mieszkaniowych	41
Tabela 23. Wskaźniki dotyczące przestępczości.....	45
Tabela 24. Użytkowanie gruntów rolnych w 2020r.....	47
Tabela 25. Gospodarstwa rolne wg wielkości w 2010 i 2020 roku	48
Tabela 26. Nakłady pracy osób pracujących w gospodarstwach rolnych w AWU w 2020.....	49
Tabela 27. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności	50
Tabela 28. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności.....	50
Tabela 29. Podmioty wg klas wielkości zatrudnienia na 1000 mieszkańców ogółem.....	52

Tabela 30. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON według sekcji PKD 2007 w powiecie grajewskim i województwie podlaskim w 2015 i 2023 roku....	54
Tabela 31. Długość ścieżek rowerowych	60
Tabela 32. Podmioty gospodarcze sekcji I w roku 2023.....	61
Tabela 33. Wskaźniki turystycznych obiektów noclegowych w latach 2014- 2023.....	62
Tabela 34. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w latach 2014 - 2022.....	62
Tabela 35. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym [%]	63
Tabela 36. Liczba osób pracujących w 2023 r.	65
Tabela 37. Oferty pracy w poszczególnych zawodach w powiecie grajewskim w 2023 r.	66
Tabela 38. Powierzchnia powiatu z uwzględnieniem kierunków zagospodarowania	72
Tabela 39. Emisja zanieczyszczeń gazowych i pyłowych w powiecie grajewskim w latach 2014-2022 [t/rok]	74
Tabela 40. Emisja zanieczyszczeń gazowych w powiecie grajewskim w latach 2014-2022 [t/rok].....	74
Tabela 41. Stan jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych w obrębie powiatu	79
Tabela 42. Udział procentowy obszarów dorzeczy na terenie powiatu zagrożonych suszą [%]	82
Tabela 43. Długości sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej w km /m	88
Tabela 44. Procent ludności korzystającej z sieci [%] w 2022 r.	91
Tabela 45. Ładunek zanieczyszczeń w ściekach oczyszczonych w kg/rok	91
Tabela 46. Odpady komunalne wytworzone, zebrane selektywnie	93
Tabela 47. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania [m2].....	96
Tabela 48. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania [m2].....	96
Tabela 49. Zasoby mieszkaniowe wg formy własności	97
Tabela 50. Mieszkania wyposażone w instalacje – w % ogółu mieszkań	98
Tabela 51. Mieszkania wyposażone w instalacje – w % ogółu mieszkań wg gmin	98
Tabela 52. Wybrane wskaźniki polityki przestrzennej	99
Tabela 53. Liczba wydanych decyzji WZ oraz mieszkań oddanych do użytku	100
Tabela 54. Mieszkania zamieszkane wg powierzchni użytkowej na osobę wg NSP 2021....	100
Tabela 55. Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych [mln zł] ..	104
Tabela 56. Dochody na 1 mieszkańca [tys. zł].....	104

Tabela 57. Wydatki na 1 mieszkańca [tys. zł].....	104
Tabela 58. Struktura wydatków Powiatu Grajewskiego na tle innych powiatów (wybrane działy) [%].....	107
Tabela 59. Struktura wydatków Powiatu Grajewskiego na tle innych powiatów [mln zł] i [%]	108
Tabela 60. Cechy demograficzne badanych.....	109
Tabela 61. Badani wg statusu zawodowego.....	110
Tabela 62. Badani wg miejsca zamieszkania	110
Tabela 63. Pytanie 2: Które z poniższych zjawisk postrzega Pan(i) jako istniejące problemy, kluczowe dla przyszłości Powiatu Grajewskiego? [% badanych]	112
Tabela 64. Pytanie 3: Proszę napisać co Panu(i) najbardziej nie podoba się w Powiecie Grajewskim lub w gminie, w której Pan(i) mieszka?	113
Tabela 65. Pytanie 4: Proszę napisać co Panu(i) podoba się najbardziej w Powiecie Grajewskim lub w gminie, w której Pan(i) mieszka?	116
Tabela 66. Pytanie 5: Jak Pan(i) ocenia jakość usług Starostwa Powiatowego w Grajewie w zakresie załatwiania spraw:	117
Tabela 67. Pytanie 6: Jak Pan(i) ocenia zadania realizowane przez Powiat Grajewski w zakresie:.....	118
Tabela 68. Pytanie 7: PLANOWANE DZIAŁANIA - SFERA SPOŁECZNA. Które z poniższych działań i rodzajów przedsięwzięć są potrzebne do realizacji w Powiecie Grajewskim?	121
Tabela 69. Pytanie 8: PLANOWANE DZIAŁANIA - SFERA OCHRONY ŚRODOWISKA I INFRASTRUKTURY. Które z poniższych działań i rodzajów przedsięwzięć są potrzebne do realizacji w Powiecie Grajewskim?	123
Tabela 70. Pytanie 9: PLANOWANE DZIAŁANIA - SFERA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I GOSPODARKI. Które z poniższych działań i rodzajów przedsięwzięć są potrzebne do realizacji w Powiecie Grajewskim?	125
Tabela 71. Pytanie 10: PLANOWANE DZIAŁANIA - SFERA WSPÓŁPRACY MIĘDZYŁUDZKIEJ I MIĘDZYGMINNEJ. Które z poniższych działań i rodzajów przedsięwzięć są potrzebne do realizacji w Powiecie Grajewskim?	127
Tabela 72. Pytanie 11: Jeśli dostrzega Pan(i) jeszcze inne potrzebne działania, które powinny być zrealizowane na terenie Powiatu Grajewskiego w zakresie środowiska,	

infrastruktury, gospodarki, spraw społecznych lub współpracy, proszę wpisać poniżej. Można opisać szerzej, podać propozycje projektów, działań.....	128
Tabela 73. Zgodność ze Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych	161
Tabela 74. Zgodność ze SRWP 2030	162
Tabela 75. Zgodność z programem FEdP 2021-2027	163
Tabela 76. Zgodność z KSRR 2030	164
Tabela 77. Zgodność z Europejskim Zielonym Ładem	165
Tabela 78. Zgodność z Krajowym Planem Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO)...	166
Tabela 79. Rezultaty i wskaźniki realizacji.....	172
Tabela 80. Ramy finansowe Programu [mln zł].....	185

Spis wykresów

Wykres 1. Piramida wieku mieszkańców powiatu grajewskiego	10
Wykres 2. Saldo migracji	12
Wykres 3. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców	14
Wykres 4. Urodzenia żywe na 1000 mieszkańców	15
Wykres 5. Wychowanie przedszkolne	17
Wykres 6. Liczba uczniów i absolwentów szkół podstawowych	19
Wykres 7. Liczba uczniów i absolwentów szkół ponadpodstawowych.....	22
Wykres 8. Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	27
Wykres 9. Udział osób, będących członkami kół, klubów lub sekcji seniora i Uniwersytetów Trzeciego Wieku w ogólnej liczbie ludności w wieku 60 lat i więcej [%]	29
Wykres 10. Liczba imprez kulturalnych	30
Wykres 11. Liczba uczestników imprez kulturalnych	31
Wykres 12. Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców	39
Wykres 13. Pożary przypadające na 1000 ludności	42
Wykres 14. Miejscowe zagrożenia według rodzaju zagrożenia.....	43
Wykres 15. Liczba wypadków przy pracy na 1000 zatrudnionych (dane powiatowe, dane dla miasta tożsame z powiatem).....	43
Wykres 16. Zdarzenia drogowe w powiecie grajewskim z uwzględnieniem ofiar śmiertelnych i osób rannych	44

Wykres 17. Poziom bezrobocia w powiecie grajewskim w latach 2019-2023	63
Wykres 18. Liczba osób bezrobotnych w gminach powiatu grajewskiego na koniec września 2023 r.....	64
Wykres 19. Udział w emisji gazowej substancji z zakładów szczególnie uciążliwych [%]....	75
Wykres 20. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych na 1 km ² powierzchni JST w ciągu roku [t/km ²]	76
Wykres 21. Udział w emisji gazowej substancji z zakładów szczególnie uciążliwych [%]....	76
Wykres 22. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych na 1 km ² powierzchni JST w ciągu roku [t/km ²]	77
Wykres 23. Ilość samochodów osobowych i ciężarowych przypadająca na 1000 ludzi.	86
Wykres 24. Procent ludności korzystającej z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej [%]	90
Wykres 25. Ilość przydomowych oczyszczalni ścieków oraz zbiorników bezodpływowych	92
Wykres 26. Zmieszane odpady komunalne zebrane w ciągu roku przypadające na 1 mieszkańca w kg.....	94